

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

วารสารราย 2 เดือน ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2561

ร่วมด้วยช่วยกัน สร้างความเชื่อมโยง “โซ่แห่งคุณค่า จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ”
กรณีศึกษา: กลุ่มเพื่อนแพะ (ผู้เลี้ยงแพะ) จังหวัดภูเก็ต

ส ก อ
T R F

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม – กุมภาพันธ์ 2561 E-ISSN 2408-1752

วัตถุประสงค์

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่เป็นวารสารทางวิชาการซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง มีวัตถุประสงค์เพื่อการตีพิมพ์ผลงานวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาพื้นที่ในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ตำบล หมู่บ้าน หรือชุมชน เผยแพร่แก่นักวิชาการ และบุคคลทั่วไป มุ่งส่งเสริมให้นักวิชาการในหน่วยงานราชการ หรืออาจารย์ในมหาวิทยาลัยได้เสนอผลงานทางวิชาการสู่สาธารณะ

เจ้าของ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

คณะที่ปรึกษา

ศาสตราจารย์ นพ.สุทธิพันธ์ จิตพิมลมาศ

ดร.สีลาภรณ์ บัวสาย

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.ปิยะวัติ บุญ-หลง

ดร.กิตติ สัจจาวัฒนา

บรรณาธิการ

รองศาสตราจารย์ ดร.ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล

รองบรรณาธิการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจษฎา มิ่งฉาย

ดร.วันฉัตรสิน นุ่นสุข

ดร.นพ.อุดมศักดิ์ แซ่โง้ว

กองบรรณาธิการ

ศาสตราจารย์ ดร.ปรีชา ประเทพา

มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ศาสตราจารย์ ดร.ยศ สันตสมบัติ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์ วิโชค มุกดามณี

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศาสตราจารย์ ดร.สัญญา จตุรลัทธา

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ดร.อารี วิบูลย์พงศ์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ก้าน จันทร์พรหมมา

มหาวิทยาลัยหาดใหญ่

รองศาสตราจารย์ ดร.สุจินต์ ลิมาภิรักษ์

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

รองศาสตราจารย์ ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เสมอ ถาน้อย

มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

รองศาสตราจารย์ ดร.อาวรณ์ โอภาสพัฒนกิจ

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คุณเบญจมาศ ตีระมาศวนิช

นักวิชาการอิสระ

คณะจัดทำวารสาร

ดร.ธนิดา เจริญสุข

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ เยาวเรศ ศิริสถิตย์กุล

นางสาววคินี พูลสวัสดิ์

อาจารย์กาญจนา หฤหรรษ์พงศ์

เจ้าหน้าที่สนับสนุน

นางสาวสุจินดา ย่องจัน

นายโกสินธุ์ ศิริรักษ์

นางวันฤดี รัตนพันธ์

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

222 ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160

โทรศัพท์: 075 673 567, 083 782 7276 โทรสาร: 075 673 553 E-mail: abctrjournal@gmail.com

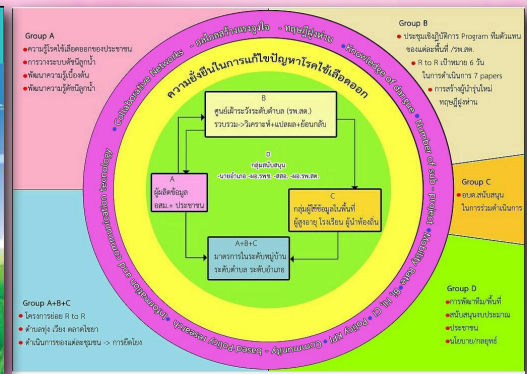
ทัศนะและข้อคิดเห็นของบทความในวารสารฉบับนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่านไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และกองบรรณาธิการ

บทบรรณาธิการ

ความพร้อมของสถาบันอุดมศึกษาในการจัดการศึกษาเพื่อผลิตบัณฑิตเป็นบุคลากรวิชาชีพต่างๆ ทำให้มหาวิทยาลัยที่กระจายอยู่ทั่วประเทศมีองค์ความรู้และทรัพยากรที่สามารถส่งเสริมเศรษฐกิจและสุขภาวะชุมชน บทความทั้ง 6 เรื่อง ในเล่มนี้ แสดงถึงบทบาทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงจากฝ่ายรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและองค์ความรู้ เป็นภาคีที่ร่วมคิดร่วมทำตลอดกระบวนการ ทำให้งานวิชาการสามารถเข้าถึง เชื่อมโยงศักยภาพชุมชนและทุนทางสังคมได้อย่างแท้จริง เกิดนวัตกรรมที่อิงบริบทของพื้นที่ และสร้างโอกาสการเปลี่ยนแปลง และพัฒนาได้อย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

รองศาสตราจารย์ ดร. ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล
บรรณาธิการ

สารบัญ

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2561

1

ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราบ้านศรีฐาน จังหวัดยโสธร

ชัยวุฒิ วัตจิง ศันศินีย์ ศรีจันทร์ เสาวลักษณ์ บุญยอด และ สราวุธ ประเสริฐศรี

19

ร่วมด้วยช่วยกัน สร้างความเชื่อมโยง “โซ่แห่งคุณค่า จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ”
กรณีศึกษา: กลุ่มเพื่อนแพะ (ผู้เลี้ยงแพะ) จังหวัดภูเก็ต

กิตติศักดิ์ จิตต์เกื้อ อนันต์ สันติอมรทัต จารุวรรณ พรหมเงิน แสงระวี ณ พัทลุง อนิตทยา กังแฮ
ชาญณรงค์ ตันติชำนาญกุล วารุณี ธารรัตน์กุล เกษม เชื้อสมัน วราลักษณ์ ไชยทัฬ และ นุจิรัตน์ ปิวคำ

33

การจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือน
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิมพ์พร พิมพ์สุวรรณ ซาลินี สำราญอินทร์ ธาริตา สกุลรัตน์ ราชนัย ปรีกษา และ เบญจพร เชื้อฝั่ง

44

การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านนาบอน
จังหวัดเลย

ภัทรธิดา ผลงาม สุมณฑา ศรีสวัสดิ์ และ สุทัต หนูมาก

55

การจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น
องค์การบริหารส่วนตำบลซับสมบูน จังหวัดเพชรบูรณ์

ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และ สุทธิพงษ์ เอี่ยมอ่อนง

70

“โซยาโมเดล” โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหา
โรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน: กรณีผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่วิจัยเชิงพื้นที่

จรรยา สุวรรณบำรุง สุภาพร ทองจันทร์ ชุมพร ผลประเสริฐ ประยุทธ สิตุกา अनुสรณ์ ศรีวาริน
บงกช เทพขุน และ พจนา เหมาะประมาณ

ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราบ้านศรีฐาน จังหวัดยโสธร

ชัยวุฒิ วัตจัน* ศันศนีย์ ศรีจันทร์ เสาวลักษณ์ บุญยอด และ สรวุฒ ประเสริฐศรี

สาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยาง ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี อำเภอวารินชำราบ
จังหวัดอุบลราชธานี 34190

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: chaiwute2110@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหมอนขิด ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หัตถกรรมท้องถิ่นจากยางพาราของวิสาหกิจชุมชนชาวสวนยางพาราตำบลศรีฐาน (วชพศ.) อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร โดยใช้องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยาง ปัญหาหลักของกระบวนการผลิตหมอนขิดแบบดั้งเดิม คือ การขาดแคลนน้ำ และมีฝุ่นละอองซึ่งส่งผลเสียต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน งานวิจัยนี้จึงเปลี่ยนวัตถุดิบของไส้หมอนขิด จากน้ำเป็นยางพองน้ำ ซึ่งผลิตจากน้ำยางพาราสดจากสวนยางพาราของสมาชิก วชพศ. โดยใช้กระบวนการวิจัย

ในห้องปฏิบัติการร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีขั้นตอนดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลเบื้องต้นและสภาพทั่วไปของวชพศ. ในการผลิตหมอนขิด 2) พัฒนาผลิตภัณฑ์ยางพองน้ำจากน้ำยางพาราและอุปกรณ์สำหรับการผลิตยางพองน้ำ 3) ถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตสู่ วชพศ. และ 4) ส่งเสริมการตลาดโดยใช้ส่วนประสมการตลาด ซึ่งประกอบด้วย การสร้างสินค้าและพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ การตั้งราคาเพื่อให้ได้ราคาที่เหมาะสม การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย และการส่งเสริมการขาย ผลการดำเนินงานวิจัยในปี พ.ศ. 2558-2560 พบว่า การเปลี่ยนวัตถุดิบเป็นยางพองน้ำ สามารถลดปริมาณฝุ่นในสิ่งแวดล้อมสถานที่ทำงานและทำให้ผลิตภัณฑ์หมอนขิดมีมูลค่าสูงขึ้น นอกจากนี้ยังพบว่า วชพศ. สามารถผลิตหมอนขิดยางพาราและพัฒนาเทคนิคใหม่ ซึ่งทำให้ได้ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราที่มีคุณภาพสูง อีกทั้งนักวิจัยและสมาชิก วชพศ. ยังได้รับการพัฒนาในมิติของการสร้างคนและสร้างการเรียนรู้ในชุมชน

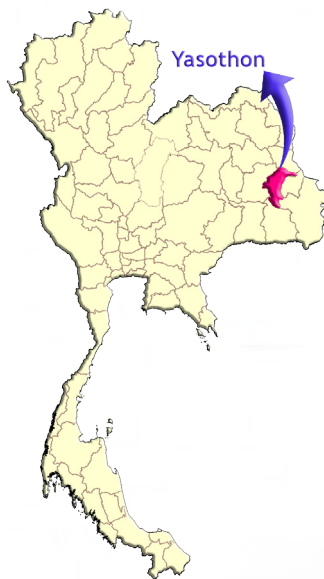
คำสำคัญ: จังหวัดยโสธร บ้านศรีฐาน หมอนขิด ยางพารา ยางพองน้ำ

Para Rubber Khit Pillow by Si Tan Community, Yasothon Province

Chaiwute Vudjung*, Sansanee Srichan, Soawaluk Boonyod and Sarawut Prasertsri

Rubber Science and Technology Program, Department of Chemistry, Faculty of Science, Ubon Ratchathani University, Warin Chamrap District, Ubon Ratchathani Province, Thailand 34190

*Corresponding author's E-mail: chaiwute2110@gmail.com

Abstract

The objective of this research is to develop Khit pillows as local craft products from Para rubber for the Sri Tan Para Rubber Planters Community Enterprise (SPRCE), Patiw district, Yasothon province by using rubber science and technology. The main problem of older Khit pillow process was the lack of kapok fiber which in fact produced tiny particles and caused health hazard for workers. In this project, the raw material for stuffing into Khit pillows was

changed from kapok fiber to Para rubber foam which was produced from Para rubber latex from Para rubber plantations of SPRCE members. The laboratory process was consisted of (1) the study of Khit pillow production process, (2) the development of Para rubber foam products and production equipment, (3) the technological transfer to SPRCE, and the marketing of the products, using marketing mix tools, including (1) branding and products designing, (2) pricing, (3) increasing distribution channels, and (4) promotion. The result of the continuous 2-year research (2015–2017) suggests that the Para rubber foam can decrease dust in workplace environment and improve the Khit pillow products to high value. In addition, SPRCE can perform the Para rubber Khit pillow production and develop new techniques to make high-quality products. Moreover, researchers and SPRCE members have been also improved in the aspects of human development and community learning.

Keywords: Yasothon province, Sri Tan community, Khit pillow, Para rubber, Latex foam rubber

บทนำ

“หมอนขิด” เป็นหมอนที่ผลิตจากผ้าขิด ซึ่งเป็นผ้าทอพื้นเมืองของภาคตะวันออกเฉียงเหนือหรือภาคอีสาน (นลินี ทองประเสริฐ, 2557) การนำผ้าขิดมาใช้งานมีหลายรูปแบบ ทั้งการใช้งานในชีวิตประจำวันเป็นเครื่องนุ่งห่ม ของฝาก สิ่งของประดับ ใช้ในครัวเรือน หรืองานบุญพิธีต่างๆ เช่น ทำบุญถวายวัดในงานบวช และเป็นของรับไหว้ให้แก่ญาติผู้ใหญ่ในงานแต่งงาน เป็นต้น ทำให้ผ้าขิดกลายเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากนอกลักษณะของท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากนอกลักษณะของท้องถิ่นที่ได้รับการยอมรับและเป็นที่ยอมรับจากนอกนั้นได้มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากผ้าขิดรูปแบบใหม่ๆ เช่น หมอนขิดเบาะรองนั่ง หมอนหนุน เป็นต้น ซึ่งมีรูปแบบที่หลากหลาย และมีสีสันสดใส มีความสวยงาม แข็งแรง ทนทาน หนุนนอนสบาย ดังนั้นผ้าขิดจึงเป็นต้นกำเนิดของหมอนสามเหลี่ยม (หมอนขาน หรือ หมอนขิด) ที่มีการส่งสลับต่อกันมา เป็นหัตถกรรมที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของคนไทยในภาคอีสาน มีคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยและเป็นที่ยอมรับใช้งาน ขั้นตอนการผลิตหมอนขิดเริ่มจากการเย็บปลอกหมอนด้วยผ้าขิด และเว้นช่องสำหรับยัดไส้หมอน หลังจากนั้นทำการยัดไส้หมอนด้วยนุ่นให้แน่นและเย็บปิดหน้าหมอน ขนาดของหมอนขิดจะขึ้นอยู่กับจำนวนช่องของหมอนขิด ซึ่งต้องใช้ฝีมือในการผลิตทุกขั้นตอน

ปัจจุบันบ้านศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ยังคงรักษาภูมิปัญญาดั้งเดิมในการสืบทอดการทำหมอนขิดให้คงอยู่กับชุมชนบ้านศรีฐาน และสร้างอาชีพให้กับชุมชนกว่า 1,000 ครัวเรือน มีรายได้เลี้ยงครอบครัว และหมอนขิดยังเป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ของบ้านศรีฐาน จากคำบอกเล่าของประชาชนชาวบ้านที่เล่าสืบทอดกันว่า เมื่อประมาณ พ.ศ. 2504 ชาวบ้านศรีฐานที่ร่วมกันทำบุญที่วัดศรีธรรมมาราม อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร ได้พบเห็นหมอนสามเหลี่ยมสำหรับการอิงหลัง ที่มีความสวยงาม ชาวบ้านจึงได้นำรูปแบบมาพัฒนาให้มีรูปทรงที่มีความประณีต สวยงาม มีความโดดเด่น จนกระทั่งหมอนขิดกลายเป็นเอกลักษณ์ของบ้านศรีฐาน และเป็นส่วนหนึ่งในคำขวัญของจังหวัดยโสธร รวมทั้งได้รับเลือกให้เป็นสัญลักษณ์ศิลปหัตถกรรมไทย ในปี พ.ศ. 2531-2532 นอกจากนี้ ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยังเป็นสินค้าที่สร้างชื่อเสียงให้กับบ้านศรีฐานและเป็นสินค้าเอกลักษณ์ของจังหวัดยโสธร ทำให้มีลูกค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศ เช่น เยอรมนี คูเวต แคนาดา เป็นต้น

สมาชิกวิสาหกิจชุมชนชาวสวนยางพาราตำบลศรีฐาน (วชพศ.) อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ได้เข้ารับการอบรมเรื่อง การแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางเพื่อเพิ่มมูลค่า ในนิทรรศการเทิดพระเกียรติ “ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่าบวงประชาถวายพ่อของแผ่นดิน” ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2558 ณ ศูนย์การเรียนรู้ยางพารา การยางแห่งประเทศไทย

สาขาจังหวัดขอนแก่น โดยมีบุคลากรสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การยาง ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เป็นวิทยากร ซึ่งหัวข้อการอบรมมีดังนี้ (1) การบดผสมยาง (2) การขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ (3) การเตรียมน้ำยางขึ้นโดยวิธีแยกครีม และการทำผลิตภัณฑ์ยางพองน้ำ ดังแสดงในภาพที่ 1 จึงทำให้สมาชิก วชพศ. จากอำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความคิดริเริ่มการผลิตไส้หมอนขิดจากยางพองน้ำ เกิดเป็นโครงการ “หมอนขิดจากน้ำยางพารา ต่อยอดภูมิปัญญาบ้านศรีฐาน” และได้รับทุนสนับสนุนจากธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ภายใต้โครงการ “กล้าใหม่ ใฝ่รู้” ปีที่ 10

งานวิจัยนี้เป็นการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยาง มาส่งต่อให้กับชุมชน ด้วยการบูรณาการความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ในมหาวิทยาลัยเข้ากับวัฒนธรรมท้องถิ่นได้อย่างลงตัว เพื่อแก้ปัญหาการผลิตหมอนขิดของบ้านศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร ซึ่งปัญหาหลักของกระบวนการผลิตหมอนขิดแบบดั้งเดิม คือ นุ่น ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่ขาดแคลนและฝุ่นละอองจากนุ่นส่งผลต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน งานวิจัยนี้จึงต้องการเปลี่ยนวัตถุดิบของไส้หมอนขิด จากนุ่นเป็นยางพองน้ำ ซึ่งผลิตจากน้ำยางพาราสดจากสวนยางพาราของสมาชิก วชพศ. เพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราที่มีคุณภาพสูง

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

ตำบลศรีฐานประกอบด้วย บ้านศรีฐาน (หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 และหมู่ที่ 8) บ้านเตาโห (หมู่ที่ 5 และหมู่ที่ 7) และบ้านกุดสำโรง (หมู่ที่ 6) รวมทั้งหมด 8 หมู่บ้าน โดยบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร มีครัวเรือนทั้งสิ้น 1,546 ครัวเรือน ประชากรประมาณ 3,803 คน เป็นชาย 1,907 คน เป็นหญิง 1,896 คน (ณัฐสิมา แก้วตาแสง, 2557) ประชากรบ้านศรีฐานส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม โดยมีการทำนาเป็นหลัก รวมทั้งการทำไร่ปอ ยาสูบ มันสำปะหลัง ข้าวโพด แตงโม ปลูกหมอนเลี้ยงไหม และมันเทศ เป็นต้น นอกจากนี้ มีประชากรบางส่วนปลูกสวนยางพารา และรวมกลุ่มเป็น วชพศ. ณ หมู่ที่ 1 ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร มีสมาชิกจำนวน 25 คน ได้รวบรวมผลผลิตจากสวนยางพาราของสมาชิกใน วชพศ. เช่น ยางแผ่นดิบและยางก้อนถ้วย เพื่อจำหน่ายและต่อราคาให้กับพ่อค้าคนกลาง รวมทั้งการช่วยเหลือกันของสมาชิก เพื่อแก้ไขความเดือดร้อนในการประกอบอาชีพ อาชีพเสริมของชาวบ้านหลังว่างเว้นจากฤดูเก็บเกี่ยว สตรีในบ้านศรีฐานจะเย็บหมอน ทอผ้า เพื่อใช้ในครอบครัว และได้พัฒนาการเย็บหมอนจากการใช้งานในครอบครัว มาเป็นการผลิต “หมอนขิดบ้านศรีฐาน” เพื่อเป็นอุตสาหกรรมใน

ภาพที่ 1 สมาชิก วชพศ. และเกษตรกรชาวสวนยางพาราเข้าอบรมเรื่องการแปรรูปผลิตภัณฑ์ยางเพื่อเพิ่มมูลค่า

ครัวเรือนขนาดย่อม

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) ด้วยกระบวนการและสร้างการเรียนรู้ระหว่างทีมวิจัย ประกอบด้วย ทีมวิจัยจากคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี และสมาชิก วชพศ. และดำเนินการวิจัยระหว่างเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2558 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2560 ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยเริ่มต้น จากโครงการ “กล้าใหม่ ใฝ่รู้” ปีที่ 10 ของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) จำนวน 75,000 บาท โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) **ทีมวิจัยสำรวจข้อมูลเบื้องต้น** จากเอกสารที่เกี่ยวข้อง และลงพื้นที่ศึกษาสภาพทั่วไปของบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดัว จังหวัดยโสธร พร้อมทั้งหารือกับ วชพศ. เพื่อชี้แจงถึงขั้นตอนการทำงานและสอบถามรายละเอียดของ วชพศ.

2) **ทีมวิจัยและสมาชิก วชพศ. ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินงานวิจัย** ทำการศึกษาปัญหาของชุมชน โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1) **การเก็บข้อมูลงานวิจัย** ดังแสดงในภาพที่ 2 โดยเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้กระบวนการจัดทำ Time line ชุมชน ด้วยการเชิญชวนให้สมาชิก วชพศ. ร่วมบอกเล่าเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน เขียนรายละเอียดลงบนแผ่นกระดาษชาร์ทที่ทำเป็นเส้นแบ่งช่วงเวลา

วิธีนี้ทำให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านที่สัมพันธ์กับการผลิตหมอนขีด เช่น การตั้งหมู่บ้าน การขยายตัวของชุมชน ปีที่เริ่มทำหมอนขีด ปัญหาและการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหมอนขีด เป็นต้น ซึ่งเป็นข้อมูลที่น่ามาสู่การวิเคราะห์แนวทางพัฒนาและแก้ไขปัญหาการผลิตหมอนขีดให้เกิดความยั่งยืน

2.2) **การสัมภาษณ์** เป็นวิธีการเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ประธานและสมาชิก วชพศ. การสัมภาษณ์เป็นแบบไม่เป็นทางการในลักษณะการสนทนา ไม่มีประเด็นการเก็บข้อมูลที่เฉพาะเจาะจง กระบวนการนี้ทำให้ทราบประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีต่อการผลิตหมอนขีดและมุมมองต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมหมู่บ้าน

2.3) **การวิเคราะห์ปัญหาของชุมชน** จากการศึกษาปัญหาของชุมชนด้วยเครื่องมือ Time line และการสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ปัญหาที่แท้จริงของ วชพศ. พบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับ วชพศ. 3 ประการ ดังนี้

(1) **ปัญหาขาดแคลนนุ่น**
นุ่นเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตหมอนขีด ในอดีตสามารถหาซื้อนุ่นในพื้นที่ได้ แต่เมื่อปริมาณความต้องการใช้งานนุ่นเพิ่มขึ้น ทำให้ปริมาณนุ่นในพื้นที่ไม่เพียงพอ ชาวบ้านจำเป็นต้องนำนุ่นจากหมอนและที่นอนที่ไม่ใช้แล้วมาใช้ซ้ำ ซึ่งสำนักงานพัฒนาชุมชน

ภาพที่ 2 การลงพื้นที่และสำรวจข้อมูล วชพศ.

(พช.) อำเภอป่าติว จังหวัดยโสธร กระทรวงมหาดไทยและสำนักงานอุตสาหกรรม จังหวัดยโสธร ได้เล็งเห็นถึงปัญหาดังกล่าว จึงช่วยแก้ปัญหาโดยการนำต้นกล้วยมาให้ชุมชนปลูก แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจากปัญหาเรื่องโรคแมลงเจาะลำต้น ทำให้ต้นกล้วยไม่โต ในปัจจุบันไม่ปรากฏต้นกล้วยในบ้านศรีฐานแล้ว ดังนั้นชาวบ้านจึงมีแนวทางการแก้ปัญหาการขาดแคลนหนุ่น 4 แนวทาง ดังนี้

- (1.1) การสั่งซื้อและนำเข้าหนุ่นจากพื้นที่อื่น ทั้งจากในประเทศและต่างประเทศ ซึ่งทำให้เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิตหมอนชนิด
- (1.2) การใช้เส้นใยสังเคราะห์มาทดแทน ซึ่งทำให้เป็นการเพิ่มต้นทุนในการผลิตหมอนชนิด
- (1.3) การใช้หนุ่นใหม่ผสมหนุ่นเก่า เพื่อลดต้นทุน
- (1.4) ลดการใช้หนุ่น โดยนำฟางข้าวมาใช้เป็นแกนกลางและหุ้มด้วยหนุ่นเพื่อลดปริมาณการใช้หนุ่น แต่วิธีนี้ทำให้หมอนชนิดที่ผลิตได้ไม่ผ่านมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ซึ่งเป็นข้อกำหนดด้านคุณภาพที่เหมาะสมกับผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อให้เป็นที่น่าเชื่อถือ ยอมรับและสร้างความมั่นใจให้กับผู้บริโภคในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ ซึ่งมีสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) เป็นหน่วยงานกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน

(2) ปัญหาสุขภาพ

จากการลงพื้นที่รับฟังความคิดเห็นเพื่อดำเนินงานวิจัย พบว่า ในระหว่างกระบวนการยัดไส้หมอนด้วยหนุ่น ทำให้เกิดการฟุ้งกระจายของเส้นใยหนุ่น และจากการศึกษาฝุ่นละอองในสิ่งแวดล้อม

การทำงาน และสภาวะสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหมอนชนิดตำบลศรีฐาน อำเภอป่าติว จังหวัดยโสธร ของ สุภาณี จันทร์ศิริ และกาญจนา นาถะพินธุ (2558) พบว่า ค่าเฉลี่ยของปริมาณฝุ่นละอองต่างๆ ในแต่ละชั้นตอนที่เกี่ยวข้องกับหนุ่นมีดังนี้ การปั่นหนุ่น 2.20964 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร การฉีตหนุ่น 2.04091 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร และการเย็บหมอนชนิด 0.00284 มิลลิกรัม/ลูกบาศก์เมตร ซึ่งส่งผลต่อสภาวะสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน โดยเฉพาะการปั่นหนุ่นและการฉีตหนุ่นที่ผู้ปฏิบัติงานต้องสัมผัสกับหนุ่นโดยตรง จะทำให้มีอาการไอและจามเป็นประจำร้อยละ 100.00 และ 100.00 ระบายเคืองคอเป็นประจำร้อยละ 100.00 และ 81.08 ระบายเคืองตาเป็นประจำร้อยละ 76.74 และ 67.57 คัดจมูกเป็นประจำร้อยละ 81.39 และ 62.16 รู้สึกหายใจไม่สะดวกเป็นบางครั้งร้อยละ 72.10 และ 75.68 ตามลำดับ ซึ่งอาจเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดโรคอื่นๆ ที่รุนแรงต่อผู้ปฏิบัติงานต่อไปได้ และผู้ปฏิบัติงานในพื้นที่มีวิธีป้องกัน คือ การใช้หน้ากากผ้ากั้นฝุ่นเท่านั้น (ภาพที่ 3)

(3) ปัญหาราคายางพาราตกต่ำ

จากข้อมูลราคายางก้อนถ้วยของสำนักงานตลาดกลางยางพาราหนองคาย (2560) เดือนธันวาคม พ.ศ. 2556 ยางก้อนถ้วยในภาคอีสานมีราคาประมาณ 33 บาท/กิโลกรัม และลดลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียง 18 บาท/กิโลกรัม ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2558 ทำให้สมาชิกวชพศ. ที่ปลูกสวนยางพาราและจำหน่ายในรูปของยางก้อนถ้วยเกิดความวิตกกังวลต่อสถานการณ์ราคายางพาราที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งส่งผลต่อรายได้ของสมาชิก วชพศ. เป็นอย่างมาก

ภาพที่ 3 การใช้หน้ากากผ้ากันฝุ่นขณะปฏิบัติงานในขั้นตอนการอัดไส้หมอนชนิดด้วยนุ่น

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

จากข้อมูลการจัดทำ Time line และการสัมภาษณ์ พบว่า ปัญหาหลักของชาวบ้าน คือ การขาดแคลนนุ่นในการผลิตหมอนชนิด ปัญหาสุขภาพจากขั้นตอนการอัดไส้หมอนชนิดด้วยนุ่น และปัญหาราคายางพาราตกต่ำ ดังนั้น ทีมวิจัยจึงวางแผนการวิจัยร่วมกับ วชพศ. โดยเสนอแนวคิดการนำน้ำยางพาราจากสวนยางพาราของสมาชิก วชพศ. มาผลิตเป็นน้ำยางชั้นชนิดครีม ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตยางฟองน้ำที่จะนำไปใช้เป็นไส้หมอนชนิด รวมทั้งศึกษาปริมาณนุ่นหลังการเปลี่ยนวัสดุในการทำไส้หมอนชนิด โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาความเป็นไปได้ในการนำน้ำยางสด (ซึ่งเป็นวัตถุดิบที่มีอยู่ในพื้นที่ของสมาชิก วชพศ.) มาใช้ในการเตรียมเป็นน้ำยางชั้นชนิดครีม หลังจากนั้นนำน้ำยางชั้นชนิดครีมที่ได้ไปใช้ในการเตรียมเป็นยางฟองน้ำ นอกจากนี้ในกระบวนการผลิตยางฟองน้ำจำเป็นต้องมีการใช้แม่พิมพ์และขั้นตอนในการทำให้ยางฟองน้ำสุก จึงต้องศึกษาและพัฒนาให้ได้แม่พิมพ์และขั้นตอนในการทำให้ยางฟองน้ำสุกที่เหมาะสมกับ วชพศ.

ขั้นตอนที่ 2 ถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน เป็นการนำผลการวิจัยและพัฒนาจากห้องปฏิบัติการสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยางภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ให้แก่สมาชิก วชพศ. ในรูปของการอบรมเชิงปฏิบัติการ หลังจากนั้นทีมวิจัยติดตามการดำเนินการผลิตหมอนชนิดยางพาราของ วชพศ.

ขั้นตอนที่ 3 ส่งเสริมการตลาด เนื่องจากหมอนชนิดยางพาราเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่เป็นที่รู้จักในท้องตลาด จึงต้องสร้างการรับรู้สินค้าใหม่ และกระตุ้นให้เกิดความต้องการซื้อ ด้วยเครื่องมือทางการตลาดหรือส่วนประสมการตลาด (Marketing mix)

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้

หลังจากที่ทีมวิจัยได้ทราบปัญหาที่แท้จริงของ วชพศ. จึงนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยางมาใช้แก้ปัญหา โดยคำนึงถึงความสามารถในการทำงานของสมาชิก วชพศ. ดังนั้นการทำยางฟองน้ำหรือ “โฟมมิ่ง” (Foaming) จึงเป็นวิธีที่เหมาะสมที่สุด

“ยางฟองน้ำ” (Latex foam rubber) หมายถึง ผลิตภัณฑ์ยางที่มีโครงสร้างเป็นรูพรุน เตรียมจากน้ำยาง โดยกระบวนการเตรียมยางฟองน้ำที่นิยมใช้ คือ กระบวนการทาลาลเลย์ (Talalay process) และกระบวนการดันลอป (Dunlop process) (วารสารณ์ ขจรไชยกุล, 2555) ซึ่งกระบวนการดันลอปหรือกระบวนการซิลิโคฟลูออไรด์ (Silicofluoride process) เป็นกระบวนการที่ทำให้น้ำยางเกิดเจล (Gelation) ด้วยการเติมโซเดียมซิลิโคฟลูออไรด์และแอมโมเนียมเปอร์ออกไซด์ (Ammonium peroxodisulphate) และทำให้เกิดการคงรูปด้วยความร้อน โดยการเตรียมยางฟองน้ำจากน้ำยางพารา เริ่มจากการนำน้ำยางชั้นมาตีฟองไล่แอมโมเนีย หลังจากนั้นเติมสารทำให้เกิดฟอง ได้แก่ สบู่ เพื่อทำให้โครงสร้างเป็นรูพรุน เมื่อได้ปริมาณฟองตามต้องการ เทฟองน้ำยางพาราลงแม่พิมพ์ รอให้ฟองน้ำยางเกิดเจล

ไม่ยุบตัวและเข้าสู่ขั้นตอนการคงรูปหรือปฏิกิริยาลดคาโนซ์ภายในโครงสร้างยางด้วยการให้ความร้อน หลังจากนั้นล้างทำความสะอาดฟองน้ำและทำให้แห้งดังภาพที่ 4 ซึ่งแสดงขั้นตอนโดยทั่วไปของการเตรียมยางฟองน้ำจากยางพารา

โดยทั่วไปน้ำยางสดจากต้นยางพาราจะมีปริมาณเนื้อยางแห้ง (Dry rubber content; DRC) ประมาณร้อยละ 20 – 45 ซึ่งไม่เหมาะสมสำหรับการนำมาเตรียมเป็นผลิตภัณฑ์จากน้ำยาง ในหลายๆ กระบวนการจึงจำเป็นต้องใช้น้ำยางข้น (Concentrated latex) ที่มีความเข้มข้น และมีคุณภาพที่สม่ำเสมอ มาเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตยางฟองน้ำจากน้ำยาง

การเตรียมน้ำยางข้นมี 4 วิธี คือ การระเหยน้ำ (Evaporation) การแยกส่วนที่เป็นยางออกด้วยขั้วไฟฟ้า (Electrodecantation) การทำให้เกิดครีม (Creaming) ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่าย ไม่ยุ่งยาก และการใช้เครื่องปั่นเหวี่ยง (Centrifugation) เป็นวิธีที่นิยมใช้ในภาคอุตสาหกรรม แต่ต้องลงทุนกับเครื่องปั่นเหวี่ยงและระบบจัดการที่มีราคาสูง กระบวนการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีม อาศัยหลักการที่อนุภาคยางมีความหนาแน่นน้อยกว่าเซรุ่มซึ่งมีน้ำเป็นองค์ประกอบหลัก จึงมีแนวโน้มที่จะลอยสู่ผิวหน้าของเซรุ่มที่เป็นตัวกลาง การเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีมนิยมเพิ่มอัตราการเกิดครีมด้วยการเติมสารประเภท Water-soluble hydrocolloids และใช้น้ำสบู่คาร์บอกซีเลต ทำให้เกิดครีมของน้ำยางสดได้เร็ว

ผลการวิจัย

1) การศึกษาในห้องปฏิบัติการ

งานวิจัยนี้เลือกใช้กระบวนการต้นลอฟในกระบวนการเตรียมน้ำยางฟองน้ำ เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ง่ายและสะดวกในทางปฏิบัติสำหรับ วชพศ. ซึ่งมีเครื่องมือและงบประมาณลงทุนไม่สูงมากนัก ดังนั้น

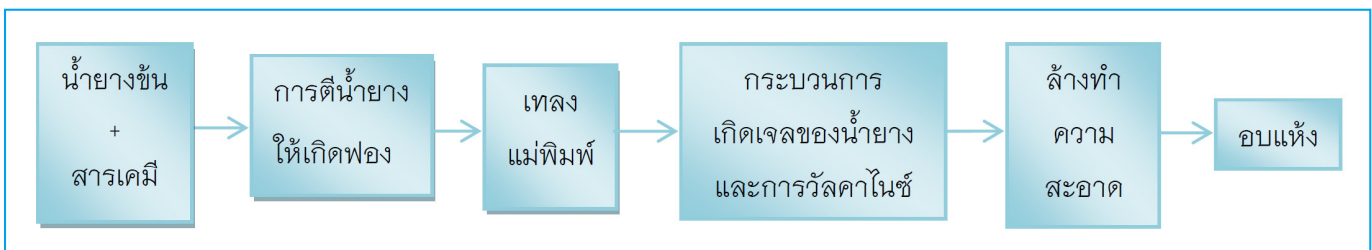
การศึกษาในห้องปฏิบัติการ โดยนำน้ำยางสดมาเตรียมเป็นน้ำยางข้นก่อนนำมาเตรียมเป็นยางฟองน้ำต่อไป โดยมีผลการศึกษาดังนี้

1.1) ศึกษาการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีมจากน้ำยางสด

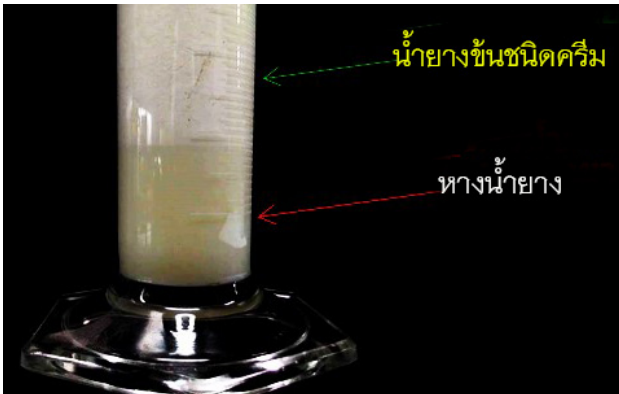
การศึกษาการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีมในงานวิจัยนี้ นำน้ำยางสดที่ได้จากสวนยางพาราของสมาชิก วชพศ. มาใช้ โดยในขั้นต้นศึกษาการตกตะกอนแมกนีเซียมไฮดรอกไซด์ (Mg^{2+}) ด้วย Diammonium phosphate (DAP) ความเข้มข้นร้อยละ 25 โดยน้ำหนัก ที่มีต่อการเกิดน้ำยางครีม พบว่า ที่ปริมาณ DAP ความเข้มข้นร้อยละ 25 โดยน้ำหนัก ปริมาณ 0.15 part per hundred of rubber (phr) ใช้ในการตกตะกอน Mg^{2+} เป็นเวลา 24 ชั่วโมง ทำให้ระยะเวลาในการแยกครีมของน้ำยางข้นชนิดครีมใช้เวลาเร็วขึ้น ได้ปริมาณเนื้อยางแห้งสูงกว่าไม่ตกตะกอน Mg^{2+} และได้สูตรที่เหมาะสมในการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีม ซึ่งใช้ Hydroxyethyl cellulose (HEC) ความเข้มข้นร้อยละ 0.5 โดยน้ำหนัก ปริมาณ 0.4 phr เป็นสารเพิ่มอัตราการเกิดครีมหรือสารก่อครีมร่วมกับสบู่ หรือ Potassium oleate (K-oleate) ความเข้มข้นร้อยละ 20 โดยน้ำหนัก ปริมาณ 0.5 phr และป้องกันการเสียสภาพของน้ำยางด้วย Ammonia ความเข้มข้นร้อยละ 30 โดยน้ำหนัก ปริมาณ 0.4 phr ดังแสดงในตารางที่ 1 ซึ่งจากสูตรสามารถเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีม

ตารางที่ 1 สูตรในการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีม

สารเคมี	ปริมาณ (phr)
น้ำยางสด	100
Ammonia (NH_3) ความเข้มข้นร้อยละ 30 โดยน้ำหนัก	0.4
Hydroxyethyl cellulose (HEC) ความเข้มข้นร้อยละ 0.5 โดยน้ำหนัก	0.4
Potassium oleate (K-Oleate) ความเข้มข้นร้อยละ 20 โดยน้ำหนัก	0.5

ภาพที่ 4 กระบวนการผลิตยางฟองน้ำจากน้ำยางพารา

ภาพที่ 5 ลักษณะการแยกชั้นครีมของน้ำยางสดที่ผ่านกระบวนการทำน้ำยางชั้นชนิดครีม

ตารางที่ 2 สูตรในการเตรียมยางพองน้ำ

สารเคมี	ปริมาณ (phr)	
	น้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยง	น้ำยางชั้นชนิดครีม
น้ำยางชั้น	100.0	100.0
K-Oleate [*]	1.5	0.5
Sulfur [*]	2.0	2.0
ZMBT ^{1, *}	1.0	1.0
ZDEC ^{2, *}	1.0	1.0
Wingstay L [*]	1.0	1.0
ZnO ^{3, *}	5.0	5.0
DPG ^{4, **}	1.0	2.0
SSF ^{5, ***}	1.0	1.0

¹ZMBT = Zinc-2-mercaptobenzothiazole

²ZDEC = Zinc diethyldithiocarbamate

³ZnO = Zinc oxide

⁴DPG = Diphenylguanidine

⁵SSF = Sodium silicofluoride

^{*}ความเข้มข้นร้อยละ 50 โดยน้ำหนัก

^{**}ความเข้มข้นร้อยละ 33 โดยน้ำหนัก

^{***}ความเข้มข้นร้อยละ 12.5 โดยน้ำหนัก

ได้ภายใน 24 ชั่วโมง โดยจะเกิดการแยกชั้นระหว่างเนื้อยางที่อยู่ด้านบนเนื่องจากอนุภาคยางมีความหนาแน่นต่ำกว่าน้ำและหางน้ำยางที่อยู่ชั้นล่างได้ชัดเจน ดังแสดงในภาพที่ 5 หลังจากนั้นไซเออส่วนหางน้ำยางออกมา จะได้น้ำยางชั้นชนิดครีมที่มีเนื้อยางแห้งประมาณร้อยละ 45-50 ที่สามารถนำไปใช้เป็นวัตถุดิบหลักในการเตรียมยางพองน้ำต่อไป

1.2) ศึกษาการเตรียมยางพองน้ำจากน้ำยางชั้นชนิดครีมและน้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยง

หลังจากได้สูตรที่เหมาะสมในการเตรียมน้ำยางชั้นชนิดครีม เพื่อนำมาใช้สำหรับเตรียมยางพองน้ำ โดยศึกษาสูตรที่เหมาะสมและเปรียบเทียบกับน้ำยางชั้นจากการปั่นเหวี่ยงทางการค้า โดยสูตรการเตรียมยางพองน้ำที่เหมาะสม แสดงดังตารางที่ 2 พบว่า สูตรสำหรับการเตรียมยางพองน้ำจากน้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยง มีการใช้ปริมาณ K-oleate มากกว่าสูตรการเตรียมยางพองน้ำจากน้ำยางชั้นชนิดครีม เนื่องจากในกระบวนการเตรียมน้ำยางสดเป็นน้ำยางชั้นชนิดครีมมีการเติม K-oleate มาก่อนแล้ว ทำให้ช่วงลดปริมาณการใช้ K-oleate ในขั้นตอนการเตรียมยางพองน้ำ เพื่อให้เกิดฟองในน้ำยาง โดยยังคงมีประสิทธิภาพในการเกิดฟองเท่ากัน แต่อย่างไรก็ตาม สำหรับสูตรการเตรียมยางพองน้ำจากน้ำยางชั้นชนิดครีม จำเป็นต้องใช้ Diphenylguanidine (DPG) ซึ่งเป็นสารเสริมการเกิดเจล ที่ทำให้ pH ของน้ำยางสูงขึ้น เพื่อลดความเสี่ยงของการยุบตัวของฟองน้ำยางก่อนเกิดเจลของฟองน้ำยาง ในปริมาณที่มากกว่าน้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยง เนื่องจากน้ำยางชั้นชนิดครีมมีน้ำในปริมาณที่สูงกว่า (น้ำยางชั้นชนิดครีมมีปริมาณเนื้อยางแห้งประมาณร้อยละ 45-50 ในขณะที่น้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยงมีปริมาณเนื้อยางแห้งร้อยละ 60) ทำให้ความเข้มข้น DPG ลดลง ดังนั้นเมื่อเติมลงในน้ำยางชั้นชนิดครีม จึงจำเป็นต้องเติม DPG ในปริมาณที่สูงกว่าในน้ำยางชั้นชนิดปั่นเหวี่ยง

1.3) ศึกษาวัสดุที่ใช้ในการทำแม่พิมพ์ใส่หมอนและวิธีทำยางพองน้ำสุก

1.3.1) แม่พิมพ์ เมื่อบั่นน้ำยางจนได้ฟองตามปริมาณที่ต้องการแล้ว จะต้องรีบเทฟองน้ำยางลงแม่พิมพ์ทันที การขึ้นรูปใส่หมอนชนิดจำเป็นต้องใช้แม่พิมพ์ที่เหมาะสม เพื่อให้ได้ใส่หมอนชนิดยางพาราที่มีลักษณะตามต้องการ ในทางอุตสาหกรรม แม่พิมพ์ที่ใช้ผลิตจาก Cast aluminium alloy ที่มีสมบัติถ่ายเทความร้อน ทนทานต่อการกัดกร่อน ผิวหน้าเรียบลื่น ง่ายต่อการลอกผลิตภัณฑ์ยางพองน้ำออกจากแม่พิมพ์ หรือใช้แม่พิมพ์พลาสติกโครงสร้างเหล็กที่ทนต่อความร้อน ดังภาพที่ 6(ก) ที่ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตหมอนยางพาราทั่วไป ซึ่งมีราคาสูงถึงชิ้นละ 12,000 บาท ดังนั้น งานวิจัยนี้ จึงศึกษาวัสดุที่เลือกใช้เป็นแม่พิมพ์ เพื่อให้ได้แม่พิมพ์ที่เหมาะสม ราคาไม่สูง ซึ่งวชพค. สามารถจัดหาและนำมาใช้ได้

เนื่องจากใส่หมอนชนิดที่ต้องการมีลักษณะทรงกระบอก มีความยาวและเส้นผ่านศูนย์กลางตามขนาดช่องของปลอกหมอนชนิดที่จะยัดใส่หมอนชนิดยางพารา ดังนั้น ทีมวิจัยจึงทดลองนำแผ่นสังกะสี

มาคำนวณให้เป็นทรงกระบอกดังภาพที่ 6(ข) และรัดด้วยลวดไม่ให้เกิดช่องว่างและปิดหัว-ท้ายของกระบอกสังกะสีด้วยแผ่นพลาสติกเพื่อป้องกันพองน้ำยางรั่วไหล หลังจากเทพองน้ำยางลงไปแล้วพบว่า แผ่นสังกะสีเรียบขนาดความกว้าง 3 ฟุต ยาว 6 ฟุต ราคา 150 บาท เป็นวัสดุที่ทนความร้อนได้ดี หาได้ง่าย แต่มีปัญหาในการรักษารูปทรงและเกิดสนิมหลังจากใช้งานไม่นาน เนื่องจากแม่พิมพ์แผ่นสังกะสีต้องสัมผัสกับน้ำและความชื้นจากพองน้ำยาง รวมทั้งความร้อนจากการทำให้ได้หมอนนุ่ม ซึ่งเป็นการเร่งให้แม่พิมพ์เกิดสนิมและเสียรูปทรง

ดังนั้น ทีมวิจัยจึงทดลองนำท่อพีวีซี ที่มีลักษณะเป็นทรงกระบอก มีเส้นผ่านศูนย์กลางหลายขนาดให้เลือก สามารถหาได้ง่าย มาทดลองใช้เป็นแม่พิมพ์ ดังภาพที่ 6(ค) พบว่า สามารถใช้ท่อพีวีซีเป็นแม่พิมพ์ได้หมอนนุ่มได้ดี แม้จะมีอายุการใช้งานสั้นกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับแม่พิมพ์พลาสติกโครงเหล็ก แต่รักษารูปร่างและไม่เกิดสนิมอย่างเช่นแม่พิมพ์แผ่นสังกะสี ดังนั้นทีมวิจัยจึงเลือกใช้ท่อพีวีซีเป็นแม่พิมพ์สำหรับขึ้นรูปได้หมอนนุ่มจากยางพารา

1.3.2) วิธีทำยางพองน้ำสุก กระบวนการทางเคมีที่ทำให้วัสดุประเภทยางสามารถนำไปใช้งานได้ คือ ปฏิกริยาวัลคาไนเซชัน (Vulcanization) ซึ่งเป็นการทำให้ยางคงรูป โดยอาศัยการใช้สารเคมีที่เหมาะสมและการให้ความร้อน เพื่อให้สายโซ่ยางเกิดการเชื่อมโยง ทำให้มีสมบัติเชิงกลและใช้งานได้ดีขึ้น

งานวิจัยนี้ ทีมวิจัยศึกษาอุปกรณ์ที่เหมาะสมในการทำยางพองน้ำสุก โดยทั่วไปอุปกรณ์ที่สามารถนำมาใช้ในการทำยางพองน้ำคงรูป คือ หม้อนึ่งความดันไอน้ำ (Autoclave) และตู้อบลมร้อน ดังภาพที่ 7(ก) และ 7(ข) ซึ่งมีราคา 3.5 ล้านบาทและ 30,000 บาท ตามลำดับ ซึ่งไม่สามารถนำมาใช้ในงานวิจัยนี้ได้ ทีมวิจัยจึงประยุกต์ใช้งานถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร โดยเอาฝาถังออกและทำตะแกรงเพื่อวางแม่พิมพ์ท่อพีวีซี โดยให้กันถังถึงตะแกรงมีระยะห่างประมาณ 20 เซนติเมตร เพื่อเติมน้ำสำหรับต้มให้ไอน้ำและความร้อน โดยได้รับความร้อนจากเตาแก๊สที่ให้ความร้อนที่กั้นถัง หลักการทำงานของหม้อนึ่งจากถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร แสดงดังภาพที่ 8

2) การถ่ายทอดความรู้สู่ วชพศ.

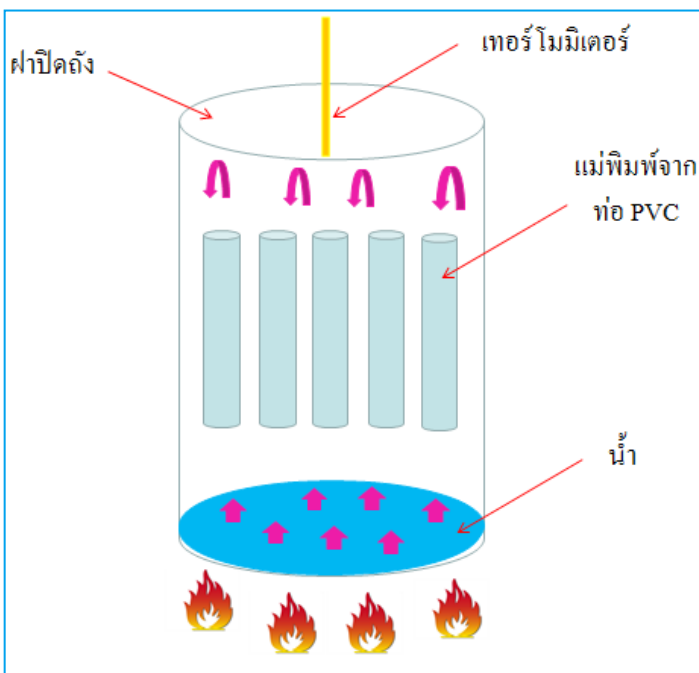
หลังจากได้ผลการศึกษาศึกษาการเตรียมน้ำยางชั้นชนิดครีม การเตรียมพองน้ำยางและการทำให้ง่ายพองน้ำสุกในห้องปฏิบัติการแล้ว ทีมวิจัยจึงนำผลการศึกษาไปถ่ายทอดให้กับ วชพศ. ในวันที่ 16-19 มกราคม พ.ศ. 2559 (ภาพที่ 9) โดยให้ความรู้เกี่ยวกับหลักการเบื้องต้นในการผลิตยางพองน้ำ วิธีเตรียมน้ำยางชั้นชนิดครีม การเตรียมพองน้ำยางและการทำให้ง่ายพองน้ำคงรูป ทั้งนี้ในการอบรมการทำได้หมอนนุ่มจากน้ำยางพารา ได้นำน้ำยางพาราสดซึ่งรวบรวมจากสวนของสมาชิก วชพศ. โดยนำมาตกตะกอนแมกนีเซียมด้วยการเติม DAP ความเข้มข้นร้อยละ 25 โดยน้ำหนัก ปริมาณ 0.15 phr ที่ทิ้งไว้หนึ่งคืน หลังจากนั้นนำน้ำยางพาราที่ผ่านการตกตะกอนแมกนีเซียมแล้ว มาเติมสารเคมี

ภาพที่ 6 ลักษณะแม่พิมพ์ที่ใช้ขึ้นรูปผลิตภัณฑ์ยางพองน้ำ (ก) แม่พิมพ์พลาสติกโครงเหล็กที่ใช้ในอุตสาหกรรมผลิตหมอนยางพารา (ข) แม่พิมพ์แผ่นสังกะสี และ (ค) แม่พิมพ์ท่อพีวีซี

ภาพที่ 7 อุปกรณ์ที่ใช้ในการเตรียมยางพองน้ำสุกจากยางพารา (ก) หม้อนิ่งความดันไอน้ำ (ข) ตู้อบลมร้อน และ (ค), (ง) หม้อนิ่งจากถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร

ภาพที่ 8 หลักการทำงานของหม้อนิ่งจากถังน้ำมันขนาด 200 ลิตร

เพื่อตีให้ฟูตามเวลาที่กำหนด (2) เทพองน้ำยางลงในท่อพีวีซีที่เตรียมไว้ ปาดหน้าพองน้ำยางให้เรียบ ปิดหัว-ท้ายท่อพีวีซี (3) นำท่อพีวีซีที่ปิดหัว-ท้ายกระบอกแล้ว ไปนึ่งในหม้อนิ่งไอน้ำ 1.5 ชั่วโมง (4) นำยางพองน้ำออกจากท่อพีวีซีและล้างทำความสะอาด เพื่อชะล้างสารเคมีตกค้าง และ (5) นำยางพองน้ำไปผึ่งให้แห้งที่อุณหภูมิห้อง

การถ่ายทอดความรู้ในการเตรียมไส้หมอนชนิดจากยางพาราในครั้งนี้ มีสมาชิก วชพค. เข้าร่วมกิจกรรมจำนวน 10 คน และทุกคนได้ทดลองเตรียมไส้หมอนชนิดจากยางพาราด้วยตนเองในทุกขั้นตอน ทำให้สามารถดำเนินการผลิตไส้หมอนชนิดจากยางพาราและนำไปผลิตหมอนชนิดยางพาราต่อไปได้

3) การส่งเสริมการตลาด

หมอนชนิดจากยางพาราเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ ไม่เป็นที่รู้จักในท้องตลาด ดังนั้นทีมวิจัยจึงสร้างการรับรู้สินค้าใหม่ และกระตุ้นให้เกิดความต้องการซื้อ โดยนำส่วนประสมการตลาดสำหรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนมาใช้งาน (เบญจวรรณ บวรกุลภา และ สัมฤทธิ์เทียนคำ, 2557; สวณีย์ จินดาวงศ์, 2558; รวิรินทร์ภา วงศ์ธีระโชติ และธีระ ฤทธิรอด, 2557) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ทางการตลาดที่เรียกว่า 4Ps ซึ่งประกอบด้วย ผลิตภัณฑ์ (Product) ราคา (Price) สถานที่จำหน่าย (Place) และการส่งเสริมการขาย (Promotion) โดยมีรายละเอียดดังนี้

3.1) ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย ความหลากหลายของ

ผลิตภัณฑ์ คุณภาพ การออกแบบรูปทรง ตราสินค้า บรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อ การรับประกัน ขนาดและรูปร่าง การบริการ เป็นต้น ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์หมอนชนิดยางพารา ทีมวิจัยและสมาชิก วชพค. ได้สร้างตราสินค้าดังภาพที่ 10(ก) โดยมีความหมายดังนี้

ตามตารางที่ 1 ที่ทิ้งไว้ให้น้ำยางแยกออกเป็นสองชั้น แล้วไขเอาส่วนหางน้ำยางทิ้ง จะได้เป็นน้ำยางชั้นชนิดครีม เพื่อนำไปใช้ในการเตรียมยางพองน้ำต่อไป

การเตรียมไส้หมอนชนิดจากยางพารา โดยใช้เทคนิคการตีฟอง (Foaming) มีขั้นตอนดังนี้ (1) นำน้ำยางชั้นชนิดครีมและสารเคมีตามสูตรในการเตรียมยางพองน้ำตามตารางที่ 2 ใส่ลงในหม้อของเครื่องผสมอาหารอเนกประสงค์ ตามลำดับ เปิดเครื่องผสมอาหารอเนกประสงค์

ภาพที่ 9 การถ่ายทอดความรู้สู่ วชพศ. (ก) บรรยายเบื้องต้นวิธีการผลิตยางพองน้ำ (ข) – (จ) ปฏิบัติการเตรียมน้ำยางข้นชนิดครีม และวิธีเตรียมยางพองน้ำ (ฉ) แนะนำวิธีการคงรูปร่างพองน้ำด้วยหม้อหนึ่งถังน้ำมันขนาด 200 ลิตรและ (ช) การฝั่งยางพองน้ำให้แห้ง

(1) **สีทอง** เป็นสีที่อยู่ในกลุ่มอิทธิพลของดวงอาทิตย์ เกี่ยวเนื่องกับพลังและความอุดมสมบูรณ์ ปัญญาอันสูงสุด ความเข้าอกเข้าใจ สีทองที่แวววาวจะทรงพลังอย่างยิ่งในการหลุดพ้นจากความรู้สึกที่ตกต่ำของจิตใจ

(2) **สีเขียว** เป็นสีที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติ ช่วยให้มีอารมณ์ร่วมกับสิ่งอื่นๆ ตลอดจนธรรมชาติรอบๆ ตัวได้ง่าย สีเขียวช่วยสร้างสรรค์บรรยากาศของความสบาย ผ่อนคลายและสงบ

(3) ถอดลายมาจากหน้าหมอนของหมอนขิดสามเหลี่ยม

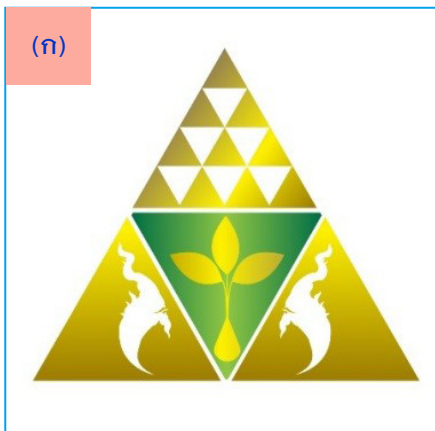
(4) พญานาค สื่อถึงความยิ่งใหญ่ ความอุดมสมบูรณ์และเป็นสัญลักษณ์ประจำจังหวัดยโสธร

(5) เป็นสัญลักษณ์ของต้นยางพารา ซึ่งเป็นวัตถุดิบหลักในการทำไส้หมอน

ดังนั้นตราสินค้าจึงสื่อได้ว่า เป็นผลิตภัณฑ์จากจังหวัดยโสธร ซึ่งเป็นแหล่งผลิตหมอนขิดที่สำคัญและมีการนำยางพารามาเป็นวัตถุดิบในการผลิตไส้หมอนขิด การพัฒนาตราสินค้าเป็นแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ แสดงถึงเอกลักษณ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อับสร อีซอ และคณะ (2560) นอกจากนี้ยังได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลายมากขึ้น จากเดิมที่ผลิตเฉพาะหมอนสามเหลี่ยมลายผ้าขิดขนาดต่างๆ ก็มีการออกแบบเพิ่มเติมให้สามารถเปลี่ยนชนิดของผ้าตามความต้องการของลูกค้า รวมทั้งผลิตเป็นที่นอนระนาดที่มีขนาดใหญ่ขึ้น และหมอนขิดสามเหลี่ยม ดังภาพที่ 10(ข)

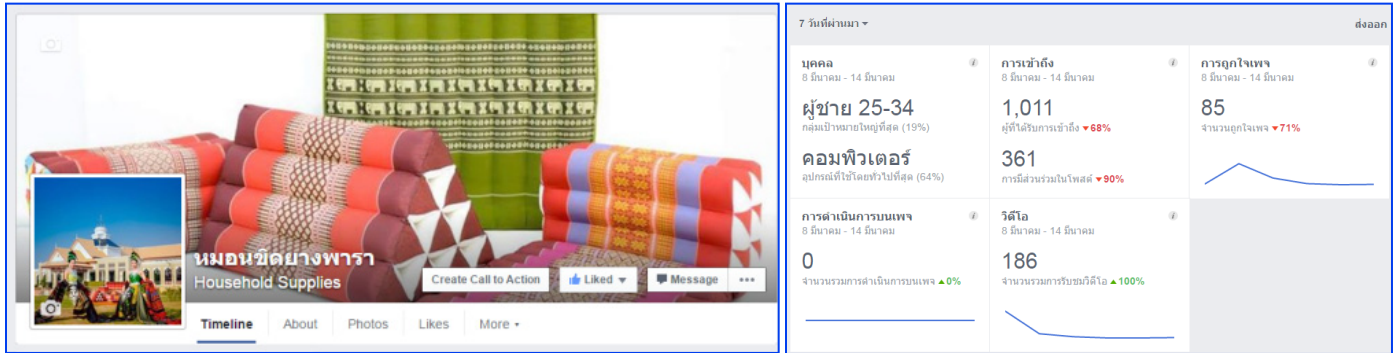
3.2) **ราคา** ประกอบด้วย ราคาสินค้า ส่วนลด การรับรู้ราคาสินค้าของผู้บริโภค ระยะเวลาการจ่ายเงิน เป็นต้น งานวิจัยนี้ตั้งราคาตามรูปแบบผลิตภัณฑ์และตามความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ ได้นำการคิดต้นทุนรวมกับผลกำไร เพื่อให้ได้ราคาที่เหมาะสม รวมทั้งการตั้งราคาสินค้าแบบไม่รวมค่าขนส่ง โดยค่าขนส่งเป็นภาระที่ผู้ซื้อรับผิดชอบ ผู้ขายจะจ่ายให้เฉพาะค่าขนย้ายสินค้าเท่านั้น เพื่อให้ได้กำไรในระดับที่พอใจ ซึ่งในกรณีนี้ไม่เลือกราคาที่ทำได้กำไรสูงสุดแต่คำนวณถึงจำนวนของกำไรตามเป้าหมาย และพิจารณาค่าในการคำนวณราคา เสมือนเป็นต้นทุนคงที่ และคำนวณตัวเลขของราคาที่จะทำให้ได้กำไร

3.3) **สถานที่จำหน่าย** ประกอบด้วย ช่องทางการจำหน่าย สถานที่จำหน่ายสินค้า สินค้าคงคลัง การขนส่ง เป็นต้น งานวิจัยนี้มีช่องทางการจำหน่าย 3 ช่องทาง คือ (1) การขายตรง โดย วชพศ. (2) การขายผ่านพ่อค้าคนกลาง ซึ่งบ้านศรีฐานมีร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์หมอนขิดผ่านพ่อค้าคนกลางหลายร้าน และ (3) ผ่าน Facebook ซึ่งเป็นเครื่องมือทางการตลาดที่ทำให้ลูกค้าเข้าถึงและเข้าใจผลิตภัณฑ์ได้ง่าย สามารถกระตุ้นยอดขายได้ เนื่องจากปัจจุบันผู้ใช้ Facebook มีจำนวนมาก การทำตลาดบน Facebook จึงช่วยให้มีลูกค้ารายใหม่และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับลูกค้าได้ ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงสร้าง Fan Page Facebook ชื่อ “หมอนขิดยางพารา” ดังภาพที่ 11 เพื่อแสดงรายละเอียดและราคาผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพารา วิธีการสั่งซื้อ รวมทั้งความเคลื่อนไหวของผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพารา เป็นต้น ทำให้มีลูกค้าหลากหลาย สามารถเพิ่มลูกค้าและสร้างความเข้าใจต่อผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราได้สะดวกมากขึ้น

ภาพที่ 10 (ก) ตราสินค้า และ (ข) ผลิตภัณฑ์ใหม่

ภาพที่ 11 Fan Page Facebook “หมอนขิดยางพารา”

3.4) การส่งเสริมการขาย ประกอบด้วย การส่งเสริมการขาย การโฆษณา การประชาสัมพันธ์ การขายตรง การส่งเสริมการขายโดยผ่านตัวแทนจำหน่าย เป็นต้น เนื่องจากหมอนขิดยางพาราเป็นผลิตภัณฑ์ใหม่ที่ยังไม่มีในท้องตลาด จำเป็นต้องมีการส่งเสริมการขายโดยจัดกิจกรรมเพื่อสร้างการรับรู้ นอกเหนือจาก Fan Page Facebook ที่เป็นช่องทางจำหน่าย และสร้างการรับรู้แล้ว การจัดทำวิดีโอแนะนำหมอนขิดยางพาราและการทดสอบคุณภาพของหมอนขิดยางพาราที่ทีมวิจัยอัปโหลดบนเว็บไซต์ <https://www.youtube.com> ดังภาพที่ 12(ก) ได้นำมาใช้ในการส่งเสริมการขายอีกด้วย นอกจากนี้สมาชิก วชพศ. ได้ร่วมแสดงผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราในงานต่างๆ เช่น มหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ 2559 ณ โรงแรมบางกอกคอนเวนชันเซ็นเตอร์ เซ็นทรัลเวิลด์ กรุงเทพฯ วันที่ 17 - 22 สิงหาคม พ.ศ. 2559 งานประชุมวิชาการพัฒนาที่ดิน จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ 29 - 31 สิงหาคม พ.ศ. 2559 และ งานมหกรรมข้าวหอมมะลิและของดีอีสานใต้ ณ ศูนย์การค้าเซ็นทรัลพลาซ่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดสงขลา วันที่ 23 - 26 มีนาคม พ.ศ. 2560 เป็นต้น ดังภาพที่ 12(ข) และ 12(ค) ทำให้ผลิตภัณฑ์หมอนขิดยางพาราเป็นที่รู้จักมากขึ้น มีการสั่งซื้อจากผู้บริโภคและผู้ค้าปลีกและผู้ค้าส่งจากผู้บริโภคและผู้ค้าปลีก เป็นการเพิ่มรายได้ให้กับ วชพศ.

หมอนด้านที่เหลือ ในการปิดหน้าหมอนด้านที่ 2 นี้ ต้องระวังให้มุมทั้ง 2 ด้านเท่ากัน หมอนจะได้ไม่เสียรูปทรง เมื่อเย็บปิดหน้าหมอนเรียบร้อยแล้ว จะต้องเป่าฝุ่นเพื่อทำความสะอาดและห่อด้วยฟิล์มพลาสติก รอสั่งจำหน่ายต่อไป

สำหรับกระบวนการผลิตหมอนขิดยางพารา หลังจากได้ไส้หมอนยางพาราแล้ว กระบวนการต่างๆ ยังคงเหมือนกับกระบวนการผลิตหมอนขิดนุ่น ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมปลอกหมอนจากผ้าซิดจนถึงกระบวนการเย็บปิดหน้าหมอนหลังยัดไส้หมอนเรียบร้อยแล้ว แต่มีความสะดวก รวดเร็วกว่ากระบวนการผลิตแบบเดิม คือ ลดระยะเวลาในการยัดไส้หมอน เพราะไส้หมอนยางพารามีลักษณะเป็นแท่งทรงกระบอก สามารถใส่ลงในช่องของปลอกหมอนได้ง่ายกว่าไม่จำเป็นต้องใช้ไม้กระทุ้งหรืออัดให้แน่นอย่างเช่นการผลิตหมอนขิดนุ่น (ภาพที่ 14) นอกจากนี้ ยังสามารถลดขั้นตอนการเป่าฝุ่นซึ่งไม่จำเป็นในการผลิตหมอนขิดยางพารา ทำให้ในขั้นตอนการยัดไส้หมอนจนถึงกระบวนการห่อฟิล์มพลาสติกในการผลิตหมอนขิดยางพาราชนิดหมอนขวานสามเหลี่ยมจำนวน 10 ช่อง ใช้เวลาประมาณ 20 นาที/ใบ ในขณะที่หมอนขวานสามเหลี่ยมไส้หมอนนุ่นขนาดเดียวกันใช้เวลาในการผลิตประมาณ 1 ชั่วโมง/ใบ ดังนั้นการนำไส้หมอนยางพารามาใช้ ทำให้ลดขั้นตอนการผลิตและเพิ่มอัตราการผลิตหมอนขิดได้มากขึ้น

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

1) การผลิตของ วชพศ.

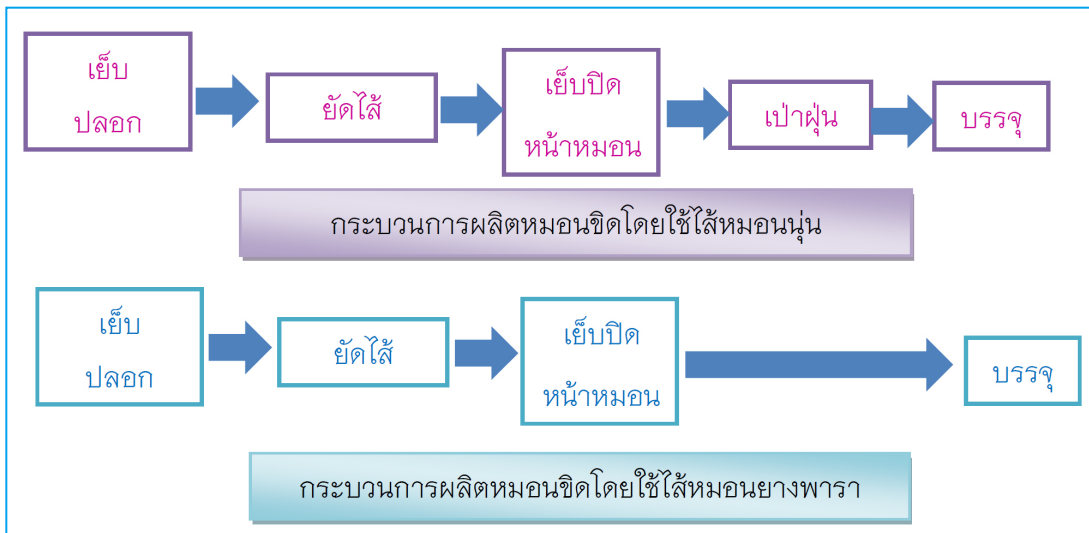
กระบวนการในการผลิตหมอนขิด จากนุ่น (ภาพที่ 13) เริ่มจากการเตรียมปลอกหมอนจากผ้าซิดตามรูปแบบที่ต้องการที่มีการเย็บปิดหน้าไว้แล้ว 1 ด้าน หลังจากนั้นยัดนุ่นให้เต็มตัวหมอนและเย็บปิดหน้า

2) การพัฒนาเทคโนโลยี

สมาชิก วชพศ. ได้พัฒนาเทคโนโลยีการผลิต ในขั้นตอนการล้างทำความสะอาดไส้หมอนยางพารา จากเดิมใช้แรงงานคนในการล้างทำความสะอาด ดังภาพที่ 15(ก) ซึ่งต้องใช้แรงในการปิดทำให้ปวดเมื่อย และได้หมอนยางพาราแห้งช้า เนื่องจากแรงปิดจากมือไม่เพียงพอ ทำให้สีกลิ่นไม่พึงประสงค์และผิวของไส้หมอนยางพาราไม่เรียบ ดังนั้นจึงปรับเปลี่ยนมาเป็นการใช้เครื่องนวดยางแผ่นดิบ

ภาพที่ 12 (ก) วีดิโอแนะนำหมอนขิดยางพารา (ข) และ (ค) การเข้าร่วมแสดงผลผลิตกันในงานต่างๆ

ภาพที่ 13 แผนภาพกระบวนการผลิตหมอนขิดจากไม้หมอนนุ่มและไม้หมอนยางพารา

ที่ทาง วชพค. ไม่ใช้งานแล้ว มาใช้รีดและล้างทำความสะอาดไส้หมอนยางพารา ดังภาพที่ 15(ข) ทำให้ไส้หมอนยางพาราแห้งเร็ว ทำความสะอาดได้ดีกว่า ช่วยลดการเกิดกลิ่นและผิวของไส้หมอนยางพารา เรียบสวย สำหรับการจัดการน้ำทิ้งจากการล้างทำความสะอาดไส้หมอน เนื่องจากทาง วชพค. เคยผลิตยางแผ่นดิบ ดังนั้นจึงมีบ่อน้ำทิ้ง ซึ่งสามารถใช้ปล่อยน้ำทิ้งจากการทำความสะอาดไส้หมอนได้ แต่หากในอนาคตทาง วชพค. มีการผลิตไส้หมอนยางพาราเพิ่มขึ้น อาจจะต้องมีระบบการบำบัดน้ำเสียที่ดีขึ้น โดยอาจต้องทำระบบบำบัดน้ำเสียประมาณ 80,000 บาท นอกจากนั้นยังได้นำวัสดุใกล้ตัวมาใช้เป็นแม่พิมพ์ คือ ปูนน้ำมัน นำมาตัดส่วนฝาदानบนออก ได้เป็นแม่พิมพ์สำหรับหมอนชนิดรูปแบบใหม่ ดังภาพที่ 16

3) คุณสมบัติหมอนชนิดยางพารา การวัดปริมาณฝุ่นและการเพิ่มมูลค่า

ทีมวิจัยได้ทดสอบคุณสมบัติของหมอนชนิดยางพาราและปริมาณฝุ่นในอากาศขณะปฏิบัติงาน ดังแสดงในตารางที่ 3 พบว่าหมอนชนิดยางพารามีคุณสมบัติการยุบตัวเนื่องจากแรงกดร้อยละ 6 ซึ่งมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่นอนยางพองน้ำ ยางพองน้ำลาเท็กซ์ มอก. 1425-2540 กำหนดให้การยุบตัวเนื่องจากแรงกดไม่เกินร้อยละ 6 และการคืนตัวของหมอนชนิดยางพารามีค่าสูงกว่าการคืนตัวของหมอนชนิดนุ่น เนื่องจากยางเป็นวัสดุพอลิเมอร์ที่มีความยืดหยุ่นสูง กล่าวคือ ยางที่ผ่านการคงรูปหรือปฏิกิริยาวัลคาไนเซชันแล้ว จะสามารถคืนรูปร่างได้เกือบเท่าเดิม หลังจากนำแรงกระทำออก

ภาพที่ 14 (ก) ลักษณะไส้หมอนยางพาราและหมอนชนิดยางพารา (ข) วิธีการยัดไส้หมอนนุ่น และ (ค) ไส้หมอนยางพารา

ภาพที่ 15 การล้างทำความสะอาดไส้หมอนยางพารา (ก) ด้วยแรงงานคน (ข) ด้วยเครื่องนวดยางแผ่นดิบ

ภาพที่ 16 การใช้ปั่นน้ำมันขนาดเล็กเป็นแม่พิมพ์และตัวอย่างหมอนขิดยางพาราจากแม่พิมพ์ปั่นน้ำมัน

ดังนั้น ยางพาราจึงเป็นวัสดุที่เหมาะสมสำหรับการผลิตเป็นหมอนและที่นอน เพราะช่วยลดปัญหาการเสีรูปร่างและไม่ยุบตัวระหว่างการใช้งาน

การปรับเปลี่ยนวัสดุของไส้หมอนขิดจากนุ่นเป็นยางพาราช่วยลดปัญหาฝุ่นละอองที่เกิดจากนุ่น ดังนั้นที่มวิจัยวัดปริมาณฝุ่นโดยใช้เครื่องวัดปริมาณฝุ่นแบบผู้ปฏิบัติงาน (Personal) และพื้นที่ปฏิบัติงาน (Area) พบว่า การปรับเปลี่ยนวัสดุของไส้หมอนขิดจากนุ่นเป็นยางพารา ทำให้ปริมาณฝุ่นในส่วนของผู้ปฏิบัติงานและพื้นที่ปฏิบัติงานลดลงไม่มากนัก เนื่องจากปริมาณฝุ่นจากพื้นที่ใกล้เคียงที่ยังใช้นุ่นในการทำไส้หมอนขิดฟุ้งกระจายเข้ามาในพื้นที่ทดสอบ ดังนั้นหากในพื้นที่ดังกล่าวปรับเปลี่ยนวัสดุของไส้หมอนขิดเป็นยางพาราทั้งหมด จะทำให้ปริมาณฝุ่นลดลง และส่งผลให้สุขภาพของชาวบ้านในชุมชนบ้านศรีฐานดีขึ้นได้

นอกจากนี้ งานวิจัยนี้ยังเป็นการเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์หมอนขิด ซึ่งเป็นสินค้าที่เป็นภูมิปัญญาและวัฒนธรรมท้องถิ่นของภาคอีสานและบ้านศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร การปรับเปลี่ยนวัตถุดิบสำหรับการผลิตไส้หมอนขิด จากนุ่นเป็นยางพองน้ำจากยางพารา สามารถเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์หมอนขิดให้สูงขึ้นได้ หากเปรียบเทียบราคาหมอนขานสามเหลี่ยมนุ่น 6 ซอง มีราคา 50 บาท/ใบ แต่ราคาหมอนขานสามเหลี่ยมยางพาราขนาดเดียวกันมีราคาสูงถึง 200 บาท/ใบ เหตุผลที่ทำให้หมอนขิดยางพารามีมูลค่าเพิ่มขึ้น เนื่องจากคุณสมบัติเด่นของยางพองน้ำจากยางพาราที่มีความยืดหยุ่นสูงสามารถคืนตัวได้เกือบเท่าเดิม ทำให้รู้สึกสบายในขณะที่ใช้งาน สามารถใช้งานได้ยาวนาน นอกจากนี้ ด้วยคุณสมบัติของยางพองน้ำจากยางพาราที่ไม่มีเส้นใยและไม่สะสมไรฝุ่น ทำให้เป็นทางเลือกที่เหมาะสมสำหรับผู้ที่มีปัญหาภูมิแพ้ฝุ่นและไรฝุ่นได้เลือกใช้อีกด้วย

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบคุณสมบัติ ปริมาณฝุ่นและราคาของหมอนขิดจากนุ่นและยางพารา

	หมอนขิด นุ่น	หมอนขิด ยางพารา
การยุบตัวเนื่องจากแรงกด ¹ (ร้อยละ)	-	6
การคืนตัว ² (ร้อยละ)	64	96
ปริมาณฝุ่นในอากาศ ³ (มิลลิกรัม/ ลูกบาศก์เมตร)		
ผู้ปฏิบัติงาน	1.65	1.40
พื้นที่ปฏิบัติงาน	1.66	1.36
ราคา ⁴ (บาท/ใบ)	50	200

¹มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมที่นอนยางพองน้ำ ยางพองน้ำลาเท็กซ์ มอก. 1425-2540 กำหนดให้การยุบตัวเนื่องจากแรงกด ไม่เกินร้อยละ 6

²ทดสอบโดยใช้น้ำหนัก 20 กิโลกรัม วางกดทับหมอนขิดเป็นเวลา 24 ชั่วโมง และวัดการคืนตัวของหมอนขิดหลังจากนำน้ำหนักกดทับออกเปรียบเทียบกับก่อนการกดทับ

³มาตรฐานในการเก็บและวิเคราะห์ตัวอย่างอากาศทางสุขศาสตร์อุตสาหกรรม NIOSH (The National Institute for Occupational Safety and Health) โดยค่ามาตรฐานฝุ่นที่กำหนดไว้ ปริมาณฝุ่นขนาดเล็ก ขนาดน้อยกว่า 4 ไมครอน

OSHA : 5 mg/m³

ACGIH : 3 mg/m³

⁴หมอนขานสามเหลี่ยม 6 ซอง

ผลกระทบและความยั่งยืน

การนำนวัตกรรมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยางมาใช้ดำเนินงานในกิจกรรมเพื่อสังคม ต้องคำนึงถึงผลตอบแทนทางสังคมในมิติต่างๆ โดยในงานวิจัยของ เจษฎา มิ่งฉาย (2558) ได้กำหนดเป้าหมายทางสังคมในการทำงานวิจัยเพื่อสังคม โดยต้องคำนึงถึงผลประโยชน์และสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายได้รับ ผลตอบแทนทางสังคมและกิจกรรม ดังนั้น ในงานวิจัยนี้ จึงนำรายละเอียดดังกล่าวมากำหนดเป้าหมายทางสังคม ดังนี้

1) **ผลประโยชน์และสิ่งที่กลุ่มเป้าหมายได้รับ (Mission offering)** งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก คือช่วยลดปัญหาที่เกิดขึ้นจากการใช้นุ่น เช่น การขาดแคลนนุ่นและปัญหาสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน ซึ่งพบว่า การนำยางพารามาใช้เป็นวัตถุดิบในการผลิตไส้หมอนขิดสามารถลดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับนุ่นได้ดี

2) **ผลตอบแทนทางสังคม (Social Return on Investment: SROI)** การดำเนินงานของ วชพศ. ร่วมกับทีมวิจัยได้รับผลตอบแทนทั้ง

ในมิติของสุขภาพ เช่น กาย จิต สังคมและปัญญาที่ดี ดังนี้

สุขภาพทางกาย หมายถึง การมีร่างกายที่สมบูรณ์แข็งแรง มีสิ่งแวดล้อมที่ดี ซึ่งการใช้เทคโนโลยีในการเตรียมไล่หมอนขีดจากยางพาราส่งผลโดยตรง เนื่องจากช่วยลดปัญหาฝุ่นจากเส้นใยของนุ่น ในขณะที่ปฏิบัติงาน ลดปัญหาสุขภาพและส่งผลต่อการลดค่าใช้จ่ายในการรักษาสุขภาพจากการระคายเคืองทางเดินหายใจของผู้ปฏิบัติงานและผู้บริโภค

สุขภาพทางจิต หมายถึง จิตใจที่เป็นสุข ผ่อนคลาย ไม่เครียด เป็นต้น การดำเนินงานวิจัยในครั้งนี้ เป็นการช่วยแก้ปัญหาให้แก่มหาชิก วชพศ. ได้อย่างตรงความต้องการ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาเรื่องฝุ่นจากเส้นใยของนุ่น เมื่อสุขภาพดีส่งผลต่อสุขภาพจิตที่ดีตามไปด้วย นอกจากนี้ ยังช่วยพัฒนาสุขภาพของสมาชิกให้สามารถทำงาน รู้จักแก้ไขปัญหาและบริหารงานได้ จากงานวิจัย พบว่า “วิวัฒน์ บ้องกัน” ลูกชายพ่อแดง ประธาน วชพศ. ได้มาเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงสำคัญในการผลิตและพัฒนาผลิตภัณฑ์หมอนขีดยางพาราให้หลากหลาย สร้างความภูมิใจให้กับวิวัฒน์และครอบครัวมากขึ้น นอกจากนี้หมอนขีดยางพาราจะสร้างรายได้ให้กับสมาชิก วชพศ. แล้ว จากผลงานวิจัยนี้ยังทำให้ช่วยเพิ่มมูลค่าสินค้าประจำหมู่บ้าน ช่วยให้เป็นที่รู้จักและเกิดความภาคภูมิใจของ วชพศ. รวมทั้ง ความรู้สึกภาคภูมิใจของกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ซึ่งเป็นทีมวิจัยที่ได้นำความรู้จากห้องเรียนไปประยุกต์ใช้ และสามารถแก้ปัญหาให้สังคมได้ และจากการพูดคุยกับ “โยธิน ศรีไทย” นักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยาง ซึ่งเป็นหนึ่งในทีมวิจัย กล่าวว่า รู้สึกภูมิใจและมีความสุข ที่ได้ช่วยแก้ปัญหาให้กับ วชพศ. ได้ จึงเป็นผลตอบแทนทางสังคมที่ส่งผลให้คนทำงานมีความสุขได้เช่นกัน

สุขภาพทางสังคม หมายถึง การอยู่ร่วมกันในครอบครัว ในชุมชน ในที่ทำงาน ในสังคม เป็นต้น ซึ่งงานวิจัยนี้ สมาชิก วชพศ. มีโอกาสทำงานร่วมกันและถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้สนใจ นอกจากงานวิจัยนี้จะช่วยสร้างการเรียนรู้นอกห้องเรียนให้กับนักศึกษาแล้ว ยังสร้างความมั่นใจและความเข้าใจของการอยู่ในสังคม รู้จักการเข้าสังคมและทำงานเพื่อสังคมมากขึ้น

สุขภาพทางปัญญา หมายถึง ความสุขที่ดีจากการเข้าใจธรรมชาติ เข้าใจความจริงแห่งชีวิตและสรรพสิ่งจนเกิดความรู้รอบรู้ จากการดำเนินงานวิจัย สมาชิกกลุ่มแรกที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีจำนวน 10 คน ได้พัฒนาสมาชิก วชพศ. ที่ยังไม่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี ให้สามารถผลิตไล่หมอนขีดยางพาราได้ นอกจากนี้ วชพศ. สามารถแก้ไขปัญหาทางเทคนิคในขั้นตอนการผลิตยางพาราได้ด้วยตนเอง และสามารถประยุกต์สิ่งที่มีอยู่ เช่น การนำเครื่องรีดยางแผ่นมาใช้ทำความสะอาดไล่หมอนขีดยางพารา หรือการนำปี๊บ

มาใช้เป็นแม่พิมพ์ นับเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงของสมาชิก วชพศ. นอกจากเป็นการพัฒนาสุขภาพของ วชพศ. ที่ได้รับการยกระดับการเรียนรู้แล้ว ทีมวิจัยซึ่งประกอบด้วยอาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยอุบลราชธานีและเทคโนโลยีการยาง สาขาอาชีพอนามัยและความปลอดภัย คณะวิทยาศาสตร์ และสาขาการตลาด คณะบริหารศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ได้นำความรู้ในห้องเรียนมาใช้จริง เรียนรู้การวางแผน บริหารและทำงานเป็นทีม แลกเปลี่ยนความรู้ และประสบการณ์ระหว่างนักศึกษาต่างคณะ เพื่อนำมาใช้ในงานวิจัย รวมทั้งยังได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชนกับนักศึกษา ซึ่งเป็นการฝึกฝนการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการทำงาน จึงทำให้เกิดสุขภาพทางปัญญาได้อย่างแท้จริง

3) การดำรงอยู่ได้ของกิจกรรมเพื่อสังคม (Survival of social enterprise) ปัญหาสำคัญในการทำกิจกรรมเพื่อสังคม คือ โครงการจะมีความยั่งยืนและอยู่ได้หรือไม่ หลังจากงานวิจัยสิ้นสุดพบว่าในปัจจุบัน วชพศ. สามารถดำเนินกิจกรรมของโครงการได้เองสามารถแก้ปัญหาและมีช่องทางในการนำเสนอผลิตภัณฑ์มากขึ้น

สรุป

การนำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยางมาใช้กับชุมชน จำเป็นต้องเข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งจากการดำเนินงานวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์หมอนขีดบ้านศรีฐานพบว่า ปัญหาหลักที่สำคัญของงานวิจัยนี้ คือ นุ่น ที่มีปัญหาขาดแคลนไม่เพียงพอต่อการใช้งานในชุมชน จำเป็นต้องสั่งซื้อจากต่างพื้นที่และต่างประเทศ เป็นการเพิ่มต้นทุนการผลิต นอกจากนี้ ฝุ่นจากเส้นใยนุ่นยังเป็นปัญหาต่อสุขภาพของผู้ปฏิบัติงาน ดังนั้นการนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการยาง โดยการแปรรูปน้ำยางพาราให้เป็นไล่หมอนขีดมาใช้แก้ปัญหา จึงตรงกับความต้องการของ วชพศ. ซึ่งได้นำวัตถุดิบที่สมาชิก วชพศ. มีอยู่มาใช้งาน

นอกจากการถ่ายทอดเทคโนโลยีการแปรรูปน้ำยางพาราเป็นยางพองน้ำแล้ว การดำเนินงานวิจัยจำเป็นต้องนำเครื่องมือทางการตลาดมาใช้ เพื่อให้กิจกรรมของ วชพศ. ดำเนินการต่อไปได้ ซึ่งจากการดำเนินงานวิจัย เกิดผลกระทบทางสังคมในมิติต่างๆ โดยใช้ความรู้ทางวิชาการมาพัฒนาร่วมกับงานวิจัยเชิงพื้นที่ และนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชนมาใช้ ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการดำเนินงานวิจัย สร้างสุขภาพที่ดีในด้านต่างๆ ให้กับชุมชน และสร้างการเรียนรู้ ระเบียบ แนวคิดในการแก้ไขปัญหา รวมทั้งการพัฒนาคนระหว่างชุมชนและสถานศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากโครงการ “กล้าใหม่ ใฝ่รู้” ปีที่ 10 ของธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ในโครงการ

เรื่อง “หมอนขิดจากน้ำยางพารา ต่อยอดภูมิปัญญาบ้านศรีฐาน” และขอขอบคุณ ภาควิชาเคมี คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย อุบลราชธานี สำหรับการอำนวยความสะดวกในการทำโครงการใน ครั้งนี้

บรรณานุกรม

- เจษฎา มิ่งฉาย. 2558. ชุดกำจัดก๊าซไฮโดรเจนซัลไฟด์ในก๊าซชีวภาพ: กิจการเพื่อสังคมสำหรับเกษตรกรรายย่อย. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 7(1); 47-58.
- ณัฐริมา แก้วตาแสง. 2557. แนวทางการฟื้นฟูภูมิปัญญาการผลิตหมอนขิดแบบดั้งเดิม ที่ชุมชนบ้านศรีฐาน ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. 33(6); 361-369.
- นลินี ทองประเสริฐ. 2557. การเพิ่มศักยภาพวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมด้วยแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์ที่ใช้สินทรัพย์ทางวัฒนธรรมไทย: กรณี วิสาหกิจชุมชนประเภทผ้า. *วารสารวิทยาการจัดการสมัยใหม่*. 7(2); 38-52.
- เบญจวรรณ บวรกุลภา และ สัมฤทธิ์ เทียนดำ. 2557. กลยุทธ์ส่วนประสมทางการตลาดและการจัดการผลิตภัณฑ์ชุมชน 5 ดาว พื้นที่จังหวัดนครปฐม. เอกสารสืบเนื่องการประชุมวิชาการ การพัฒนาชนบทที่ยั่งยืน ครั้งที่ 4 ประจำปี 2557. 117-124.
- รวินท์นิภา วงศ์ธีระโชติ และ ชีระ ฤทธิรอด. 2557. แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์หมอนขิดของหมู่บ้านโพนเมือง อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี ให้เป็นผลิตภัณฑ์ ระดับ 5 ดาว. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์*. 9(2); 237-248.
- วราภรณ์ ขจรไชยกูล. 2555. เทคโนโลยีน้ำยาง. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ. 292 น.
- สวณีย์ จินดาวงศ์. 2558. แนวทางการพัฒนาส่วนประสมการตลาดของผลิตภัณฑ์ OTOP เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- สำนักงานตลาดกลางยางพาราหนองคาย. 2560. **ฐานข้อมูลราคายางก้อนถ้วย**. จาก <http://www.rubbemongkhai.com> สืบค้นเมื่อ 29 มีนาคม 2560.
- สุภาณี จันทร์ศิริ และ กาญจนา นาถะพินธุ. 2558. **สภาวะผู้นำละของในสิ่งแวดล้อมการทำงาน และสภาวะสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมหมอนขิด กรณีศึกษา: ตำบลศรีฐาน อำเภอป่าดิว จังหวัดยโสธร**. *วารสารวิจัยและพัฒนาระบบสุขภาพ*. 8(2); 82-89.
- อัปสร อีซอ และคณะ. 2560. การพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อม จังหวัดชายแดนใต้ตามแนวทางเศรษฐกิจสร้างสรรค์. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา*. 12(1); 161-177.

ร่วมด้วยช่วยกัน สร้างความเชื่อมโยง “โซ่แห่งคุณค่า จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ”

กรณีศึกษา: กลุ่มเพื่อนแพะ (ผู้เลี้ยงแพะ) จังหวัดภูเก็ต

กิตติศักดิ์ จิตต์เกื้อ^{1*} อนันต์ สันติอมรทัต¹ จารุวรรณ พรหมเงิน¹ แสงระวี ฌ พัทลุง² อนิตทยา กังแฮ³

ชาญณรงค์ ตันติขำนาญกุล⁴ วารุณี ธารารัตนากุล⁵ เกษม เชื้อสมัน⁶ วราลักษ์ณ์ ไชยทัต⁷ และ นุจิรัตน์ ปิวคำ⁸

¹สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

²สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

³สาขาวิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

⁴สำนักงานปศุสัตว์จังหวัดภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

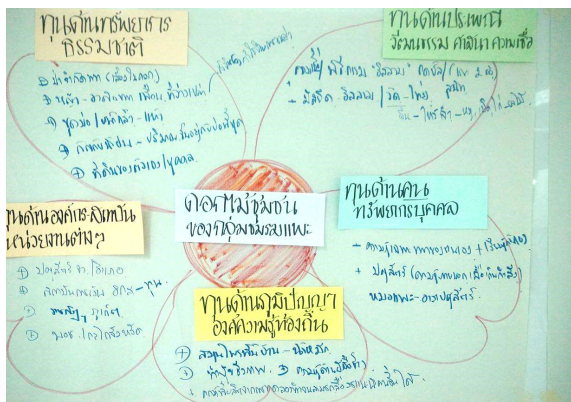
⁵เครือข่ายองค์กรชุมชนจังหวัดภูเก็ต อำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต 83000

⁶ชมรมผู้เลี้ยงแพะจังหวัดภูเก็ต อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต 83110

⁷206/148 หมู่ 3 ตำบลแม่เหียะ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50100

⁸181 หมู่ 7 ตำบลแม่ทะ อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ 50170

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: kittisak@pkru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อปรับทิศทางการดำเนินงาน ให้เชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต เพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้และความเข้มแข็งสู่เศรษฐกิจฐานราก ทำให้ชุมชนท้องถิ่นเกิดความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวและสามารถนำไปสู่ความยั่งยืนของการท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ควบคู่กับกระบวนการกลุ่มย่อยและเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของแกนนำผู้เลี้ยงแพะจังหวัดภูเก็ต จำนวน 30 คน เริ่มจากการใช้

ทฤษฎี SIPOC model ดำเนินการวิเคราะห์ผู้ผลิต ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลลัพธ์ และลูกค้า เพื่อร่วมวิเคราะห์การจัดกระบวนการดำเนินงานตั้งแต่ ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ ใช้เครื่องมือแผนผังต้นไม้ วิเคราะห์เส้นทางการผลิต ต้นทุนปัจจัยการผลิต ปัจจัยการพึ่งตนเอง การพึ่งพาปัจจัยภายนอก ใช้แผนภูมิแกงปลา วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูป ระบบข้อมูล โลจิสติกส์ ใช้เครื่องมือตุ๊กตาผู้บริโภค วิเคราะห์ลูกค้าเป้าหมาย ช่องทางการตลาด ใช้เครื่องมือดอกไม้ของชุมชนเพื่อวิเคราะห์ทุนชุมชน ตลอดจนดำเนินการวิเคราะห์ด้วยเครื่องมือวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ เพื่อจัดทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนา ผลวิจัยพบว่า กลุ่มผู้เลี้ยงแพะมีภาคีเครือข่ายที่ร่วมดำเนินการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐเพิ่มขึ้น มีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนากลุ่มซึ่งปรับปรุงจากแผนยุทธศาสตร์เดิม และมีโซ่แห่งคุณค่า แพะ จังหวัดภูเก็ต ที่ร่วมกันสังเคราะห์จากข้อมูลเครื่องมือและการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ ผลักดันสู่แผนบูรณาการเพื่อการพัฒนาในระดับพื้นที่ ที่มีความเชื่อมโยงกับประเด็นยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ต

คำสำคัญ: จังหวัดภูเก็ต โซ่แห่งคุณค่า ผู้เลี้ยงแพะท่องเที่ยวชุมชน

Co-creation and Collaboration Network with “Value Chain from Upstream to Downstream”: A Case Study of Goatherd Group in Phuket Province

Kittisak Jitkue^{1,*}, Anan suntiamontat¹, Jaruwan Promngum¹, Sangrawee Na pattalung², Anittaya Kanghae³, Channarong tantichumnankul⁴, Warunee Tararattanakul⁵, Kasem Chuasaman⁶, Waraluk Chaitap⁷ and Nujira Puekum⁷

¹Program in Industrial Technology, Faculty of Science and Technology, Phuket Rajabhat University, Muang Phuket District, Phuket Province, Thailand 83000

²Program in Home economics, Faculty of Science and Technology, Phuket Rajabhat University, Muang Phuket District, Phuket Province, Thailand 83000

³Program in Science, Faculty of Science and Technology, Phuket Rajabhat University, Muang Phuket District, Phuket Province, Thailand 83000

⁴Animal Husbandry Technical Officer, Professional level, Phuket Provincial Livestock Office, Muang Phuket District, Phuket Province, Thailand 83000

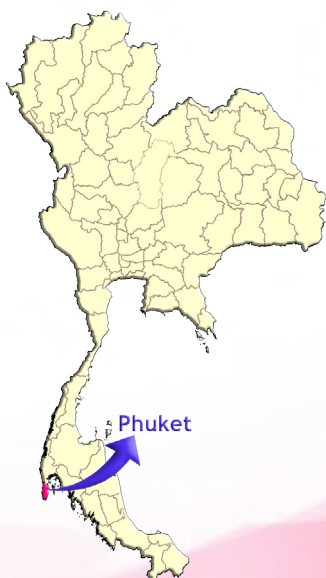
⁵Phuket Community Forest Network, Muang Phuket District, Phuket Province, Thailand 83000

⁶Goatherd Group Phuket, Thalang District, Phuket Province, Thailand 83110

⁷206/148 moo 3 Mae Hia, Muang District, Chiangmai Province, Thailand 50100

⁸181 moo 7 Mae Na, Chaing Dao District, Chiangmai Province, Thailand 50170

*Corresponding author's E-mail: kittisak@pkru.ac.th

Abstract

This research aims to improve Phuket's Tourism Strategies in order to enhance the ability to generate income and also to strengthen the local economy. In particular, the ability to enable local communities to be part of the tourism industry will contribute to the sustainability of tourism, community, economy and the society. The research team employed the participatory action research method. This is complemented with focused group techniques and learning exchange forums of 30 Phuket goat herders.

This began with techniques of the SIPOC model, supplier, input, process, output and customer analysis. It led to the follow up process of upstream, midstream and downstream to understand the overview picture of the research findings. The TREE scan was employed to analyze production routes. Cost factors, self-reliance factors and external factors were also used to complement the fishbone charts to analyze product development process, data processing and also its logistics. Customer Doll was employed to analyze customer target, distribution channels. Community Flower analyzed community capital and the SWOT analysis was also implemented in order to formulate the strategic development plan. The research found that there were changing situations. After the research implementation, there was an increase in networking partners from the public sector, who will co-create and collaborate in the strategic development plans and activities. There are also revised development strategies that has been improved from the original plans. Most importantly, there is a so-called ‘the goat value chain’ in Phuket, which was synthesized from the available data, tools and the participation of the Goatherd group, leading to significant force into the Phuket integrative plan, in order to realize area-based development that is linked to Phuket Tourism Strategic Plans.

Keywords: Phuket province, Value chain, Goatherd, Community based tourism

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

จังหวัดภูเก็ตได้รับการยอมรับว่าเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย รวมถึงเป็นเมืองระดับโลก และได้ชื่อว่า “ไข่มุกอันดามัน” ด้วยมนต์เสน่ห์ที่มีหาดทรายขาวสวยงาม มีวัฒนธรรมที่เป็นอัตลักษณ์สถาปัตยกรรมชิโน-โปรตุกีส อันโดดเด่น ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวประมาณปีละกว่า 13 ล้านคน (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2559) ทำให้เศรษฐกิจของจังหวัดภูเก็ตเติบโตอย่างต่อเนื่อง นอกจากการเดินทางท่องเที่ยวกระแสหลักของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ คือ หาดทรายและชายทะเลแล้ว นักท่องเที่ยวจำนวนมากที่ไม่ค่อยต้องการสัมผัสความเป็นไทย วิถีไทยแบบดั้งเดิมซึ่งเป็นเสน่ห์และดึงดูดนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับเมืองท่องเที่ยวต่างๆ ในระดับโลก ในปัจจุบันชุมชนต่างๆ ในจังหวัดภูเก็ตได้ร่วมกันพัฒนาพื้นที่ของตนเองให้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้ รวมถึงการเสริมเอกลักษณ์ อัตลักษณ์ เปิดพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อเป็นจุดเสริม สร้างรายได้จากการจัดการธุรกิจท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งได้รับการตอบรับจากประชาชนทั่วไปและนักท่องเที่ยวจำนวนมาก สามารถกล่าวได้ว่าการท่องเที่ยวชุมชนเป็นทางเลือกใหม่ที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มลูกค้าในศตวรรษนี้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวยังสถานที่หรือแหล่งชุมชน มักจะจับจ่ายซื้อหาสินค้าพื้นถิ่น ของฝาก ของที่ระลึก เพื่ออุดหนุนคนในชุมชน ปัจจุบันสินค้าแปรรูปจากนมแพะ เช่น นมแพะพาสเจอร์ไรส์ โลชั่นนมแพะ สบุนมแพะ เป็นสินค้าที่บริษัท ประชารัฐ รักสามัคคีภูเก็ต จำกัด ให้การส่งเสริมสนับสนุนจากนโยบายประชารัฐของรัฐบาล (สาลินี ปรราบ, 2559; คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ, 2559) นมแพะ มีคุณค่าทางโภชนาการสูง ประกอบด้วย โปรตีน กรดอะมิโน กรดไขมัน และสารอาหารอื่นๆ ที่สำคัญเหมาะสำหรับทารก ผู้สูงอายุ รวมถึงเป็นทางเลือกหนึ่งสำหรับผู้บริโภคที่รักสุขภาพ โปรตีนที่พบในนมแพะแบ่งเป็น 2 กลุ่มหลัก คือ เคซีน (Caseins) และเวย์โปรตีน (Whey Proteins) ซึ่งโปรตีนกลุ่มเคซีน โดยเฉพาะเบต้าเคซีน (Beta-Casein) พบปริมาณสูงในนมแพะเมื่อเปรียบเทียบกับนมวัว (Montilla et al., 1995) รวมทั้งยังมีคุณสมบัติช่วยในการดูดซึมเกลือแร่ (Farrell et al., 2004) ป้องกันโรคเบาหวาน โรคเกี่ยวกับหลอดเลือดและโรคหัวใจ ซึ่งเป็นสาเหตุให้นมแพะได้รับความนิยมจากผู้บริโภคเพิ่มขึ้น ทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ หน่วยงานสำนักงานจังหวัดภูเก็ต หน่วยงานภาครัฐจังหวัด นักวิชาการจากหน่วยงานต่างๆ ร่วมหาแนวทางขับเคลื่อนการดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะในจังหวัดภูเก็ตให้มีความเข้มแข็งเติบโตและดำเนินสู่ความยั่งยืนได้ในอนาคต ซึ่งเป็นวิธีขับเคลื่อนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ ลดความเหลื่อมล้ำ พัฒนาคุณภาพคน สร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆ ของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะอย่างต่อเนื่อง ในฐานะนักวิชาการองค์กรสถาบันการศึกษา ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ องค์กรในจังหวัด ร่วมหาแนวทางและงบประมาณสนับสนุนกิจกรรมของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ คณะผู้วิจัยได้เข้าร่วมทำแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์แพะจังหวัดภูเก็ต ซึ่งมี 3 ยุทธศาสตร์คือ 1) การพัฒนาระบบการผลิตปฐมภูมิ 2) การพัฒนาระบบส่งเสริมปัจจัยเกื้อหนุนทุติยภูมิ และ 3) การพัฒนาระบบการเพิ่มมูลค่าตติยภูมิ คณะผู้วิจัยจึงพบช่องว่างของความรู้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2559) จากแผนยุทธศาสตร์ฯ นี้ รวมถึงการบูรณาการงานวิชาการรับใช้สังคมที่มีความเชื่อมโยงระหว่างการวิจัยกับบริการวิชาการ (ชิตนรงค์ ศิริสถิตย์กุล, 2557) โดยดำเนินการศึกษาวิจัยข้อมูลการเลี้ยงแพะที่เป็นวิถีของชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงแพะเชื่อมโยงกับกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวในมุมมองโซ่แห่งคุณค่า “แพะ” จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ เพื่อค้นหาคำตอบ มุ่งหวังว่าข้อค้นพบดังกล่าวจะสามารถปรับปรุงพัฒนา เสริมสร้างกิจกรรมย่อยต่างๆ ของการเลี้ยงแพะควบคู่กับการท่องเที่ยวชุมชนโดยชุมชนกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ ซึ่งเป็นเจ้าของทรัพยากรท่องเที่ยวร่วมกันกำหนดกระบวนการ กำหนดทิศทางและตัดสินใจรูปแบบการท่องเที่ยวของตนเอง ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างคนต่างวัฒนธรรมและต่างพื้นที่ มีส่วนได้ส่วนเสีย ผลตอบแทนที่เป็นธรรมจากการท่องเที่ยวให้แก่คนท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการบูรณาการทั้งวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ ธรรมชาติและศิลปกรรม เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มจากการท่องเที่ยวชุมชนของตนเองและของกลุ่ม นำมาสู่การสร้างรายได้ สามารถพัฒนาสู่ความยั่งยืนในพื้นที่เกิดประโยชน์ต่อเศรษฐกิจฐานรากของท้องถิ่น จังหวัดและประเทศชาติ

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ จังหวัดภูเก็ต เมื่อปลายปี พ.ศ. 2559 เพื่อดำเนินการเก็บข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ รวมถึงการใช้งบประมาณจากแผนยุทธศาสตร์ด้านบริการวิชาการภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต พร้อมดำเนินการจัดเวทีระดมสมอง จัดเวทีสัมมนา ร่วมวิเคราะห์ แผนยุทธศาสตร์แพะจังหวัดภูเก็ต เพื่อการวางแผนและจัดทำแผนด้านห่วงโซ่อุปทาน (Supply chain) และห่วงโซ่แห่งคุณค่า (Value chain) ของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ จังหวัดภูเก็ต

คณะผู้วิจัยได้นำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory action research) มาดำเนินการ โดยมีกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

เจ้าของฟาร์ม จำนวน 30 คน ซึ่งเลือกแบบเจาะจงจากฟาร์มแพะ จำนวน 33 ฟาร์ม ครอบคลุมทั้ง 3 อำเภอในจังหวัดภูเก็ต ผ่านเวทีการ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดประชุมอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นเวทีแสดงความคิดเห็นของทั้งกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ คณะผู้วิจัย บุคลากรในภาคส่วนต่างๆ ของภาครัฐ ได้มีโอกาสพบปะปรึกษาหารือรวมถึงการระดมสมอง ซึ่งเป็นเครื่องมือหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาคุณภาพ ผ่านกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นในมุมมองต่างๆ ปัญหา ข้อเสนอแนะ รวมทั้งเป็นส่วนช่วยในการกระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของกลุ่ม นอกจากนี้ได้ใช้เครื่องมือต่างๆ ในการสรุปให้เห็นภาพของความคิดที่หลากหลายจากกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

ความรู้ความเชี่ยวชาญที่ใช้

คณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการจัดเวทีระดมสมองเพื่อร่วมจัดกิจกรรม กลุ่มนำเข้าสู่เป้าหมาย เริ่มจากกิจกรรมร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม คือ กิจกรรม “สร้างแพะ” มีจุดประสงค์เพื่อให้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะร่วมกันพิจารณา ลักษณะที่ดีของแพะว่าควรมีคุณสมบัติอย่างไร ต่อมาได้นำทฤษฎีทาง วิชาการร่วมกับการปฏิบัติการ โดยมีเครื่องมือจัดทำกระบวนการ ดังนี้

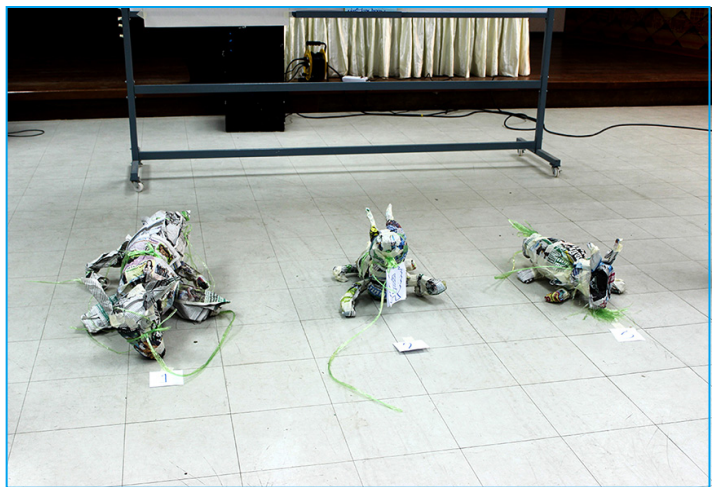
- 1) ทฤษฎี SIPOC model เพื่อร่วมกันทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเชื่อมโยงต่างๆ จากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ
- 2) เครื่องมือแผนผังต้นไม้ (Tree scan) เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่สนับสนุนการผลิตทั้งภายในและภายนอก
- 3) เครื่องมือแผนภูมิแกงปลา เพื่อวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์สินค้าจากแพะ และวิเคราะห์สาเหตุ (Cause) ของปัญหาที่เกิดขึ้น
- 4) เครื่องมือตุ๊กตา ผู้บริโภค เพื่อวิเคราะห์มุมมองผู้บริโภคต่อผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม

- 5) เครื่องมือดอกไม้ของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ทุนต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงานทั้ง 5 ด้าน คือ ด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ ด้านทรัพยากรบุคคล ด้านภูมิปัญญา องค์ความรู้ท้องถิ่นและด้านองค์กร สถาบันหน่วยงานต่างๆ และ
- 6) การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพ (SWOT analysis) ดังสรุป ในตารางที่ 1

กระบวนการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัยเริ่มจากกิจกรรมปฏิบัติการร่วมกันทั้ง 3 กลุ่ม คือ กิจกรรม “สร้างแพะ” (ภาพที่ 1) โดยคณะผู้วิจัยจัดเตรียมวัสดุและ อุปกรณ์ให้แก่ผู้ปฏิบัติการ 3 ชนิด คือ เชือกฟาง หนังสือพิมพ์ และ กระดาษขาว หลังจากลงมือปฏิบัติการร่วมกันภายใต้กิจกรรมนี้ สมาชิกกลุ่มมีข้อสรุปร่วมกันว่าควรนำประเด็นต่างๆ เช่น ลักษณะของ แพะ พันธุ์แพะที่มีคุณภาพ กระบวนการเลี้ยงแพะ อาหาร ปริมาณน้ำนม ซึ่งทำให้แพะมีคุณภาพที่ดีและตรงความต้องการของผู้บริโภค ซึ่งเมื่อ เชื่อมโยงเข้าด้วยกันจะเป็นสิ่งที่สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้

หลังจากกิจกรรม “สร้างแพะ” เสร็จสิ้น คณะผู้วิจัยได้เชื่อมโยง ผลลัพธ์ของกิจกรรมสร้างแพะกับความเข้าใจเรื่องการผลิตแพะตั้งแต่ ต้นน้ำสู่ปลายน้ำ โดยเชื่อมโยงเข้าสู่เนื้อหาเกี่ยวกับคำว่า “โซ่อุปทาน และโซ่แห่งคุณค่า” (Supply chain & Value chain) จากนั้นคณะผู้วิจัย ได้ดำเนินการแบ่งกลุ่มผู้ร่วมดำเนินการ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป็น 3 กลุ่ม เพื่อดำเนินการวิเคราะห์ ดังแสดงรายละเอียดผลลัพธ์ในตารางที่ 2 ภาพที่ 2 และภาพที่ 3

ภาพที่ 1 ปฏิบัติการกิจกรรมกลุ่ม “สร้างแพะ”

ตารางที่ 1 ทฤษฎีทางวิชาการร่วมกับการปฏิบัติการและเป้าหมายที่ตั้งไว้

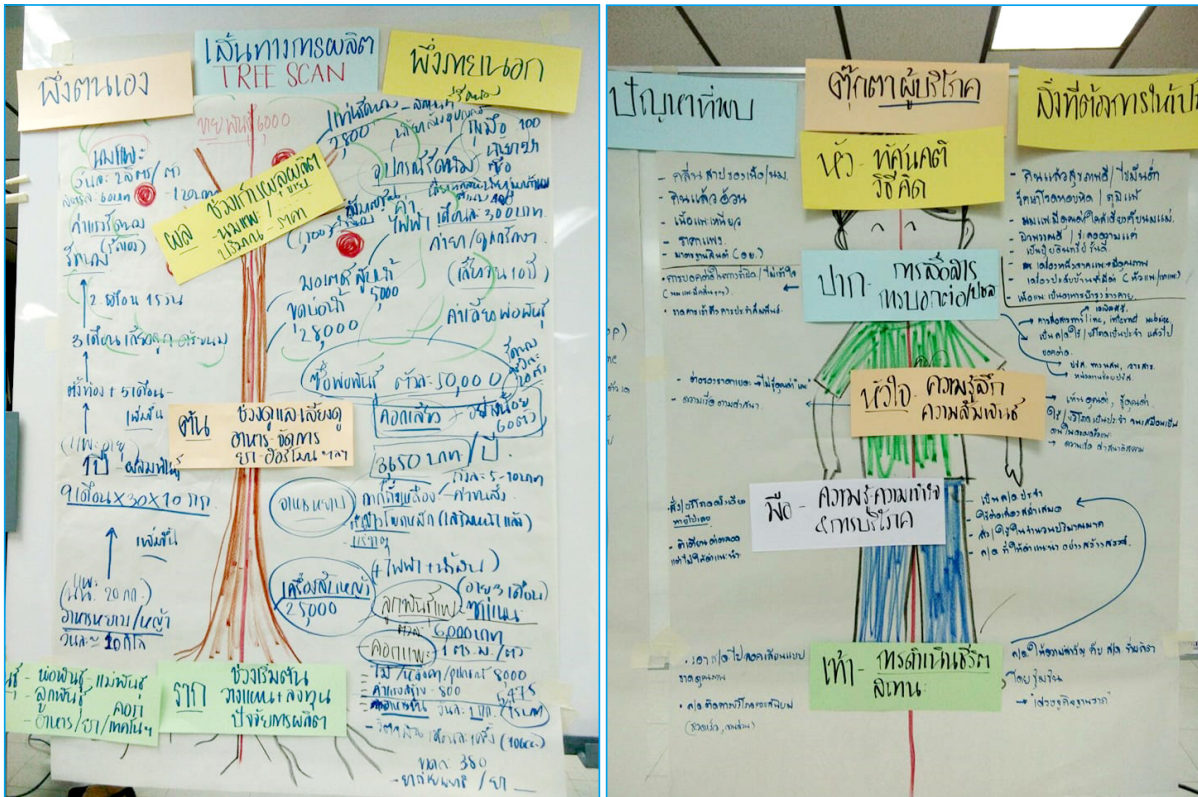
ทฤษฎีทางวิชาการ/ ความรู้ ความเชี่ยวชาญ	เป้าหมาย
1. SIPOC Model	เพื่อวิเคราะห์และค้นหาความเชื่อมโยงโซ่แห่งคุณค่า โดย S ย่อมาจาก Supplier หมายถึงการวิเคราะห์ผู้ผลิต ผู้ส่งมอบสินค้าสู่ตลาด วิเคราะห์ระบบการผลิต ต้นทุนปัจจัยการผลิต การพึ่งตนเองและพึ่งพาจากภายนอก กระบวนการผลิต โดยที่ I หมายถึง Input & Information ข้อมูลที่สร้างคุณค่าหรือมูลค่า ส่วน P ย่อมาจาก Process หมายถึง การวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ระบบข้อมูล การพัฒนาตัวสินค้า ระบบโลจิสติกส์ และ O หมายถึง Output ผลิตภัณฑ์การแปรรูป ทั้งนี้เริ่มจากการวิเคราะห์ลูกค้า C (Customer) தொடด้วย S (Supplier) I (Input) และตามด้วย P (Process) SIPOC Model ช่วยให้เห็นถึงจุดมุ่งหมาย กระบวนการทำงาน กระบวนการย่อยในแต่ละกิจกรรมหลัก โดยแสดงเป็นรูปแบบแผนภาพเชื่อมโยงการไหลของการดำเนินงาน
2. ต้นน้ำ: เครื่องมือต้นไม้	เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยต่างๆ ที่สนับสนุนการผลิตทั้งภายในและภายนอก โดยแบ่งต้นไม้ออกเป็น 2 ฝั่ง คือ 1) ฝั่งด้านซ้าย เพื่อวิเคราะห์การพึ่งตนเอง ชุมชนหาได้โดยไม่ต้องซื้อหรือพึ่งพาจากภายนอก 2) ฝั่งด้านขวา เป็นการพึ่งพาจากภายนอก ทั้งนี้เป้าหมายจากเครื่องมือต้นไม้มี้ดังนี้ (1) ราก ใช้เพื่อวิเคราะห์การได้มาซึ่งต้นทุนการผลิต สิ่งจำเป็นที่ต้องใช้เพื่อการลงทุนเลี้ยงแพะ พ้อพันธุ์ แม่พันธุ์ คอกที่เลี้ยง รวมถึงแหล่งอาหาร แหล่งน้ำ หญ้าที่ใช้เลี้ยง ว่าควรจะใช้ในปริมาณเท่าใด (2) ลำต้น ใช้เพื่อวิเคราะห์ ช่วงระยะเวลาการเลี้ยงดูแพะจนเติบโตสามารถให้ผลผลิตได้ รวมถึงฮอร์โมน วิตามิน ยาต่างๆ เพื่อรักษาโรคและบำรุงแพะ และ (3) ผล เพื่อวิเคราะห์ ระยะเวลาที่เหมาะสมต่อการเก็บผลผลิต การขายในรูปแบบต่างๆ เช่น ปริมาณน้ำนม เนื้อแพะ ขนแพะ หนังแพะ และราคาที่เหมาะสมในการจัดจำหน่าย
3. กลางน้ำ: เครื่องมือแผนภูมิ ก้างปลา	เพื่อวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์จากแพะ เป็นเครื่องมือช่วยในการค้นหาปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น แล้วรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นและร่วมกันหาวิธีแก้ไขปัญหานั้นที่เหมาะสม
4. ปลายน้ำ: เครื่องมือตุ๊กตา ผู้บริโภคร	เพื่อวิเคราะห์ว่าใครคือผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม รวมถึงควรจะมีหรือสร้างช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่ใดบ้าง ตุ๊กตาผู้บริโภคถูกแบ่งเป็น 2 ด้าน ด้านซ้าย คือ ผู้บริโภคที่ไม่ต้องการ หรือไม่เลือกใช้ผลิตภัณฑ์จากแพะและมักได้รับเสียงสะท้อนในเชิงลบ ส่วนด้านขวาแทนผู้บริโภคที่มีความต้องการผลิตภัณฑ์จากแพะ กล่าวคือ (1) หัว แทนทัศนคติ วิธีคิดของผู้บริโภคว่าผู้บริโภคที่มีทัศนคติแบบใดที่ควรเข้าพบและน่าจะสามารถนำเสนอขายผลิตภัณฑ์จากแพะได้ (2) ปาก แทนเสียงสะท้อนของผู้บริโภคทั้งที่ยังไม่ต้องการและคุณลักษณะใดที่ผู้บริโภคต้องการ (3) หัวใจ แทนผู้บริโภคในลักษณะใดที่อาจจะมีความรู้สึกที่ดี มีความสัมพันธ์ระหว่างกัน (4) มือ แทนความรู้ ความเข้าใจ รวมถึงความรู้ในการบริโภคอุปโภคและ (5) เท้า แทนการดำเนินชีวิต และสถานะของผู้บริโภค
5. เครื่องมือดอกไม้ของชุมชน	เพื่อวิเคราะห์ทุนการดำเนินงานต่างๆ
6. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อม และศักยภาพ	เพื่อวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและศักยภาพของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

ตารางที่ 2 ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน

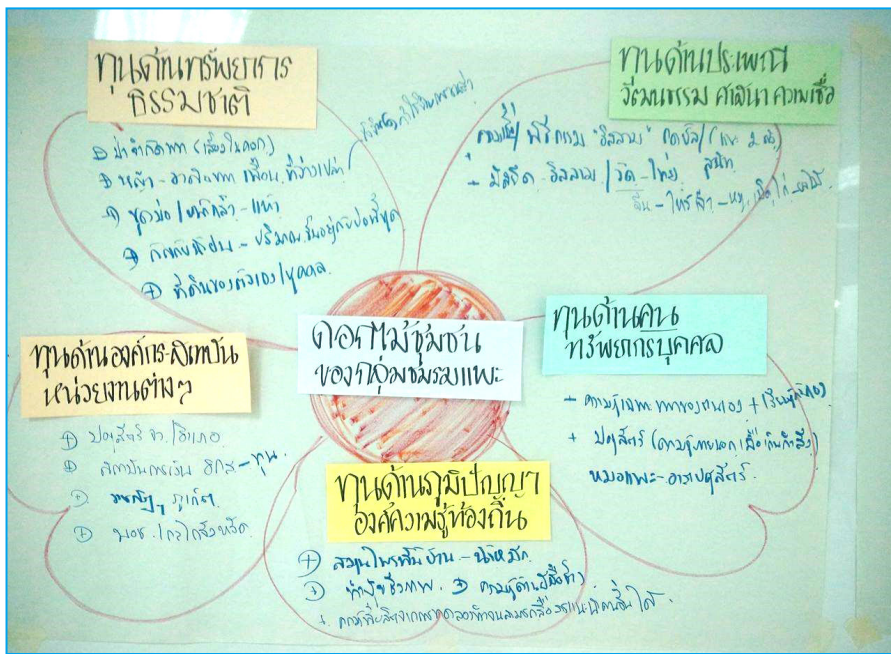
การวิเคราะห์	ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์	สิ่งที่กลุ่มผู้เลี้ยงแพะต้องการและคาดหวัง
เส้นทางการผลิต	<p>1) ด้านความคุ้มทุน การเริ่มต้นเลี้ยงแพะครั้งแรก มีต้นทุนสูงถึง 140,785 บาทต่อตัว ทั้งนี้อาจมีความจำเป็นต้องเลี้ยงแพะในปริมาณมากพอสมควร การเลี้ยงแพะในช่วงเริ่มต้นใช้เวลาและต้นทุนสูง แต่จะคุ้มทุนในระยะยาว</p> <p>2) กระบวนการเลี้ยงแพะ จำเป็นต้องมีมาตรฐานกำกับ ต้องดูแลรักษาเอาใจใส่ หากฟาร์มใดดูแลเอาใจใส่ไม่ดี จะก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายที่ตามมามากขึ้น เนื่องด้วยพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์ มีราคาค่อนข้างแพง ถือเป็นความเสี่ยงอย่างหนึ่งที่น่าจะเกิดขึ้นแก่กลุ่มผู้เลี้ยงแพะได้</p> <p>3) การผสมพันธุ์แพะ ปรับปรุงพันธุ์แพะ วงจรชีวิตแพะ หากกล่าวถึงรายได้ที่เกิดขึ้นระหว่างการเลี้ยงแพะ มักขึ้นอยู่กับวงจรชีวิตของแพะ ใช้เวลาเพื่อเลี้ยงลูกแพะให้เติบโตจนสามารถให้ผลผลิตน้ำนมแพะ รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อเพิ่มคุณภาพน้ำนมแพะ ควบคุมกันไปอย่างต่อเนื่อง</p>	<p>กลุ่มผู้เลี้ยงแพะมีความต้องการให้นักวิชาการ ดำเนินการวิเคราะห์ปัจจัยด้านต้นทุน การคัดเลือกสายพันธุ์แพะ การแลกเปลี่ยนวิธีการเลี้ยงแพะ มาตรฐานฟาร์มแพะ รวมถึงความเป็นไปได้ที่จะจัดตั้งศูนย์รวบรวมนมแพะ โรงแปรรูปผลิตภัณฑ์จากแพะ</p>
ผลิตภัณฑ์จากแพะ	<p>1) นมแพะ สามารถนำมาสู่การแปรรูปเป็นเครื่องดื่ม โดยขณะนี้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะสามารถดำเนินการได้เอง เช่น นมแพะพาสเจอร์ไรส์ธรรมชาติ หรือเป็นรูปแบบที่ได้เติมแต่งกลิ่นเป็นรสสตรอเบอร์รี่ รสวานิลลา รสส้ม รสช็อกโกแลต รสกาแฟ และรสโกโก้ นมเปรี้ยว ไอศกรีม นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์อุปโภคแปรรูปอื่นๆ จากนมแพะเพื่อจำหน่าย เช่น แชมพูมะกรูดนมแพะ ครีมอาบน้ำนมแพะ สบู่นมแพะ โลชั่นนมแพะ เป็นต้น</p> <p>2) เนื้อแพะ ปัจจุบันสามารถแปรรูปและจำหน่ายเป็นน้ำพริกแพะ แกงแพะ สตูแพะ</p> <p>3) หนังแพะ สามารถนำมาทำเป็นกระเป๋าสตางค์</p> <p>4) มูลแพะ มักนิยมทำเป็นปุ๋ยหมัก และปุ๋ยชีวภาพ</p>	<p>กลุ่มผู้เลี้ยงแพะต้องการปัจจัยเสริมอื่นๆ คือ การส่งเสริมด้าน</p> <p>1) องค์ความรู้ กระบวนการ การวิจัย การถ่ายทอดเทคโนโลยี</p> <p>2) เครื่องมือ เครื่องจักร เพื่อสนับสนุนกระบวนการทำงาน หรือช่วยลดขั้นตอนการใช้แรงงานคน</p> <p>3) สถานที่รวบรวมนมแปรรูป ผลิต จัดเก็บและจำหน่าย</p> <p>4) การให้ความรู้ ความเข้าใจมาตรฐานสากลที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) อาหารหรือสิ่งเจือปนที่ไม่ขัดกับหลักศาสนาอิสลาม (ฮาลาล) หลักเกณฑ์และวิธีการที่ดีในการผลิตอาหาร (GMP) เป็นต้น</p> <p>5) ปรับปรุงพัฒนาบรรจุภัณฑ์ที่เหมาะสมและมีคุณภาพ</p> <p>6) พัฒนาระบบการจัดการ ระบบการจัดเก็บรักษา การกระจายสินค้ารวมถึงการขนส่ง</p> <p>7) เสริมสร้างช่องทางการตลาด การประชาสัมพันธ์ ในระดับท้องถิ่น หรือการใช้สื่อประชาสัมพันธ์แบบออนไลน์ หาช่องทางนำผลิตภัณฑ์เข้าสู่ห้างสรรพสินค้า โรงแรม หรือสถานที่อื่นๆ ที่เหมาะสมและเข้าถึงได้ง่าย และ</p> <p>8) ผลักดันสู่ความเชื่อมโยงกับจังหวัดภูเก็ต ในบริบทท่องเที่ยวชุมชน</p>

ตารางที่ 2 (ต่อ) ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์กระบวนการดำเนินงาน

การวิเคราะห์	ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์	สิ่งที่กลุ่มผู้เลี้ยงแพะต้องการและคาดหวัง
<p>กลุ่มลูกค้าผู้บริโภคผลิตภัณฑ์จากแพะ</p>	<p>1) หัว แทนทัศนคติของผู้บริโภคที่ดื่มนมแพะ ทานเนื้อแพะ ซึ่งมักเข้าใจและเชื่อว่า นมแพะมีกลิ่นสาบ ทานเนื้อแพะแล้วอ้วน เนื้อเหนียว ราคาแพง ไม่มีการรับรองด้านมาตรฐานสินค้าและอาหาร</p> <p>2) ปาก เสี่ยงสะท้อนจากผู้บริโภคสอดคล้องกับทัศนคติ อาจเกิดจากการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารระหว่างกันค่อนข้างน้อย การแนะนำบอกต่อไม่ถูกต้อง</p> <p>3) ความเชื่อทางศาสนา มีส่วนทำให้การจำหน่ายและตอบรับสินค้าดีขึ้น</p> <p>4) มือ ผู้บริโภคบางรายขาดความรู้ความเข้าใจถึงคุณค่าและประโยชน์ จากการบริโภค อุบัติการณ์ผลิตภัณฑ์จากแพะ</p> <p>5) เท้า ผู้ค้าบางราย นำสินค้าไปผลิตจัดทำลอกเลียนแบบ หรือจัดจำหน่ายโดยไม่คำนึงถึงคุณภาพ รวมถึงสินค้าเหล่านั้น อาจเป็นสินค้าด้อยคุณภาพทำให้ผู้บริโภคมีความเชื่อมั่นในผลิตภัณฑ์ลดลง นอกจากนี้ ปัจจัยเสริมภายนอก เช่น การติดการบริโภคกระแสนิยม อาหารจานด่วน ทำให้ผู้บริโภคส่วนหนึ่งละเลยไม่สนใจสินค้าของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ</p>	<p>กลุ่มผู้เลี้ยงแพะต้องการให้ลูกค้า กลุ่มผู้บริโภคผลิตภัณฑ์จากแพะ ปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือการรับรู้ของผู้บริโภค นำไปสู่ความเชื่อมั่นที่มีต่อการบริโภคผลิตภัณฑ์จากแพะในเชิงบวกมากขึ้น คือ รับประทานแล้ว มีสุขภาพดี ไขมันต่ำ สามารถบรรเทาหรือรักษาโรคหอบหืด ภูมิแพ้ โดยขอประเด็นว่า นมแพะมีคุณค่าใกล้เคียงกับนมแม่ เมื่อรับประทานหรือใช้ผลิตภัณฑ์จากแพะแล้วสามารถดูแลสุขภาพร่างกาย รักษาผิวพรรณ ชะลอความแก่ได้ เนื้อแพะเป็นแหล่งโปรตีนชั้นดี นำมาทำเป็นอาหารบำรุงร่างกาย ส่วนอื่นๆ นั้นสามารถใช้เป็นปุ๋ยอินทรีย์ นำมาทำเครื่องหนังที่มีคุณภาพ หรืออาจจะนำส่วนประกอบอื่นๆ ของแพะ มาทำเป็นเครื่องประดับ ตกแต่งบ้านที่มีคุณค่าสูง ทั้งนี้ควรเร่งทำการประชาสัมพันธ์การตลาด สื่อสารไปยังลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย รวมถึงการแนะนำ บอกต่อแก่ผู้บริโภคที่ยังลังเลต่อการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์จากแพะ ควรดำเนินการให้หลากหลายช่องทาง อย่างสร้างสรรค์และสม่ำเสมอ ทั้งผ่านแผ่นพับ วารสาร สื่อทางอินเทอร์เน็ต การออกบูธแสดงสินค้า รวมถึงการเน้นถึงการเป็นสินค้าจากกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ ผลิตโดยกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ เพื่อสนับสนุนเศรษฐกิจฐานรากให้มั่นคงและยั่งยืน</p>
<p>ทุนการดำเนินงาน</p>	<p>1) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ สำหรับหญ้าเลี้ยงแพะ มีพื้นที่ปลูกค่อนข้างน้อย ขณะที่แหล่งน้ำ ซึ่งเป็นส่วนที่เกิดขึ้นตามธรรมชาตินั้นหายากมากขึ้น</p> <p>2) ด้านประเพณี วัฒนธรรม ศาสนา และความเชื่อ โดยเฉพาะพิธีกรรมของชุมชนที่นับถือศาสนาอิสลาม ต้องใช้แพะเพื่อประกอบพิธีต่างๆ</p> <p>3) ด้านคน ทรัพยากรบุคคล คนเชื้อสายจีนในจังหวัดภูเก็ต ส่วนใหญ่มักนิยมนำเอาเนื้อประเภท หมู เป็ด ไก่ ผลไม้ ไปประกอบเป็นเครื่องเซ่นไหว้ในพิธีกรรมต่างๆ แทนเนื้อแพะ</p> <p>4) ด้านภูมิปัญญา องค์ความรู้ท้องถิ่น ส่วนใหญ่ การเลี้ยงแพะเกิดขึ้นจากประสบการณ์ในการเลี้ยง รวมถึงจากการทดลองทำและทำซ้ำจนกลายเป็นชุดความรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกันภายในกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ</p> <p>5) ด้านองค์กรและสถาบันหน่วยงานต่างๆ เข้าใจการดำเนินงานและสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ</p>	<p>แบ่งปันอาหารที่เป็นหญ้าสำหรับเลี้ยงแพะ จากฟาร์มอื่นๆ ในกลุ่ม รวมทั้งการชุดบ่อบาดาลเพื่อใช้ในฤดูแล้งและอาศัยน้ำฝนในฤดูฝนเพื่อมาเติมเต็มปริมาณน้ำ</p>

ภาพที่ 2 (ก) ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์เส้นทางการผลิตด้วยเครื่องมือต้นไม้ (ข) ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ผู้บริโภคด้วยเครื่องมือตุ๊กตาผู้บริโภค

ภาพที่ 3 ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ทุนการดำเนินงานด้วยเครื่องมือดอกไม้ชุมชน

จากนั้นกลุ่มผู้เลี้ยงแพะได้ร่วมวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด ดังแสดงในตารางที่ 3 พร้อมสรุปข้อมูลร่วมกันนำไปสู่แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มในปัจจุบันและแนวทางในอนาคต

สรุปการปฏิบัติการด้วยการใช้เครื่องมือทั้ง 6 ชนิด โดยการดำเนินงานผ่านเวทีชุมชนและการดำเนินงานร่วมคิดร่วมทำ สามารถสรุปการดำเนินงานได้ดังนี้

1) **แนวทางการพัฒนาศักยภาพ “ระบบการผลิต”** พบว่าแนวทางหนึ่งที่สามารถดำเนินการเพื่อให้ฟาร์มแพะของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะเข้าสู่มาตรฐานต่างๆ เพื่อรองรับการท่องเที่ยวชุมชน ที่อาจจะเกิดขึ้น ทั้งการรับการถ่ายทอดองค์ความรู้ การพัฒนาการบริหารจัดการฟาร์มที่ดี การพัฒนาการทำมาตรฐานฟาร์ม การตรวจสุขภาพของแพะ การให้อาหารแพะเนื้อ แพะนม การส่งเสริมการพัฒนาสายพันธุ์แพะ

การทดสอบคุณภาพน้ำนมแพะและการส่งเสริมเพิ่มพื้นที่การปลูกหญ้าเพื่อลดค่าใช้จ่าย ฟังพาดตนเอง รวมถึงการสนับสนุน ส่งเสริมมาตรฐานฟาร์มออร์แกนิก มาตรฐานฟาร์มแพะ ในฟาร์มต้นแบบ เพื่อเพิ่มคุณค่าพัฒนาองค์ความรู้ เทคโนโลยีฟาร์ม การให้อาหาร การตรวจสุขภาพ และพัฒนาสายพันธุ์

2) **แนวทางการพัฒนาศักยภาพ “กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ”** เพื่อให้กลุ่มมีแนวทางสู่ความเข้มแข็ง ซึ่งปกติจะร่วมกันประชุมหารือประเด็นต่างๆ ในช่วงเวลา 20.00 น. ถึง 22.00 น. ของทุกวันที่ 5 ของเดือน รวมถึงช่วยเสริมสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นภายในกลุ่ม สมาชิกกลุ่มควรให้ความสำคัญต่อการประชุมกิจกรรมกลุ่มให้มากขึ้นและครบทุกฟาร์ม เพื่อการรับรู้ การแก้ไขปัญหา อุปสรรคร่วมกัน สำหรับจุดเน้นที่ควรดำเนินการ มีดังนี้ 1) ด้านข้อมูล ความรู้ แต่ละฟาร์ม มีองค์ความรู้ อะไรที่สำคัญ การทำแผนที่ กำหนดแต่ละฟาร์มว่ามีจุดเด่นเรื่องใด

ตารางที่ 3 ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด

จุดแข็ง	จุดอ่อน
<ul style="list-style-type: none"> - สมาชิกส่วนใหญ่ มีความรัก สามัคคี กันเป็นอย่างดี - ผู้เลี้ยงมีความรู้พื้นฐานการเลี้ยงแพะ - กลุ่มผู้เลี้ยงแพะมีกิจกรรมการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ ประสบการณ์ต่างๆ โดยจัดประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือน - แต่ละฟาร์มเป็นรูปแบบวิสาหกิจชุมชน - มีช่องทางติดต่อสื่อสารผ่านแอปพลิเคชันไลน์ - มีโครงสร้างการจัดการกลุ่มผู้เลี้ยงแพะที่ชัดเจน - มีกลุ่มออมทรัพย์ของชมรมแพะฯ - มีที่ทำการกลุ่ม ณ หมู่ที่ 8 บ้านพรุจำปา อำเภอกลาง จังหวัดภูเก็ต - สมาชิกเข้าร่วมกิจกรรมที่กลุ่มได้รับการประสานความร่วมมือจากหน่วยงานภายนอกอย่างสม่ำเสมอ - เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นมักใช้การปรึกษาและหาทางออกกันเองภายในกลุ่มผู้เลี้ยงแพะก่อน - มีการแนะนำให้คำปรึกษาช่วยเหลือ แบ่งปัน ซึ่งกันและกัน - มีการค้นหาความรู้ เพิ่มเติมสม่ำเสมอ - มีหน่วยงานรัฐบางหน่วยงานที่ให้การช่วยเหลือและสนับสนุน 	<ul style="list-style-type: none"> - กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ มาประชุมไม่ครบทุกฟาร์ม - สมาชิกกลุ่มบางรายไม่ดำเนินการตามมติที่ประชุม - ขาดมาตรฐานการรับรองที่สำคัญต่อการดำเนินงานของกลุ่ม - ขาดเงินทุน การออมทรัพย์ เนื่องจากเพิ่งเริ่มก่อตั้ง - สมาชิกบางรายมีเวลาน้อยไม่สามารถร่วมกิจกรรมกับกลุ่มได้ - ขาดความรู้ การถ่ายทอดเทคโนโลยี ด้านวิชาการที่ถูกต้องอย่างต่อเนื่อง - ขาดเครื่องมือบางส่วน เพื่อการเลี้ยงแพะ - ขาดการดูแลเอาใจใส่จากหน่วยงานรัฐอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการช่วยเหลือจากภาครัฐ ไม่ตรงกับความต้องการของกลุ่ม - ขาดการประชาสัมพันธ์ที่ทั่วถึงเรื่องการช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐบางหน่วยงาน โดยเฉพาะเรื่องแหล่งเงินทุน
โอกาส	ข้อจำกัด
<ul style="list-style-type: none"> - สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวชุมชน เพื่อสร้างรายได้ สร้างงาน สร้างอาชีพให้แก่ชุมชนโดยรอบ - การรวมกลุ่มผู้เลี้ยงแพะให้เกิดความเข้มแข็ง เพื่อสามารถจัดตั้งเป็นสหกรณ์ เพื่อการดำเนินงานในแนวทางความยั่งยืน 	<ul style="list-style-type: none"> - ขาดการขับเคลื่อนกลไก การดำเนินงานของกลุ่ม ผ่านแผนยุทธศาสตร์ - ขาดทักษะและประสบการณ์ ในแนวคิดการบริหารจัดการด้านธุรกิจ

อย่างไร มีการรวบรวมชุดองค์ความรู้แต่ละฟาร์ม มาแลกเปลี่ยนกัน ยกย่องเป็นชุดความรู้ของคนเลี้ยงแพะ รวมถึงการจัดทำเป็นเอกสาร เผยแพร่ เพื่อให้คนรับรู้และเข้าใจเรื่องแพะมากขึ้นและนำเสนอเผยแพร่ ต่อสังคม 2) การเสริมความเข้มแข็งของกลุ่ม ด้านสถานะทางการเงินหรือ การระดมทุน เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงาน และ (3) การเสริมศักยภาพ การทำงานกลุ่ม เริ่มตั้งแต่การผลิต แปรรูป ตลาด องค์ความรู้ การ เข้าร่วมอบรมปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน สามารถพัฒนาข้อเสนอเป็น โครงการ กิจกรรม พร้อมดำเนินการขอรับงบประมาณจากหน่วยงาน ภาคเอกชนและภาครัฐ

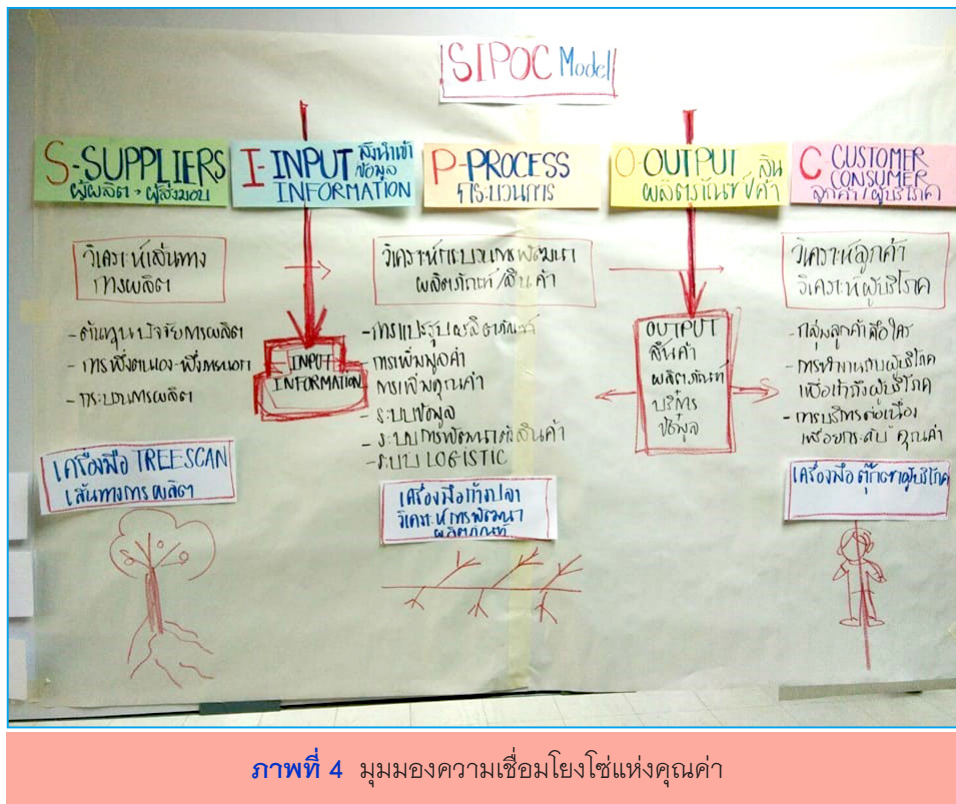
3) **แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด** เพื่อให้เป็นที่รู้จักของผู้บริโภคมากยิ่งขึ้น เช่น การศึกษาความเป็นไปได้ สำหรับจุดรวบรวมผลิตภัณฑ์และการกระจายผลผลิตของกลุ่ม ความเป็นไปได้ของการจัดตั้งศูนย์แสดงผลิตภัณฑ์จากแพะ แนวทางการ ส่งเสริมการตลาดและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อให้สามารถเข้าถึงตลาดทุกระดับได้ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถเก็บได้นาน กระบวนการถนอมอาหาร การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้สามารถบริโภค ได้สะดวกมากขึ้น การพัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีความน่าสนใจและ น่าบริโภค การพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐาน อย. ฮาลาล และ OTOP การออกแบบพัฒนาบรรจุภัณฑ์และพัฒนาระบบการขนส่ง สินค้าผลผลิตจากฟาร์ม

นอกจากนี้ ยังได้สรุปผลการสังเคราะห์ จาก 3 แนวทางการ พัฒนาดัชนีภาพระบบการผลิต แนวทางการพัฒนาดัชนีภาพกลุ่ม ผู้เลี้ยงแพะและแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และช่องทางการตลาด เพื่อขยายการค้าดำเนินงานในมุมมองเชิงคุณภาพ 4 ด้าน ดังแสดงใน ภาพที่ 4 - 6 และมีข้อสรุปดังนี้

1) **“เวลา”** กลุ่มผู้เลี้ยงแพะควรดำเนินงานโดยคำนึงถึงเวลา ใน กรณีที่จัดส่งนมแพะไปยังลูกค้า และเพื่อรักษาคุณภาพของน้ำนมแพะ จะต้องพิจารณาเงื่อนไขด้านปริมาณและสถานที่ในการจัดส่ง เพื่อลด ปัญหาความผิดพลาดของการจัดส่ง

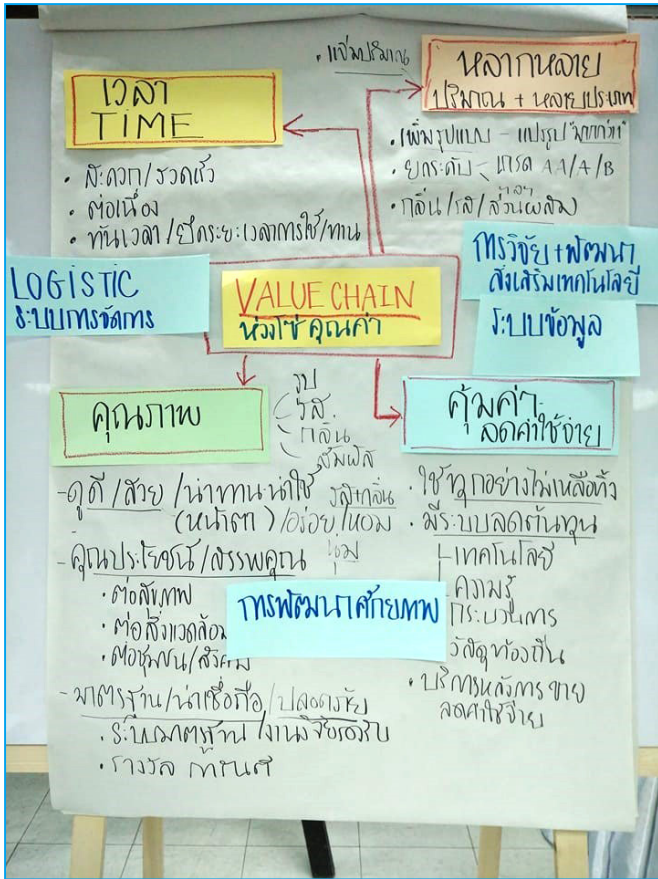
2) **“คุณภาพ”** หากเป็นด้านการแปรรูป ควรคำนึงถึง รูป รส กลิ่นหอมชวนรับประทาน เนื้อสัมผัสนุ่ม นุ่มรับประทาน รสชาติอร่อย รวมทั้งต้องระบุถึงคุณประโยชน์และสรรพคุณต่างๆ เช่น ผลต่อสุขภาพ ต่อสิ่งแวดล้อม ต่อชุมชนหรือสังคม มีมาตรฐานรองรับ เพื่อสร้างความ น่าเชื่อถือแก่ผู้บริโภคบริโภค หากมีงานวิจัยรองรับหรือรางวัลรับรอง การประยุกต์ใช้นวัตกรรม จะเป็นสิ่งที่เพิ่มมูลค่าสินค้าได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ควรนำระบบการจัดการที่ดีมาดำเนินงาน เช่น ด้านบริหาร จัดการกลุ่ม ด้านระบบการผลิต ด้านขนส่งและโลจิสติกส์ เป็นต้น

3) **“ความหลากหลาย”** ควรวางแผนให้ผลิตภัณฑ์ มีทั้งปริมาณ และหลากหลายประเภท เพิ่มรูปแบบการนำเสนอการประชาสัมพันธ์ ของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะให้มากขึ้น รวมถึงการแปรรูปผลิตภัณฑ์ การ

ภาพที่ 4 มุมมองความเชื่อมโยงห่วงโซ่มูลค่า

ภาพที่ 5 มุมมองเชิงคุณภาพจากการสังเคราะห์

ประยุกต์ใช้นวัตกรรม ซึ่งช่วยเพิ่มทางเลือกแก่ผู้บริโภค รวมถึงการพัฒนากระบวนการให้กับสินค้าของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ เพื่อให้เกิดความหลากหลายสำหรับช่องทางการตลาดและจัดจำหน่าย

4) “ความคุ้มค่า” จากการใช้หรือพึงพาววัสดุท้องถิ่นเป็นหลัก เพื่อลดค่าใช้จ่ายและค่านึงถึงของเหลือจากการผลิตมาใช้ให้เกิดประโยชน์และหาแนวทางเพื่อลดต้นทุน รวมถึงสนับสนุนองค์ความรู้ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีและมุ่งเน้นการบริการหลังการขาย

ทั้งนี้ผลวิเคราะห์ดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนาการดำเนินงานสู่ความเป็นเลิศทางธุรกิจของกลุ่มผู้ส่งออกจังหวัดฉะเชิงเทรา (อภิรติ เมืองเดช และคณะ, 2559) โดยวิเคราะห์ว่า ห่วงโซ่แห่งคุณค่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่สำคัญ สามารถช่วยให้ดำเนินงานตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ รวมถึงการบริหารกิจกรรมพื้นฐานของห่วงโซ่แห่งคุณค่า ด้านการจัดหาวัตถุดิบ การผลิต การกระจายสินค้าการตลาดและการขาย และการบริการลูกค้า มีความสัมพันธ์ในเชิงบวก และมีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ (อุบลวรรณ สุวรรณภูมิสิทธิ์ และคณะ, 2559) ผลลัพธ์ดังกล่าวจะดียิ่งขึ้นหากนำนวัตกรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ เช่น นวัตกรรมผลิตภัณฑ์ นวัตกรรมกระบวนการ นวัตกรรมจัดการและนวัตกรรมการตลาด นอกจากนี้ การปรับปรุงกระบวนการเพื่อให้เกิดระบบการตรวจสอบ (จำเริญ เขื่อนแก้ว, 2560) เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการหรือมาตรฐานที่เกี่ยวข้อง ขณะนี้ผลงาน

ภาพที่ 6 การประชุมการระดมสมองเพื่อจัดทำ โซ่แห่งคุณค่าแพะ จังหวัดภูเก็ต

วิจัยอีกจำนวนหนึ่งมีผลสรุปว่า หากนำการจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้ร่วมกับการดำเนินงานจะช่วยให้มีประสิทธิภาพด้านการบริหารจัดการได้ดียิ่งขึ้น เช่น การจัดการความรู้มาประยุกต์ใช้เพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย การหาผู้ขาย ปัจจัยการผลิตหลายๆ ราย การวางแผนการผลิต การพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ (เจษฎา นกน้อย และ สัตยชัย ลั้งแท็กุล, 2558) รวมถึงการให้ความสำคัญกับผู้นำรายได้และความไว้วางใจร่วมกัน ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของกระบวนการจัดการความรู้ และธุรกิจชุมชนตามห่วงโซ่แห่งคุณค่า (สุทิสสา ของเหล็กนอก และคณะ, 2558)

สำหรับด้านการพัฒนาจังหวัดภูเก็ต ซึ่งวิสัยทัศน์ตามแผนยุทธศาสตร์จังหวัดภูเก็ต 4 ปี (พ.ศ. 2561 – 2564) คือ “ศูนย์กลางการท่องเที่ยว การศึกษา นวัตกรรมบริการในระดับนานาชาติ และการพัฒนาที่ยั่งยืนมุ่งสู่จังหวัดที่พัฒนาแล้วภายในปี พ.ศ. 2579” (Hub of International in tourism Education and Innovation Value based Economy) ทั้งนี้หากนำผลการวิเคราะห์จากการจัดประชุม ระดมสมอง กิจกรรมของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะข้างต้น มาสู่ความเชื่อมโยงโซ่แห่งคุณค่าจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ แพะ จังหวัดภูเก็ต พบว่ามีความสอดคล้องและเสริมการดำเนินงานในมุมมองของการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐและเอกชนจะสนับสนุนการดำเนินงาน ติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อเสนอแนะจากงานวิจัยด้านท่องเที่ยวชุมชนของรัชฎา จิรธรรมกุล (2559) เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดความพึงพอใจและเกิดพฤติกรรมความถี่ในการท่องเที่ยว ต้องให้ความสำคัญด้านโครงสร้างทางกายภาพ มีป้ายบอกกิจกรรมฐานที่สังเกตได้ชัดเจน กำหนดเส้นทาง เวลา การทำกิจกรรมแต่ละฐาน อาหารพื้นบ้าน ของฝากที่สะท้อนเอกลักษณ์ของชุมชน นอกจากนี้งานวิจัยของปวีณา งามประภาสสม (2559) ระบุว่าควรสนับสนุนและมีหลักสูตรเพื่อจัดฝึกอบรมหลักสูตรมัคคุเทศก์น้อย สร้างและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกแก่ผู้มาท่องเที่ยว พัฒนาอบรมการติดต่อสื่อสารขั้นพื้นฐาน ด้านภาษาต่างประเทศแก่ชุมชน เชื่อมโยงและประสานการดำเนินงานกับชุมชนท่องเที่ยวรอบข้าง

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

จากการดำเนินงานตั้งแต่การหารือผ่านที่ประชุมประจำทุกเดือน การเข้าร่วมประชุมในเวทีต่างๆ เพื่อหาข้อสรุปการดำเนินงานและการร่วมสร้างความเชื่อมโยงโซ่แห่งคุณค่าจากต้นน้ำสู่ปลายน้ำ มีข้อสรุปและสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ดังตารางที่ 4

ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

1) กลุ่มผู้เลี้ยงแพะ

กลุ่มผู้เลี้ยงแพะมีข้อสรุปร่วมกัน สำหรับแนวทางการดำเนินงานในกระบวนการดำเนินงาน ต้นน้ำ คือ จะปรับเปลี่ยนการเลี้ยงแพะสู่แนวทางมาตรฐานปศุสัตว์อินทรีย์ โดยนำร่องและคัดเลือกฟาร์มต่างๆ สู่ฟาร์มต้นแบบจำนวน 5 ฟาร์ม ซึ่งหัวใจสำคัญ คือ การนำระบบการรับรองแบบชุมชนมีส่วนร่วม (Participatory guarantee system หรือ PGS) เข้ามาบริหารจัดการกับกลุ่ม ซึ่งการดำเนินงานนี้เป็นมิติในเชิงคุณภาพ นอกจากนี้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะยังมีความเชื่อว่าแนวทางดังกล่าวสามารถสร้างความเชื่อมั่นและคุณค่าต่อผู้บริโภค สร้างความมั่นคง รวมถึงเป็นการน้อมนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ต่ออาชีพและการดำรงชีพ ตลอดจนจนการพึ่งพาปัจจัยต่างๆ เพื่อการเลี้ยงแพะในท้องถิ่น ผนวกกับการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นทดแทนการใช้สารเคมีต่างๆ และเทคโนโลยีขั้นสูง ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะมีความสุข เกิดความสมดุลทั้งระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม ผู้เลี้ยงแพะมีความยั่งยืนของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะได้ดียิ่งขึ้น

2) นโยบาย: แผนการดำเนินงาน

คณะผู้วิจัย ได้นำข้อมูลสรุปที่เกี่ยวข้องทั้งหมดจากการดำเนินงานตั้งแต่การลงพื้นที่ ค้นหาความต้องการจากกลุ่ม รวมถึงการปฏิบัติการจัดทำโซ่แห่งคุณค่าแพะ นำเสนอต่อผู้บริหารสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อขอรับแนวทางการสนับสนุนสู่แผนปฏิบัติการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (วทน.) สู่ภูมิภาค ภาคใต้ (ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 – 2564) ในระหว่างวันที่ 12-13 มิถุนายน พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมาและได้รับการเห็นชอบในหลักการเบื้องต้นว่า มีความเป็นไปได้ที่จะนำยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดภูเก็ตมาเชื่อมโยงกับวิถีของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประยุกต์องค์ความรู้วิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี นวัตกรรม พร้อมทั้งการสนับสนุนความร่วมมือจากคลินิกเทคโนโลยี เครือข่ายจากมหาวิทยาลัยต่างๆ ในภาคใต้ที่มีองค์ความรู้ด้านแพะ ในด้านต้นน้ำ และกลางน้ำ มาร่วมดำเนินงานภายใต้โซ่แห่งคุณค่า “การบริหารจัดการแพะครบวงจรเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดภูเก็ต”

3) ภาคีเครือข่าย

เกิดภาคีเครือข่ายภาครัฐในจังหวัด เพื่อร่วมสนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มผู้เลี้ยงแพะ จังหวัดภูเก็ต ทั้งในด้านการขับเคลื่อนต้นน้ำ กลางน้ำ สู่ปลายน้ำ และภาคเอกชน ในด้านการรับผิดชอบต่อสังคม สนับสนุนสินค้ากลุ่มผู้เลี้ยงแพะสู่ห้าง

ตารางที่ 4 การเปรียบเทียบการดำเนินการระหว่างสถานการณ์เดิมกับสถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

สถานการณ์เดิม	สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
<p>ขับเคลื่อนผ่านเครือข่ายเกษตรกรผู้เลี้ยงแพะเนื้อและนม เครือข่ายเกษตรกรผู้ปลูกหญ้าเลี้ยงแพะ สัตวแพทย์อาสา สภาองค์กรชุมชน สำนักงานปศุสัตว์จังหวัด สำนักงานเกษตรจังหวัดภูเก็ต และหน่วยงานภาครัฐอื่นๆ กลุ่ม Biz Club ภูเก็ต บริษัท ประชาธิปไตยรักสามัคคี ภูเก็ต จำกัด</p>	<p>เพิ่มเติมการขับเคลื่อนภาคีเครือข่ายจากสถานการณ์เดิม ได้แก่ คลินิกเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ภาคีเครือข่าย สถาบันการศึกษา ศูนย์ประสานงานกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำภูมิภาค ภาคใต้ สำนักงานส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี สำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี</p>
<p>แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์แพะ จังหวัดภูเก็ต จำนวน 3 ยุทธศาสตร์</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) การพัฒนาระบบการผลิตปฐมภูมิ <ul style="list-style-type: none"> - ด้านการลดต้นทุนอาหารแพะ - ด้านการส่งเสริมพัฒนาพันธุ์แพะ - ด้านการแก้ปัญหาโรคในแพะ 2) การพัฒนาระบบส่งเสริมปัจจัยเกื้อหนุนทุติยภูมิ <ul style="list-style-type: none"> - มาตรฐานฟาร์ม - การพัฒนาระบบกองทุน 3) การพัฒนาระบบการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ <ul style="list-style-type: none"> - การเพิ่มมูลค่านมแพะ มวลแพะ หนังแพะ ขนแพะ เนื้อแพะ - กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต่อเนื่อง - การประชาสัมพันธ์ - พัฒนาส่งเสริมความรู้ให้แก่เกษตรกรเลี้ยงแพะ 	<p>ปรับปรุงและประยุกต์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์แพะจังหวัดภูเก็ต นำมาสู่การร่วมด้วยช่วยกันจากองค์กรในหลายภาคส่วน จัดทำ “โซ่แห่งคุณค่าแพะ จังหวัดภูเก็ต” ช่วยให้กลุ่มผู้เลี้ยงแพะสามารถมองเห็นทั้งปัจจัย สภาพแวดล้อมกายภาพภายในและภายนอก เป็นองค์รวมที่กว้างขึ้น และเกิดความเชื่อมโยงระหว่างกันไม่เพียงจุดใดจุดหนึ่ง นอกจากนี้ยังคำนึงถึงการจัดหาวัตถุดิบจนถึงการส่งมอบผลิตภัณฑ์ ห่วงโซ่ของกิจกรรมย่อยต่างๆ ทำให้ผลผลิตมีคุณค่ามากกว่าผลรวมของคุณค่าในแต่ละกิจกรรม และที่สำคัญคือเน้นกิจกรรมปลายน้ำ เพื่อสร้างคุณค่าในสายตาของลูกค้าสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต</p>
<p>แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาเครือข่ายผลิตภัณฑ์แพะ จังหวัดภูเก็ต เสนอให้เห็นเพียงแผนกิจกรรม วัตถุประสงค์ วิธีการ ผู้รับผิดชอบ ที่ควรดำเนินงาน แต่ยังขาดประเด็นที่สำคัญ คือ ความเชื่อมโยง ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำในรูปแบบห่วงโซ่แห่งคุณค่า รวมถึงความสอดคล้อง เชื่อมโยง ประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต</p>	<p>“โซ่แห่งคุณค่าแพะ จังหวัดภูเก็ต” สามารถนำไปเสนอสู่แผนบูรณาการภาคใต้ (ในพันธกิจที่เกี่ยวข้องของระดับกระทรวงฯ กรม) หรือนำเสนอสู่แผนพัฒนาระดับพื้นที่ แผนปฏิบัติการของจังหวัด พร้อมแสดงถึงความเชื่อมโยง ระหว่างต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ และสอดคล้อง เชื่อมโยงกับประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภูเก็ต</p>

4) วงการวิชาการ

นักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตได้เผยแพร่องค์ความรู้จากการวิจัย เช่น การถ่ายทอดเทคโนโลยี การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากนมแพะ การออกแบบและพัฒนาบรรจุภัณฑ์ รวมถึงเกิดแนวคิดการพัฒนาโจทย์วิจัยใหม่ เช่น การพัฒนาระบบการผลิตแพะเนื้อและนม เพื่อเพิ่มมูลค่า สู่อาหารปลอดภัยและการท่องเที่ยว การร่วมพัฒนาฟาร์มปศุสัตว์อินทรีย์แบบมีส่วนร่วม PGS การศึกษาความเป็นไปได้ในการตั้งศูนย์รวบรวมนมแพะจังหวัดภูเก็ต การออกแบบโรงแปรรูปนมแพะ เป็นต้น

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสมาชิกกลุ่มเพื่อนแพะ (ผู้เลี้ยงแพะ) จังหวัดภูเก็ต ผู้บริหาร งบประมาณสนับสนุนการดำเนินงานด้านการบริการวิชาการ จากโครงการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการและวิสาหกิจชุมชน คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ภายใต้แผนยุทธศาสตร์ ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต ขอขอบคุณคุณวรลักษณ์ ไชยทัพ และคุณนุจรินทร์ ปิวคำ ที่เป็นผู้ออกแบบ ผู้จัดกระบวนการและออกแบบเครื่องมือการวิเคราะห์แบบมีส่วนร่วม ขอขอบคุณผู้บริหาร

ระดับสูงของจังหวัดภูเก็ต รวมถึงสำนักงานปลัดจังหวัดภูเก็ต ที่ : ขอขอบคุณผู้บริหารเซ็นทรัลพัฒนา จังหวัดภูเก็ต ภายใต้ทีมงาน CSV
 เข้าใจและส่งเสริม สนับสนุนการดำเนินงานของกลุ่มให้มีความเข้ม : (Creating Shared Value) ที่เห็นความสำคัญการดำเนินงานของกลุ่ม
 แข็ง รวมถึงเสนอข้อคิดเห็น ปรับปรุงและผลักดันกิจกรรมต่างๆ ให้ : ผู้เลี้ยงแพะ อนุเคราะห์พื้นที่ให้ทดลองจำหน่ายผลิตภัณฑ์แปรรูปจาก
 เกิดขึ้น ขอขอบคุณผู้บริหารสำนักส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยี ผู้ : แพะ ขอขอบคุณศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตร ที่เอื้อเพื่อสถานที่
 บริหารจากสำนักงานปลัดกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี คณะ : อุปกรณ์สำนักงานต่างๆ ตลอดจนการดำเนินงาน และหน่วยงานภาครัฐ
 ทำงานของศูนย์ประสานกระทรวงวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประจำ : ในจังหวัดภูเก็ต ที่ร่วมกันดำเนินงานให้สามารถมียุทธศาสตร์ ใช้แห่ง
 ภูมิภาค ภาคใต้ ที่สนับสนุน ห่วงโซ่แห่งคุณค่าแพะ นำไปสู่แผนปฏิบัติ : คุณค่าแพะ ทำให้คณะผู้วิจัยดำเนินงานวิจัยสำเร็จลุล่วงได้ดี
 การ วท. สู่ภูมิภาค ภาคใต้ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2561 – 2564 :

บรรณานุกรม

- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2559. สถิตินักท่องเที่ยวภายในประเทศ ปี 2559 (จำแนกตามภูมิภาคและจังหวัด). จาก http://www.mots.go.th/more_news.php?cid=438&filename=index สืบค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2560.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2559. บททดลองเสนอ: การเขียนบทความวิจัยเพื่อสังคม. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 8(2); 100–121.
- คณะทำงานการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากและประชารัฐ. 2559. *สานพลังประชารัฐ*. จาก <http://www.สานพลังประชารัฐ.com/wp-content/uploads/2016/04/E3-ประชารัฐรักสามัคคี-เสนอนายกฯ-2.pdf>. สืบค้นเมื่อ 1 กันยายน 2560.
- จำเริญ เขื่อนแก้ว. 2560. การจัดการโลจิสติกส์สำหรับธุรกิจอาหารฮาลาล. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยพาร์ฮิลเทอรัน*. 11(1); 9–19.
- เจษฎา นกน้อย และ สัญชัย ลั้งแทกุล. 2558. การวิเคราะห์ห่วงโซ่แห่งคุณค่า ของสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ระดับ 5 ดาว ประเภทอาหารในจังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารปัญญาภิวัตน์*. 7(1); 54–56.
- ชิตณรงค์ ศิริสถิตย์กุล. 2557. สัมภาษณ์ เพื่อการตีพิมพ์ในวารสารนานาชาติ ISI. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 6(5); 121–125.
- ปวีณา งามประภาส. 2559. ปัจจัยที่มีผลต่อการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวโดยชุมชน กรณีศึกษา การจัดการท่องเที่ยวชุมชนบ้านเมะหลวง อำเภอแม่เมะ จังหวัดลำปาง. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*. 8(16); 78–87.
- รัชฎา จิระธรรมกุล. 2559. แนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวชุมชนเชิงสร้างสรรค์ด้านวัฒนธรรมในชุมชนบ้านเขาน อำเภอถลาง จังหวัดภูเก็ต. *กระแสดนธรรม*. 17(31); 3–17.
- สาลินี ปราบ. 2559. ภูเก็ตต้นแบบประชารัฐ. จาก <http://www.komchadluek.net/news/politic/225126>. สืบค้นเมื่อ 1 กรกฎาคม 2559.
- สุทิศา ซองเหล็กนอก และคณะ. 2558. กระบวนการจัดการความรู้ของกลุ่มธุรกิจชุมชนผ้าอ้อมคราม. *วารสารวิจัย มข. (ฉบับบัณฑิตศึกษา)*. 15(3); 1–14.
- อภิรดี เมืองเดช และคณะ. 2559. ตัวแบบการพัฒนาการค้ามะม่วงสู่ความเป็นเลิศทางธุรกิจของกลุ่มผู้ส่งออกมะม่วงจังหวัดจะเชิงเตรา. *วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา*. 8(2); 135–146.
- อุบลวรรณ สุวรรณภูสิทธิ์ และคณะ. 2559. ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุระหว่างการบริหารกิจกรรมพื้นฐานของห่วงโซ่แห่งคุณค่า และความสามารถเชิงนวัตกรรมกับผลการดำเนินงานของกิจการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (โอท็อป) กลุ่มเอในประเทศไทย. *วารสารเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*. 6(2): 51–62.
- Farrell, H. M., et al. 2004. Nomenclature of the proteins of cows' milk sixth revision. *Journal of Dairy Science*. 87(6); 1641–74.
- Montilla, A., et al. 1995. Influence of heat treatments on whey protein denaturation and rennet clotting properties of cow's and goat's milk. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*. 43 (7); 1908–1911.

การจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

พิมพ์พร พิมพ์สุวรรณ^{1*} ซาสินี สำราญอินทร์² ธาริดา สกุลรัตน์¹ ราชนันท์ ปรีกษา³ และ เบญจพร เชื้อมิ่ง¹

¹สาขาวิชาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

²สาขาวิชาภาษา (ภาษาไทย) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

³สาขาวิชาภาษา (ภาษาอังกฤษเพื่อการสื่อสารสากล) คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 13000

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: pim.catherine@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาคำกวดภาพชุมชนต่อการจัดการที่พักแรม ซึ่งนำไปสู่การนำเสนอรูปแบบและกระบวนการจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มนักร้องอาชีพ กลุ่มนักท่องเที่ยวผู้มาเที่ยวงานวันเห็ดตับเต่าสามเรือนครั้งที่ 7 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลวิจัยพบว่า ชุมชนสามเรือนมีศักยภาพต่อการจัดการที่พักแรม

ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ทั้ง 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ได้แก่ (1) ด้านกายภาพ (2) ด้านสิ่งแวดล้อม (3) ด้านสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม บ้านเรือน (4) ด้านบุคคล และ (5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนมีอายุในช่วง 31-40 ปี มีรายได้เฉลี่ย 10,001-15,000 บาท ส่วนใหญ่เดินทางมากับครอบครัว มีความสนใจพักค้างคืน โดยให้ความสนใจในกิจกรรมเก็บเห็ดตับเต่า ปั่นจักรยานท่องเที่ยว ทำขนม อาหาร พายเรือ และชมนกกระจาบ และค่าใช้จ่ายสำหรับที่พัก 1 คืน รวมอาหารเช้า 1 มื้อ ไม่เกิน 500 บาท การประเมินมาตรฐานที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือนใช้เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย 10 ด้าน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมาก และรูปแบบการจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนสามเรือน มีผลการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด โดยรูปแบบการจัดการประกอบด้วย 3 กระบวนการ ได้แก่ กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม กระบวนการปรับปรุงที่พัก และกระบวนการรวมกลุ่มกิจกรรมสนับสนุน (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรเห็ดตับเต่าชุมชนสามเรือน)

คำสำคัญ: จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ชุมชนสามเรือน ที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การบริหารจัดการ โฮมสเตย์

Ecodge Management with Community Participation of Sam Ruan Community, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province

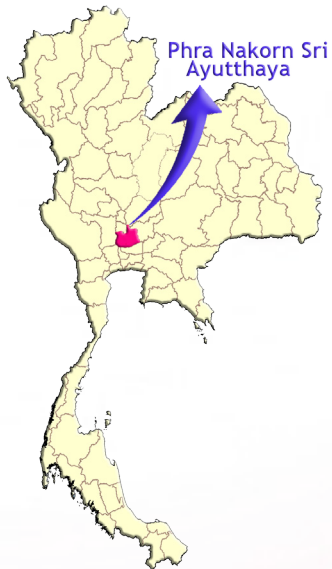
Phimphorn Phimsuwan^{1*}, Chasinee Samran-in², Tharida Salulrat¹, Rachan Prueksa³ and Benjaporn Chuapung¹

¹Tourism and Hotel Department, Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Phra Nakorn Sri Ayutthaya District, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province, Thailand 13000

²Language Department (Thai), Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Phra Nakorn Sri Ayutthaya District, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province, Thailand 13000

³Language Department (English for International Communication), Faculty of Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Suvarnabhumi, Phra Nakorn Sri Ayutthaya District, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province, Thailand 13000

*Corresponding author's E-mail: pim.catherine@gmail.com

Abstract

The purposes of the research were to study the community efficiency towards Ecodge Management of Sam Ruan Community, and to propose the suitable process of Ecodge Management of Sam Ruan Community, Bang Pa-In district, Phra Nakorn Sri Ayutthaya province. This project used participatory action research (PAR). The case study was conducted using a sample group of community leaders, occupation groups and visitors in the Sam Ruan sub district's the 7th "Tub Tao" Mushroom Festival. The information was

analyzed using frequency, percentage, mean and standard deviation. The study discovered that the community possesses 5 aspects in terms of efficiency to handle Ecodge Management. Those 5 aspects are physical condition, environment, building, personality and tourism activity. The result was at good level. Most of the tourists were 31–40 years old. The average income of the tourists was 10,001–15,000 baht and most of them preferred to travel with their families. The tourists also revealed that they were interested in Ecotourism, especially in collecting the "Tub Tao" which was a local mushroom in the community, riding a bicycle, cooking, boating, and observing ricebirds. The expense expected by the tourists was not over 500 baht including 1 night accommodation and a dinner. Regarding the Accommodation Standard, the researchers used Thailand Homestay Standard, including 10 aspects. The result was at good level. The Ecodge Management of Sam Ruan Community composes of 3 processes, including the group establishment, the renovation of accommodation, the promotion of tourism activity. The result of evaluation was at best level.

Keywords: Phra Nakorn Sri Ayutthaya province, Sam Ruan community, Ecodge, Management, Homestay

บทนำ

ชุมชนสามเรือนเป็นชุมชนในพื้นที่ตำบลสามเรือน อำเภอ บางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา มีลักษณะเป็นที่ราบลุ่ม น้ำท่วมถึง พื้นที่ส่วนใหญ่ติดคลองส่งน้ำโครงการชลประทาน คลองโพ คลองทราย ด้วยความสมบูรณ์ของระบบนิเวศทำให้พื้นที่ชุมชนสามเรือนเป็นแหล่งปลูกเห็ดตับเต่าที่มีชื่อเสียงของประเทศ สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชน หลังจากหมดฤดูเก็บเกี่ยวเห็ดตับเต่าเพื่อขายสดแล้ว ชุมชนได้รวมตัวเป็นกลุ่มอาชีพแปรรูปเห็ดตับเต่าเพื่อสร้างรายได้เสริมอีกด้วย จากความอุดมสมบูรณ์ของพื้นที่ทำให้ชุมชนสามเรือนกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยววิถีเกษตร ชุมชนได้รวมตัวจัดกิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น กิจกรรมชมแปลงเห็ดตับเต่าและวิถีเพาะเลี้ยง กิจกรรมถ่ายภาพเห็ดตับเต่ากับวิถีเกษตรกรรม กิจกรรมทำอาหารและของหวานจากเห็ดตับเต่า กิจกรรมชมรังนกกระจาบและทัศนียภาพของชุมชน และกิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรมจากชุมชน (สุชุม คงศิษฐ์ และคณะ, 2560) อีกทั้งชุมชนยังมีประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญซึ่งสืบทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่น และจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสองของทุกปี ซึ่งประเพณีนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตชุมชนสามเรือน เนื่องจากผู้คนที่ม่วิถีชีวิตที่ผูกพันกับสายน้ำ อาทิจากสัญจรทางน้ำและประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญ (นันทิ เพชรบุรี และบุญสมหญิง พลเมืองดี, 2560)

ในทุกๆ ปี ชุมชนยังร่วมกันจัดงานวันเห็ดตับเต่าสามเรือนเพื่อเชิญชวนนักท่องเที่ยวให้เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ซึ่งภายในงานนักท่องเที่ยวจะได้ชมเห็ดตับเต่าซึ่งเป็นพืชประจำท้องถิ่นที่ขึ้นบริเวณโคนต้นโสนเท่านั้น ทำให้ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวมาศึกษาดูงานและนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาเยี่ยมชมเป็นจำนวนมาก แต่เป็นการท่องเที่ยวแบบไปเช้าเย็นกลับ (One day trip) เนื่องจากชุมชนไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกด้านที่พักไว้รองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว จึงทำให้นักท่องเที่ยวไม่มีที่พักค้างคืน ดังนั้นชุมชนจึงต้องการรวมกลุ่มเพื่อสร้างที่พักสำหรับรองรับนักท่องเที่ยว และเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ชุมชน คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็นความสำคัญและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาที่พักเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว จึงศึกษารูปแบบที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศโดยใช้แนวคิดที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรมและแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อสนับสนุนให้เกิดการสร้างรายได้เสริมและสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืน สอดคล้องกับแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2560 - 2564) ยุทธศาสตร์ที่ 1 เรื่องการพัฒนาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว สินค้าและบริการด้านการท่องเที่ยว ทั้งระบบ เสริมสร้าง พัฒนา และปรับปรุงมาตรฐานด้านการท่องเที่ยวและบริการให้ครอบคลุมทุกรูปแบบ รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถ

ในการรองรับการท่องเที่ยวเพื่อก้าวสู่การเป็นผู้นำคุณภาพของแหล่งท่องเที่ยว สินค้า และบริการระดับสากล (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2560) งานวิจัยนี้จึงเป็นการศึกษาศักยภาพของชุมชนในการจัดทำที่พักแรม และศึกษารูปแบบการจัดการที่พักแรมและกระบวนการจัดการที่พักแรมที่เหมาะสมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถดำเนินกิจการได้อย่างยั่งยืนต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวทางในการพัฒนาสถานที่พักแรมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 5 ด้าน ประกอบด้วย (1) ด้านกายภาพ (2) ด้านสิ่งแวดล้อม (3) ด้านสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม บ้านเรือน (4) ด้านบุคคล และ (5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว (รัชดา จึงพัฒนามติ, 2553) เพื่อใช้ในการศึกษาศักยภาพของชุมชนสามเรือนสำหรับการจัดทำที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

แนวคิดที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำที่พักแรม โดยกำหนดว่า ที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องตั้งอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เพื่ออำนวยความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยวผู้นิยมการท่องเที่ยวแบบธรรมชาติ (Nature-based tourism) โดยที่พักจะถูกออกแบบและสร้างให้กลมกลืนกับสภาพแวดล้อม และมุ่งเน้นการเสริมสร้างประสบการณ์ทางธรรมชาติให้แก่นักท่องเที่ยว โดยลักษณะที่สำคัญประกอบด้วย (1) มีการออกแบบที่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ (2) ลดการใช้ทรัพยากรประเภทใช้แล้วหมดไป (3) ใช้วัสดุที่สามารถนำกลับมาใช้ใหม่ได้ (4) ทำงานร่วมกับชุมชนท้องถิ่นอย่างใกล้ชิด (5) สนับสนุนให้เกิดการศึกษาวิจัยและเกิดการอนุรักษ์ในท้องถิ่น (6) ใช้สื่อที่มีคุณภาพในการให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยวในเรื่องสภาพแวดล้อม และวัฒนธรรมท้องถิ่น (ชวิศร์ อรรถศาสตร์, 2549)

เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จำนวน 10 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านที่พัก (2) ด้านอาหาร (3) ด้านความปลอดภัย (4) ด้านอัธยาศัยไมตรีของเจ้าบ้านและสมาชิกในครัวเรือน (5) ด้านรายการนำเที่ยว (6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (7) ด้านวัฒนธรรม (8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน (9) ด้านการบริหารของกลุ่ม และ (10) ด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้ชุมชนใช้เป็นเกณฑ์ในการปรับปรุงที่พักให้ได้มาตรฐานสำหรับรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาในชุมชน (สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว, 2558)

แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน จำนวน 4 ขั้นตอน คือ (1) การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในแต่ละท้องถิ่น (2) การมีส่วนร่วมในการวางแผนดำเนินกิจกรรม (3) การมี

ส่วนร่วมในการลงทุนและการปฏิบัติงาน และ (4) การมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลงาน (โกวิท พวงงาม, 2545) เพื่อให้ชุมชนได้มีส่วนร่วมในการคิดและทำที่พักรวมให้มีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed method research) โดยใช้การวิจัยเชิงปริมาณ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลบริบทของชุมชนสามเดือนในด้านสภาพความเป็นอยู่ของชุมชน กลุ่มอาชีพต่างๆ รวมถึงศึกษาดัชนีภาพและความเป็นไปได้ในการจัดทำที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศในชุมชนสามเดือน โดยใช้เครื่องมือคือแบบสำรวจดัชนีภาพที่พักรวม กลุ่มตัวอย่างคือ คนในชุมชนจำนวน 20 คน ที่สนใจจัดทำที่พักรวมเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยว ดังภาพที่ 1

หลังจากมีข้อมูลเกี่ยวกับดัชนีภาพของชุมชนที่มีความพร้อมแล้ว ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างไปศึกษาดูงาน ณ โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือจังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นโฮมสเตย์ที่มีชื่อเสียง เป็นที่ยอมรับและได้รับการรับรองจากกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาว่าเป็นโฮมสเตย์ที่มีคุณภาพ ได้มาตรฐานตามที่กำหนด พร้อมทั้งศึกษากระบวนการรวมกลุ่มและการบริหารจัดการ รวมถึงกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนบ้านถ้ำเสือ

ผู้วิจัยให้กลุ่มตัวอย่างทำแบบประเมินบ้านของตนเอง ทั้งก่อน และหลังจากการศึกษาดูงานเพื่อเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลง โดยนำมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยมาเป็นเกณฑ์ในการปรับปรุง ทำการออกแบบเครื่องมือคือแบบประเมินมาตรฐานที่พักรวม โดยให้กลุ่มตัวอย่างร่วมกันปรับปรุงที่พักรวมให้ได้ตามมาตรฐานโฮมสเตย์ รวมถึงร่วมกันออกกฎ ระเบียบ วิธีการเข้าพัก การจัดสรรรายได้ การจัดตั้งกลุ่ม และการบริหารกลุ่ม ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 1 การสำรวจดัชนีภาพที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

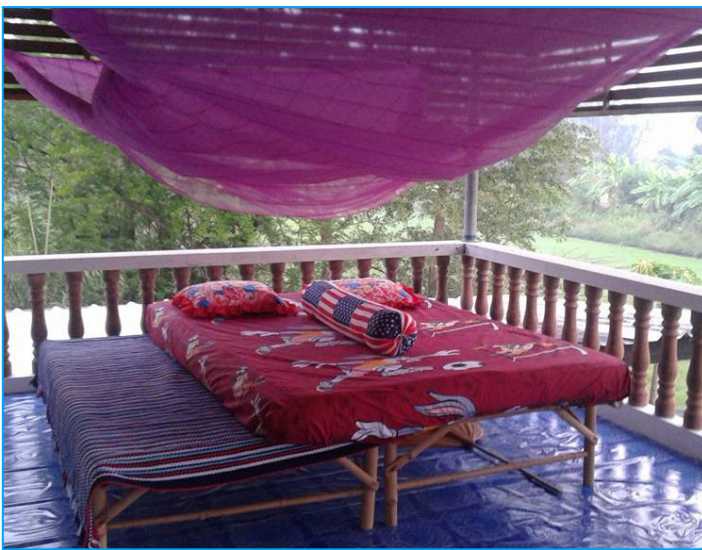
ภาพที่ 2 กิจกรรมการออกแบบรูปแบบการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หลังจากนั้น ผู้วิจัยนำนักศึกษาสาขาวิชาการโรงแรม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ จำนวน 15 คน พร้อมคณะผู้วิจัย จำนวน 15 คน ทดลองเข้าพักเพื่อประเมินมาตรฐานที่พัก กิจกรรมการท่องเที่ยวและกระบวนการบริหารจัดการกลุ่ม โดยใช้แบบประเมินกระบวนการจัดการที่พักแรม หลังจากการประเมิน ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นในส่วนที่ต้องแก้ไข นำมาเสนอแก่กลุ่มตัวอย่าง เพื่อร่วมกันหาแนวทางในการพัฒนาที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศให้เหมาะสมกับชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 3 - 5 โดยสรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 6 และใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังตารางที่ 1

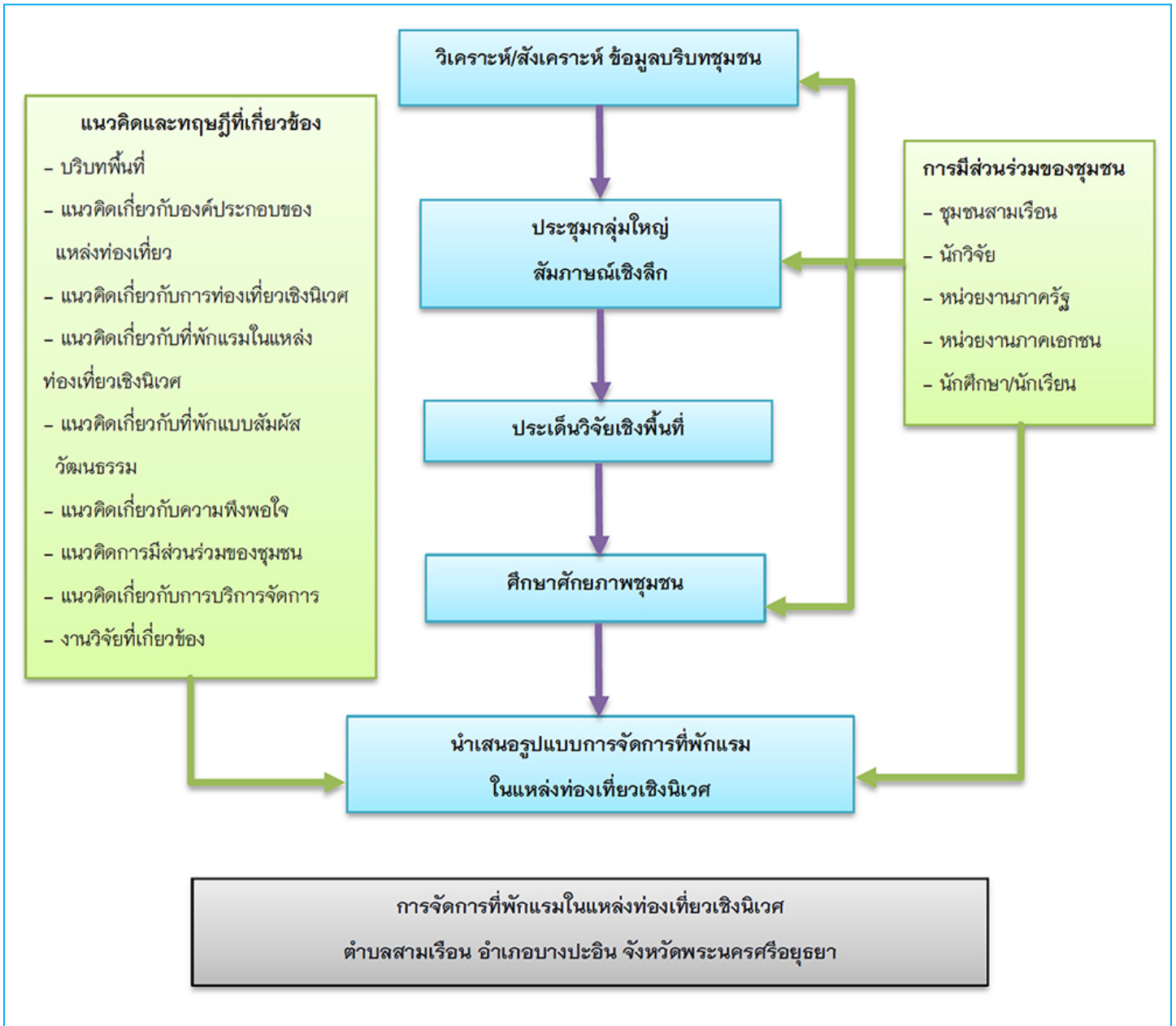
ภาพที่ 3 กิจกรรมชมแปลงเห็ดตับเต่า

ภาพที่ 4 ที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือน

ภาพที่ 5 การสรุปประเด็น และเสนอแนวทางการจัดทำที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ภาพที่ 6 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ การวัดแนวโน้มเข้าสู่ส่วนกลาง ค่าเฉลี่ย การวัดการกระจายของข้อมูล ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ใช้สถิติอ้างอิง ได้แก่ สถิติอ้างอิงแบบพารามิเตอร์ การแจกแจงแบบที และใช้การวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการศึกษาศักยภาพที่พักแรมของชุมชนต่อการจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านกายภาพ มีค่าเฉลี่ย 4.30 (2) ด้านสิ่งแวดล้อม มีค่าเฉลี่ย 3.54 (3) ด้านสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม บ้านเรือน มีค่าเฉลี่ย 3.96 (4) ด้านบุคคล มีค่าเฉลี่ย

ตารางที่ 1 เครื่องมือในการวิจัย

วิธีการวิจัย	เครื่องมือ	กลุ่มประชากร	การเก็บรวบรวมข้อมูล
การวิจัยเชิงปริมาณ	แบบสำรวจศักยภาพที่พักแรม	ชุมชนที่สนใจทำที่พัก จำนวน 20 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง ด้วยแบบสอบถามแบบเลือกตอบ
	แบบประเมินมาตรฐานที่พักแรม	นักศึกษาที่ทดลองเข้าพัก จำนวน 15 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง ด้วยแบบสอบถามแบบเลือกตอบ
	แบบประเมินกระบวนการจัดการ ที่พักแรม	นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัย จำนวน 15 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง ด้วยแบบสอบถามแบบเลือกตอบ
	แบบสอบถามเรื่องความต้องการ ที่พักแรม	นักท่องเที่ยว จำนวน 200 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบตามสะดวก หรือแบบบังเอิญ
การวิจัยเชิงคุณภาพ	แบบสัมภาษณ์เชิงลึก	ผู้นำชุมชน จำนวน 3 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง
	แบบสนทนากลุ่ม	ชุมชนที่สนใจทำที่พัก จำนวน 20 คน	ใช้วิธีการเก็บข้อมูลแบบเจาะจง

3.04 และ (5) ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 3.95 ซึ่งทั้ง 5 ด้าน มีค่าเฉลี่ย 3.75 จัดอยู่ระดับมาก ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลสำรวจศักยภาพที่พักแรมของชุมชนต่อการจัดการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทั้ง 5 ด้าน

หัวข้อ	$\bar{x}$	การแปลผล
1. ด้านกายภาพ	4.30	มากที่สุด
2. ด้านสิ่งแวดล้อม	3.54	มาก
3. ด้านสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม บ้านเรือน	3.96	มาก
4. ด้านบุคคล	3.04	ปานกลาง
5. ด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.95	มาก
รวม	3.75	มาก

ผู้วิจัยได้นำแบบประเมินความต้องการที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สอบถามนักท่องเที่ยวในงานวันเห็ดดับเต่างามที่สามเรือน ครั้งที่ 7 ผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง ร้อยละ 62 เพศชาย ร้อยละ 38 อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 31-40 ปี ส่วนใหญ่เดินทางมากับครอบครัว ร้อยละ 44.5 มีความสนใจที่จะเข้าพักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ร้อยละ 85.5 นักท่องเที่ยวให้ความสนใจกิจกรรมเก็บเห็ดดับเต่า ร้อยละ 49.0

ปั่นจักรยานท่องเที่ยว ร้อยละ 17.5 ทำขนม อาหาร ร้อยละ 16.0 พายเรือ ร้อยละ 10.0 และชมนกกระจาบ ร้อยละ 7.5 โดยใช้ค่าใช้จ่ายสำหรับที่พัก 1 คืน รวมอาหารเช้า 1 มื้อ ไม่เกิน 500 บาท

ด้านมาตรฐานที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ผู้วิจัยได้นำเกณฑ์การประเมินมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา จำนวน 10 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านที่พัก (2) ด้านอาหาร (3) ด้านความปลอดภัย (4) ด้านอสังหาริมทรัพย์ของเจ้าบ้านและสมาชิกในครัวเรือน (5) ด้านรายการนำเที่ยว (6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (7) ด้านวัฒนธรรม (8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน (9) ด้านการบริหารของกลุ่ม และ (10) ด้านการประชาสัมพันธ์ เพื่อให้กลุ่มตัวอย่าง (กลุ่มนำร่องที่พักแรม) ได้ประเมินความพร้อมของที่พักโดยทำการประเมิน 2 ครั้ง คือครั้งที่ 1 ประเมินก่อนศึกษาดูงาน และครั้งที่ 2 ประเมินหลังกลับจากการศึกษาดูงาน ดังแสดงในตารางที่ 3

จากตารางที่ 3 การประเมินมาตรฐานที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนสามเรือน ของกลุ่มนำร่องที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ครั้งที่ 1 เป็นผลการประเมินโดยกลุ่มตัวอย่างก่อนการไปศึกษาดูงาน ครั้งที่ 2 เป็นผลการประเมินหลังกลับจากการศึกษาดูงาน ณ โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ จังหวัดเพชรบุรี และปรับปรุงที่พักแรม ดังแสดงในภาพที่ 7 การประเมินจากครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 มีผลการประเมินที่แตกต่างกัน ด้านที่มีแนวโน้มในทางที่ดี คือ ด้านการบริหารของกลุ่ม ในครั้งที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 1.49 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.408 แต่ใน

ตารางที่ 3 การเปรียบเทียบผลการประเมินมาตรฐานที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านสามเรือน

หัวข้อ	ครั้งที่ 1		ครั้งที่ 2	
	$\bar{x}$	SD	$\bar{x}$	SD
1. ด้านที่พัก	2.37	0.555	3.92	0.805
2. ด้านอาหาร	3.01	0.702	4.23	0.794
3. ด้านความปลอดภัย	1.87	0.434	3.50	1.354
4. ด้านอรรถยาศัยไมตรีของเจ้าบ้านและสมาชิกในครัวเรือน	3.42	0.661	4.15	0.737
5. ด้านรายการนำเที่ยว	3.01	0.741	3.96	0.779
6. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	3.38	0.744	4.12	0.793
7. ด้านวัฒนธรรม	3.42	0.955	4.27	0.544
8. ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน	4.07	0.701	4.15	0.780
9. ด้านการบริหารของกลุ่ม	1.49	0.408	3.82	0.666
10. ด้านการประชาสัมพันธ์	2.10	0.511	3.45	0.942
ค่าเฉลี่ย	2.81		3.95	

ภาพที่ 7 ที่พักแรมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือน

ครั้งที่ 2 มีค่าเฉลี่ย 3.82 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.666 แสดงว่ากลุ่มตัวอย่างได้เห็นระบบการบริหารจัดการของกลุ่มโฮมสเตย์ต้นแบบเกิดการเปรียบเทียบและนำมาปรับปรุงระบบบริหารของกลุ่มให้มีทิศทางที่ดีขึ้น แต่ในด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชนมีผลการประเมินไม่แตกต่างกัน โดยที่ครั้งที่ 1 มีค่าเฉลี่ย 4.07 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.701 ครั้งที่ 2 ค่าเฉลี่ย 4.15 ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.780 เนื่องจากชุมชนสามเรือนมีการแปรรูปผลผลิตและสร้างมูลค่าเพิ่มด้านผลิตภัณฑ์ของชุมชน ดังนั้นจึงเกิดการเปลี่ยนแปลงไม่มาก และในภาพรวมทั้ง 10 ด้าน ค่าเฉลี่ยรวมครั้งที่ 2 อยู่ที่ 3.95 เพิ่มขึ้นจากค่าเฉลี่ยรวมครั้งที่ 1 แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

ตารางที่ 4 แสดงการประเมินการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา 5 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการจัดการกลุ่ม มีค่าเฉลี่ย 3.86 (2) ด้านการจัดการที่พัก มีค่าเฉลี่ย 4.59 (3) ด้านการจัดการรายได้และผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ย 4.82 (4) ด้านการจัดการต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก มีค่าเฉลี่ย 4.06 และ 5) ด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว มีค่าเฉลี่ย 3.97 โดยมีค่าเฉลี่ยรวม 4.26 อยู่ในระดับมากที่สุด

ตารางที่ 4 ผลการประเมินการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

หัวข้อ	$\bar{x}$	การแปลผล
1. ด้านการจัดการกลุ่ม	3.86	มาก
2. ด้านการจัดการที่พัก	4.59	มากที่สุด
3. ด้านการจัดการรายได้และผลประโยชน์	4.82	มากที่สุด
4. ด้านการจัดการต้อนรับและการลงทะเบียนเข้าพัก	4.06	มาก
5. ด้านการจัดการกิจกรรมการท่องเที่ยว	3.97	มาก
รวม	4.26	มากที่สุด

อภิปรายผลวิจัย

ผลการศึกษาศักยภาพชุมชนสามเรือนต่อการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนสามเรือน ทั้งหมด 8 หมู่บ้าน มีการรวมกลุ่มของสมาชิกในชุมชนเพื่อประกอบอาชีพ เช่น กลุ่มแปรรูปเห็ดตับเต่า

กลุ่มชาวนา กลุ่มกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และกลุ่มนาร่องที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จัดตั้งขึ้นเพื่อรองรับกลุ่มนักท่องเที่ยวที่ต้องการมาศึกษาดูงาน พักผ่อนและสัมผัสวิถีชีวิตชุมชน เรียนรู้วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของชุมชน โดยที่นักท่องเที่ยวต้องประกอบหลัก 6 องค์ประกอบ คือ ที่ตั้งของที่พักรวมต้องเป็นพื้นที่อนุรักษ์ที่มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีความโดดเด่นและสวยงามตามธรรมชาติ มีสิ่งอำนวยความสะดวกที่เน้นการออกแบบอย่างกลมกลืน สามารถรองรับจำนวนนักท่องเที่ยวได้อย่างเหมาะสมกับพื้นที่ มีกิจกรรมที่สนับสนุนให้เกิดการศึกษาเรียนรู้ทรัพยากรธรรมชาติ และมีบรรยากาศที่ให้ความรู้สึกถึงความเป็นมิตร

จากการเก็บข้อมูลความต้องการของนักท่องเที่ยวที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนสามเรือนในงานเปิดตัวแต่ละงานที่สามเรือน ครั้งที่ 7 พบว่านักท่องเที่ยวต้องการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยว เพื่อมาทำกิจกรรมร่วมกับชุมชน สัมผัสวิถีชีวิต และร่วมทำกิจกรรมกับชาวบ้าน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ วิชชุดา ศิริวัฒน์ (2552) ซึ่งระบุว่าที่พักรวมโฮมสเตย์เป็นอีกทางเลือกหนึ่งที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจเลือกเข้าพัก นักท่องเที่ยวต้องการชื่นชมธรรมชาติที่งดงาม ต้องการศึกษาและสัมผัสวิถีชุมชน ต้องการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์กับคนในสังคมและชุมชนอื่นๆ กิจกรรมที่นักท่องเที่ยวจะได้รับเมื่อเดินทางมาท่องเที่ยวและพักรวมที่ชุมชนสามเรือนคือ กิจกรรมการชมแปลงเห็ดตับเต่าและวิธีการเพาะเลี้ยง กิจกรรมการทำอาหารและของหวานจากเห็ดตับเต่า กิจกรรมการชมรังนกกระเจาบและทัศนียภาพของชุมชน กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม กิจกรรมเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ภูมิปัญญาการทำขนมไทย ชมระบบนิเวศชุมชน และกิจกรรมเรียนรู้ประวัติศาสตร์แหล่งโบราณสถานในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ บุญสมหญิง พลเมืองดี และคณะ (2558) เรื่องการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา นักท่องเที่ยวจะได้รับความสนุกสนาน และได้เรียนรู้ทักษะจากการร่วมทำกิจกรรมทางการท่องเที่ยวกับชุมชนสามเรือน อีกทั้งการจัดตั้งกลุ่มที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นความต้องการของชุมชนที่ต้องการสร้างหมู่บ้านของตนเองเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างสมบูรณ์ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศต่ำ ไม่ส่งผลกระทบต่อวิถีทางธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น อีกทั้งยังเปิดโอกาสให้ผู้มาเยือนได้สัมผัส เรียนรู้ และเข้าใจธรรมชาติและองค์ประกอบธรรมชาติอย่างถ่องแท้ ซึ่งตรงกับนิยามการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของกรมป่าไม้ (2558) ชาวบ้านในชุมชนสามเรือนต้องการให้ลูกหลานรักถิ่นฐานบ้านเกิด มีอาชีพเป็นของตนเอง สร้างรายได้เสริมให้กับครัวเรือน และต้องการให้ชุมชนเป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวจากแหล่งท่องเที่ยวอื่นๆ ในประเทศไทย

กระบวนการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ โดยกลุ่มนักร้องที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนสามเรือน จำนวน 1 กลุ่ม ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 10 หลังคาเรือน ซึ่งอยู่ในพื้นที่หมู่ที่ 5 และ หมู่ที่ 6 ของตำบลสามเรือน มีการจัดตั้งกลุ่มโดยวิธีการประชุมกลุ่มและคัดเลือกประธานกลุ่ม 1 คน และกรรมการกลุ่ม โดยแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบในการจัดการที่พัก ออกแบบรูปแบบการบริหารจัดการโดยสมาชิกร่วมกับทีมนักวิจัย จนได้รูปแบบการบริหารจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่เหมาะสมกับชุมชนสามเรือน ทั้งนี้กระบวนการจัดการที่พักรวมในแหล่งอื่นๆ ตรงกับผลวิจัยของ รุ่งอรุณ ศุภกฤตอนันต์ (2553) ซึ่งสรุปว่าศักยภาพบ้านที่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวได้ คือ ต้องมีพื้นที่เพียงพอสำหรับนักท่องเที่ยว เพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ มีกิจกรรมที่ชุมชนร่วมกันทำขึ้น มีสิ่งแวดล้อมสะอาดขึ้นพื้นฐาน และมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน โดยเน้นการบริหารจัดการกลุ่มโฮมสเตย์เพื่อพัฒนาโฮมสเตย์ให้ได้มาตรฐานโฮมสเตย์และกลุ่มนักร้องที่พักรวมได้ไปศึกษาดูงาน ณ โฮมสเตย์บ้านถ้ำเสือ อำเภอแก่งกระจาน จังหวัดเพชรบุรี เพื่อศึกษากระบวนการจัดการ จัดรวมกลุ่ม จัดตั้งกลุ่ม การบริหารจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ได้ ศึกษากิจกรรมทางการท่องเที่ยว การประชาสัมพันธ์ การต้อนรับ การจัดการที่พัก รวมถึงข้อดี และข้อเสีย จากผู้ที่มีประสบการณ์ ซึ่งทำให้กลุ่มนักร้องได้แนวทางที่สามารถปฏิบัติได้จริง และเหมาะสมกับชุมชนอย่างแท้จริง

รูปแบบการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศชุมชนสามเรือน แบ่งกระบวนการออกเป็น 3 ส่วน คือ กระบวนการจัดตั้งกลุ่มที่พักรวม กระบวนการปรับปรุงบ้านพัก และกระบวนการรวมกลุ่มกิจกรรมสนับสนุน (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรเห็ดตับเต่าชุมชนสามเรือน) เริ่มจากกระบวนการจัดตั้งกลุ่มที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ด้วยการถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และที่พักแบบสัมผัสวัฒนธรรม เปรียบเทียบให้เห็นถึงความแตกต่างของที่พักรวมทั้งสองแบบให้แก่ชุมชน การถ่ายทอดความรู้ เป็นขั้นตอนหนึ่งของการจัดการความรู้ (Knowledge management) ซึ่งหมายความว่า การแบ่งปันความรู้ภายในองค์กรที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคลและกลุ่มต่างๆ (Quinn et al., 1996) ซึ่งรวมไปถึงการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และค่านิยมของกลุ่ม การประเมินศักยภาพ คือ การประเมินทรัพยากรต่างๆ ที่มีในชุมชน ซึ่งสามารถนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในการทำนุบำรุง และส่งเสริมการท่องเที่ยวในพื้นที่ นอกจากนี้กระบวนการในการบริหารจัดการกลุ่มนักร้องที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศแล้ว กลุ่มยังได้ร่วมกันออกแบบวิธีการจองที่พัก ฎระเบียบในการเข้าพัก คำแนะนำในการเข้าพัก และระเบียบ

การเปลี่ยนแปลงวันเข้าพัก เพื่อกำหนดเป็นระเบียบปฏิบัติให้อยู่ในมาตรฐานเดียวกันและเพื่อความปลอดภัยกับนักท่องเที่ยวและชุมชนเอง โดยยึดหลักคุณธรรม และความเท่าเทียมกันในชุมชน มีการกระจายรายได้ภายในกลุ่ม และกระจายรายได้ไปสู่กลุ่มอาชีพอื่นๆ เช่น กลุ่มกิจกรรมสนับสนุน (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรเห็ดตับเต่าชุมชนสามเรือน) ซึ่งมีรายได้จากกิจกรรมของนักท่องเที่ยวที่มาพัก เนื่องจากนักท่องเที่ยวต้องการทำกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ซึ่งกลุ่มกิจกรรมสนับสนุน (การท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรเห็ดตับเต่าชุมชนสามเรือน) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์เห็ดตับเต่า เป็นผู้จัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เป็นการกระจายรายได้สู่กลุ่มอาชีพอื่นๆ รวมทั้งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชนสามเรือน

สรุป

การจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ตำบลสามเรือน อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่าชุมชนสามเรือนมีศักยภาพที่เหมาะสมต่อการจัดการที่พักรวมทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสิ่งก่อสร้าง สถาปัตยกรรม บ้านเรือน ด้านบุคคล และด้านกิจกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งมีผลรวมอยู่ระดับมาก ดังนั้นชุมชนสามเรือนมีศักยภาพเพียงพอที่จะจัดทำที่พักในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ชุมชนสามเรือนเกิดความร่วมมือกันเป็นอย่างดีจึงนำไปสู่การเสนอกระบวนการจัดการที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ 3 กระบวนการหลัก คือ 1) กระบวนการจัดตั้งกลุ่ม ชุมชนได้จัดตั้งกลุ่มชื่อว่า “กลุ่มที่พักรวมในแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบ้านสามเรือน” โดยแบ่งสายงาน ร่วมกันจัดทำข้อกำหนด วิธีการต้อนรับนักท่องเที่ยว การบริหารจัดการรายได้ ผลประโยชน์อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม มีผลการประเมินกระบวนการจัดตั้งกลุ่มอยู่ในระดับมาก 2) กระบวนการปรับปรุงบ้านพักเพื่อทำที่พัก ชุมชนสามเรือนเกิดกระบวนการปรับปรุงที่พัก โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ทั้ง 10 ด้าน เป็นแนวทางในการปรับปรุง ได้แก่ (1) ด้านที่พัก (2) ด้านอาหาร (3) ด้านความปลอดภัย (4) ด้านอภัยภัยไมตรีของเจ้าบ้านและสมาชิกในครัวเรือน (5) ด้านรายการนำเที่ยว (6) ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (7) ด้านวัฒนธรรม (8) ด้านการสร้างคุณค่าและมูลค่าของผลิตภัณฑ์ชุมชน (9) ด้านการบริหารของกลุ่ม (10) และด้านการประชาสัมพันธ์ และ 3) กระบวนการรวมกลุ่มกิจกรรมสนับสนุน ชุมชนสามเรือนมีการกำหนดกิจกรรมการท่องเที่ยวภายในชุมชน ได้แก่ กิจกรรมการชมแปลงเห็ดตับเต่าและวิธีการเพาะเลี้ยงกิจกรรมเกษตรปลอดสารพิษ กิจกรรมการทำอาหารและของหวาน

กิตติกรรมประกาศ

จากเห็นดีแต่่า กิจกรรมการชมรั้งนกรกระจาบและทัศนียภาพของชุมชน
กิจกรรมเรียนรู้วิถีชีวิตและวัฒนธรรม กิจกรรมเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง
ภูมิปัญญาการทำขนมไทย ชมระบบนิเวศชุมชน และกิจกรรมเรียนรู้
ประวัติศาสตร์แหล่งโบราณสถานในชุมชน

งานวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย (สกว.) ร่วมกับมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคล
สุวรรณภูมิ สัญญาทุนเลขที่ RDG59A0002/08

บรรณานุกรม

- กรมป่าไม้. 2558. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. จาก <http://www.forest.go.th>. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558.
- กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. 2560. แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ ฉบับที่ 2 (พ.ศ.2560-2564). สำนักพิมพ์องค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวผ่านศึก. กรุงเทพฯ. 82 น.
- โกวิทย์ พวงงาม. 2545. การเสริมสร้างชุมชนเข้มแข็งจากพลังสร้างสรรค์ของชุมชนเพื่อสร้างทุนทางสังคมและสวัสดิการชุมชน. *สังคมสงเคราะห์ศาสตร์*. 10(1); 129-139.
- ชวีศรี อรรถสาสน์. 2549. การวิเคราะห์เพื่อหาพื้นที่ที่เหมาะสมในการพัฒนาเป็นที่พักเชิงนิเวศในอุทยานแห่งชาติแม่วงก์. วิทยานิพนธ์ วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ.
- นัทธี เพชรบุรี และ บุญสมหญิง พลเมืองดี. 2560. กระบวนการมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูอนุรักษ์และสืบทอดประเพณีอาบน้ำคั้นเพ็ญชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 9(5); 404-410.
- บุญสมหญิง พลเมืองดี และคณะ. 2558. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือนจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ. พระนครศรีอยุธยา.
- รัชดา จึงพัฒนาดิ. 2553. แนวทางการพัฒนาสถานที่พักแรมสำหรับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. ปทุมธานี.
- รุ่งอรุณ ศุภกฤตอนันต์. 2553. การศึกษาศักยภาพและความพร้อมในการรองรับนักท่องเที่ยวของที่พักแรมแบบโฮมสเตย์: กรณีศึกษาโฮมสเตย์บ้านลาดสมมติ ตำบลกุดศกร อำเภอตระการพืชผล จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์บริหารธุรกิจมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ขอนแก่น.
- วิชุดา ศิริวัฒน์. 2552. แนวทางการบริหารจัดการที่พักทางวัฒนธรรม (Home stay) เพื่อการท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. มหาสารคาม
- สำนักพัฒนาบริการท่องเที่ยว. 2558. มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย Homestay standard Thailand พ.ศ. 2551. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ. 66 น.
- สุชุม ดงดิษฐ์ และคณะ. 2560. รูปแบบและกิจกรรมที่เหมาะสมกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเกษตรอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนสามเรือน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 9(4); 314-326.
- Quinn, B., et al. 1996. *Managing professional Intellect: Making the most of the best*. จาก <http://www.researchgate.net.html>. สืบค้นเมื่อ 15 สิงหาคม 2558.

การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ชุมชนบ้านนาบอน จังหวัดเลย

ภัทรธิดา ผลงาม^{1*} สมณทนา ศรีสวัสดิ์² และ สุทัต หนูมาก³

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

²114/1 อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

³เทศบาลเมืองเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: dr.patthira@hotmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านนาบอน หมู่ที่ 7 อำเภอเมือง จังหวัดเลย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง คือสมาชิกในชุมชนบ้านนาบอน จำนวน 155 ครัวเรือน กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจาก

อบต.ชัยพฤกษ์ เทศบาลเลย และสำนักงานพัฒนาชุมชน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสำรวจและแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และประเด็นสนทนากลุ่ม การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพใช้เทคนิคสามเส้า การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพด้วยวิธีวิเคราะห์เนื้อหา วิธีการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านนาบอน จังหวัดเลย ดำเนินการผ่านกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ (1) กิจกรรมอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน (2) กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน (3) กิจกรรมการส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ด (4) กิจกรรมปลูกพืชสวนครัว และ (5) กิจกรรมจัดทำสวนของชุมชนชื่อว่า “สวนพอเพียงบ้านนาบอน” ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นในชุมชน คือเกิดการรวมตัวของสมาชิกจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาบอนเพื่อดำเนินธุรกิจชุมชน ทำให้ชุมชนมีอาชีพเสริม ก่อให้เกิดรายได้อย่างต่อเนื่องทุกเดือน

คำสำคัญ: จังหวัดเลย ชุมชนบ้านนาบอน การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ ศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ

Development of Economic Self-reliance Potential for Ban Na Bond Community, Loei Province

Patthira Phon-ngam^{1,*}, Sumonta Srisawa² and Sutat Noomak³

¹Faculty of Humanities and Social Sciences, Loei Rajabhat University, Muang District, Loei Province, Thailand 42000

²114/1 Muang District, Loei Province, Thailand 42000

³Municipality of Loei, Muang District, Loei Province, Thailand 42000

*Corresponding author's E-mail: dr.patthira@hotmail.com

Abstract

The objective of the study was to develop the economic self-reliance potential for the community using the participation action research. Target groups consist of community leaders, community members and local elders, as well as related parties, including representatives from local government. The research tools used in the study were survey forms, questionnaires, in-depth interviews, and group discussions.

The triangulation techniques were employed for the qualitative data validation. The quantitative data analysis involves basic statistics, percentage, frequency, while the qualitative data analysis involves content analysis. To develop the economic self-reliance potential for the community, this research implemented 5 activities, including 1) household accounting training, 2) establishing community enterprise groups, 3) mushroom planting career promotion, 4) gardening homegrown vegetables, and 5) the community's gardening activity, which was called "Sufficiency Garden of Ban Na Bond".

The outcome of these activities was the establishment of "Ban Na Bond Community Enterprise Group" to run businesses in the community, to promote various professions, and to increase regular income.

Keywords: Loei province, Ban Na Bond community, Economic self-reliance, Potential for economic self-reliance

บทนำ

การพึ่งตนเองเป็นสภาวะอิสระ หมายถึง ความสามารถของคนที่จะช่วยเหลือตนเองให้ได้มากที่สุดโดยไม่เป็นภาระผู้อื่นมากเกินไป มีความสมดุล ความพอดีในชีวิต เป็นสภาวะทางกายที่สอดคล้องกับสภาวะทางจิตที่เป็นอิสระ มีความพอใจในชีวิตที่เป็นอยู่ มีสิ่งจำเป็น เช่น ปัจจัยสี่อย่างพอเพียง มีความพร้อมของชีวิตทางร่างกายและจิตใจ การพึ่งตนเองในระดับปัจเจกบุคคลแต่ละบุคคลจะต้องมีสติในการดำรงชีวิต ตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดี คือ การดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพหาเลี้ยงตนเองและครอบครัวอย่างพอมีพอกินโดยไม่เบียดเบียนเอาเปรียบผู้อื่นและแบ่งปันส่วนที่เหลือไปยังสมาชิกอื่นๆ ในชุมชน ส่วนการพึ่งตนเองในระดับชุมชน จะต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ รวมถึงการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในระดับชุมชน พัฒนาระบบการเรียนรู้ร่วมกัน สามารถนำเทคโนโลยีมาพัฒนาชุมชนได้อย่างเหมาะสมโดยยึดหลักความประหยัดและเรียบง่าย สามารถทำได้เอง หาได้ในท้องถิ่น รู้จักประยุกต์ใช้สิ่งที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ มาแก้ไขปัญหาโดยไม่ต้องลงทุนหรือใช้เทคโนโลยีที่ยู่งยากนัก (โกวิทย์ พวงงาม, 2553)

การส่งเสริมการพึ่งตนเองระดับชุมชนนั้นเป็นสิ่งดีและควรสนับสนุนเนื่องจากครัวเรือนและชุมชนเป็นรากฐานที่สำคัญต่อสังคม โดยเฉพาะเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจ เป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เนื่องจากเป็นความสมดุลระหว่างรายได้กับรายจ่ายของชุมชน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ ความพออยู่พอกินของชาวชุมชน มีรายได้พอกับรายจ่าย ไม่มีหนี้สินที่ไม่อาจชดใช้คืนได้ แต่สามารถมีหนี้สินจากการลงทุนเพื่อเกษตรกรรมหรือธุรกิจได้

เมื่อชุมชนต่างๆ สามารถพึ่งตนเองได้จะส่งผลเชิงบวกต่อการพัฒนาประเทศในทุกๆ ด้านทั้งเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม เนื่องจากชุมชนเป็นหน่วยพื้นฐานและเป็นรากฐานที่สำคัญของประเทศในการพัฒนาในด้านต่างๆ เมื่อชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้จะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ย่อมส่งผลให้จังหวัดเกิดความเข้มแข็ง แล้วประเทศย่อมเกิดความเข้มแข็งด้วยการพึ่งตนเองของชุมชนดังกล่าว ช่วยลดปัญหาและแบ่งเบาภาระของรัฐบาล ถ้าหากชุมชนไม่สามารถพึ่งตนเองได้ รัฐบาลจะต้องรับภาระดำเนินการทุกอย่าง ซึ่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการได้อย่างตรงจุด อย่างไรก็ตามในแต่ละชุมชนนั้นย่อมมีแนวทางและวิธีการในการพึ่งพาตนเองที่แตกต่างกันไปตามบริบทและสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ทั้งทางด้านสังคม วัฒนธรรม ภูมิปัญญา และประเพณี จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในการศึกษาชุมชน เพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2544)

จากความสำคัญดังกล่าวข้างต้น แนวทางการพึ่งพาตนเองของชุมชนได้ถูกกำหนดโดยนำเอาแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นส่วนหนึ่งในการดำเนินงาน ซึ่งเริ่มต้นตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 จนถึงฉบับที่ 12 ที่ใช้งานในปัจจุบัน โดยผสมผสานกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยบูรณาการกับทุนต่างๆ ในประเทศเพื่อเป็นแกนหลักในการขับเคลื่อนระบบเศรษฐกิจในทุกภาคส่วน ดังนี้ ทุนทางสังคม ซึ่งหมายรวมถึงภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรบุคคล สถาบัน และวัฒนธรรม ทุนทรัพยากรธรรมชาติ และทุนทางเศรษฐกิจ เพื่อสร้างความมีเสถียรภาพและภูมิคุ้มกันในทางเศรษฐกิจ ฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้กลับคืนสู่ความสมดุล สังคมและชุมชนต่างๆ สามารถพึ่งตนเองได้ สิ่งเหล่านี้ย่อมนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนและประชาชนอยู่ดีมีสุข ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าทิศทางของการพัฒนาประเทศมีการเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่มุ่งเน้นการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว แต่ให้ความสำคัญกับคุณภาพของสังคมและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น และที่สำคัญคือการพัฒนาที่มีความสมดุล พึ่งพาตนเองและมีภูมิคุ้มกัน ไม่พึ่งพาปัจจัยภายนอกมากเกินไป นอกจากนี้ความสำเร็จของการพัฒนาก็ไม่ได้พิจารณาที่อัตราการเติบโตของผลิตภัณฑ์มวลรวมอย่างเดียว แต่ยังมีตัวชี้วัดด้านความอยู่ดีมีสุขของคนในสังคมด้วย

บ้านนาบอน หมู่ที่ 7 ตำบลชัยพฤกษ์ อำเภอเมือง จังหวัดเลย มีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 155 ครัวเรือนและประชากรทั้งหมด 534 คน แบ่งเป็นชาย 262 คน หญิง 272 คน ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีรายได้หลักเพียงทางเดียวจากเกษตรกรรม คือ การปลูกยางพารา ข้าว ข้าวโพด ซึ่งจากปัญหาทางพาราและพืชผลทางการเกษตรมีราคาตกต่ำ ปลูกพืชไม่ได้ผลเนื่องจากขาดแคลนน้ำ ทำให้คนในชุมชนมีปัญหาระหนี้สิน จากค่าครองชีพและรายจ่ายต่างๆ ในครัวเรือนที่สูงขึ้น เมื่อค่าใช้จ่ายพื้นฐานในการดำรงชีวิตเพิ่มขึ้นแต่รายได้น้อยลงจึงต้องกู้เงินนอกระบบ นอกจากนี้คนในชุมชนไม่มีอาชีพเสริมอื่นๆ ดังนั้นแนวทางแก้ไขคือ ควรแสวงหาแนวทางในการสร้างรายได้เสริมที่ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจในชุมชน เพื่อให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจได้หรือลดรายจ่ายเพื่อเป็นการสร้างรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากปัญหาดังกล่าวแล้ว คนในชุมชนยังไม่มีกรรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ มีแต่การรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อออมเงินโดยฝากเงินเดือนละ 50-100 บาท เท่านั้น แต่ไม่เคยมีการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจใดๆ ที่สร้างรายได้เสริมให้ชุมชน จากการลงพื้นที่ได้พูดคุยกับผู้นำชุมชน เจ้าอาวาสวัดโพธิ์ชัย วัดประจำหมู่บ้าน รวมทั้งสมาชิกในชุมชน ต่างมีความต้องการในการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจ จากการประชุมสมาชิกในชุมชนร่วมกับผู้นำ

ชุมชนทุกคนต่างเห็นพ้องต้องกันว่าควรมีการส่งเสริมให้คนในชุมชน มีอาชีพเสริมจากการปลูกพืชอื่นๆ นอกเหนือจากยางพารา ข้าว ข้าวโพด เพื่อลดรายจ่ายในครอบครัวและยังสามารถสร้างรายได้ ดังนั้น จึงมีการศึกษาความต้องการในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจอื่นๆ เพื่อเป็นอาชีพเสริมนอกจากอาชีพหลักทางการเกษตรในปัจจุบัน

จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ผู้วิจัยและทุกภาคส่วนในชุมชน ประกอบด้วย สำนักงานพัฒนาชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ที่เกี่ยวข้อง ต่างมีความเห็นพ้องต้องกันว่าควรส่งเสริมการพัฒนา ศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจในชุมชนบ้านนาบอน ดังนั้น งานวิจัยนี้จึงมุ่งพัฒนากลุ่มทางเศรษฐกิจที่ชื่อว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน บ้านนาบอน โดยศึกษาชุมชนเพื่อให้ทราบสภาพปัญหาและความ ต้องการของชุมชนในการส่งเสริมให้ชาวบ้านมีการลดรายจ่าย มีอาชีพ เสริมเพื่อสร้างรายได้ ผลจากการศึกษาสามารถใช้เป็นแนวทางใน การพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็งเป็นรากฐานในการพัฒนา เศรษฐกิจของประเทศต่อไป

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว การพึ่งตนเอง ทางเศรษฐกิจ เป็นความสามารถในการทำมาหากินเลี้ยงชีพและดำเนิน ชีวิตอยู่ได้อย่างสมดุล พอกินพอใช้ ไม่มีหนี้สิน ทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการ พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (2550) ได้สรุปตัวชี้วัดการพึ่ง ตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว ประกอบด้วย 5 ด้าน ดังนี้

1) **รายได้-รายจ่าย ครอบครัว** รายได้ของครอบครัว หมายถึง เงิน สิ่งของ หรือรางวัล ที่เป็นผลมาจากการทำงานให้บริการหรือการ ลงทุน ส่วนรายจ่าย หมายถึง เงินที่ได้ใช้จ่ายในแต่ละวันหรือเงินที่จ่าย ไปเพื่อให้ได้สิ่งของหรือบริการ เช่น ซื้อข้าวสาร ซื้อกับข้าว ซื้อของใช้ ในครัว จ่ายค่าโทรศัพท์ ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา และค่าอื่นๆ เป็นต้น

2) **ภาวะหนี้สินของครอบครัว** ภาวะหนี้สิน หมายถึง ความ รับผิดชอบเกี่ยวกับการเงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่และจะต้องใช้คืนให้แก่ อีกผู้หนึ่ง

3) **การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว** ความสำคัญ ของการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายประจำวัน หรือบัญชีรายรับ-รายจ่าย ครึ่งเดือน ทำให้ทราบรายรับรายจ่ายประจำวัน ประจำเดือน ว่ามีรายรับ จากอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด มีรายจ่ายอะไรบ้าง จำนวนเท่าใด ในแต่ละ วัน สัปดาห์ เดือน และปี เพื่อใช้วางแผนเรื่องการใช้จ่ายเงิน

4) **การได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของครอบครัว** หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัว ได้รับหรือสามารถขอความช่วยเหลือ จากแหล่งต่างๆ เช่น สมาชิกในครอบครัว ญาติพี่น้อง เพื่อน หน่วยงาน และแหล่งอื่นๆ ในกรณีเกิดเหตุฉุกเฉินหรือมีความจำเป็นในเรื่อง การเงิน สิ่งของ ข้อมูลข่าวสาร กำลังใจ และการดูแลสุขภาพอนามัย

5) **สภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัว** หมายถึง พื้นที่หรือสถานที่ ที่สมาชิกในครอบครัวใช้เป็นที่อยู่อาศัย เช่น บ้านเดี่ยว ทาวน์เฮ้าส์ ตึกแถว ห้องแถว คอนโดมิเนียม และอื่นๆ เป็นต้น โดยมีการครอบครอง ในลักษณะที่แตกต่างกัน คือ เป็นเจ้าของ เช่า เช่าซื้อ หรืออาศัยโดยไม่ ต้องเสียค่าเช่า

ขอบเขตการวิจัย

1) ขอบเขตด้านเนื้อหา

งานวิจัยนี้ศึกษาการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทาง เศรษฐกิจของชุมชนบ้านนาบอน หมู่ที่ 7 อำเภอเมือง จังหวัดเลย ใน 5 ด้าน คือ 1) รายได้-รายจ่ายของครอบครัว 2) ภาวะหนี้สินของ ครอบครัว 3) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว 4) การได้ ได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของครอบครัว และ 5) สภาพที่อยู่ อาศัยของครอบครัว

2) ขอบเขตด้านกลุ่มเป้าหมาย

กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วยผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ประชาชนชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องซึ่ง ประกอบด้วยตัวแทนจาก อบต.ชัยพฤกษ์ เทศบาลเลย และสำนักงาน พัฒนาชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยใช้ กระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติร่วมกัน (Action learning) ใช้วิธีการ แบบผสมผสานทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การวิจัยเชิงปริมาณใช้ การสำรวจบริบทชุมชนและสภาพการพึ่งตนเองของครอบครัว ส่วน การวิจัยเชิงคุณภาพโดยการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม รวมทั้งการประชุมระดมความเห็นแบบมีส่วนร่วม

1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

การวิจัยเชิงปริมาณ ประชากรคือสมาชิกบ้านนาบอน จำนวน 155 ครัวเรือน และกลุ่มตัวอย่าง คือสมาชิกในชุมชนบ้าน นาบอน จำนวนทั้งหมด 155 ครัวเรือน

การวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ผู้นำชุมชน

สมาชิกในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องในบทบาทของการพัฒนาชุมชน โดยเลือกตัวแทนที่รับผิดชอบงานด้านการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วยตัวแทนจาก อบต.ชัยพฤกษ์ เทศบาลเลย และสำนักงานพัฒนาชุมชน

2) ขั้นตอนและวิธีการในการศึกษา

ระยะที่ 1 ระยะการวิจัย

ศึกษาบริบทชุมชนและสภาพการพึ่งตนเองในทางเศรษฐกิจในชุมชนบ้านนาบอน โดยวิธีการดังนี้

การศึกษาเชิงปริมาณ ใช้แบบสำรวจบริบทชุมชนและแบบสอบถามสภาพการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว มีรายละเอียดดังนี้

ส่วนที่ 1 สสำรวจชุมชน ในด้านกายภาพ ชีวภาพ ประชากร เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ปัญหาชุมชน และทิศทางการพัฒนาชุมชน

ส่วนที่ 2 สภาพการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว ประกอบด้วย 5 ประเด็น ดังต่อไปนี้ 1) รายได้-รายจ่ายของครอบครัว 2) ภาวะหนี้สินของครอบครัว 3) การทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว 4) การได้รับความช่วยเหลือทางเศรษฐกิจของครอบครัว และ 5) สภาพที่อยู่อาศัยของครอบครัว

ส่วนที่ 3 ความสามารถในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว

การศึกษาเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมายผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องซึ่งประกอบด้วยตัวแทน อบต.ชัยพฤกษ์ เทศบาลเลย เครื่องมือที่ใช้ประกอบด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ประเด็นการสนทนากลุ่ม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **การสัมภาษณ์เชิงลึก** ในประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาสภาพปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนในชุมชนบ้านนาบอน การใช้จ่ายและภาวะหนี้สิน

2. **ความต้องการของชุมชน** ในการรวมกลุ่มเพื่อสร้างงานและสร้างอาชีพเสริมจากงานประจำที่ทำคืองานด้านเกษตรกรรม โดยการสนทนากลุ่ม

3. **การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน** เกี่ยวกับสภาพการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

4. **การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้บริหาร** ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในประเด็นที่เกี่ยวกับนโยบายการสร้างเศรษฐกิจชุมชน การรวมกลุ่มวิสาหกิจ การสร้างอาชีพของคนในชุมชน

5. **การสังเกตแบบไม่เป็นทางการ** สังเกตการณ์

การดำเนินชีวิตทั่วไป พฤติกรรมการบริโภค การใช้สินค้าฟุ่มเฟือย ราคาแพง การทำงานของสมาชิกในชุมชน เป็นต้น

ระยะที่ 2 ระยะพัฒนา

นำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยในระยะที่ 1 เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกในชุมชน ในระยะพัฒนานี้มีกิจกรรมดังนี้

1. **การประชุมระดมความคิดเห็น** เพื่อระดมความคิดเห็นจากทุกภาคส่วนในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเอง ผู้เข้าร่วมระดมความคิดเห็นประกอบด้วยผู้นำชุมชน สมาชิกในชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้อาวุโสในท้องถิ่น รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้อง ซึ่งประกอบด้วยตัวแทนจาก อบต.ชัยพฤกษ์ เทศบาลเลย และหน่วยงานราชการต่างๆ

2. **ประชุมคณะทำงาน** เพื่อกำหนดแผนปฏิบัติการและกิจกรรมต่างๆ ให้สอดคล้องกับผลที่ได้จากการประชุมระดมความคิดเห็น ดังภาพที่ 1

3. **นำแนวทางสู่การปฏิบัติจริง** โดยดำเนินการผ่านกิจกรรมต่างๆ ด้วยกระบวนการมีส่วนร่วมทุกภาคี ดังนี้

(1) ดำเนินการจดทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาบอน เพื่อให้เป็นกลุ่มที่ถูกต้องตามกฎหมาย สามารถรับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาล

(2) จัดอบรมอาชีพเสริมรายได้ ตามความต้องการของชุมชน โดยการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อค้นหาอาชีพที่ชุมชนต้องการอย่างแท้จริง

3) การตรวจสอบข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยใช้เทคนิคสามเส้า ซึ่งเป็นการตรวจสอบข้อมูลโดยการพิจารณาถึงเวลา สถานที่ บุคคล หากมีการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับเวลา สถานที่ และบุคคลของผู้ให้ข้อมูลแล้ว ข้อมูลที่ได้จะเหมือนเดิมหรือไม่ โดยผู้วิจัยตั้งคำถามเกี่ยวกับความต้องการในการส่งเสริมอาชีพ จะถามสมาชิกตั้งแต่สามคนขึ้นไป และแต่ละคนจะถามต่างเวลา เพื่อเป็นการยืนยันข้อมูลแท้จริงที่ได้รับ ถ้าได้คำตอบจากทั้งสามคนตรงกันแสดงว่ามีความต้องการในเรื่องนั้นๆ อย่างแท้จริง แต่ถ้ามีความแตกต่างกันมาก ก็จำเป็นต้องสัมภาษณ์ในประเด็นเดิมซ้ำอีก อาจเป็นกลุ่มบุคคลเดิมหรือเปลี่ยนกลุ่มบุคคลก็ได้ แล้วตรวจสอบความต้องการของทุกกลุ่มอีกครั้ง ถ้าข้อมูลตรงกันถือว่าข้อมูลนั้นถูกต้อง แล้วจึงนำข้อมูลไปดำเนินการวิเคราะห์ต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล มีดังนี้

1. **การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ** โดยใช้สถิติพรรณนา เพื่อนำเสนอข้อมูลการสำรวจบริบทชุมชน

ภาพที่ 1 ผู้วิจัยดำเนินการประชุมระดมความเห็น

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา จากการสัมภาษณ์สภาพการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัว เพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานเรื่องการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของครอบครัวต่อไป

ผลการวิจัย

1) ผลการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนบ้านนาบอน จังหวัดเลย

จากการจัดเวทีชาวบ้านเพื่อระดมความเห็นแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง และการจัดเวทีประชาคม ณ ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน ผู้เข้าร่วมประชุมประกอบด้วยสมาชิกในชุมชน ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน อสม. ประธานกลุ่มต่างๆ ผู้สูงอายุ และตัวแทนจากเทศบาลเลย อบต.ชัยพฤกษ์ และสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย ผลจากการประชุมระดมความเห็น ความต้องการในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจตามกรอบการพึ่งตนเอง มีการจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจตามประเด็นทั้ง 5 ด้าน ดังต่อไปนี้

1.1) กิจกรรม อบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน

การอบรมการทำบัญชีครัวเรือน เป็นกิจกรรมที่มาจากความต้องการของชุมชนเนื่องจากเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นมากสำหรับชุมชน ชุมชนนี้ไม่สนใจทำบัญชีครัวเรือนเนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องยุ่งยากน่าเบื่อ ดังนั้นผู้วิจัยจึงจัดอบรมการสรุปรายรับและรายจ่าย

ในแต่ละเดือนแล้วจดบันทึกลงในสมุดบันทึกที่แจกให้ การอบรมดำเนินการโดยวิทยากรจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเลย หลังจากอบรมจึงให้สมาชิกนำไปทำต่อที่บ้าน ดังแสดงในภาพที่ 2

1.2) กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ผลจากการประชุม ชาวบ้านมีความต้องการจดทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นกลุ่มที่ถูกต้องตามกฎหมาย โดยสำนักงานพัฒนาชุมชนให้ความรู้และคำแนะนำในการรวมกลุ่มสมาชิกในชุมชนเพื่อรับการสนับสนุนจากรัฐบาลในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ เช่น สนับสนุนบุคลากรและงบประมาณในการจัดอบรมอาชีพต่างๆ รวมทั้งการกู้เงินเพื่อการลงทุนโดยไม่มีดอกเบี้ย ซึ่งต่างจากการรวมกลุ่มแต่ไม่จดทะเบียนที่ทำให้ไม่ได้รับความช่วยเหลือดังกล่าว ชุมชนได้จดทะเบียนและใช้ชื่อกลุ่มว่า “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาบอน หมู่ 7” ดังแสดงในภาพที่ 3 และมีการเปิดรับสมัครสมาชิก ในระยะเริ่มต้นมีสมาชิก 15 คน มีการระดมเงินโดยการซื้อหุ้น ในราคาหุ้นละ 20 บาท เพื่อเป็นทุนสำรองในการดำเนินกิจกรรม มีระเบียบข้อบังคับ มีคณะกรรมการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เคยมีมาก่อน โดยสถานที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนคือที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน แสดงดังภาพที่ 4

1.3) กิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพเพาะเห็ด

ชาวบ้านสรุปความต้องการด้านการส่งเสริมอาชีพเพื่อสร้างรายได้ โดยต้องการอาชีพเพาะเห็ดเนื่องจากมีแหล่งรับซื้อผลผลิตที่แน่นอน จึงได้จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการการเพาะก้อนเชื้อเห็ดและการปลุกเห็ด มีสมาชิกเข้าอบรมทั้งสิ้น 30 คน วิทยากรบรรยาย

ภาพที่ 2 การลงมือปฏิบัติทำบัญชีครัวเรือน

ภาพที่ 3 ใบจดทะเบียนกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาบอน หมู่ 7

ภาพที่ 4 ที่ทำการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ให้ความรู้ในหลักการ และวิธีการเพาะก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้า การสาธิต และการลงมือฝึกปฏิบัติการเพาะก้อนเชื้อเห็ดนางฟ้าด้วยตัวเอง แสดงดังภาพที่ 5-6

สมาชิกในกลุ่มเก็บเห็ดไปขายในชุมชนและนอกชุมชน สร้างรายได้เป็นจำนวน 5,000 บาท เก็บไว้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อใช้ลงทุนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่อไป

1.4) กิจกรรมปลูกพืชสวนครัว

ชาวบ้านมีความต้องการดำเนินกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง คือ การลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการปลูกผักสวนครัว กิจกรรมนี้สามารถทำได้ในทุกครัวเรือน โดยให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักที่ใช้บริโภคเป็นประจำ เช่น ต้นหอม ผักชี ตะไคร้ ใบมะกรูด โหระพา กระเพรา ชিং ข่า เป็นต้น โดยปลูกไว้ในเขตบ้าน ท้ายบ้าน หน้าบ้าน แล้วแต่สถานที่ของแต่ละครัวเรือน ครอบครัวยที่มีพื้นที่น้อยจะปลูกในกระถางไว้ข้างบ้าน ซึ่งเป็นการประหยัด ลดรายจ่ายในครอบครัว

นอกจากนี้ คณะกรรมการหมู่บ้านต้องการทำสวนผักส่วนรวมที่ชุมชนร่วมกันปลูกเพื่อขายสร้างรายได้เข้ากลุ่มวิสาหกิจชุมชน มาจากการประชุมสรุปให้ปลูกที่วัดโพธิ์ชัย ซึ่งเป็นวัดประจำหมู่บ้านที่สมาชิกในชุมชนได้ประกอบศาสนกิจ พิธีกรรมต่างๆ ร่วมกันผักที่ปลูกคือผักบุ้งและผักกาด โดยผักที่ปลูกได้จะนำไปรับประทานและขายให้กับร้านก๋วยเตี๋ยวในชุมชน สร้างรายได้จำนวน 600 บาท ต่อเดือน เงินที่ขายได้เก็บไว้ในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อใช้ลงทุนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่อไป กิจกรรมปลูกพืชสวนครัว แสดงดังภาพที่ 7-8

ภาพที่ 5 การลงมือปฏิบัติทำก่อนเชื้อเห็ด

ภาพที่ 6 การเก็บเห็ด

ภาพที่ 7 แปลงสวนผักบุ้งของชุมชน

ภาพที่ 8 แปลงสวนผักกาดของชุมชน

1.5) กิจกรรมทำสวนของชุมชนชื่อว่า “สวนพอเพียง บ้านนาบอน หมู่ 7”

โดยการพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าที่เป็นที่ดินราชพัสดุให้เป็นสวนของชุมชนที่สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันปลูกและดูแล รวมทั้งการรับผลประโยชน์จากผลผลิตของผักไว้รับประทานในครัวเรือนและจำหน่าย พืชที่ปลูก เช่น ต้นดอกแค ต้นขี้เหล็ก ต้นไผ่ โดยตั้งชื่อว่า "สวนพอเพียงบ้านนาบอน หมู่ 7" แสดงดังภาพที่ 9

โดยสรุป การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองของชุมชนบ้านนาบอน ได้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจเพื่อสร้างอาชีพเสริมและรายได้ ลดค่าใช้จ่ายบนพื้นฐานของการประหยัด โดยใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นกรอบในการส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เช่น ปลูกสวนครัว ปลูกไว้รับประทานเอง เหลือนำไปจำหน่าย การเพาะเห็ดเป็นอาชีพเสริม รวมทั้งการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

2) ผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น

2.1) ผลผลิต (Output) ที่เกิดขึ้น

ผลจากการดำเนินกิจกรรมทำให้ในชุมชนเกิดผลผลิตดังนี้

1. มีโรงเพาะเห็ดแบบง่ายๆ
2. มีเห็ดไว้รับประทานและจำหน่าย
3. คนในชุมชนมีอาชีพเสริมรายได้ คือ อาชีพเพาะเห็ดและปลูกผัก
4. เกิดกลุ่มวิสาหกิจชุมชนซึ่งไม่เคยมีมาก่อน กระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันของสมาชิก

5. มีสวนพอเพียงบ้านนาบอน หมู่ 7

2.2) ผลลัพธ์ (Outcome) ที่เกิดขึ้น

1. รายได้ในชุมชนเพิ่มขึ้น โดยขายเห็ดได้เดือนละ 5,000 บาท และขายผักบุ้งได้เดือนละ 600 บาท เพื่อสะสมเป็นทุนสำรองในกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ซึ่งจะมีการปันผลให้สมาชิกตามที่กำหนดไว้ในระเบียบ ข้อบังคับของกลุ่ม
2. สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในทุกกิจกรรม

2.3) ผลกระทบที่เกิดขึ้นในชุมชน

เกิดผลกระทบในทางบวก สมาชิกในชุมชนมีความสามัคคี เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมที่จัดขึ้น ร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมแรงกันทำสวนพอเพียง เพื่อใช้เป็นแหล่งอาหารและรายได้ของชุมชน

ภาพที่ 9 สมาชิกในชุมชนร่วมกันปลูกพืชที่ “สวนพอเพียงบ้านนาบอน หมู่ 7”

อภิปรายและสรุปผล

การพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจของชุมชนในครั้งนี้ใช้กระบวนการเรียนรู้โดยการปฏิบัติร่วมกันของสมาชิกในชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการเสนอความต้องการในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจร่วมกัน ตามกรอบการพึ่งตนเอง 5 ด้าน คือ (1) การดำเนินกิจกรรมอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือน รวมทั้งแจกสมุดบัญชีรับ-จ่ายในครัวเรือน ซึ่งการทำบัญชีครัวเรือน เป็นการสร้างวินัยการใช้จ่ายให้กับตนเองและครอบครัว ทำให้มีการใช้จ่ายแบบพอเพียงตามรายได้ที่หามาได้ เป็นการพึ่งตนเองในระดับครอบครัวและชุมชน (2) กิจกรรมการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ ร่วมกันในชุมชนเพื่อสร้างรายได้ โดยการจดทะเบียนกลุ่มชื่อว่า “กลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านนาบอน หมู่ 7” ผลการศึกษาครั้งนี้ก่อให้เกิดการรวมตัวของสมาชิกในกลุ่มเพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรม ทำให้ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นอกจากนี้แล้วการรวมกลุ่มวิสาหกิจชุมชนยังได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานราชการต่างๆ หรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง มาช่วยกำกับดูแลในการบริหารจัดการของกลุ่ม มีการจัดโครงสร้างองค์กร ยึดหลักกระบวนการมีส่วนร่วมคือ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมทำ ร่วมรับผลประโยชน์ตอบแทนระหว่างกลุ่มกับสมาชิก ในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนอย่างรู้คุณค่า มีการพึ่งตนเอง (3) กิจกรรมด้านการส่งเสริมอาชีพ โดยการอบรมการเพาะก้อนเชื้อเห็ดและการเพาะเห็ด ผลจากการศึกษาในชุมชนมีการเพาะเห็ดไว้จำหน่ายสร้างรายได้ให้ครอบครัวได้อย่างแท้จริง ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน การเพิ่มรายได้ มีการส่งเสริมให้สมาชิกในครัวเรือนทำอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครัวเรือนอีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ สุทธิพงศ์ ปานเพชร (2555) ได้ศึกษาพบว่า การสร้างรายได้ในท้องถิ่นทำให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ (4) กิจกรรมปลูกพืชสวนครัวในครัวเรือน ซึ่งการปลูกผักสวนครัวเป็นกิจกรรมที่สามารถทำได้ในทุกครัวเรือน โดยให้ทุกครัวเรือนปลูกพืชผักที่ใช้บริโภคเป็นประจำ เช่น ต้นหอม ผักชี ตะไคร้ ใบมะกรูด โหระพา กระเพรา ชিং ข่า เป็นต้น เป็นการประหยัดลดรายจ่ายในครอบครัว ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการใช้ประโยชน์จากที่ดินหรือทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ได้เห็นถึงความสำคัญของการใช้ประโยชน์จากที่ดินทำกินของตนเอง หรือใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยร่วมกันทำแปลงปลูกพืชผักสวนครัว หรือเลี้ยงสัตว์สำหรับไว้รับประทานในครอบครัว โดยไม่ต้องซื้อ หากมีจำนวนมากก็แจกจ่ายให้เพื่อนบ้าน และนำไปจำหน่ายเพื่อสร้างรายได้เสริมให้แก่ครอบครัว ดังนั้น แนวคิดสำคัญเหล่านี้ จึงเป็นจุดเริ่มต้น

ของการสร้างนิสัยความประหยัดเล็กๆ น้อยๆ ในชีวิตประจำวัน เพื่อใช้วางแผนการใช้จ่ายสำหรับอนาคตในลำดับต่อไป (อุทิศ ภูอินทร์, 2556) และ (5) กิจกรรมจัดทำสวนของชุมชนชื่อว่า “สวนพอเพียงบ้านนาบอน หมู่ 7” โดยการพัฒนาพื้นที่รกร้างว่างเปล่าที่ราชพัสดุให้เป็นสวนผักของชุมชนที่สมาชิกในชุมชนร่วมมือกันปลูกและดูแลรวมทั้งการรับผลประโยชน์จากผลผลิตของผักไว้รับประทานในครัวเรือนและจำหน่าย ซึ่งผลวิจัยนี้สอดคล้องกับแนวคิดการดำเนินชีวิตบนฐานของความพอเพียงหรือพออยู่พอกิน หมายถึง การดำเนินชีวิตอยู่อย่างพอเพียง โดยการปลูกพืชผักสวนครัว ทำนา เลี้ยงสัตว์ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไว้กินเอง หากมีเหลือก็แบ่งปันให้กับเพื่อนบ้าน หรือนำไปขาย เพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริม ผลจากการดำเนินกิจกรรมทำให้สมาชิกในครัวเรือนรู้จักประหยัดค่าใช้จ่ายมากขึ้นจากการนำพืชที่ปลูกไปรับประทานไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการซื้อ รวมทั้งมีการเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อนำสิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนา ตลอดจนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่ดินรกร้างให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

- 1) ผลจากการวิจัยได้แนวทางและกระบวนการในการพัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเองด้านเศรษฐกิจของชุมชน ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์ในทางปฏิบัติ เป็นการส่งเสริมอาชีพในชุมชนบนพื้นฐานของหลักการและแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 2) หน่วยงานรัฐสามารถนำผลการศึกษาไปใช้เป็นแนวทางในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอื่นๆ เพื่อการพึ่งตนเองได้
- 3) ผลจากการวิจัยครั้งนี้ได้แนวทางในการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชนซึ่งเป็นเศรษฐกิจในชุมชน อาจจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาธุรกิจ ในชุมชนต่อไป นอกจากนี้ยังสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาธุรกิจชุมชนในท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1) ข้อเสนอเชิงนโยบาย

- 1.1) ผลจากการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ครอบครัวไม่สนใจทำบัญชีครัวเรือน ดังนั้นสำนักงานพัฒนาชุมชนจึงควรส่งเสริมและกระตุ้นให้ประชาชนทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย ในครัวเรือนอย่างจริงจัง และต่อเนื่อง
- 1.2) ทุกภาคส่วนของภาครัฐ ควรมีนโยบายส่งเสริมการประหยัดและการออมตั้งแต่เยาว์วัย

2) ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติ

2.1) ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า การส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นสิ่งที่ก่อให้เกิดรายได้ ดังนั้นสำนักงานพัฒนาชุมชนควรมีแนวทางส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละพื้นที่และความต้องการของสมาชิกในชุมชน

2.2) สำนักงานพัฒนาชุมชนควรสนับสนุนการจัดตั้งกลุ่มต่างๆ ในชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกในการขับเคลื่อนการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ

2.3) สำนักงานพัฒนาชุมชนควรมีการสนับสนุนให้มีพื้นที่สาธารณะ สำหรับคนในชุมชนได้ร่วมปลูกพืชผักสวนครัวและใช้ประโยชน์ร่วมกัน

3) ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

3.1) ควรมีการศึกษาเรื่องการพึ่งตนเองของประชาชนให้ครบทั้ง 5 มิติ คือ มิติทางเทคโนโลยี มิติทางทรัพยากรธรรมชาติ มิติทางจิตใจ และมิติทางสังคม มิใช่ศึกษาเฉพาะมิติทางเศรษฐกิจเท่านั้น

3.2) ควรมีการศึกษาครอบครัวที่มีรายได้ต่ำกว่าความมุ่งมั่นในการออม เพื่อพัฒนาครอบครัวให้สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้

3.3) ควรมีการศึกษากิจกรรมสมาชิกในครอบครัวที่ประกอบอาชีพหรือทำมาหากินเลี้ยงสมาชิกในครอบครัวแต่เพียงผู้เดียวว่ามีความสัมพันธ์กับการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจอย่างไร

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้สำเร็จลุล่วงได้จากความร่วมมือของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน คณะกรรมการหมู่บ้าน และสมาชิกบ้านนาบอน หมู่ที่ 7 ทุกท่าน รวมทั้งภาคีที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนสำคัญในการให้ข้อมูลขอขอบพระคุณวิทยากรทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ในการอบรมการจัดทำบัญชีครัวเรือนและการเพาะเห็ด รวมทั้งสมาชิกในชุมชนที่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 5 กิจกรรม ทำให้การดำเนินกิจกรรมผ่านไปได้ อย่างมีประสิทธิภาพ ในท้ายที่สุดขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเลย ที่สนับสนุนทุนวิจัย

บรรณานุกรม

โกวิทย์ พวงงาม. 2553. การจัดการตนเองของชุมชน. เอ็กโปเนนต์. กรุงเทพฯ.

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. 2544. แนวคิดเศรษฐกิจชุมชน: ข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. สถาบันวิถึทรรศน์. กรุงเทพฯ.

สำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. 2550. โครงการจัดทำมาตรฐานการส่งเสริมความเสมอภาคหญิงและมาตรฐาน. กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. กรุงเทพฯ.

สุทธิพงศ์ ปานเพชร. 2555. อัตลักษณ์ชุมชนกับการพึ่งตนเองของชุมชนในอำเภอปราณบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์. วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่. 4(5); 89-101.

อุทิศ ภูอินทร์. 2556. การใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ.

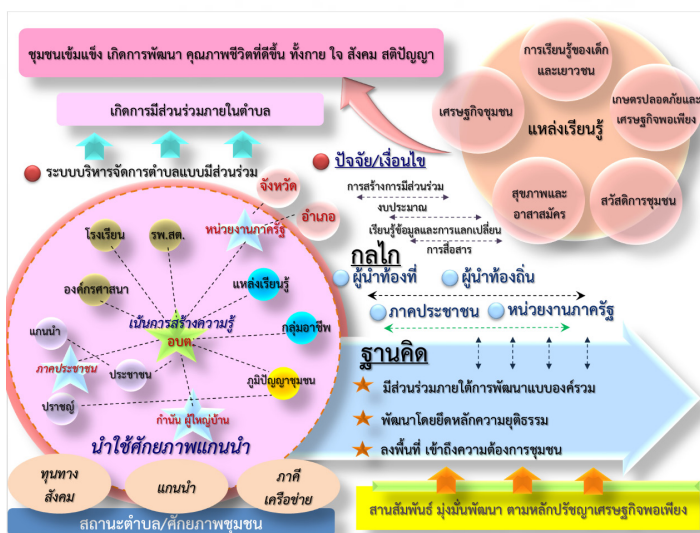
การจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบุญ จังหวัดเพชรบูรณ์

ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์^{1*} และ สุทธิพงษ์ เอี่ยมอ่อง²

¹สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครสวรรค์ อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์ 60000

²องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบุญ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ 67130

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: dchayaporn@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ค้นหารูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบุญ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาฐานคิดในการจัดการสุขภาวะชุมชน วิเคราะห์ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบลและศักยภาพของชุมชน และวิเคราะห์รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยกระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน ใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มย่อยจาก

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ บุคคล สถาบัน กลุ่มที่เป็นแกนกลาง และกลุ่มผู้สนใจ ผลวิจัยพบว่า ตำบลชัยสมบุญ มีฐานคิดการขับเคลื่อนงาน 3 ฐาน คือ (1) บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมภายใต้การพัฒนาแบบองค์รวม (2) มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานความยุติธรรม และ (3) ลงพื้นที่เพื่อเข้าถึงความต้องการของชุมชน บูรณาการงานโดยอาศัย 4 องค์การหลัก ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ และประชาชนเป็นกลไกขับเคลื่อนงาน ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะและศักยภาพของชุมชน ดังนี้ (1) ทุนบุคคล ที่เป็นคนดี คนเก่ง คนสำคัญ (2) ทุนแหล่งเรียนรู้ องค์การชุมชน (3) ทุนหน่วยงาน ภาคีเครือข่าย (4) ทุนแหล่งประโยชน์ และ (5) หมู่บ้านจัดการตนเอง รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น เกิดจากการนำใช้ข้อมูลตำบลมาต่อยอด จำแนกได้ 2 ส่วน คือ (1) นำใช้ทุนและศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเฉพาะประเด็น โดยบูรณาการการลดปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพ และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน และ (2) บูรณาการงานและกิจกรรมกับภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ทั้งด้านการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม และสุขภาพ

คำสำคัญ: จังหวัดเพชรบูรณ์ ตำบลชัยสมบุญ การจัดการสุขภาวะชุมชน ทุนทางสังคม ชุมชนเข้มแข็ง

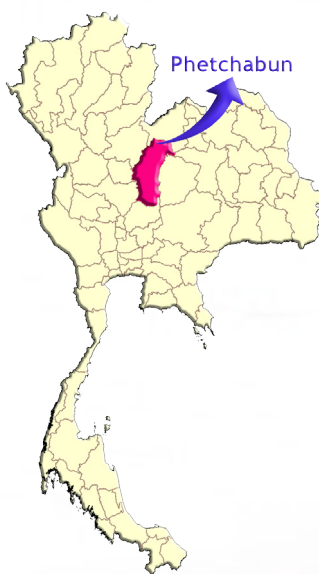
Community Health Management to Strengthen the Community in the Area of Subsomboon Sub-District Administrative Organization, Phetchabun Province

Chayaporn Boonruangsak^{1,*} and Sutthipong Iem-Ong²

¹Faculty of Science and Technology, Nakhon Sawan Rajabhat University, Muang District, Nakhon Sawan Province, Thailand 60000

²Subsomboon Sub-district Administrative Organization, Wichian Buri District, Phetchabun Province, Thailand 67130

*Corresponding author's E-mail: dchayaporn@gmail.com

Abstract

This qualitative research focuses on the model of community health management to strengthen the community in the area of Subsomboon Sub-district Administrative Organization, Wichian Buri district, Phetchabun province. This work aims to examine the concept of community health management, to analyze the social capital indicating the conditions and potentials of the community, and to study the model of community health management to strengthen the community. Relevant data were collected using interview,

participatory observation, and focus group discussion methods. This research discovered that there were 3 conceptual bases related to community health management Subsomboon sub-district, including (1) participatory management under inclusive development, (2) justice-based development, and (3) in-depth survey assessment for community needs. The main community activities were supported by 4 sectors, including the local community, regional administration, government, and people. Social capital and community potentials were seen in (1) intelligent and moral local people, (2) learning resources, (3) strong organizations, (4) beneficial resources, and (5) self-managing villages. Furthermore, the model of community health management can be advanced in 2 aspects, including (1) the encouragement of particular health promotions and risk reductions through participatory process in the community, and (2) the integration between the activities of health promotion and those of the local administrative organization related to the social, political, economic, and environmental development.

Keywords: Phetchabun province, Subsomboon sub-district, Community health management, Social capital, Healthy community

บทนำ

“คนไทยมีสุขภาพะยังยืน” หมายถึง คนไทยมีสุขภาพดีครบในสี่มิติ ได้แก่ กาย จิต สังคม และปัญญา ตามนิยาม “สุขภาพ” ขององค์การอนามัยโลก ทั้งนี้ สุขภาพะยังยืนขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตอันดำรงอยู่ท่ามกลางสภาพแวดล้อมที่เรียกรวมว่า “ระบบสุขภาพ” โดยระบบสุขภาพที่มีคุณลักษณะเหมาะสมย่อมเป็นหลักประกันความยั่งยืนซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ที่กำหนดวิสัยทัศน์ของสังคมไทยให้เป็น “สังคมอยู่เย็นเป็นสุข” มุ่งไปสู่ “ระบบสุขภาพพอเพียง” ของคนไทย อันประกอบด้วย การมีสุขภาพที่ดี การเข้าถึงบริการสุขภาพที่ดี การอาศัยอยู่ในสังคมที่ดี และการมีชีวิตที่สุขแบบพอเพียง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2558)

จากแนวคิดและทิศทางการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) ที่เน้น “การพัฒนาที่ยั่งยืน” และ “คนเป็นศูนย์กลางการพัฒนา” โดยยึดหลักการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจเพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และขับเคลื่อนการเจริญเติบโตบนฐานการใช้ภูมิปัญญาและนวัตกรรม ซึ่งต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 ที่มุ่งเน้นการสร้างภูมิคุ้มกันให้แก่ครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ โดยถือได้ว่าเป็นการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนา ซึ่งมีวิธีการพัฒนาอยู่บนพื้นฐานของ “คุณภาพเชิงพลวัต” ที่เชื่อมโยงทุกมิติอย่างบูรณาการ ทั้งมิติด้านคน สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และการเมือง รวมทั้งความสมดุลระหว่างมิติทางวัตถุกับจิตใจของคน การสร้างดุลยภาพระหว่างการพัฒนาภายใน คือ “ความเข้มแข็งในการพึ่งตนเองบนรากฐานของสังคม และความสมดุลในประโยชน์ของทุกภาคส่วน รวมถึงเศรษฐกิจและสังคมอย่างเป็นธรรม” กับการพัฒนาภายนอก คือ “ความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจ และสร้างพันธมิตรในการพัฒนา” (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มีการกำหนดเงื่อนไขส่งเสริมการมีส่วนร่วมของท้องถิ่น ในการพัฒนาชุมชนเพื่อนำไปสู่ “การสร้างเสริมความอยู่ดีมีสุข” หลายด้าน อาทิ สิทธิชุมชน การดูแลกลุ่มผู้ด้อยโอกาส การเมืองภาคพลเมือง เป็นต้น ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งผลต่อการกำหนดระบบของชุมชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก โดยท้องถิ่นจะต้องทำความเข้าใจและออกแบบระบบการทำงานให้สามารถตอบสนองต่อเจตนารมณ์ทางกฎหมายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชากรในเขตพื้นที่ ดังนั้น การสร้างเสริมและจัดการสุขภาพะชุมชน

จึงมีความจำเป็นยิ่งที่จะวิวัฒน์ไปตามเงื่อนไข ไปสู่ระบบที่ประชาชนมีเกียรติ มีศักดิ์ศรี และกำหนดการพัฒนาได้ด้วยตนเอง (ประเวศ วะสี, 2550)

การขับเคลื่อนงานพัฒนาและสร้างเสริมสุขภาพะชุมชนให้บรรลุเป้าหมายนั้น จำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมจากภาคีที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ทั้งองค์กรภาครัฐ เอกชน สถาบันการศึกษา รวมทั้งชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (2558) ได้เสนอยุทธศาสตร์ “ไตรพลัง” ในการขับเคลื่อนกิจกรรมด้านสุขภาพว่า มีองค์ประกอบ 3 ด้าน คือ (1) พลังปัญญา (2) พลังนโยบาย และ (3) พลังสังคม ที่ชุมชนควรมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นแกนกลางของกิจกรรมสร้างเสริมสุขภาพ รวมทั้งวิธีการประเมินการทำงานสร้างเสริมสุขภาพด้วย โดยภาครัฐและท้องถิ่นมีบทบาทเพียงสนับสนุนแนวทางและเพิ่มพลังให้กับประชาชน ในการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม การสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรค และสร้างภูมิคุ้มกันของประชาชนด้วยตนเอง

การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วอันเนื่องมาจากการปฏิรูประบบต่างๆ ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาในระดับชุมชนมากมาย อาทิ การปกครองส่วนท้องถิ่นที่ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นผู้มีภารกิจหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนในพื้นที่ การบริการสุขภาพชุมชนที่เสริมศักยภาพให้สถานีอนามัยหรือโรงพยาบาลเป็นหน่วยบริการออกไปครอบคลุมการพัฒนาชุมชนบางส่วนที่เปิดพื้นที่การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนให้เป็นเงื่อนไขสำคัญในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อสุขภาพะ สิ่งต่างๆ เหล่านี้ล้วนส่งสัญญาณให้องค์กรท้องถิ่นและหน่วยงานที่ต้องการร่วมกันพัฒนาสุขภาพะชุมชน ต้องปรับวิธีการทำงานให้สามารถใช้ระบบเหล่านี้มาร่วมผลักดันอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ, 2558)

องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ ตั้งอยู่ หมู่ที่ 9 ตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี พ.ศ. 2537 มีฐานะเป็นสภาตำบลชัยสมบูรณ และเมื่อวันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2539 ได้มีพระราชกฤษฎีกา ยกฐานะเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ ตามพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงฐานะสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบล (ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 113 ตอนที่ 9 ลงวันที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2539) มีโครงสร้างการบริหารงานแบ่งการบริหารเป็น 5 ส่วน ได้แก่ สำนักปลัด กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และกองสวัสดิการ บริหารจัดการงานบนฐานของการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ หน่วยงานต่างๆ ภาคีเครือข่ายทุกภาคส่วน โดยนำใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทั้งในระดับองค์กร ระดับชุมชน และระดับครัวเรือน โดยสอดคล้อง

การเรียนรู้การจัดการองค์กรแห่งความสุข ผ่านศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชน เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชนและเกษตรปลอดภัย กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรมองค์กรตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น (องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ, 2558)

ด้วยลักษณะเด่นของผู้นำชุมชนที่ประสานความร่วมมือเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกพื้นที่เข้ามาสนับสนุนการขับเคลื่อนงาน ส่งผลให้องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ มีกระบวนการพัฒนาตำบลที่สอดคล้องกับวิถีของชุมชน และมีองค์กร หน่วยงาน และบุคคลภายนอกเข้ามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแหล่งเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรมของตำบลชัยสมบูรณอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 เป็นต้นมา อีกทั้งตำบลชัยสมบูรณมีการทำงานร่วมกับองค์กรในพื้นที่ 4 ภาคส่วนหลัก ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่ (กำนัน, ผู้ใหญ่บ้าน) องค์กรภาคประชาชน (แกนนำกลุ่ม, แหล่งเรียนรู้) รวมถึงหน่วยงานภาครัฐทั้งภายในตำบลและภายนอกตำบล (ชมภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และคณะ, 2558ก)

จากข้อมูลเบื้องต้นและกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ผู้วิจัยและองค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ จึงเห็นความสำคัญและร่วมกันศึกษาวิจัยเพื่อถอดบทเรียนการดำเนินงานเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน เพื่อชี้ให้เห็นถึงทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบล (Healthy community profile) และศักยภาพของชุมชน (Community potentials) ในการจัดการสุขภาวะชุมชน รวมถึงการจัดการและนำใช้ข้อมูลอย่างเป็นระบบ โดยสามารถนำใช้ข้อมูลเพื่อต่อยอดการบริหารจัดการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชนด้วยชุมชน อีกทั้งยังสามารถนำข้อมูลไปใช้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ จนเกิดเป็นแผนงานโครงการ แผนพัฒนาตำบล รวมถึงนำไปสู่การวางแผนเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณประจำปีในระยะยาวได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญองค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณสามารถสะท้อนผลของการนำใช้ข้อมูลทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนที่มีอย่างจำกัด ให้เกิดเป็นหลักฐานเชิงประจักษ์ทางวิชาการในการจัดการสุขภาวะชุมชนโดยชุมชนท้องถิ่น และเป็นรูปแบบให้พื้นที่อื่นๆ นำไปปรับใช้ในการวางแผนจัดการสุขภาวะชุมชนด้วยตนเองต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาฐานคิดในการจัดการสุขภาวะชุมชนเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
- 2) เพื่อวิเคราะห์ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบล และ

ศักยภาพของชุมชนในการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

- 3) เพื่อวิเคราะห์รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มุ่งบรรยายลักษณะเงื่อนไขและสภาพเหตุการณ์ที่เป็นจริงในปัจจุบันของการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น กรณีศึกษาพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ พื้นที่วิจัย คือ หมู่ที่ 1-10 ตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2558 – กรกฎาคม พ.ศ. 2560 โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) การศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด 4 เรื่องหลัก คือ การสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน การศึกษาและถอดบทเรียนชุมชน การวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลตำบล และโครงสร้างและศักยภาพตำบลเพื่อการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน

2) การศึกษาภาคสนาม มีจุดมุ่งหมายเพื่อรวบรวมข้อมูลให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ในการวิจัย โดยใช้กระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน ดังนี้

2.1) ระเบียบวิธีการวิจัย ใช้กระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วนเป็นกรอบในการศึกษาและถอดบทเรียนชุมชนที่มีจุดมุ่งหมายเป็นหลัก ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้าง (Structured interview) ที่ได้กำหนดล่วงหน้าสำหรับใช้ประกอบการสัมภาษณ์ ร่วมกับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant observation) และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion)

2.2) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive sampling) โดยกำหนดเกณฑ์การคัดเลือกคือ ต้องเป็นบุคคล สถาบัน กลุ่ม องค์กร ที่อาศัยอยู่ หรือมีกิจกรรม หรือมีปฏิสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับทุนทางสังคมในพื้นที่ตำบลชัยสมบูรณไม่น้อยกว่า 8 เดือน ซึ่งสามารถจำแนกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

2.2.1) ตัวแทนหลักจากปัจเจกบุคคล (Key individuals) ประกอบด้วย นายกององค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล หัวหน้าส่วนราชการ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน

2.2.2) ตัวแทนหลักจากสถาบันต่างๆ (Key institution)

ประกอบด้วย ผู้อำนวยการและครูจากโรงเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้อำนวยการและเจ้าหน้าที่ประจำโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาอนุบาลและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ผู้แทนจากสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวิเชียรบุรี สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานแรงงานจังหวัดเพชรบูรณ์ สำนักงานสาธารณสุขอำเภอวิเชียรบุรี และ เกษตรอำเภอวิเชียรบุรี

2.2.3) ตัวแทนจากกลุ่มที่เป็นแกนกลาง (Core groups)

ประกอบด้วย ประธาน คณะกรรมการ และสมาชิกองค์กรชุมชน กลุ่ม/ชมรม แหล่งเรียนรู้ และประชาชน

2.2.4) ตัวแทนกลุ่มผู้สนใจ (Wider interests)

ประกอบด้วย นักวิจัยชุมชนที่ผ่านกระบวนการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านการพัฒนาทักษะการวิจัยชุมชน (RECAP) และการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลแบบมีส่วนร่วม (TCNAP)

2.3) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวม

ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1) เครื่องมือในการรวบรวมระบบข้อมูลตำบล

(Thailand community network assessment program: TCNAP) เพื่อศึกษาทุนและศักยภาพของตำบล ตามแนวทางของชนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2558) คือ ข้อมูลระดับกลุ่มและชุมชน และระดับบุคคลและครอบครัว ประกอบด้วย (1) ลักษณะทุนที่แสดงศักยภาพของตำบล ได้แก่ ทุนทางสังคม แหล่งประโยชน์ (กลุ่มเครือข่าย/หน่วยงาน/องค์กร/สถาบัน) และทรัพยากรธรรมชาติ (2) ข้อมูลด้านการสื่อสาร ได้แก่ การได้รับข้อมูล การให้ข้อมูล และการเข้าถึงข้อมูล (3) ข้อมูลด้านการดูแลสุขภาพ ปัญหาสุขภาพ และการเข้าถึงบริการ (4) ข้อมูลด้านประชากร (5) ข้อมูลด้านสิ่งแวดล้อม (6) ข้อมูลด้านเศรษฐกิจในชุมชน และ (7) ข้อมูลด้านการเมืองการปกครอง

2.3.2) เครื่องมือในการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์

วรรณนาแบบเร่งด่วน (Rapid ethnography community appraisal program: RECAP) เพื่อศึกษาทุนทางสังคมของตำบล ตามแนวทางของชนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2558) ประกอบด้วย 4 ปฏิบัติการ ดังนี้ (1) การค้นหาศักยภาพและทุนทางสังคมของชุมชนท้องถิ่นในการจัดการตนเอง (2) การวิเคราะห์ปัญหาและการแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น (3) การวิเคราะห์ศักยภาพในการพัฒนางานต่อเนื่อง และขยายผล และ (4) การสร้างและพัฒนานวัตกรรมของชุมชนท้องถิ่น โดยเอาพื้นที่เป็นตัวตั้ง

2.3.3) เครื่องมือการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลตำบล

ที่เป็นการประมวลและนำใช้ข้อมูลที่แสดงสถานะของตำบล และข้อมูล

ที่แสดงศักยภาพของชุมชนที่ได้จากการรวบรวมระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) และกระบวนการวิจัยชุมชน (RECAP) ของตำบลชัยสมบูรณ เพื่อจัดทำเป็นรายงานการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลตำบล ตามแนวทางของชนิษฐา นันทบุตร และคณะ (2559) และหลักสูตรการเรียนรู้อของตำบล ดังภาพที่ 1

**การวิเคราะห์ข้อมูลและ
ตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล**

ผู้วิจัยใช้กระบวนการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา วิเคราะห์เปรียบเทียบ รวมถึงวิเคราะห์เรื่องราว (ชาย โพธิ์สิตา, 2549) เพื่อถอดข้อมูลด้านฐานคิดในการขับเคลื่อนงานด้านการจัดการสุขภาพชุมชน วิเคราะห์ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบลและศักยภาพของชุมชน และวิเคราะห์รูปแบบการจัดการสุขภาพชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น โดยข้อมูลที่ได้ผ่านการตรวจสอบแบบสามเส้า ใช้การเก็บข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องหลายคน ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลแตกต่างกัน และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลหลายวิธี (สุภางศ์ จันทวานิช, 2547) ผู้วิจัยได้คืนข้อมูลให้กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญและผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อร่วมกันตรวจสอบและสอบทานข้อมูลก่อนนำไปจัดทำรายงานวิจัย และหลักสูตรการเรียนรู้อของตำบลเพื่อสร้างการเรียนรู้ให้กับชุมชนต่อไป

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยประกอบด้วย 4 ส่วน ดังนี้ (1) บริบทพื้นที่ตำบลชัยสมบูรณ (2) ฐานคิดในการจัดการสุขภาพชุมชน (3) ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบล และศักยภาพของชุมชนในการจัดการสุขภาพชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน และ (4) รูปแบบการจัดการสุขภาพชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

1) บริบทพื้นที่ตำบลชัยสมบูรณ

ตำบลชัยสมบูรณตั้งอยู่ที่ทิศตะวันตกของอำเภอวิเชียรบุรี อยู่ห่างจากที่ว่าการอำเภอวิเชียรบุรี ประมาณ 23 กิโลเมตร มีพื้นที่การปกครอง 10 หมู่บ้าน ครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมด 32,527 ไร่ หรือประมาณ 50 ตารางกิโลเมตร มีระยะการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และมีรูปธรรมในการดำเนินงาน มีผู้นำชุมชนและแกนนำเป็นตัวแทนในการร่วมคิด ร่วมพัฒนา มีการสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างภาคท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชน และหน่วยงาน เส้นทางพัฒนาจำแนกออกเป็น

ภาพที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนท้องถิ่น (ที่มา: ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และคณะ, 2558ข)

6 ด้าน ดังนี้

1.1) **ด้านการเมือง การปกครอง** พื้นที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบท มีความหนาแน่นเฉลี่ย 96 คน/ตารางกิโลเมตร มีแนวคิดในการบริหารจัดการตำบลแบบ “มุ่งสร้างต้นแบบ และสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมให้แก่ชุมชน” ผ่านการใช้ทุนทางสังคมต้นแบบของตำบล เช่น ทุนบุคคล ได้แก่ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ดีเด่นระดับจังหวัด ทุนชุมชน ได้แก่ รางวัลหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง รางวัลหมู่บ้านจัดการตนเอง การส่งเสริมการเรียนรู้ของเยาวชน การสร้างกติกากฎเกณฑ์ของการทำงานร่วมกันของชุมชน โดยให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมประเมินผล และร่วมรับประโยชน์ ผ่านรูปแบบคณะกรรมการ และเวทีชุมชน เพื่อให้ชุมชนสามารถจัดการตนเองได้

1.2) **ด้านเศรษฐกิจ** ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม รองลงมา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป และค้าขาย ปัญหาหลักของเกษตรกรและคนในชุมชน คือ ราคาผลผลิตตกต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง มีการกู้ยืมเงินมาลงทุนประกอบอาชีพ จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่ม “กองทุนจัดการการเงิน” เช่น กองทุนแม่ของแผ่นดิน กองทุนหมู่บ้าน เพื่อให้มีการระดมเงินทุน และช่วยเหลือสมาชิกในการกู้ยืมเพื่อการประกอบอาชีพ และกู้ยืมเพื่อการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน นอกจากนี้ ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณียังมีการฝึกอบรมอาชีพเสริมให้กับชุมชน ทำให้เกิดกลุ่มอาชีพที่สร้างรายได้เสริมเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับครัวเรือน เช่น กลุ่มทำน้ำพริก กลุ่มเย็บผ้า กลุ่มแปรรูปอาหาร กลุ่มศาลพระภูมิ กลุ่มสานตะกร้า กลุ่มจักสาน กลุ่มเลี้ยงไก่ชนเพื่อการพาณิชย์ เป็นต้น

1.3) ด้านสังคม เยาวชนบางส่วนมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อการติดสารเสพติด เนื่องจากอาศัยอยู่กับปู่ย่า ตายาย ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างวัย ขาดความเข้าใจ และการยอมรับซึ่งกันและกัน องค์การบริหารส่วนตำบลซบสมบูนอร์มและผู้นำชุมชนได้ระดมความคิดเห็นเพื่อแก้ไขปัญหาดังกล่าว จึงทำให้เกิดกลุ่ม “5 ทหารเสือปกป้องตำบล” ที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างอาสาสมัครป้องกันภัยฝ่ายพลเรือน สถานีตำรวจภูธรตำบลพุเตย (ตำบลเขตติดต่อ) กับผู้นำท้องที่ เพื่อสอดส่องดูแล ติดตาม โดยสร้างเงื่อนไขและกติกาของชุมชนร่วมกันเพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติด และเฝ้าระวังตั้งแต่ระดับครัวเรือน นอกจากนี้ ยังมีกิจกรรมอื่นๆ เพื่อสร้างพื้นที่สร้างสรรค์และเสริมกิจกรรมยามว่างให้กับเยาวชน

1.4) ด้านการจัดการสภาวะแวดล้อม ด้วยสภาพพื้นที่ของตำบลซบสมบูนอร์มที่มีลักษณะเป็นชุมชนชนบทแบบกระจายตัว ทำให้ชุมชนเห็นความสำคัญของการใช้ชีวิตแบบสมดุลในการส่งเสริมวิถีชุมชน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อมรักษาสภาพแวดล้อม มีการส่งเสริมกระบวนการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในตำบล และวางแผนบริหารจัดการปัญหาขยะที่กำลังเพิ่มขึ้น ซึ่งได้นำใช้ทุนทางสังคม ได้แก่ แหล่งเรียนรู้ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” และ “อบต.หัวใจสีเขียวตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง” ไปขยายการจัดการสภาวะแวดล้อมที่เหมาะสมร่วมกับชุมชน และหน่วยงานในพื้นที่

1.5) ด้านการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม และการกีฬา จัดตั้ง “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ส่งเสริมการนำใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้กับชุมชน และยังเป็นแหล่งเรียนรู้ตามหลักสูตรการเรียนรู้ ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยอำเภอวิเชียรบุรี เพื่อสร้างโอกาสทางการศึกษาให้กับคนในชุมชน อีกทั้งยังมี “ศูนย์บริการอินเทอร์เน็ตชุมชน” เพื่อส่งเสริมความรู้เทคโนโลยีการสื่อสาร เพื่อให้คนในชุมชนได้มีโอกาสค้นหาความรู้ และจัดตั้ง “ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก” เพื่อช่วยลดภาระสำหรับผู้ปกครองที่ต้องออกไปรับจ้างทำงาน และเป็นศูนย์การเรียนรู้การปลูกฝังให้เยาวชนในชุมชน เรียนรู้วิถีชีวิตและภูมิปัญญาของท้องถิ่น เช่น การเรียนรู้การปลูกผัก การเรียนรู้การทำอาชีพของกลุ่มในชุมชน และเกิดจิตสำนึกรักชุมชน

1.6) สุขภาพ คนในชุมชนให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพมากกว่าการดูแลสุขภาพ จึงทำให้เกิดปัญหาสุขภาพ ซึ่งส่วนใหญ่มีสาเหตุมาจากการบริโภคอาหาร และขาดการออกกำลังกาย องค์การบริหารส่วนตำบลซบสมบูนอร์ม จึงใช้กลไก “ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตำบลซบสมบูนอร์ม” ที่ประกอบด้วย ฐานการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการ “การปลูกผักปลอดสาร และการปลูกไม้ผลผสมผสาน” ในครัวเรือน เพื่อให้ชุมชนได้บริโภคอาหารที่ปลอดภัย รวมถึงส่งเสริมให้มี

การรวมกลุ่มเพื่อออกกำลังกาย เช่น ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพ ชมรมฟุตซอล ฐลาฮูบ รำไม้พลอง โดยมีกองทุนหลักประกันสุขภาพตำบล และโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ให้การส่งเสริมและสนับสนุนการขับเคลื่อนงานด้านสุขภาพของชุมชน

2) ฐานคิดในการจัดการสภาวะชุมชน

ตำบลซบสมบูนอร์มมีฐานคิดในการจัดการสภาวะชุมชน 3 ฐานคิดหลัก ได้แก่ (1) บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้การพัฒนาแบบองค์รวม (2) มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานความยุติธรรม และ (3) ลงพื้นที่เพื่อเข้าถึงความต้องการของชุมชน โดยได้นำใช้ฐานคิดสู่การพัฒนาเพื่อสร้างการเรียนรู้ในองค์กร ชุมชน และแหล่งเรียนรู้ (ภาพที่ 2) จนสามารถบูรณาการงานต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยมี 4 องค์กรหลักในพื้นที่ (ท้องถิ่น ท้องที่ ภาครัฐ และภาคประชาชน) เป็นกลไกขับเคลื่อนงานเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ดังนี้

2.1) ฐานคิดที่ 1 บริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้

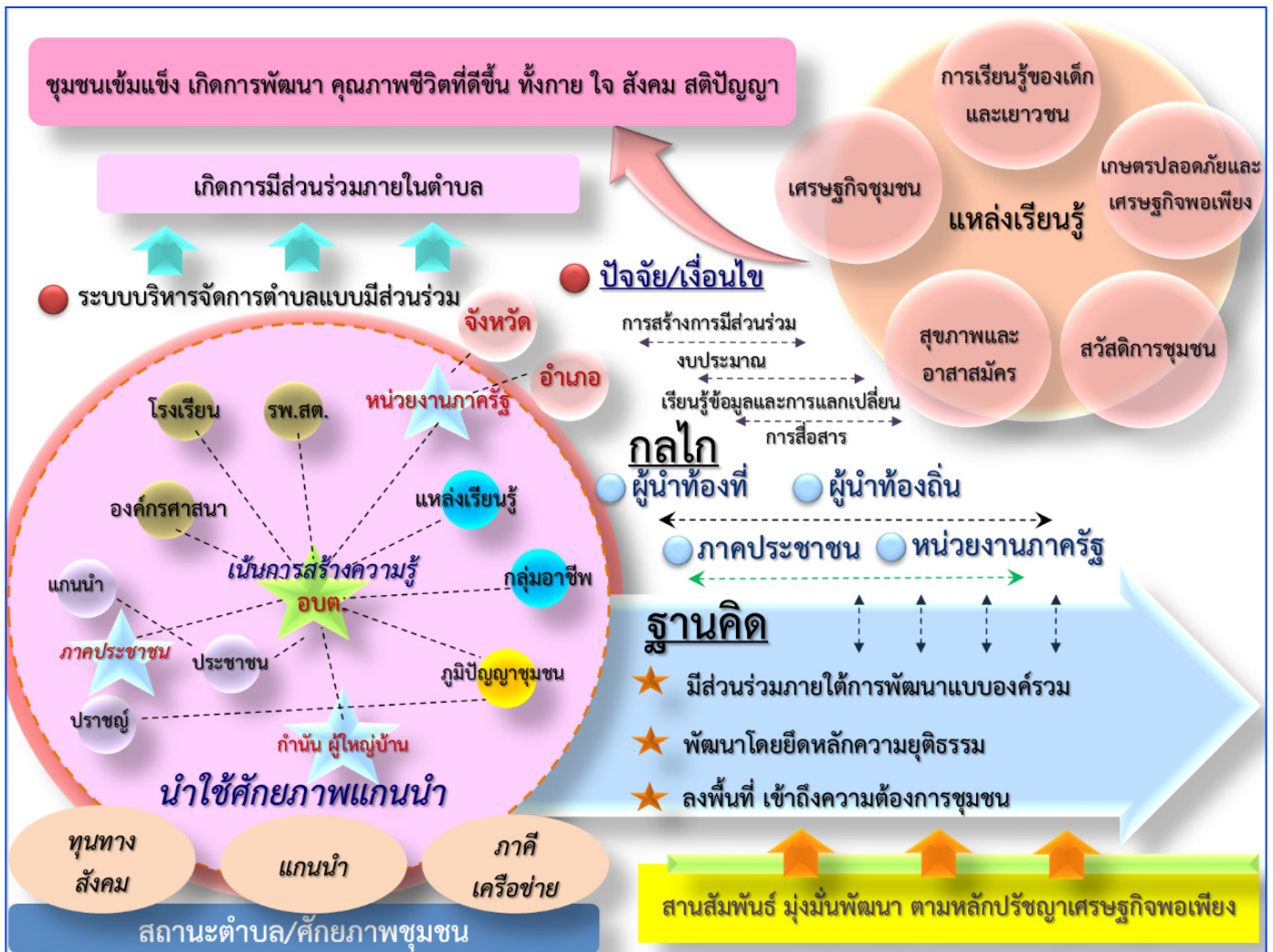
การพัฒนาแบบองค์รวม มุ่งเน้นการประสานหน่วยงาน องค์กรภาคี เพื่อสร้างความร่วมมือในการพัฒนา โดยเชื่อว่า “การพัฒนาต้องมีพลังจากหลายภาคส่วน จึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน” (สุทธิพงษ์ เอี่ยมอ่อง, นายกองดีการบริหารส่วนตำบลซบสมบูนอร์ม) องค์การบริหารส่วนตำบลซบสมบูนอร์มทำหน้าที่เป็นกลไก พัฒนาสนับสนุน และเชื่อมโยงการทำงาน ผ่านการสร้างวิถีคิดร่วม 3 ระดับ ได้แก่ (1) ระดับบุคคล มีการแบ่งบทบาทหน้าที่อย่างชัดเจน สามารถออกแบบกระบวนการทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพทีมงาน (2) ระดับกลุ่มองค์กร ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน เกิดความเข้าใจ และสามารถทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ และ (3) ระดับชุมชน มีส่วนร่วมในการพัฒนาควบคู่ไปกับชุมชนท้องถิ่น โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน พัฒนางาน และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน

2.2) ฐานคิดที่ 2 มุ่งเน้นการพัฒนาบนฐานความยุติธรรม

เน้นผลประโยชน์ของชุมชน โดยการกระจายรายได้อย่างเท่าเทียม ไม่แบ่งแยกทางการเมือง เปิดโอกาสให้ประชาชนทุกคนมีส่วนร่วมในการคิด วางแผน รวมถึงการแก้ปัญหาต่างๆ “ไม่มีการแบ่งแยกในการบริหาร การจัดสวัสดิการในชุมชน ระบบสาธารณูปโภค ทุกชุมชนต้องเข้าถึง” (สุพล บุญเทียน, กำนันตำบลซบสมบูนอร์ม) และมีการจัดสรรตามความต้องการของประชาชน ใช้เวทีประชาคมเป็นเครื่องมือในการพัฒนาตำบลและสร้างความสามัคคี จนนำไปสู่การจัดทำ “แผนพัฒนาท้องถิ่น” ที่ตรงกับความต้องการของชุมชน

2.3) ฐานคิดที่ 3 ลงพื้นที่เพื่อเข้าถึงความต้องการของ

ชุมชน มีการประชุมสังเขจร เพื่อเก็บข้อมูลความต้องการของประชาชนอย่างต่อเนื่อง “ทุกเรื่อง ทุกเสียง ต้องมาจากข้อเท็จจริงในชุมชน และ

ภาพที่ 2 ฐานคิดในการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น องค์การบริหารส่วนตำบลชัยภูมิ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

ความเดือดร้อนของประชาชนเป็นหลัก” (ชัยรัตน์ โชคธนาเกียรติคุณ, ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลชัยภูมิ) ทั้งนี้ เพื่อติดตามการดำเนินงานและปรับกระบวนการทำงานให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ ขับเคลื่อนโดยใช้แผนพัฒนาท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการออกแบบกิจกรรม หรือออกแบบโครงการพัฒนาชุมชนที่ตรงจุด และตรงต่อบริบท ความต้องการของพื้นที่โดยแท้จริง จุดเด่นของการเข้าถึงความต้องการของชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความเชื่อมั่นและเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับองค์การบริหารส่วนตำบลชัยภูมิอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

3) ทุนทางสังคมที่แสดงสถานะของตำบล และศักยภาพของชุมชน ในการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ทุนและศักยภาพในการจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบลชัยภูมิ เกิดขึ้นจากกระบวนการและวิธีการทำงานแบบรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหา โดยนำใช้ทุนทางสังคมทุกระดับ ทั้งในระดับบุคคล ระดับองค์กรชุมชน แหล่งเรียนรู้ ระดับหน่วยงาน และระดับหมู่บ้าน รวมถึงมีการเชื่อมประสานแหล่งประโยชน์และทรัพยากรที่ส่งผลกระทบต่อคนในชุมชน เพื่อนำสู่การจัดการสุขภาวะชุมชนที่ “เท่าเทียม ทั่วถึง ชุมชนเกื้อกูล ไม่ทิ้งกัน” โดยมีรายละเอียดของทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชน ดังนี้

3.1) การกระจายตัวของทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชน พบว่า ตำบลชัยสมบูรณ มีทุนและศักยภาพต่างๆ ประกอบด้วย (1) ทุนบุคคล มีผู้นำ แกนนำ คนดี คนเก่ง คนสำคัญ อาสาสมัครด้านต่างๆ ที่เข้มแข็ง รวม 410 คน (2) แหล่งเรียนรู้ในตำบล 44 แหล่งเรียนรู้ (3) หน่วยงาน องค์การภาคี ที่มีบทบาทในการร่วมหนุนเสริมการทำงานที่สำคัญภายในตำบล จำนวน 41 แห่ง (4) แหล่งประโยชน์ ที่เป็นทั้งโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติที่เอื้อให้เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน จำนวน 173 แห่ง และ (5) หมู่บ้านจัดการตนเอง รวม 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 2 บ้านโพทะเล ที่มีการจัดการตนเองด้านสุขภาพ และหมู่ที่ 3 บ้านไร่อุดม ที่มีการจัดการตนเองด้านเศรษฐกิจพอเพียง

3.2) ระบบและแหล่งเรียนรู้ในตำบลชัยสมบูรณ ที่เกี่ยวข้องกับจัดการสุขภาพชุมชน ประกอบด้วย 6 ระบบ 44 แหล่งเรียนรู้ โดยกระจายตัวครบทั้ง 10 หมู่บ้าน (ภาพที่ 3) ดังนี้

3.2.1) ระบบบริหารจัดการตำบลแบบมีส่วนร่วม มุ่งเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม ภายใต้การสร้างความร่วมมือกับองค์กรภาคี ยึดหลักการบริหารจัดการตำบลบนฐานทรัพยากรธรรมชาติที่มีความคู่ไปกับการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในพื้นที่ ซึ่งเชื่อว่า “ทุกการพัฒนา ต้องมีพลังจากหลายภาคส่วน” จึงจะทำให้เกิดประสิทธิภาพและยั่งยืน โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคน พัฒนางาน และสร้างจิตสำนึกในการทำงานร่วมกัน จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ 3 แห่ง คือ (1) อบต.หัวใจสีเขียว ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง (2) 5 ทหารเสือปกป้องตำบล และ (3) โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลชัยสมบูรณ

3.2.2) ระบบเกษตรปลอดภัยและเศรษฐกิจพอเพียง เกิดจากการน้อมนำแนวคิดตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในระดับบุคคล ชุมชน และครอบครัว จนเกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างงานและกิจกรรมที่สอดคล้องกับบริบทของแต่ละชุมชน จนนำมาสู่การพัฒนากระบวนเกษตรปลอดภัยและพอเพียง โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในแต่ละชุมชนให้เกิดประโยชน์สูงสุด ผ่านการร่วมแรง ร่วมใจ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแลกเปลี่ยนในสิ่งที่จะสร้างประโยชน์สุขให้กับส่วนรวม ประกอบด้วยแหล่งเรียนรู้สำคัญ 8 แห่ง คือ (1) กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์บ้านเม็ด (2) กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ (3) กลุ่มไม้ผลผสมผสาน (4) กลุ่มเลี้ยงไก่ชน (5) กลุ่มแปรรูปอาหาร (6) กลุ่มขยายไม้ผลไม้ดอก (7) หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และ (8) พี่สมนไพรเพื่อสุขภาพ

3.2.3) ระบบการเรียนรู้ของเด็กและเยาวชน จากการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนทำให้เกิดการสร้างการเรียนรู้ทั้งเด็กเล็ก เยาวชน และประชาชนในพื้นที่ โดยปลูกฝังให้เด็กมีคุณธรรม มีความรัก และเป็นผู้สืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของตน ส่งเสริมความกล้าคิด

กล้าแสดงออก สร้างกิจกรรมให้เด็กและเยาวชนได้เข้าร่วมในเวลาที่ว่างจากการเรียน และสร้างให้เด็กและเยาวชนได้เรียนรู้การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมของชุมชน จนเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ 7 แห่ง ได้แก่ (1) สภาเด็กและเยาวชน (2) ชมรมฟุตบอล (3) ธิบปั่นแสนสวย (4) โรงเรียนวิถีพุทธ (5) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กพอเพียง (6) วงดนตรีลูกทุ่ง และวงเมโลเดียน และ (7) ผลิตภัณฑ์กะลา

3.2.4) ระบบเศรษฐกิจชุมชน เกิดจากการนำของปราชญ์ชาวบ้านและโอกาสที่ได้รับจากหน่วยงานองค์กรต่างๆ ที่เข้ามาหนุนเสริมเพิ่มทักษะ จนเกิดปฏิบัติการที่เป็นรูปธรรม และเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีการสร้างงาน สร้างอาชีพเสริม เพิ่มรายได้ และช่วยลดรายจ่ายของครัวเรือน รวม 14 แห่ง คือ (1) กลุ่มจัดดอกไม้สด (2) กลุ่มเลี้ยงปลาตู้ในวงบ่อ (3) กลุ่มหมอนสวยงาม (4) กลุ่มปลาเส้นสมุนไพร (5) กลุ่มทอเสื่อ (6) กลุ่มจักสาน (7) กลุ่มเลี้ยงจิ้งหรีด (8) กลุ่มศาลพระภูมิ (9) กลุ่มเย็บผ้า (10) กลุ่มถักตะกร้า (11) กลุ่มของดีหมู่ 4 (12) กลุ่มถักหมวกไหมพรม (13) กลุ่มไม้กวาดทางมะพร้าว และ (14) กลุ่มน้ำพริก 3 รส

3.2.5) ระบบสวัสดิการชุมชน เริ่มมาจากปัญหานี้สิน และการกู้เงินนอกระบบของคนในชุมชน ทำให้ชุมชนเกิดความตื่นตัว และร่วมกันแก้ไขปัญหาเงินหมุนเวียนของชุมชนด้วยตนเอง จึงเกิดแรงขับเคลื่อนของแกนนำที่มีจิตอาสาผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่ายภายนอกโดยใช้พื้นที่เป็นตัวตั้ง ผ่านเวทีระดมความคิด จนเกิดกลุ่มออมทรัพย์ที่เป็นกองทุนสนับสนุนให้ชุมชนมีเงินทุนหมุนเวียนเพื่อการประกอบอาชีพ และเกิดเป็นแหล่งเรียนรู้ 4 แห่ง ครบทั้ง 10 หมู่บ้าน คือ (1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต (2) กองทุนแม่บ้านเกษตรกร (3) กองทุนหมู่บ้าน และ (4) กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน

3.2.6) ระบบสุขภาพและอาสาสมัคร ตำบลชัยสมบูรณ มีนโยบายในการพัฒนางานสาธารณสุขและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อต้องการให้ประชาชนได้รับความเสมอภาค เท่าเทียม และเข้าถึงบริการสุขภาพ โดยเน้นการดูแลสุขภาพชุมชนโดยชุมชนผ่านสมาชิกอาสาสมัครจิตอาสา ที่ช่วยลดขั้นตอนและภาระรายจ่ายในการดูแลสุขภาพ ทำให้เกิดแหล่งเรียนรู้ 8 แห่ง คือ (1) กองทุนหลักประกันสุขภาพตำบลชัยสมบูรณ (2) อพส.ยาใจผู้สูงอายุ (3) อุณอกแม่ (4) อาสา NCD (5) อสม.มือปราบ 5 ปี. (6) รำไม้พลองเพื่อสุขภาพ (7) กลุ่มฮูลาฮูป ไย่ยะๆ ไร้พุง และ (8) ชมรมจักรยานเพื่อสุขภาพ

3.3) หมู่บ้าน (ชุมชน) จัดการตนเอง จากการค้นหาทุนทางสังคมและศักยภาพของตำบล โดยใช้กระบวนการวิจัยชุมชน (RECAP) และการพัฒนาระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) ร่วมกับการคืนข้อมูลให้กับชุมชน พบว่า ตำบลชัยสมบูรณ มีหมู่บ้านจัดการตนเอง

2 หมู่ คือ

3.3.1) หมู่บ้านจัดการตนเองด้านสุขภาพ หมู่ที่ 2 บ้านโพทะเล เป็นหมู่บ้านที่มีแกนนำและสมาชิกชุมชนที่เข้มแข็ง มีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน จึงเกิดการเชื่อมโยงกระบวนการทำงานด้านสุขภาพร่วมกันอย่างเป็นระบบระหว่างบุคลากรภาควิชาชีพกับภาคประชาชนในการดูแลสุขภาพชุมชน โดยเฉพาะปัญหาโรคเรื้อรัง โดยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จะเป็นผู้ดูแลช่วยเหลือรพ.สต.ในการดูแลสุขภาพพระตำบลดงขี้เหล็ก มีกลุ่มอาสาสมัครดูแลสุขภาพผู้สูงอายุ ผู้พิการ ประจำหมู่บ้าน เช่น อพส.ยาใจผู้สูงอายุ อุ่นอกแม่ อาสา NCD อสม.มือปราบ 5 ป. ร่วมให้การดูแลช่วยเหลือและให้คำแนะนำด้านสุขภาพแก่ประชาชนในพื้นที่

3.3.2) หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง หมู่ที่ 3 บ้านไร่อุดม เป็นหมู่บ้านที่มีการนำใช้ข้อมูลของชุมชนมาวางแผนจัดปัญหาที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะปัญหาการขาดเงินทุนในการทำเกษตร และขาดความรู้ในการทำเกษตร แกนนำชุมชนจึงได้ระดมความเห็นของคนในหมู่บ้านเพื่อแก้ปัญหา จนเกิดเป็นกติกามุขหมู่บ้าน ส่งเสริมการทำ “บัญชีครัวเรือน” และมีการระดมทุนเพื่อจัดตั้ง “กลุ่มออมทรัพย์”

ภายในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีการส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนดำเนินชีวิตแบบพอเพียง งดงดการใช้สารเคมี โดยส่งเสริมให้ทุกครัวเรือนทำปุ๋ยหมักใช้เอง การเลี้ยงกบ การทำน้ำส้มควันไม้ และการเพาะเห็ดนางฟ้า จนได้รับการยอมรับจากจังหวัดเพชรบูรณ์ว่าเป็น “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ” จากนั้นจึงขยายองค์ความรู้และถ่ายทอดแนวปฏิบัติสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ให้แก่หมู่บ้านอื่นๆ และบุคคลภายนอกที่สนใจเข้ามาศึกษาและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

4) รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์ จากผลการศึกษาข้างต้น ส่งผลให้นักวิจัยชุมชน ผู้นำ แกนนำ และนักวิชาการ ได้ตระหนักและเห็นความสำคัญของการนำใช้ข้อมูลมาต่อยอดงานประจำ โดยนำมาวิเคราะห์ วางแผนจัดกิจกรรม โครงการ และแผนงานในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลชัยสมบูรณ ซึ่งพบว่ารูปแบบจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ มีองค์ประกอบสำคัญ 2 ส่วน (ภาพที่ 4) ดังนี้

ภาพที่ 4 รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นขององค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ อำเภวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

4.1) **สร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่น ด้วยกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการตนเอง** ผู้การเป็นชุมชนท้องถิ่นนำอยู่ (สุขภาพ) 3 ด้าน ได้แก่ (1) นำใช้ทุนและศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเฉพาะประเด็น (2) บูรณาการการลดปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพ และ (3) สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน รวมถึงการจัดการสุขภาพชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1) **นำใช้ทุนและศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเฉพาะประเด็น** เพื่อขยายฐานผู้รับผลประโยชน์ให้มีศักยภาพในการจัดการสุขภาพตนเองและครอบครัว เห็นได้จากการดำเนินงาน “ประเด็นการดูแลผู้สูงอายุ” เกิดการก่อตั้ง “โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลชัยสมบูรณ” เป็นการจัดการเรียนรู้ตามอัธยาศัยตามความต้องการของผู้สูงอายุ เพื่อรวมกลุ่มทำกิจกรรม และเรียนรู้ในเรื่องที่มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ดังวิสัยทัศน์ของโรงเรียนผู้สูงอายุที่ว่า “รู้จริง ปฏิบัติได้ ถ่ายทอดเป็น”

4.1.2) **บูรณาการการลดปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพ** โดยการนำใช้ข้อมูลจากกระบวนการวิจัยชุมชน (RECAP) ระบบข้อมูลตำบล (TCNAP) และหลักสูตรการเพิ่มศักยภาพของนักสร้างเสริมสุขภาพชุมชน มาปรับใช้ในการจัดการสุขภาพที่หลากหลายวิธีการ รวมถึงการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาวัฒนธรรมการจัดการสุขภาพโดยใช้พื้นที่เป็นฐาน ดังนี้

(1) **ปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพด้านการดูแลผู้สูงอายุ** ตำบลชัยสมบูรณมีผู้สูงอายุทั้งหมด 804 คน คิดเป็นร้อยละ 13.17 ของประชากรทั้งหมดในตำบล และมีผู้สูงอายุที่ต้องการความช่วยเหลือ 264 คน จึงมีการประชาคมเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ส่งผลให้ผู้สูงอายุได้รับการช่วยเหลือดูแลจากสมาชิกในชุมชน 76 คน และที่สำคัญเกิดการจัดตั้ง “โรงเรียนผู้สูงอายุ” ขึ้นเพื่อสนองตอบปัญหาและความต้องการของผู้สูงอายุในด้านสุขภาพ โดยหลักสูตรของโรงเรียนผู้สูงอายุมีกิจกรรมที่แตกต่างกัน จึงทำให้ผู้สูงอายุมีสภาพที่ดีขึ้นและชุมชนให้ความร่วมมือในการช่วยเหลือและร่วมกันพัฒนาต่อเนื่องจนกระทั่งปัญหานี้หมดไป

(2) **ปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพด้านครอบครัวอบอุ่นและเฝ้าระวังการตั้งครรภ์วัยรุ่น** มีเยาวชนอายุ 15-19 ปี ตั้งครรภ์ 4 คน ทางชุมชนตระหนักถึงสิ่งที่เกิดขึ้น แต่ไม่ได้มองว่าเป็นปัญหาของชุมชน จึงให้ความสำคัญและร่วมกันหาแนวทางในการลดปัญหาการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร และหาวิธีการที่จะทำให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างปกติ ทั้งด้านการศึกษา ด้านสุขภาพ ด้านสังคม องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณจึงร่วมกับ รพ.สต.โพทะเล แก้ปัญหาดังกล่าว โดยทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาระหว่างชุมชน ครอบครัว และเยาวชนที่ตั้งครรภ์ก่อนวัย

อันควร ซึ่งเป้าหมายของการทำงานส่งเสริมทางสุขภาพด้านครอบครัวอบอุ่นและเฝ้าระวังการตั้งครรภ์วัยรุ่น คือ การลดจำนวนการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควรให้เหลือน้อยที่สุด หรือหมดไปจากตำบลชัยสมบูรณ

(3) **ปัจจัยส่งเสริมอาหารปลอดภัย** ประชากรที่ตรวจพบสารเคมีตกค้างในร่างกาย 470 คน โดยมีความเสี่ยงและมีสารเคมีตกค้างในร่างกายระดับไม่ปลอดภัย จากปัญหาดังกล่าว องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ จึงร่วมกับ รพ.สต.โพทะเล และแหล่งเรียนรู้ที่มีกิจกรรมสอดคล้องกับประเด็นอาหารปลอดภัย ได้แก่ กลุ่มปุ๋ยอินทรีย์บ้านเม็ด กลุ่มปุ๋ยหมักชีวภาพ กลุ่มไม้ผลผสมผสาน หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง และกลุ่มพืชสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับการรณรงค์การลดใช้สารเคมี โดยใช้ปุ๋ยชีวภาพ พร้อมทั้งจัดตั้งทีมงานเพื่อดำเนินการประชาสัมพันธ์ให้ความรู้แก่ชุมชน โดยมีเป้าหมายคือ ลดจำนวนผู้ที่มีสารเคมีตกค้างระดับความเสี่ยง และระดับไม่ปลอดภัย ลงตามลำดับจนปัญหานี้หมดไป

4.1.3) **สร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน รวมถึงการจัดการสุขภาพชุมชน** ดังจะเห็นได้จากรูปธรรมการดำเนินงานในพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาของชุมชนท้องถิ่น ดังนี้

(1) **ส่งเสริมการปลูกผักปลอดสารพิษ** จากข้อมูลผู้มาตรวจสารเคมีตกค้างในร่างกายของ รพ.สต.โพทะเล พบว่า ยังคงมีผู้ที่มีความเสี่ยงด้านสารเคมีตกค้าง ดังนั้นเพื่อลดปัญหาสารเคมีตกค้างในร่างกายของประชาชน องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณจึงร่วมกับกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อสม. และ รพ.สต.โพทะเล กำหนดแนวทางการทำงานร่วมกันในด้านต่างๆ เพื่อลดและป้องกันการใช้สารเคมี เช่น การใช้ปุ๋ยอินทรีย์แทนการใช้ปุ๋ยเคมี การกำจัดหญ้าโดยใช้แรงงานคนแทนการใช้ยากำจัดวัชพืช

(2) **ฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติดและฝิ่นอาชีพ** เยาวชนที่ติดยาเสพติด 7 คน ดังนั้นเพื่อเป็นการลดจำนวนผู้ติดยาเสพติดในพื้นที่ องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณจึงร่วมกับสภาเด็กและเยาวชนตำบลชัยสมบูรณ ผู้นำหมู่บ้าน ผู้ใหญ่ กำนัน อบพร. ตำรวจชุมชน ชมรมฟุตบอล ในการจัดตั้งจุดตรวจภายในตำบล

(3) **ส่งเสริมอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อลดปัญหาหนี้สินในครัวเรือน** จากข้อมูลภาระหนี้สินของครัวเรือน พบว่า มีภาระหนี้สินจำนวน 809 ครัวเรือน ซึ่งเป็นปัญหาที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน โดยประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน แกนนำ ผู้ใหญ่ กำนัน องค์การบริหารส่วนตำบลชัยสมบูรณ พัฒนาชุมชน เกษตรอำเภอ สำนักงานพัฒนาฝีมือแรงงานจังหวัด และการศึกษาขนออกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ได้ร่วมกันส่งเสริมให้ประชาชนในตำบลมีรายได้ เช่น การอบรมการทำตะกร้าจากเชือกมัดฟาง การอบรมการทำไม้กวาดจากดอกหญ้า การอบรมกลุ่ม

แม่บ้าน การอบรวมการทำอาหารและอาหารว่าง เป็นต้น

(4) **ปัญหาน้ำแล้ง** เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นกับตำบลซับสมบูนร์ เช่นเดียวกับตำบลใกล้เคียง พบว่า 661 ครัวเรือน มีปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมในครัวเรือน โดย 129 ครัวเรือน มีปัญหาขาดแคลนน้ำ เนื่องจากพื้นที่ตำบลซับสมบูนร์เป็นที่ลาดเชิงเขา ฤดูฝนน้ำจะไหลหลากทำให้พืชผลทางการเกษตรและถนน รวมทั้งแหล่งกักเก็บน้ำได้รับความเสียหาย ส่วนในฤดูแล้งไม่มีที่กักเก็บ หรือไม่สามารถกักเก็บน้ำได้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชนในตำบล ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องจึงได้ให้ความสำคัญและเริ่มให้การช่วยเหลืออย่างต่อเนื่อง

(5) **ปัญหาไม่มีที่ดินทำกิน** พื้นที่ภาพรวมของตำบลซับสมบูนร์เป็นที่ราบสูง ที่ราบเชิงเขา และที่ราบลุ่ม สภาพดินเป็นดินปนทราย เหมาะแก่การปลูกพืชเกษตร โดยเฉพาะไร่อ้อย ไร่ข้าวโพด ไร่มันสำปะหลัง เป็นต้น เป็นการถือครองโดยเกษตรกรรายใหญ่ ทำให้เกษตรกร 107 ครัวเรือน ไม่มีที่ดินทำกิน และพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเขตปฏิรูปที่ดิน (ส.ป.ก.) ดังนั้นหน่วยงานต่างๆ จึงเห็นความสำคัญในความต้องการของเกษตรกรและประชาชน จึงเข้ามาร่วมกันพัฒนาการใช้พื้นที่ที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์

4.2) บูรณาการงานและกิจกรรมกับภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยสามารถเชื่อมประสานและบูรณาการกิจกรรมเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติงานของหน่วยงานและองค์กรชุมชน เพื่อพัฒนาแนวทางการจัดการปัจจัยที่ส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชน ทั้งด้านการเมือง การปกครอง สังคม เศรษฐกิจ สภาพแวดล้อม และสุขภาพ โดยผลการพัฒนาที่เกิดขึ้นจำแนกออกเป็น 4 ด้าน ดังนี้

4.2.1) ภารกิจด้านการพัฒนาการเมือง และการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี องค์กรบริหารส่วนตำบลซับสมบูนร์ มีการพัฒนาการดำเนินงานในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง และสร้างกลไกเชื่อมประสานกับหน่วยงานภายนอกพื้นที่ รวมถึงสร้างกระบวนการแบบมีส่วนร่วมแบบไตรภาคี ได้แก่ ภาคประชาชน ภาครัฐ และองค์กรทั้งภายในและภายนอก โดยสร้างผู้นำชุมชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามความจำเป็นเร่งด่วน เนื่องจากความเป็นอยู่ตามวิถีชีวิตของชุมชนยังขาดการสนับสนุนด้านต่างๆ เช่น การศึกษา การสืบทอดทางวัฒนธรรม และชีวิตความเป็นอยู่ จึงเป็นที่มาของหลักการพัฒนาตำบลแบบ 3 สร้าง คือ (1) สร้างผู้นำ (2) สร้างความเข้าใจ และ (3) สร้างการมีส่วนร่วม

4.2.2) ภารกิจด้านเศรษฐกิจและการเกษตร รายได้ส่วนใหญ่ของตำบลเกิดจากการทำเกษตรกรรม เพาะปลูกอ้อย ข้าวโพด มันสำปะหลัง ถั่ว และรับจ้างทั่วไป รองลงมาเกิดจากกลุ่มอาชีพต่างๆ

ในตำบล ซึ่งเน้นการผลิตเพื่อใช้งานและจำหน่ายในชุมชน ได้แก่ กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มจักสานตะกร้า กลุ่มแม่บ้านตัดเย็บเสื้อผ้า

4.2.3) ภารกิจด้านการพัฒนาการส่งเสริมการศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี การกีฬา และคุณภาพชีวิต การส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ประเพณี การกีฬาให้ดีขึ้น ต้องได้รับการสนับสนุนการศึกษาและบริการจากรัฐอย่างทั่วถึงและเสมอภาคเท่าเทียม รวมทั้งมีการส่งเสริมโรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อปลูกฝังและพัฒนาคุณธรรม และจริยธรรม ให้เด็กและเยาวชน รวมถึงประชาชนทั่วไปให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ส่งเสริมการศึกษาทั้งในและนอกระบบและตามอัธยาศัย เช่น โรงเรียนผู้สูงอายุตำบลซับสมบูนร์ โดยสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ส่งเสริมและรณรงค์การออกกำลังกายเพื่อสุขภาพพลานามัยในทุกเพศทุกวัย รวมถึงส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต อบรมให้ความรู้ด้านสาธารณสุขมูลฐาน

4.2.4) ภารกิจการพัฒนาด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลซับสมบูนร์ มีภูเขาขึ้นกเป็นป่าชุมชน ซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดสำคัญในการดำรงชีพของประชาชน ตำบลซับสมบูนร์มีการอนุรักษ์ป่าชุมชนให้มีความสมบูรณ์ตามธรรมชาติเพื่อรองรับการใช้ประโยชน์ของประชาชนในพื้นที่ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสภาวะแวดล้อม ได้มีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในการดูแลป่าชุมชน โดยอาศัยความร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ของป่าไม้ ในการกำหนดบริเวณป่าชุมชนเข่าขึ้นให้เป็นพื้นที่หวงห้ามไม่ให้ตัดไม้ ร่วมกับสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการฟื้นฟูป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์

อภิปรายและสรุปผล

รูปแบบการจัดการสุขภาวะชุมชน เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนท้องถิ่นของตำบลซับสมบูนร์ ประสบความสำเร็จในการขับเคลื่อนงานเพราะมีวิธีการระดมทุนทางสังคมที่เป็นระบบและมีกระบวนการนำทุนมาใช้ในการสร้างเสริมสุขภาวะชุมชน ดังจะเห็นได้จากผู้นำวิสัยทัศน์ที่ดี มีแกนนำและนักวิจัยชุมชนที่มีศักยภาพในการวิเคราะห์เชื่อมโยงและนำใช้ข้อมูลของชุมชน เพื่อต่อยอดการบริหารจัดการงานอย่างเป็นระบบ ทำให้ชุมชนมีผู้นำ แกนนำ ที่มีคุณลักษณะพร้อมเป็นทีมขับเคลื่อน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของนิดยา ปุกระโทก (2558) ที่พบว่า ทุนทางสังคมเป็นทุนประเภทหนึ่งที่เกิดจากการค้นหาดัชนีภาพของชุมชน ทั้งจากความสัมพันธ์ของคนในชุมชน วัฒนธรรมประเพณีและความเชื่อ เครือข่ายทางสังคม กลุ่มองค์กรในชุมชน และผู้นำชุมชน ที่จะนำไปสู่การสร้างเสริมสุขภาวะ

ชุมชนทั้ง 4 มิติ อีกทั้งตำบลชัยสมบูรณียังมีแหล่งเรียนรู้ภายในตำบลที่สอดรับให้เกิดเป็นชุมชนพึ่งพาตนเอง รวม 44 แหล่งเรียนรู้ กระจายครอบคลุมทั้ง 10 หมู่บ้าน จนสามารถขับเคลื่อนให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ ทรวงรัตน์ ศรีสารคาม และคณะ (2558) ที่พบว่า การพัฒนาสุขภาวะชุมชนนั้น สามารถนำชุดองค์ความรู้ที่มีมาพัฒนาสุขภาวะของคนในชุมชนทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ ร่างกาย จิตใจ สังคม สติปัญญา และสิ่งแวดล้อม โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้จาก “แหล่งเรียนรู้” ที่มีอยู่ภายในชุมชน

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมนี้ ทำให้ตำบลชัยสมบูรณียึดศักยภาพในการขับเคลื่อนงานเชิงพัฒนาตามบทบาทของนักพัฒนาสุขภาวะชุมชน คือ นักบริหาร นักวิชาการ นักจัดการข้อมูล นักจัดการตำบล และนักสื่อสารชุมชน โดยสามารถเชื่อมการทำงานร่วมกันระหว่าง 4 องค์กร ได้แก่ ท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงาน และประชาชน ในการกำหนดทิศทางการขับเคลื่อนงาน ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ วรียา จันทรช่า และคณะ (2558) ที่พบว่า การเชื่อมประสานบูรณาการคน เงิน งาน ร่วมกันทุกภาคส่วน ทั้งหน่วยงานภายในและภายนอก จะนำไปสู่การแก้ปัญหาและความต้องการของประชาชนในพื้นที่มาเป็นตัวตั้งในการทำงาน และนำใช้ทุนทางสังคมมาร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาพื้นที่ได้อย่างเป็นระบบและมีรูปธรรม

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ ยังก่อให้เกิดกระบวนการ “สร้างความยั่งยืน” จากการประชุมร่วมกันระหว่างชุมชน องค์กร ผู้นำ หน่วยงาน และภาคีเครือข่ายในการขับเคลื่อนการพัฒนา “ชุมชนเกื้อกูล ไม่ทอดทิ้งกัน” ที่สร้างการเปลี่ยนแปลงบนพื้นฐานของทุนทางสังคมและทรัพยากรที่มีอยู่ ผ่านการฝึกฝนและสร้างจิตสำนึกอาสาให้กับคนในชุมชน ให้มุ่งผลประโยชน์ส่วนรวม ปรับวิธีคิดและทัศนคติในการดำเนินชีวิตให้หันมาพึ่งพาตนเอง ก่อนพึ่งพาปัจจัยภายนอก ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ เบญจมาภรณ์ ฮั่วเจียม (2559) ที่พบว่า การเสริมพลังเพื่อส่งเสริมสุขภาวะชุมชนแบบน้ำผุด คือ การสนับสนุนกิจกรรมที่เป็นการเสริมพลังเชิงบวกอย่างสม่ำเสมอและเสริมพลังเชิงลบตามสถานการณ์ จะสามารถพัฒนาชุมชนได้ดีและนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืน พร้อมทั้งเป็นการเพิ่มมูลค่าแก่ทรัพยากรในท้องถิ่น สามารถบูรณาการเข้าสู่งานประจำและสะท้อนผลการพัฒนาที่ยั่งยืนในระดับท้องถิ่นต่อไป อย่างไรก็ตาม ตำบลชัยสมบูรณียังมีการจัดการตนเองที่เข้มแข็งและมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการพัฒนาชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจนน ดังนี้

1) มีการนำใช้ข้อมูลเพื่อการวางแผนและบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ ชุมชนเห็นความสำคัญของการจัดทำและนำใช้ข้อมูลชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาและความต้องการของพื้นที่ โดยมีความมุ่งมั่นใน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ทั้งด้านสุขภาพ ด้านสาธารณสุข ด้านความปลอดภัยชุมชน ส่งผลให้ชุมชนมีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือ ผู้นำท้องที่ (กำนันผู้ใหญ่บ้าน) เห็นความสำคัญและนำข้อมูลชุมชนไปใช้ประกอบการจัดเวทีประชาคมหมู่บ้าน จัดทำแผนชุมชน แผนพัฒนาหมู่บ้าน และแผนพัฒนาต่างๆ ทำให้มีหลักฐานอ้างอิงในเชิงประจักษ์และเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน

2) ชุมชนไม่ทอดทิ้งกัน เดิมคนในชุมชนมีวิถีชีวิตแบบต่างคนต่างอยู่ ทุกครอบครัวให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ ขาดการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน แต่หลังจากที่มีการจัดการสุขภาวะชุมชนทำให้ชุมชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและต้องการดูแลคนในชุมชน จึงเกิดแนวคิดที่ว่า “คนในตำบลจะต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะต้องไม่ทอดทิ้งกัน” จนเกิดเป็นวิสัยทัศน์ของตำบลว่า “จะดูแลตั้งแต่ยังอยู่ในครรภ์ จนเสียชีวิต สร้างเศรษฐกิจอยู่อย่างพอเพียง” และนำสู่การปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมา ทั้งในรูปแบบของแหล่งเรียนรู้ กองทุนสวัสดิการชุมชน แผนพัฒนาตำบล เป็นต้น

3) รวมกลุ่มพัฒนาอาชีพเสริม เพื่อเพิ่มรายได้ เดิมการประกอบอาชีพของคนในตำบล จะพึ่งพาวิถีธรรมชาติ วิถีชุมชนตามรอบฤดูกาลเก็บเกี่ยวเท่านั้น เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลก็จะย้ายถิ่นฐานไปหางานทำที่อื่น ปล่อยลูกหลานให้ผู้สูงอายุดูแล แต่เมื่อมีการจัดการสุขภาวะชุมชนส่งผลให้ชุมชนเห็นข้อมูลของปัญหาที่เกิดขึ้นและเห็นทุนที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาาร่วมกัน จึงเชื่อมโยงงานและกิจกรรมของทุนทางสังคมในพื้นที่ ตามความเชี่ยวชาญ ตามความถนัดที่ใกล้เคียงกัน ส่งผลให้เกิด “การรวมกลุ่มอาชีพ เพื่อเสริมรายได้” ตั้งแต่ระดับครัวเรือน หมู่บ้าน และตำบล สิ่งสำคัญคือการมีกลุ่มอาชีพเกิดขึ้น ทำให้ปัญหาหนี้สินของคนในชุมชนลดลง ครอบคลุมรอบอนุ รายได้ครัวเรือนเพิ่มขึ้น และสิ่งที่น่าภูมิใจ คือ คนในชุมชนไม่ละทิ้งถิ่นฐานตนเอง

ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้ประโยชน์

1) การขับเคลื่อนงานเชิงพื้นที่ การเทียบเคียงกระบวนการเรียนรู้และการจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่นภายใต้บริบทของพื้นที่ตนเอง โดยใช้กระบวนการสหภาพทุนและศักยภาพในการจัดการสุขภาวะชุมชน และนำใช้ข้อมูลชุมชนในการแก้ปัญหาอย่างต่อเนื่อง จะทำให้เกิดการบูรณาการงานขององค์กรในชุมชน บนฐานการทำงาน 4 ด้าน คือ (1) การใช้พื้นที่เป็นฐานการพัฒนา (2) การดำเนินถึงสุขภาพในทุกนโยบายของชุมชนท้องถิ่น (3) การสร้างการมีส่วนร่วม และ (4) การสร้างความเป็นเจ้าของ รวมถึงสร้างการมีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม ตั้งแต่รวมตัวร่วมคิดจัดลำดับความ

สำคัญ หาแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ผ่านเวทีชุมชนในรูปแบบต่างๆ และต่อยอดสู่การพัฒนานโยบายสาธารณะในการขับเคลื่อนงานเฉพาะ เรื่องเฉพาะประเด็นในพื้นที่

2) **พัฒนาวิชาการและงานสาธารณสุขในชุมชน** ฐานคิดการจัดการสุขภาวะชุมชนของตำบล เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการนำใช้ทุนทางสังคมและศักยภาพของชุมชนเพื่อบูรณาการงานต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยนำมาสู่การวิเคราะห์เพื่อวางแผนจัดกิจกรรม โครงการ และแผนงาน ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ผ่าน 2 องค์ประกอบ คือ (1) นำใช้ทุนและศักยภาพในการสร้างเสริมสุขภาพเฉพาะประเด็น โดยบูรณาการการลดปัจจัยเสี่ยงและปัจจัยส่งเสริมทางสุขภาพ และสร้างการมีส่วนร่วมในกระบวนการจัดการตนเองของชุมชน และ (2) บูรณาการงานและกิจกรรมกับภารกิจขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยเชื่อมประสานกิจกรรมเข้าสู่มาตรฐานการปฏิบัติงานของหน่วยงาน และองค์กรชุมชน จนเกิดเป็นแนวทางในการจัดการปัจจัยที่ส่งผลต่อ

การดำเนินชีวิตของประชาชน ทั้งด้านการเมืองการปกครอง สังคม เศรษฐกิจ สภาวะแวดล้อม และสุขภาพ ตามความต้องการของชุมชน ต้องถิ่นอย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบพระคุณ สำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน (สำนัก 3) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ที่มอบโอกาสในการสนับสนุนทางวิชาการให้แก่เครือข่ายร่วมสร้างชุมชนท้องถิ่นน่าอยู่ พื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง ขอขอบพระคุณองค์การบริหารส่วนตำบลชัยภูมิบุรี ผู้นำท้องที่ แกนนำชุมชน วิทยากรแหล่งเรียนรู้ในพื้นที่ตำบลชัยภูมิบุรี ตลอดจนผู้มีส่วนร่วมทุกท่านที่ได้เอื้อนามทั้งหมด ที่ร่วมให้ข้อมูล อำนวยความสะดวกและดูแลความปลอดภัย จนทำให้งานวิจัยนี้บรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี

บรรณานุกรม

ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ. 2558. การพัฒนาทักษะกระบวนการวิจัยชุมชนเชิงชาติพันธุ์วรรณาแบบเร่งด่วน (RECAP). สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ.

ชนิษฐา นันทบุตร และคณะ. 2559. การฟื้นฟูทักษะการวิเคราะห์และนำใช้ข้อมูลตำบล (TCNAP & RECAP Revitalization). เอกสารประกอบการบรรยาย. สำนักสนับสนุนสุขภาพชุมชน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ.

ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และคณะ. 2558ก. คู่มือการพัฒนาหลักสูตรเรียนรู้ภายในตำบล สำหรับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเครือข่าย. (เอกสารอัดสำเนา). นครสวรรค์.

ชยภรณ์ บุญเรืองศักดิ์ และคณะ. 2558ข. คู่มือการพัฒนาขีดความสามารถด้านการพัฒนาระบบข้อมูลตำบลแบบมีส่วนร่วม (TCNAP) สำหรับตำบลเครือข่ายภายใต้ศูนย์ฝึกอบรม พื้นที่ภาคเหนือตอนล่าง. (เอกสารอัดสำเนา). นครสวรรค์.

ชาย โพธิ์สิตา. 2549. ศาสตร์และศิลป์แห่งการวิจัยเชิงคุณภาพ. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล. นครปฐม.

ทรงรัตน์ ศรีสารคาม และคณะ. 2558. เบญจสุขภาวะชุมชน เพื่อการพัฒนาท้องถิ่นตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของชุมชนบ้านเม่นใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*. 9(1); 147-157.

นิตยา ปุรกระโทก. 2558. การสะสมทุนทางสังคมสู่การสร้างเสริมสุขภาพชุมชน. *วารสารวิชาการวิจัยสังคมมนุษย์*. 3(2); 238-256.

เบญจมาภรณ์ ฮั่วเจียม. 2559. การเสริมพลังเพื่อส่งเสริมสุขภาพชุมชน. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร*. 7(1); 19-25.

ประเวศ วะสี. 2550. การพัฒนาระบบสุขภาพชุมชน. สถาบันวิจัยและพัฒนาสุขภาพ. กรุงเทพฯ.

วริยา จันทร์ขำ และคณะ. 2558. รูปแบบการดูแลผู้สูงอายุโดยชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง กรณีศึกษา: องค์การบริหารส่วนตำบลท่างาม อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่*. 7(3); 22-41.

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. 2558. **แผนหลัก สสส. 2558-2560**. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ. กรุงเทพฯ.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2560. **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (2560-2564)**. สำนักนายกรัฐมนตรี. กรุงเทพฯ.

สุภางศ์ จันทวานิช. 2547. **วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. กรุงเทพฯ.

องค์การบริหารส่วนตำบลชัยภูมิบุรี. 2558. **รายงานประจำปีงบประมาณ 2558**. (เอกสารอัดสำเนา). เพชรบูรณ์.

“โซยาโมเดล” โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกอย่างยั่งยืน: กรณีผลการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่วิจัยเชิงพื้นที่

จรรยา สุวรรณบำรุง^{1*} สุภาพร ทองจันทร์¹ ชุมพร ผลประเสริฐ² ประยุทธ สีตุ๊กา²

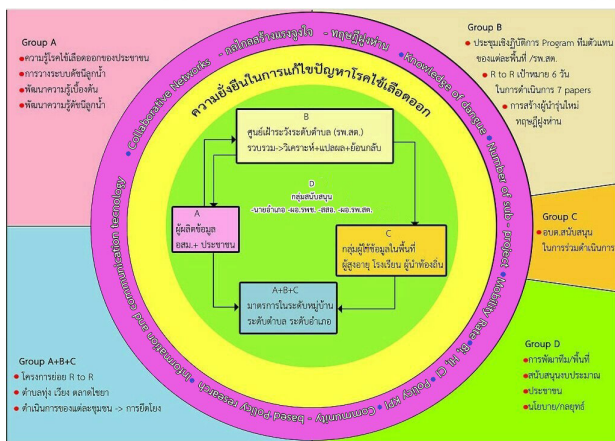
อนุสรณ์ ศรีวาริน² บงกช เทพขุน³ และ พจนา เหมาะะประมาณ³

¹หน่วยวิจัยและบริการวิชาการโรคใช้เลือดออก มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160

²เครือข่ายสุขภาพอำเภอลานสกา สำนักงานสาธารณสุขอำเภอลานสกา อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80230

³เครือข่ายสุขภาพอำเภอโซยา โรงพยาบาลโซยา อำเภอโซยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี 84110

*ผู้เขียนหลัก อีเมลล์: scharuai@wu.ac.th

บทคัดย่อ

สถานการณ์โรคใช้เลือดออกของอำเภอโซยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีการระบาดอย่างต่อเนื่อง แต่ยังไม่มีความชัดเจนในรูปแบบการแก้ปัญหา งานวิจัยนี้จึงพัฒนาระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกโดยใช้ “ลานสกาโมเดล” เป็นองค์ความรู้หลักและบูรณาการร่วมกับแนวคิดการวิจัยเชิงพื้นที่ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ขั้นตอนซึ่งทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านความเชี่ยวชาญของทีมนักวิจัย คือ 1) กำหนดโจทย์วิจัย 2) ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) กำหนดผู้รับผิดชอบเครือข่ายสุขภาพอำเภอ 4) ปฏิบัติงานประจำสู่การวิจัยเชิงพื้นที่ และ 5) ติดตาม

ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง และดำเนินการในช่วงเดือนเมษายนถึง ธันวาคม พ.ศ. 2559

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นคือ “โซยาโมเดล” เครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายครอบคลุมพื้นที่ทั้ง 54 หมู่บ้านของอำเภอโซยา ประกอบด้วย 7 กิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ 1) การประเมินหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก 2) การติดตั้งระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายแก่อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) จำนวน 1,007 คน 3) พัฒนารูปแบบแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกระดับตำบลจำนวน 3 ตำบล 4) พัฒนางานประจำให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ และ 7) การทำงานเชิงเครือข่ายในการเฝ้าระวังการระบาดของโรคใช้เลือดออกของ 4 กลุ่มคน ผลลัพธ์คือมีระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย อสม. มีความรู้เรื่องโรคและดัชนีลูกน้ำยุงลายเพิ่มขึ้น และการตื่นตัวของประชาชนในพื้นที่ นอกจากนี้ยังพบว่าอัตราป่วยลดลง และข้อเสนอแนะ ได้แก่ การกำหนดเป็นนโยบายของพื้นที่ ได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และมีการประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: โซยาโมเดล เครือข่ายสุขภาพ ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุง ใช้เลือดออก การวิจัยเชิงพื้นที่

“Chaiya Model” the Network of Aedes Aegypti Larval Indices Surveillance System for Sustainable Dengue Solution: The Results from Transmitting Technology to Community

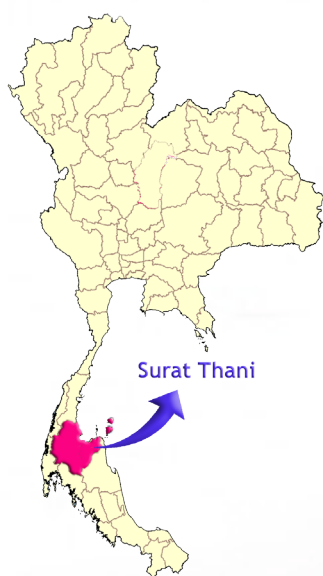
Charuai Suwanbamrung^{1,*}, Supapron Thougjan¹, Chumoron Ponprasert²,
Prayut Situka², Bokkot tapkun³ and Potjana Mopraman³

¹Dengue Research and Academic Service Unit, Walailak University, Thasala District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand 80160

²Health Network of Lansaka District, Health Officer Lansaka District, Lansaka District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand 80230

³Health Network of Chaiya District, Chaiya Hospital, Chaiya District, Surat Thani Province, Thailand 84110

*Corresponding author's E-mail: scharuai@wu.ac.th

Abstract

Dengue situation in Chaiya district, Surat Thani province, has been continuous outbreak, but the dengue solution model has not been clear. The objective of this research was to develop the Aedes aegypti larval indices surveillance system for sustainable dengue solution. The body of knowledge for the change model was “Lansaka Model” which integrated the concept of area-based research, and community participatory action research. The change process in the transmission of technology to community involves (1) designing the research problem, (2) implementing the participatory action research, (3) identifying key network partners, (4) making the routine

work for dengue prevention, and (5) monitoring the evaluation system. The study had been conducted from April 2016 to December 2016.

The change in the dengue solution was the network, namely “Chaiya Model”, covering various activities in 54 villages of Chaiya district. The model was consisted of seven main activities, including (1) village risk assessment of dengue outbreak, (2) larval indices surveillance system, (3) computer program of larval indices calculus (<http://lim.wu.ac.th>), (4) capacity training related to dengue and larval indices for 1,007 village health volunteers, (5) three best practice models at the sub-districts level, (6) developing the routine work into area-based collaborative research, and (7) developing the working network of dengue solution with four population groups. The important outcomes were the network of larval indices surveillance system of the district, the better understanding of dengue and larval indices, and the increase in community's awareness. The initial impact was the decrease of dengue morbidity. The research suggests that, to maintain the good outcomes, there should be the district's dengue prevention policy, the budget support for community health activities, and the continuing evaluation of the situation.

Keywords: Chaiya model, Health network, Larval Indices Surveillance System, Dengue, Area based collaborative research

บทนำ

โรคไข้เลือดออกเป็นโรคประจำถิ่นของประเทศต่างๆ ในแถบแอฟริกา อเมริกา เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และแปซิฟิกตะวันตก องค์การอนามัยโลกได้คาดการณ์ว่า ในแต่ละปีจะมีคนที่มีความเสี่ยงโรคไข้เลือดออกประมาณ 2,500 ล้านคนในประเทศที่มีการระบาดของโรคไข้เลือดออกประมาณ 2,500 ล้านคนในประเทศที่มีการระบาด โดยมีการติดเชื้อแบบมีอาการของการติดเชื้อปีละ 50-100 ล้านคน และเสียชีวิตประมาณ 22,000 คน (WHO, 2009; WHO, 2011; สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558) สำหรับประเทศไทยสถานการณ์โรคไข้เลือดออกเป็นปัญหามานานกว่า 50 ปี จากข้อมูลสถานการณ์โรคไข้เลือดออกของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503-2559 พบว่าอัตราป่วยต่อประชากรแสนคนมีแนวโน้มสูงขึ้นจากในช่วงทศวรรษแรกๆ โดยมีรูปแบบการเกิดไม่ชัดเจน อาจเป็นปีเว้นปีหรือปีเว้นสองปี มีการระบาดกระจายในทุกภาค และพบอัตราสูงสุดในภาคใต้ ในปี พ.ศ. 2559 ภาคใต้มีอัตราป่วยต่อประชากรแสนคนสูงกว่าภาคอื่นๆ เท่ากับ 185.62 ต่อประชากรแสนคน (สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558)

ความรุนแรงของโรคไข้เลือดออกสามารถทำให้เสียชีวิตได้ เนื่องจากไม่มียารักษาเฉพาะ มีเพียงการรักษาตามอาการ วัคซีนอยู่ในระยะการพัฒนาแต่ยังไม่นำมาใช้แพร่หลายมากนัก และการกำจัดยุงลายตัวแก่ด้วยสารเคมีไม่มีประสิทธิภาพ (สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558) ตลอดถึงปัจจัยที่เกี่ยวข้องจากการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม เช่น อุณหภูมิที่สูงขึ้นจะมีผลโดยตรงต่อวงจรชีวิตของยุงที่เจริญเติบโตจากไข่เป็นยุงตัวแก่สั้นลง (Gubler, 2011; สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558) ปัจจัยทางด้านสังคมและเศรษฐกิจ เช่น วิถีชีวิต ความหนาแน่นของประชากร รายได้ พฤติกรรมของคนในชุมชนก็มีผลต่อการระบาดของโรคไข้เลือดออก การป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกจะเชื่อมโยงกับโยงใยสาเหตุของโรคไข้เลือดออก (Web of causation for dengue) ของคน สิ่งแวดล้อม ยุงลายและเชื้อโรค ตลอดถึงประเด็นทางสังคมเศรษฐกิจตามบริบทของชุมชนมีผลต่อวิทยาการระบาดของโรคไข้เลือดออก (Eco-bio-social) (Spiegel et al., 2007; Arunachalam et al., 2010)

การแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องเข้าใจโยงใยสาเหตุของการเกิดโรคไข้เลือดออก เน้นการป้องกันไม่ให้เกิดโรค และต้องใช้ความร่วมมือจากทุกภาคส่วนทั้งในระดับส่วนกลางและพื้นที่ ทั้งนี้การป้องกันและควบคุมอย่างรวดเร็วเมื่อพบการติดเชื้อในพื้นที่เป็นแนวคิดเพื่อลดการระบาดของโรค องค์การอนามัยโลก

แนะนำโครงการควบคุมพาหะแบบบูรณาการ โดยมี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ต้องมีการสนับสนุนจากทุกภาคส่วนเพื่อให้ระบบบริการสุขภาพและชุมชนมีความเข้มแข็ง 2) มีความร่วมมือระหว่างองค์กรสุขภาพและภาคส่วนอื่นๆ 3) ส่งเสริมให้มีการควบคุมโรคอย่างบูรณาการโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด 4) มีการตัดสินใจโดยอิงหลักฐานเพื่อให้มีการออกมาตรการที่เหมาะสม และ 5) มีการเตรียมพร้อมรับสถานการณ์การระบาดในแต่ละที่อยู่เสมอ (WHO, 2012) โดยความยั่งยืนเป็นเป้าหมายสำคัญในการป้องกันควบคุมโรคไข้เลือดออกและจำเป็นต้องพัฒนาสมรรถนะของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ (Suwanbamrung et al., 2011) ทั้งนี้การสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลายเป็นงานประจำในการป้องกันและควบคุมโรคภาคปฏิบัติในพื้นที่ของประเทศไทย

ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย (*Aedes Aegypti* larval indices) ที่นิยมใช้เป็นตัวชี้วัดที่แสดงผลลัพธ์และความเสี่ยงของปัญหาโรคไข้เลือดออก ประกอบด้วย ค่าบีไอ = BI (Breteau Index) คือ ร้อยละของภาชนะที่พบลูกน้ำยุงลายต่อบ้าน 100 หลังคาเรือน ค่าเอชไอ = HI (House Index) คือ ค่าร้อยละของบ้านที่พบลูกน้ำยุงลาย ค่าซีไอ = CI (Container Index) คือ ร้อยละของภาชนะที่พบลูกน้ำยุงลาย (สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558) สอดคล้องกับผลการทบทวนงานวิจัยที่พบว่า การประเมินค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายได้รับการยอมรับในการใช้เป็นค่าบ่งชี้ผลลัพธ์ของการวิจัยเกี่ยวกับเรื่องโรคไข้เลือดออก (Bowman et al., 2014) โดยการประเมินความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคไข้เลือดออกได้มีการกำหนดระดับค่าความเสี่ยงจากค่าดัชนีแตกต่างกัน เช่น การใช้ค่า BI เป็นค่าดัชนีลูกน้ำที่สำคัญในการประเมินความเสี่ยง โดยระบุค่า BIMAX ≥ 4 จะมีความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคโดยมีความไว (Sensitivity) 81.8% และมีความเฉพาะ (Specificity) 73.3% (Sanchez et al., 2006) สอดคล้องกับผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของดัชนีลูกน้ำยุงลายกับการแพร่เชื้อของโรคไข้เลือดออก พงานวิจัย 6 ใน 7 เรื่อง กำหนดค่า BI < 5 จึงจะยอมรับได้ว่าจะไม่มีการแพร่กระจายของเชื้อ แม้ว่าจะไม่สามารถสรุปไปในแนวทางเดียวกันว่าดัชนีลูกน้ำยุงลายจะสัมพันธ์กับการติดเชื้อไข้เลือดออก (Bowman et al., 2014) สำหรับการปฏิบัติในพื้นที่ของประเทศไทยมีการกำหนดค่าดัชนีมาตรฐานจากกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข กำหนดค่า BI ไม่ควรเกินร้อยละ 50 ค่า HI ไม่ควรเกินร้อยละ 10 และ CI ไม่ควรเกินร้อยละ 1 จะเห็นได้ว่าค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายมีความสำคัญในการนำไปสู่การป้องกันและควบคุมโรค

จากการดำเนินการของชุดโครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืนในพื้นที่เสี่ยงสูงและต่ำ

จังหวัดนครศรีธรรมราช” ซึ่งได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดำเนินการในพื้นที่อำเภอลานสกาและอำเภอสิชลในช่วง พ.ศ. 2556-2558 ผลการวิจัยพบแนวทางการปฏิบัติที่ดีของการดำเนินการในพื้นที่ระดับอำเภอ และพื้นที่ที่มีการจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างต่อเนื่อง เมื่อโครงการวิจัยเสร็จสิ้นจึงได้ต้นแบบของการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกในระดับอำเภอ “ลานสกาโมเดล” เป็นโมเดลระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายจากระดับครัวเรือนถึงอำเภอ ครอบคลุม 5 ตำบล 44 หมู่บ้าน ที่รับผิดชอบโดย รพ. ลานสกา รพ.สต. 9 แห่ง เทศบาลลานสกา และสำนักงานสาธารณสุขอำเภอลานสกา มี 5 กิจกรรมสำคัญ คือ 1) ประเมินหมู่บ้านเสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก และการประเมินสิ่งแวดล้อมเพื่อกำหนดพื้นที่ในการเฝ้าระวังตามความเสี่ยง 2) การประเมินและกระตุ้นการสร้างสมรรถนะชุมชนของหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงสูงและต่ำเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานและสร้างความตระหนักของชุมชน 3) เตรียมความพร้อมของเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันโรคใช้เลือดออกของแต่ละ รพ.สต. รพช. และเทศบาล โดยทำความเข้าใจระบบและโปรแกรมดัชนีลูกน้ำยุงลาย 4) ประเมินและเตรียมความพร้อมของอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านเกี่ยวกับความรู้และความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลาย และ 5) ติดตั้งระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย บันทึกผลการสำรวจในโปรแกรม ดัชนีลูกน้ำโมเดล (<http://lim.wu.ac.th>) ทั้งนี้พื้นที่ที่สามารถนำไปเป็นฐานคิดในการวางมาตรการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายที่ลดลงเป็นเป้าหมายที่สำคัญของการป้องกันโรค สามารถดำเนินการได้ง่ายในพื้นที่ และสามารถใช้ค่าดัชนีในการประมาณความชุกของยุงลายตัวเมียในพื้นที่ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ที่สะท้อนความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก (จรรยา สุวรรณบำรุง, 2559)

ประเด็นที่สำคัญขององค์ความรู้ลานสกาโมเดล คือการนำค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายไปใช้ปฏิบัติงานในพื้นที่เพื่อสร้างความตระหนักของชุมชนและใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนดำเนินการ เช่น เมื่อพบว่าค่า HI>10 ชุมชนสามารถดำเนินการกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงลายหรือแก้ปัญหาในชุมชนได้ทันที สอดคล้องกับการดำเนินการแก้ปัญหาใช้เลือดออกในพื้นที่อำเภอไชยาที่ผ่านมาพบว่าไม่มีระบบการจัดการที่ชัดเจนหรือไม่มีความต่อเนื่องในส่วนของการสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ในบางพื้นที่ ไม่ปรากฏหลักฐานในการเก็บรวบรวมข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สำนักงานสาธารณสุขอำเภอไชยาไม่ได้รวบรวมข้อมูล ตลอดจนไม่ปรากฏการดำเนินการในภาพรวมระดับอำเภอและระดับตำบล อาสาสมัครสาธารณสุขและบุคลากรที่เกี่ยวข้องส่วนใหญ่ไม่เข้าใจค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย ดังนั้นในการดำเนินการครั้งนี้จึงมุ่งเน้นการถ่ายทอดเทคโนโลยีลานสกาโมเดลเพื่อพัฒนา

ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกอย่างยั่งยืนของอำเภอ

สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม

อำเภอไชยาเป็นหนึ่งใน 19 อำเภอของจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประกอบด้วยพื้นที่ 9 ตำบล ได้แก่ ตำบลตลาดไชยา ตำบลพุมเรียง ตำบลเลม็ด ตำบลเวียง ตำบลทุ่ง ตำบลป่าเว ตำบลตะกอบ ตำบลโมถ่าย และตำบลปากหมาก รวมประชากรทั้งหมดประมาณ 50,362 คน โดยมีรูปแบบการระบาดของโรคใช้เลือดออกแบบปีเว้น 2 ปี และปีเว้นปี จากข้อมูล 6 ปีที่ผ่านมา พ.ศ. 2553, 2554, 2555, 2556, 2557 และ 2558 มีอัตราป่วย คือ 343.5, 16.5, 38.5, 52.4, 31.9, และ 19.9 รายต่อแสนประชากร ตามลำดับ (งานระบาดวิทยา กลุ่มงานควบคุมโรคติดต่อ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2558) จะเห็นได้ว่าการระบาดสูงสุดในปี พ.ศ. 2553 และมีอัตราป่วยที่ลดต่ำลงแต่ก็ยังสูงกว่าอัตราการป่วยมาตรฐานของกรมควบคุมโรคที่กำหนดให้ไม่เกิน 50 รายต่อแสนประชากร แสดงถึงโอกาสการเกิดความเสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออกยังมีอยู่ ประกอบกับการดำเนินการที่ผ่านมาทางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกของอำเภอไชยาโดยเฉพาะหน่วยเวชปฏิบัติชุมชน โรงพยาบาลไชยา และ 9 โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลได้ร่วมกันดำเนินการอย่างต่อเนื่อง (งานระบาดวิทยา กลุ่มงานควบคุมโรคติดต่อ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี, 2558) จากการสัมภาษณ์แกนนำในพื้นที่อำเภอไชยา พบว่าการดำเนินการไม่มีรูปแบบที่ชัดเจนยังขาดความครอบคลุมเชิงระบบและครอบคลุมครัวเรือนและพื้นที่ทั้งอำเภอ โดยเฉพาะการเชื่อมโยงในการเฝ้าระวัง อสม. ส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจที่แท้จริงเกี่ยวกับการป้องกันโรคที่เป็นความรู้ของโรคและค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย ตลอดจนการสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ซึ่งเป็นเพียงการดำเนินการตามงานปกติ มากกว่าการเฝ้าระวังการระบาดของโรค และครัวเรือนยังเห็นความสำคัญน้อยในการร่วมป้องกันโรคใช้เลือดออก แต่ทั้งนี้ทุกหน่วยงานของอำเภอไชยามีความตระหนักและเห็นความสำคัญของการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก ต้องการการจัดการเชิงระบบที่ครอบคลุมตั้งแต่ครัวเรือนในแต่ละหมู่บ้านจนถึงการจัดการที่เชื่อมโยงกันทั้งอำเภอ

ดังนั้นเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอไชยา โดยโรงพยาบาลไชยาสาธารณสุขอำเภอ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล และตัวแทนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกของอำเภอไชยา จึงขอรับการถ่ายทอดเทคโนโลยี “ลานสกาโมเดล” ซึ่งเป็นโมเดลระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหา

โรคใช้เลือดออกอย่างยั่งยืนจากหน่วยวิจัยและบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เพื่อให้เกิดการดำเนินการที่เป็นรูปธรรม การป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกในพื้นที่อำเภอไชยา

กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลง และการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย

การเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนพื้นที่อำเภอไชยา เกิดจากการใช้กระบวนการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area based collaborative: ABC) ที่มุ่งเน้นการพัฒนาโจทย์วิจัย (Research problem) จากพื้นที่ที่ต้องการแก้ปัญหา (สุธีระ ประเสริฐสรรพ, 2556) บูรณาการกับวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของพื้นที่ (Community participatory action research: CPAR) ในระดับร่วมคิดร่วมทำ (Mutual collaborative approach) ระหว่างตัวแทนของพื้นที่ผู้รับการถ่ายทอด (อำเภอไชยา) ผู้ให้การถ่ายทอด (อำเภอลานสกา) และการสนับสนุนทางวิชาการของหน่วยวิจัยและบริการวิชาการโรคใช้เลือดออก มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ ตลอดจนถึงกระบวนการของการถ่ายทอด ผ่านผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ และการปฏิบัติจริงในพื้นที่ทำให้มีความน่าเชื่อถือในการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีไปดำเนินการต่อ ดังนั้นกระบวนการในการทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ได้แก่

1) **กำหนดโจทย์วิจัย** การวิจัยเชิงพื้นที่ที่มีแนวคิดของการกำหนดโจทย์วิจัยจากพื้นที่ ดังนั้นในการดำเนินการครั้งนี้ได้มีการประชุมตัวแทนของพื้นที่อำเภอไชยา ตัวแทนอำเภอลานสกา และหน่วยวิจัยและบริการวิชาการโรคใช้เลือดออก มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ โดยร่วมกันกำหนดข้อเสนอและทำข้อตกลงเบื้องต้นเพื่อรับการพิจารณาทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประเภททุนกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย (เชิงชุมชน/สังคม) ภายใต้โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยและนวัตกรรม ประจำปี 2559

2) **ดำเนินการด้วยกระบวนการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม** มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการประเมินสถานการณ์ การออกแบบกิจกรรมการทดลองใช้ และการประเมินผล ประเด็นสำคัญของการมีส่วนร่วมที่สำคัญของอำเภอไชยา คือ (1) ตัวแทนของ รพ.สต. และ รพ. ลานสกา ได้บูรณาการโครงการเข้ากับงานประจำในการป้องกันโรคใช้เลือดออก ดังตัวอย่างของการดำเนินการพัฒนาสมรรถนะชุมชนในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกของตำบลลาดไชยา (บงกช เทพขุน และคณะ, 2559) (2) การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ โดยเครือข่ายสุขภาพอำเภอไชยาได้จัดสรรงบประมาณในการสนับสนุน และ (3) การมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตัวอย่างเช่น การ

เข้าร่วมกิจกรรมของ อสม. ของแต่ละ รพ.สต. ทั้งอำเภอไชยา

3) **กำหนดแกนนำผู้รับผิดชอบเครือข่ายหลัก** ด้วยเครือข่ายสุขภาพอำเภอไชยามีขนาดใหญ่ ประกอบด้วยตัวแทนจาก สสอ. รพ. รพ.สต. และหน่วยงานอื่นๆ ดังนั้นในการดำเนินกิจกรรมจะมีการกำหนดผู้รับผิดชอบหลัก ตัวอย่างเช่น ผู้อำนวยการโรงพยาบาลชุมชนไชยา ที่มีข้อตกลงเบื้องต้นในความร่วมมือ โดยหัวหน้ากลุ่มงานเวชศาสตร์ครอบครัวและบริการด้านปฐมภูมิของโรงพยาบาลไชยาได้ทำหน้าที่ประสานงานคนที่เกี่ยวข้อง เอกสาร และสถานที่ ตลอดจนถึงการประสานผู้รับผิดชอบในแต่ละระดับของระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย ทำหน้าที่ร่วมกับ อสม. และประชาชนเจ้าของบ้าน

4) **ระบุงานประจำเพื่อป้องกันโรคใช้เลือดออก** ดำเนินการประเมินผลเพื่อปรับปรุงระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายให้มีความเหมาะสมกับบริบทของอำเภอไชยา ทีมดำเนินการของพื้นที่อำเภอไชยาได้กำหนดให้ระบบเฝ้าระวัง เป็นงานประจำในการป้องกันโรคใช้เลือดออกของทั้งอำเภอ อสม. ทุกคนมีสมุดบันทึกดัชนีลูกน้ำยุงลาย และดำเนินการสำรวจทุกวันที่ 25 ของเดือน และนำส่งข้อมูลตามระบบเฝ้าระวัง

5) **กำหนดระบบติดตามประเมินผล** เป็นกระบวนการที่กำหนดข้อตกลงของพื้นที่ในการนำเสนอข้อมูลรายงานผลการเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายในที่ประชุมต่างๆ ทั้งระดับ รพ.สต. ระดับอำเภอ และกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน เพื่อนำข้อมูลไปใช้ในการกำหนดกิจกรรมเพื่อป้องกันและควบคุมโรค ตัวอย่างผลการดำเนินการนำเสนอรายงานผลการเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายผ่านโปรแกรม <http://lim.wu.ac.th> ในที่ประชุมของสำนักงานสาธารณสุขอำเภอไชยา

ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่นำมาใช้

องค์ความรู้ “ลานสกาโมเดล” เป็นองค์ความรู้ในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกครอบคลุมทั้งอำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 5 กิจกรรมตามที่กล่าวมาข้างต้น (จรวาย สุวรรณบำรุง, 2559; สำนักโรคติดต่อฯ โดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558; กองแผนงาน กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2556) บูรณาการกับแนวคิดของกระบวนการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้แนวคิดการถ่ายทอดเทคโนโลยี ที่หมายถึงกระบวนการทางวิทยาศาสตร์หรือเทคโนโลยีที่แพร่กระจายไปในการดำเนินชีวิต และมีความเหมาะสมกับบริบทพื้นที่ในการนำไปใช้ จำแนกการถ่ายทอดเทคโนโลยีเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การถ่ายทอดผ่านเครื่องจักรหรือสินค้า 2) การถ่ายทอดผ่านผู้เชี่ยวชาญ และ 3) การถ่ายทอดผ่านความรู้ที่เป็น Know-how (สมชาย รัตนชื่อสกุล และ ทิพย์สุรางค์ วาทีตต์พันธ์,

2552) การดำเนินการครั้งนี้จึงเน้นการถ่ายทอดผ่านผู้เชี่ยวชาญที่มีประสบการณ์ตรงในการดำเนินการของการได้มาขององค์ความรู้ลานสกาโมเดล

สื่อและนวัตกรรมในถ่ายทอดเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ ได้แก่ 1) โปรแกรมดัชนีลูกน้ำโมเดล (<http://lim.wu.ac.th>) ที่พัฒนาขึ้นตามจำนวนหมู่บ้าน วัด และโรงเรียนในอำเภอไชยา และสมุดบันทึกผลการสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลาย และเอกสารประกอบการอบรมการใช้โปรแกรม 2) สื่อ PowerPoint เพื่อการนำเสนอความรู้เรื่องโรค 3) หนังสือ “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออก” ที่ใช้ในการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ของ อสม. ในแต่ละ รพ.สต. (จรรยา สุวรรณบำรุง, 2557) 4) สื่อในการติดตั้งระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย ได้แก่ สมุดบันทึกดัชนีลูกน้ำยุงลาย สำหรับ อสม. (สมุดสีม่วง) สมุดรวบรวมดัชนีลูกน้ำยุงลายระดับกลุ่มบ้าน สำหรับ อสม. หัวหน้ากลุ่มบ้าน (สมุดสีฟ้า) และสมุดรวบรวมดัชนีลูกน้ำยุงลายระดับหมู่บ้าน สำหรับ อสม. ประธานหมู่บ้าน (สมุดสีเหลือง) และ 5) แบบประเมินต่างๆ ได้แก่ แบบประเมินหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก แบบประเมินสมรรถนะชุมชนในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกสำหรับแกนนำชุมชน และประชาชนในการประเมินสมรรถนะในหมู่บ้านเสี่ยงสูง และแบบประเมินความรู้เบื้องต้นและความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลาย ของ อสม. (จรรยา สุวรรณบำรุง, 2559)

สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

งานวิจัยดำเนินการในช่วงเดือนเมษายน - ธันวาคม พ.ศ. 2559 โดยผ่านการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ หมายเลข 59/007 วันที่ 29 มกราคม พ.ศ. 2559 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการถ่ายทอด ผลปรากฏ “ไชยาโมเดล: โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก” เป็นองค์ความรู้ใหม่ในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่อำเภอไชยา จำนวน 7 กิจกรรม กล่าวคือ

กิจกรรมที่ 1 ประเมินเพื่อทำนายหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก และสิ่งแวดล้อมชุมชนเพื่อกำหนดพื้นที่เสี่ยงในการเฝ้าระวังการระบาด เมื่อพิจารณาคะแนนของการประเมินจากเกณฑ์ข้อที่ 1) ประเมินความรุนแรง ประกอบด้วย 3 ข้อย่อย ได้แก่ (1) พื้นที่ระบาดซ้ำซาก (2) ระดับภูมิคุ้มกันในชุมชน และ (3) อุบัติการณ์โรคในปัจจุบัน และเกณฑ์ข้อที่ 2) ประเมินโอกาสที่จะเกิดการระบาด ประกอบด้วย 3 ข้อย่อย ได้แก่ (1) ลักษณะของพื้นที่ (2) ความหนาแน่นของประชากร และ (3) การมีส่วนร่วมและความเข้มแข็งของชุมชน

เมื่อพิจารณาจุดตัดคะแนนรวมทั้งเท่ากับและมากกว่า 14 คะแนน เป็นหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงสูง พบว่า ระดับคะแนนความเสี่ยงของแต่ละหมู่บ้านในแต่ละพื้นที่รับผิดชอบของ รพ.สต. และหน่วยงานจำนวน 10 หน่วยงาน จาก 9 ตำบล ของอำเภอไชยา มีหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงสูง 42 หมู่บ้าน และหมู่บ้านที่เสี่ยงต่ำ 12 หมู่บ้าน ดังแสดงในตารางที่ 1

กิจกรรมที่ 2 ติดตั้งระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย (Larval indices surveillance system) จากกรดำเนินการของคร้วเรือนที่ อสม. รับผิดชอบผ่านการดำเนินการของแต่ละ รพ.สต. ทั้ง 10 แห่ง ขณะเดียวกันก็มีการดำเนินการประสานกับนายอำเภอไชยา สำนักงานสาธารณสุขอำเภอไชยา โรงพยาบาลไชยา โดยสรุปการติดตั้งระบบเฝ้าระวัง ในภาพรวมทั้ง 7 ขั้นตอน ดังนี้

1) ติดตั้งระบบฯ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนัดประชุม อสม. ในพื้นที่เพื่อดำเนินการกำหนดโซนพื้นที่หรือกลุ่มบ้านตามขนาดพื้นที่และจำนวน อสม. ของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกลุ่มผู้ผลิตข้อมูล กำหนดให้ อสม. รับผิดชอบคร้วเรือน 10-15 คร้วเรือน และจับกลุ่ม อสม. ตามลักษณะพื้นที่ออกเป็นกลุ่มบ้าน หมู่บ้านหนึ่งๆ อาจมี 3-5 โซนบ้าน เพื่อความครอบคลุมในการช่วยกันดำเนินการ ทั้งนี้หนึ่งกลุ่มบ้านจะมี อสม. ไม่เกิน 8 คน โดยมีคร้วเรือนรับผิดชอบไม่เกิน 100 คร้วเรือน

2) เจ้าบ้านและ อสม. ประจำบ้านสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ยุง (เจ้าบ้านต้องร่วมในการสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ยุง) เดือนละ 1 ครั้ง ทำการบันทึกข้อมูลในสมุดบันทึกข้อมูลประจำตัว อสม. (สมุดสีม่วง) ก่อนวันที่ 25 ของเดือน (สัญลักษณ์ □)

3) แกนนำ อสม. หรือหัวหน้าโซนของหมู่บ้าน ทำการรวบรวมข้อมูลของ อสม. ประจำบ้านลงในสมุดรวบรวมข้อมูลของ อสม. หัวหน้าโซน (สมุดสีฟ้า) ทุกวันที่ 28 ของเดือน (สัญลักษณ์ ○)

4) ประธานหมู่บ้านเก็บรวบรวมข้อมูลจาก อสม. หัวหน้าโซน โดยรวบรวมข้อมูลในภาพรวมกลุ่มบ้านลงในสมุดรวบรวมข้อมูลของ อสม. ประธานหมู่บ้าน (สมุดสีเหลือง) และนำส่งเจ้าหน้าที่บันทึกข้อมูลของ รพ.สต. ก่อนวันที่ 30 ของเดือน (สัญลักษณ์ ☆)

5) รพ.สต. โดยเจ้าหน้าที่ศูนย์เฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายรวบรวมข้อมูลจาก อสม. ประธานหมู่บ้านตามจำนวนหมู่บ้านที่อยู่ในความรับผิดชอบ บันทึกลงในโปรแกรม “ดัชนีลูกน้ำโมเดล”

6) รพ.สต. และ อสม. สื่อสารข้อมูลแก่เจ้าบ้านในพื้นที่รับผิดชอบ องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และชมรมต่างๆ ในตำบล เพื่อเฝ้าระวังการระบาดของโรคใช้เลือดออกในแต่ละพื้นที่

7) สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ แจกข้อมูลการประชุมเจ้าหน้าที่ในแต่ละเดือน และใช้ข้อมูลในการดำเนินการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกของอำเภอ ขั้นตอนการดำเนินการที่เป็นการติดตั้งระบบ

ตารางที่ 1 คะแนนหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่ำและสูงในความรับผิดชอบของแต่ละ รพ.สต. อำเภอไชยา

ตำบล	เขตรับผิดชอบ	หมู่บ้าน	คะแนนหมู่บ้านเสี่ยงแต่ละหมู่บ้านในความรับผิดชอบของแต่ละ รพ.สต. (คะแนน ≥ 14 มีความเสี่ยงสูง)								หมู่บ้านเสี่ยง		
			1	2	3	4	5	6	7	8	ต่ำ	สูง	
1. ตลาดไชยา	รพ. ไชยา	5	21	16	17	16	14						ทุกหมู่บ้าน
2. พุมเรียง	รพ.สต. พุมเรียง	5	21	21	16	13	16					4	1,2,3,5
3. ตะกรบ	รพ.สต. ตะกรบ	5	15	16	16	16	14						ทุกหมู่บ้าน
4. เลม็ด	รพ.สต. เลม็ด	7	17	20	15	18	13	20	15			5	1,2,3,4,6,7
5. ป่าเว	รพ.สต. ป่าเว	6	12	11	14	10	14	10				1,2,4,6	3,5
6. เวียง	รพ.สต. เวียง	5	19	17	19	15	18						ทุกหมู่บ้าน
7. โมถ้าย	รพ.สต. โมถ้าย	6	18	21	14	15	17	19					ทุกหมู่บ้าน
8. ทุ้ง	รพ.สต. ทุ้ง	8	13	11	12	12	13	13	14	16		1,2,3,4,5,6	7,8
9. ปากหมาก	รพ.สต. ปากหมาก	5	17	19	19		15	17					ทุกหมู่บ้าน
	รพ.สต. ยางโพรง	2				19				15			ทุกหมู่บ้าน
รวม 10 รพ.สต.		54										12	42

ดั่งภาพที่ 1

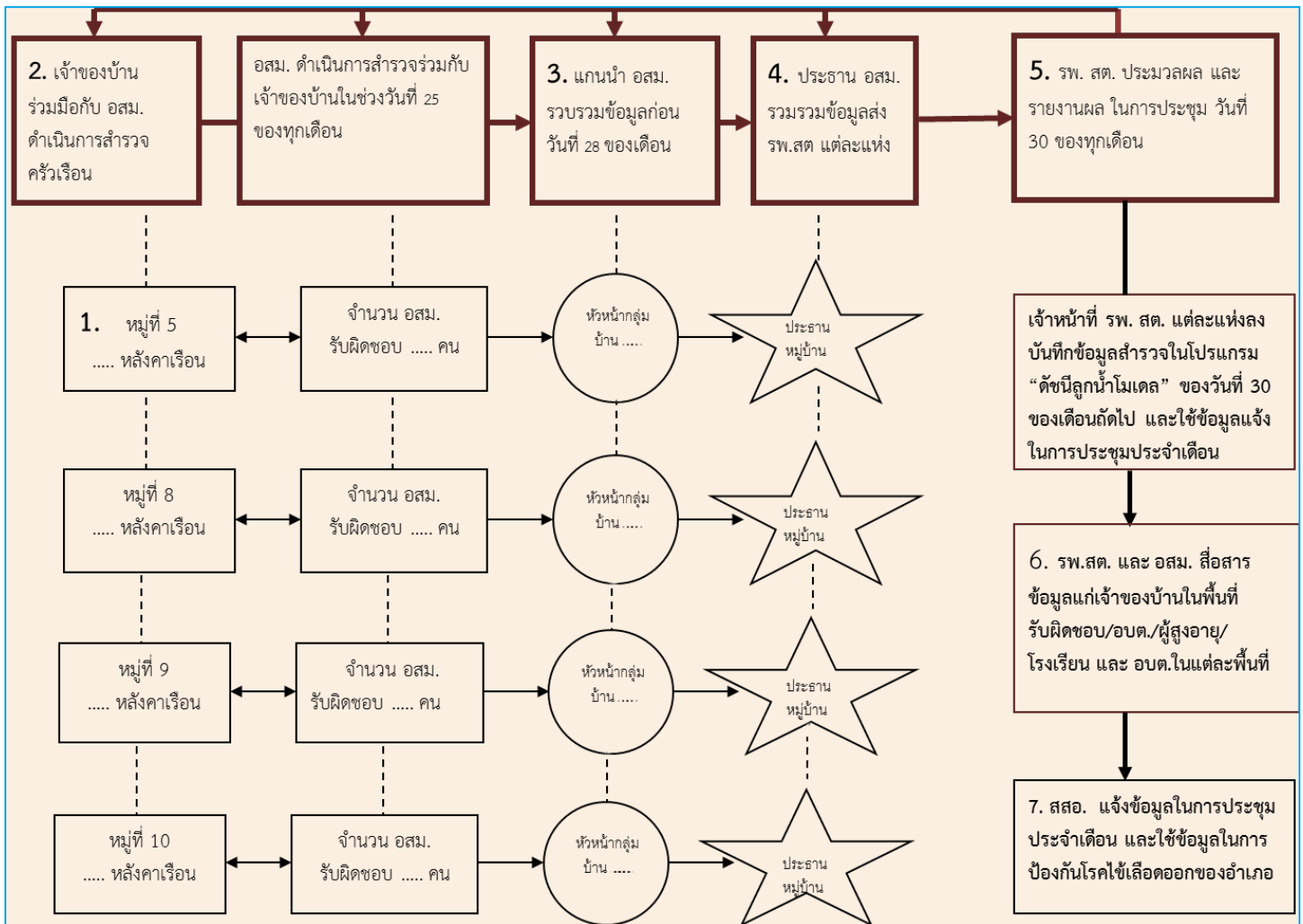
กิจกรรมที่ 3 จัดทำโปรแกรมคอมพิวเตอร์ “ดัชนีลูกน้ำโมเดล” ของอำเภอไชยา (<http://lim.wu.ac.th>) **และอบรมผู้รับผิดชอบบันทึกข้อมูล** ดำเนินการแบบมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องโดยเตรียมข้อมูลเพื่อเขียนโปรแกรมคอมพิวเตอร์ที่มีความเฉพาะสำหรับพื้นที่อำเภอไชยา ประกอบด้วย 54 หมู่บ้าน พร้อมกับจำนวนโรงเรียนและวัดในแต่ละหมู่บ้าน ดำเนินการประชุมเจ้าหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการป้องกันโรคใช้เสื่อคอกของ รพ.สต. รพช. และเทศบาล เพื่อกำหนดเป็นศูนย์เฝ้าระวังระดับตำบลโดยทำความเข้าใจระบบและแสดงตัวอย่างการบันทึกและการรายงาน ตลอดจนการติดตามรายงานผลในแต่ละเดือน ผลการดำเนินการเตรียมความพร้อมโดยมีตัวแทนของแต่ละ รพ.สต. และ รพ. ไชยา ตลอดจน สสอ. ไชยา ผลการดำเนินการเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายของอำเภอไชยา มีผู้รับผิดชอบบันทึกข้อมูลจากศูนย์เฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำจาก 11 ศูนย์เฝ้าระวัง

สำหรับการรายงานผลโดยโปรแกรม “ดัชนีลูกน้ำโมเดล” จะนำเสนอค่าดัชนีลูกน้ำของแต่ละหน่วยงานที่มีความเสี่ยงแตกต่างกันโดยเทียบเคียงกับค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายตามค่ามาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดให้ค่าดัชนี BI < 50, HI < 10 และ CI < 1 และเทียบกับค่าประมาณการความชุกของยุงลายตัวเมียในพื้นที่ต่อ 1 ตารางกิโลเมตร เพื่อให้เห็นภาพจำนวนยุงลายตัวเมียในพื้นที่เป็นรูปธรรม

เพื่อนำไปสู่การป้องกันโรคในพื้นที่ระดับหมู่บ้าน ตำบล รพ.สต. และอำเภอ ทั้งนี้ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายจะระบุผลการวิเคราะห์แต่ละเดือนจากโปรแกรม <http://lim.wu.ac.th> ดังตัวอย่าง รูปแบบของการรายงานผลจากโปรแกรม “ดัชนีลูกน้ำโมเดล” จำแนกราย รพ.สต. ในช่วงเริ่มดำเนินการคือเดือนเมษายน พ.ศ. 2559 ดั่งภาพที่ 2 และหลังดำเนินการในช่วงตุลาคม พ.ศ. 2559 พบว่า พื้นที่ในความรับผิดชอบของ รพ.สต. ส่วนใหญ่ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายมีการเปลี่ยนแปลงลดลง ดั่งภาพที่ 3

กิจกรรมที่ 4 สมรรถนะด้านความรู้และความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลายของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน กำหนดกิจกรรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้เรื่องโรคและความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อพัฒนาสมรรถนะแก่ อสม. ทั้ง 9 ตำบล ผ่านการประชุมของ รพ.สต. ซึ่งเป็นการดำเนินการที่ทำทนายสำหรับทีมดำเนินการเพราะมีเป้าหมายว่า อสม. ทุกคนของอำเภอจะต้องได้รับการพัฒนาสมรรถนะความเข้าใจเกี่ยวกับการสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลายที่ถูกต้องตามที่กำหนดในสมุดบันทึกดัชนีลูกน้ำยุงลายของ อสม. (สมุดสีม่วง) อสม. ทั้งหมดในอำเภอ จำนวน 1,121 คน ได้รับการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้ จำนวน 1,007 คน (ร้อยละ 89.8) และได้รับการพัฒนาสมรรถนะเกี่ยวกับดัชนีลูกน้ำยุงลาย จำนวน 987 คน (ร้อยละ 88) โดยผลการประเมินก่อนและหลังดำเนินการ กล่าวคือ

ภาพที่ 1 ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของอำเภอไชยา 7 ขั้นตอน

4.1) ผลการประเมินความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโรคไข้เลือด

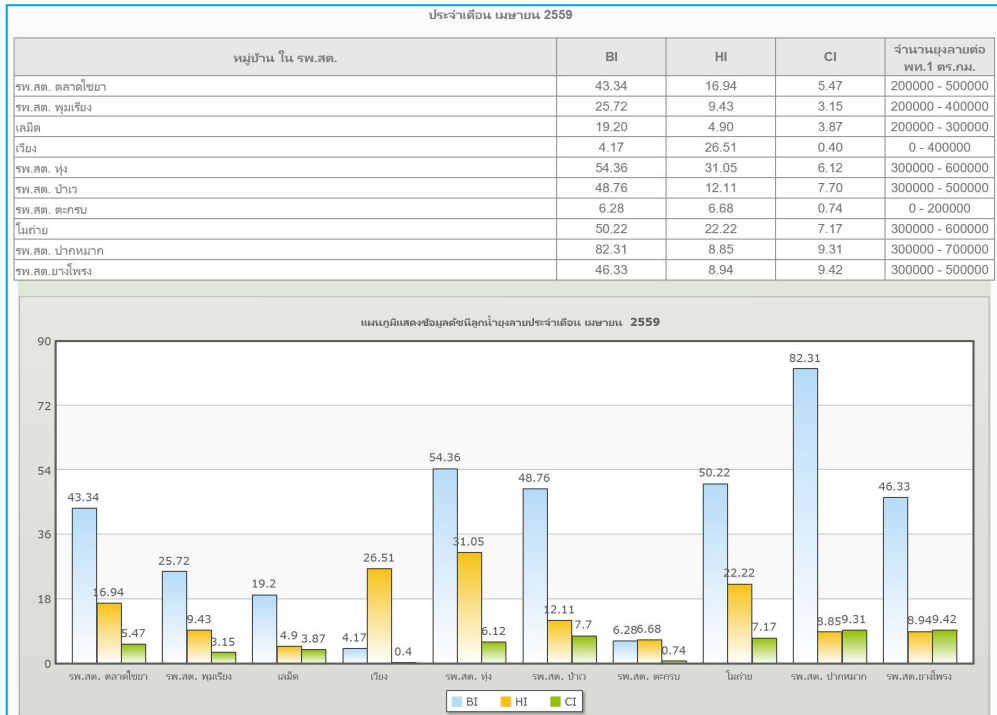
ออก

ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับโรคไข้เลือดออกประเมินด้วย ข้อคำถามจำนวน 20 ข้อ ที่มีความตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยง (จรรยา สุวรรณบำรุง, 2560) พบว่า อสม. ที่เข้าร่วมก่อนและหลังการอบรมเชิงปฏิบัติการ จากแบบสอบถามจำนวน 960 และ 796 ฉบับ ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและไม่มีความแตกต่างของเพศ อายุ ระยะเวลาของการทำหน้าที่ อสม. แต่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) ของจำนวนครั้งการอบรมเรื่องโรคไข้เลือดออกที่เพิ่มขึ้น ประสิทธิภาพป่วยด้วยตนเองที่ลดลง ($P < 0.05$) การได้ข้อมูลจากครูในโรงเรียน ($P < 0.001$) จาก อสม. ($P < 0.01$) จากโครงการของชุมชน ($P < 0.05$) เมื่อพิจารณาการตอบถูกต้องในแต่ละข้อคำถามของ

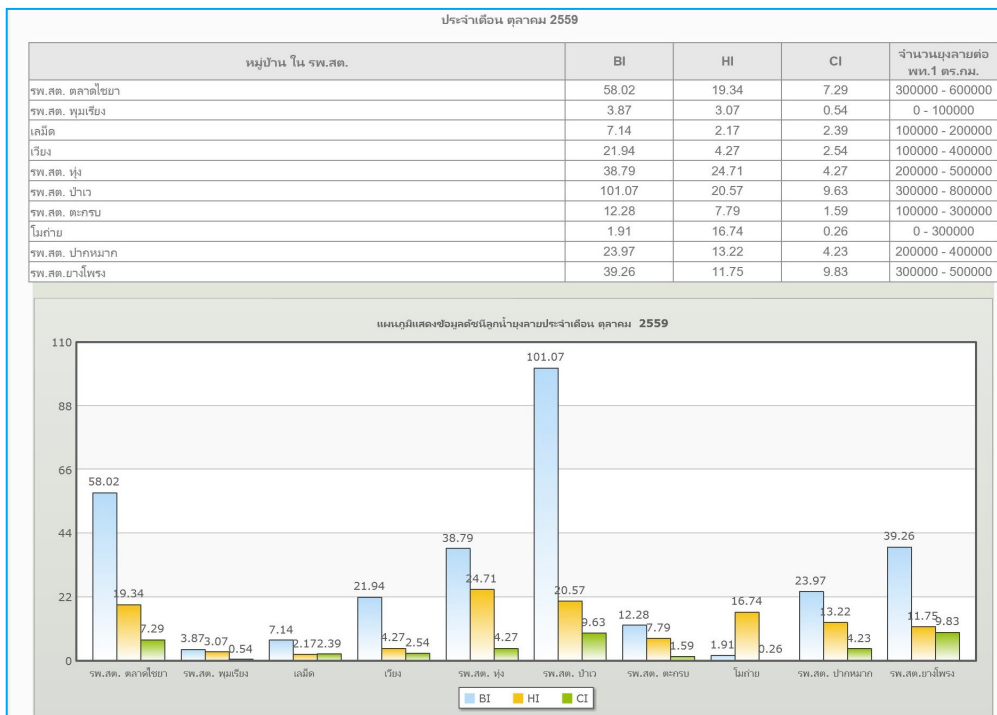
การประเมินก่อนและหลังดำเนินการ พบว่า อสม. ส่วนใหญ่มีความรู้ก่อนและหลังแตกต่างกัน จำนวน 15 ข้อ จาก 20 ข้อ โดยการเพิ่มขึ้นของความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออกแสดงดังตารางที่ 2

4.2) การเปลี่ยนแปลงความรู้เกี่ยวกับดัชนีลูกน้ำยุงลายของ อสม. อำเภอไชยา

อสม. อำเภอไชยากลุ่มเดียวกันกับการประเมินความรู้ โดยก่อนและหลังประเมินความรู้ ทำการประเมินด้วยข้อคำถามที่เป็นคำถามปลายเปิด จำนวน 15 ข้อ ที่มีความตรงเชิงเนื้อหาและความเที่ยง (จรรยา สุวรรณบำรุง, 2560) จากแบบสอบถามจำนวน 984 และ 875 ฉบับ พบว่า ไม่มีความแตกต่างของอายุ เพศ และจำนวนครั้งของการสำรวจ ($P > 0.05$) แต่มีความแตกต่างของจำนวนครั้งการอบรมเรื่องไข้เลือดออก และจำนวนครั้งการอบรมเรื่องดัชนีลูกน้ำยุงลาย

ภาพที่ 2 รูปแบบของรายงานผลค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายโดยโปรแกรม ดัชนีลูกน้ำโมเดล (<http://lim.wu.ac.th>) ช่วงเริ่มดำเนินการ

ภาพที่ 3 รูปแบบของรายงานผลค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายโดยโปรแกรม ดัชนีลูกน้ำโมเดล (<http://lim.wu.ac.th>) ช่วงหลังดำเนินการ

ตารางที่ 2 ผลการเปรียบเทียบความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับโรคใช้เลือดออกก่อนและหลังการดำเนินการ

ข้อคำถามความรู้เบื้องต้น	จำนวนข้อที่ตอบถูก (ร้อยละ) n (%)		χ^2	P-value
	ก่อน (n = 960)	หลัง (n = 796)		
1. โรคใช้เลือดออกเป็นโรคเกิดจากการติดเชื้อไวรัสเด็งกี	754 (78.9)	790 (99.6)	180.391	0.000***
2. ยุงลายบ้านตัวเมียเป็นตัวนำโรคใช้เลือดออก	893 (93.2)	796 (100)	56.087	0.000***
3. ชาวบ้านทุกกลุ่มที่มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคใช้เลือดออก	946 (98.5)	796 (100)	11.702	0.000***
4. คนที่สงสัยว่าป่วยเป็นโรคใช้เลือดออก จะมีไข้สูงลอยอยู่ 2 -7 วัน	937 (97.6)	791 (99.4)	8.666	0.003**
5. ผู้ที่ป่วยเป็นไข้เลือดออก หลังจากมีไข้ 2-3 วันส่วนใหญ่จะมีจุดเลือดออกตามตัว แขนขา และหน้าแดง	850 (88.5)	755 (94.8)	21.496	0.000***
6. อาการช็อกของโรคเกิดจากน้ำเลือด (พลาสมา) ซึมออกนอกหลอดเลือด	769 (80.6)	782 (98.2)	133.875	0.000***
7. อาการเลือดออกง่ายของโรคใช้เลือดออกเกิดจากเชื้อโรคทำลายเกล็ดเลือด	866 (90.4)	790 (99.2)	64.546	0.000***
8. โรคใช้เลือดออกยังไม่มียารักษาเฉพาะต้องรักษาตามอาการเท่านั้น	875 (91.2)	744 (97.2)	27.549	0.000***
9. ผู้ป่วยโรคใช้เลือดออกห้ามรับประทานยาแอสไพริน	893 (93.3)	788 (99.0)	35.628	0.000***
10. ผู้ที่ป่วยเป็นโรคใช้เลือดออกเป็นแล้วอาจมีโอกาสดำย	912 (95.0)	794 (99.7)	35.475	0.000***
11. ผู้ป่วยที่มีอาการไข้สูงลอยเกิน 2 วัน จำเป็นต้องไปโรงพยาบาล	949 (98.9)	795 (99.9)	6.674	0.009**
12. ยุงที่นำเชื้อไข้เลือดออกสามารถบินจากบ้านที่เป็นโรคไปยังบ้านใกล้เคียงได้ไกล 50-100 เมตร	943 (98.2)	792(99.5)	5.924	0.015*
13. ยุงที่นำเชื้อโรคใช้เลือดออกมักจะชอบออกหากินในเวลากลางวัน	954 (98.5)	789 (99.1)	1.240	0.378 ^{NS}
14. ยุงที่นำเชื้อไข้เลือดออก ชอบวางไข่ในน้ำนิ่งใสในภาชนะทุกชนิด เช่น อ่างน้ำในห้องน้ำ โถงน้ำกิน	951 (99.1)	793 (99.6)	2.015	0.244 ^{NS}
15. เศษภาชนะสามารถเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ยุงได้ เช่น กะลามะพร้าว โถงแตก โห่แตก เศษขยะที่มีน้ำขัง	956 (99.5)	795 (99.9)	1.298	0.385 ^{NS}
16. การกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ยุงด้วยการเปลี่ยน ขัดล้างภาชนะที่ใส่น้ำที่สามารถล้างได้ทุก 7 วัน	948 (98.8)	796 (100)	10.018	0.001**
17. การกำจัดลูกน้ำยุงลายสามารถใช้ปูนแดงกินหมากตากแห้งในภาชนะเก็บน้ำใช้	813 (84.9)	790 (99.2)	114.296	0.000***
18. การป้องกันส่วนบุคคลสามารถทำได้ด้วยการนอนกางมุ้ง	941 (98.1)	794 (99.7)	10.204	0.001**
19. สมุนไพร เช่น ตะไคร้หอม กระเทียม กะเพรา และสะระแหน่ เพื่อไล่ยุง	925 (96.5)	787 (98.9)	10.611	0.001**
20. อสม. มีหน้าที่รับผิดชอบป้องกันและควบคุมโรคใช้เลือดออกในชุมชน	895 (93.5)	760 (95.6)	3.889	0.060 ^{NS}

***P < 0.001, **P < 0.01, *P < 0.05, NS ไม่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ P > 0.05

มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ $P < 0.001$ สอดคล้องกับความเป็นจริงของการดำเนินการระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย และการอบรมให้ความรู้ ดังตารางที่ 3

ขณะที่ความรู้เกี่ยวกับดัชนีลูกน้ำยุงลายของ อสม. ก่อนและหลังการดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการด้านความรู้ดัชนีลูกน้ำยุงลาย มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่เพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.001$) ทั้งด้านการระบุนิยามความสำคัญของการสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลาย ความหมายของค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย การคำนวณ การดำเนินการเมื่อสำรวจพบบ้านที่มียุงลาย และการใช้ประโยชน์ ดังตารางที่ 4

ปัญหาและอุปสรรคในการเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายของ อสม. ที่ให้ข้อมูลก่อนและหลังการดำเนินการพัฒนาสมรรถนะความรู้เกี่ยวกับดัชนีลูกน้ำยุงลายมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติทั้ง 3 ข้อ ($P < 0.001$) โดย 1) มีอุปสรรคเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ และการสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลายลดลง 2) มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการคำนวณดัชนีลูกน้ำยุงลายลดลง 3) มีความต้องการการสนับสนุนในการสำรวจลูกน้ำยุงลายเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะได้มีการให้ความรู้และการสนับสนุนการดำเนินการตามระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายที่มีสมดุแล่มลิม่วง สีฟ้า และสีเหลือง ดังตารางที่ 5

ตารางที่ 3 ข้อมูลส่วนประสมการดำเนินการจัดการดัชนีลูกน้ำยุงลายของ อสม. ก่อนและหลังดำเนินการใช้ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย

กิจกรรมการพัฒนาสมรรถนะ	ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Mean (SD)		t-test
	ก่อน (n = 984)	หลัง (n = 875)	
1. จำนวนครั้งของการอบรมเรื่องใช้เสื้อออก	4.01 (5.30)	6.05 (5.07)	-6.645***
2. จำนวนครั้งของการสำรวจลูกน้ำยุงลาย	12.39 (10.44)	11.68 (4.19)	1.875 ^{NS}
3. จำนวนครั้งของการอบรมเรื่องดัชนีลูกน้ำยุงลาย	2.63 (4.07)	3.82 (4.45)	-6.016***

*** $P < 0.001$, ** $P < 0.01$, * $P < 0.05$, NS ไม่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $P > 0.05$

ตารางที่ 4 ผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับดัชนีลูกน้ำยุงลายก่อนและหลังการดำเนินการ

ความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลาย	จำนวนข้อที่ตอบถูก (ร้อยละ) n (%)		χ^2
	ก่อน (n = 984)	หลัง (n = 875)	
1. ระบุนิยามความสำคัญของการสำรวจลูกน้ำยุงลาย	857 (87.1)	819 (93.6)	27.791***
2. ระบุค่าดัชนีลูกน้ำที่สำคัญได้ถูกต้อง	787 (80.0)	855 (97.7)	141.676***
3. ระบุความหมายของค่าดัชนี BI ถูกต้อง	809 (82.2)	852 (97.4)	113.294***
4. ระบุความหมายของค่าดัชนี HI ถูกต้อง	805 (81.8)	858 (98.1)	130.139***
5. ระบุความหมายของค่าดัชนี CI ถูกต้อง	734 (74.6)	806 (92.1)	103.429***
6. ระบุผลการคำนวณค่าดัชนี BI ถูกต้อง	428 (43.5)	704 (80.5)	294.770***
7. ระบุผลการคำนวณค่าดัชนี HI ถูกต้อง	528 (53.7)	769 (87.9)	277.765***
8. สามารถคำนวณค่าดัชนี CI ถูกต้อง	511 (51.9)	751 (85.8)	271.051***
9. ระบุการดำเนินการเมื่อสำรวจพบบ้านที่มีลูกน้ำยุงลาย	824 (83.7)	843 (96.3)	82.118***
10. รพ. สต. แจ้งผลการสำรวจดัชนีลูกน้ำยุงลาย	587 (59.7)	741 (84.7)	155.910***
11. ระบุการใช้ประโยชน์จากข้อมูลการสำรวจลูกน้ำยุงลายได้ถูกต้อง	630 (64.0)	781 (89.3)	183.685***

*** $P < 0.001$, ** $P < 0.01$, * $P < 0.05$, NS ไม่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ $P > 0.05$

ตารางที่ 5 ความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลายก่อนและหลังการดำเนินการตามระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย

ความเข้าใจดัชนีลูกน้ำยุงลาย	จำนวนข้อ (ร้อยละ) n (%)		χ^2
	ก่อน (n = 984)	หลัง (n = 875)	
1. มีอุปสรรคเกี่ยวกับอุปกรณ์ เครื่องมือ และการสำรวจ	158 (16.1)	140 (16.0)	127.741***
2. มีปัญหาและอุปสรรคเกี่ยวกับการคำนวณดัชนีลูกน้ำยุงลาย	228 (23.2)	119 (13.6)	221.656***
3. มีความต้องการการสนับสนุน	368 (37.4)	562 (64.2)	196.260***

***P < 0.001, **P < 0.01, *P < 0.05, NS ไม่มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ P > 0.05

กิจกรรมที่ 5 การประเมินและกระตุ้นการสร้างสมรรถนะชุมชน ของหมู่บ้านที่มีความเสี่ยงสูงหรือการดำเนินการในระดับตำบล การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (เพชรน้อยสิงห์ช่างชัย, 2550) ในการประเมินระดับสมรรถนะชุมชน ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย ตลอดถึงการนำข้อมูลสู่ชุมชนโดยการประชุมร่วมกันเพื่อร่วมวางแผนแก้ไขปัญหาคือใช้เลือดออกของชุมชน กล่าวคือ

5.1) ขั้นเตรียมชุมชน ดำเนินการเตรียมพื้นที่โดยทีมผู้วิจัยประชุมร่วมกับแกนนำชุมชนที่ประกอบด้วยตัวแทนของ อบต. เจ้าหน้าที่รพ.สต. ผู้นำชุมชน ผู้นำศาสนา ครู และตัวแทนอาสาสมัครสาธารณสุขชี้แจงสถานการณ์ของปัญหาใช้เลือดออกของชุมชนที่เป็นข้อมูลการป่วยและป่วยตายด้วยโรคใช้เลือดออกและวัตถุประสงค์ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนขอความร่วมมือในการดำเนินการ และอาสาสมัครอย่างมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออก

5.2) ขั้นประเมินสถานการณ์ ดำเนินการศึกษาริบทของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ระดับสมรรถนะชุมชน ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย และการค้นหาข้อแนะนำในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออก ประกอบด้วย

5.2.1) การเตรียมทีมเก็บข้อมูล เตรียมทีมเก็บรวบรวมข้อมูลโดยส่วนใหญ่จะเป็น อสม.ซึ่งรับผิดชอบในการดูแลครอบครัวในชุมชน โดยทีมผู้วิจัยดำเนินการอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลระดับสมรรถนะชุมชนและสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำยุงลาย

5.2.2) การเก็บรวบรวมข้อมูล ดำเนินการหลังจากผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ และประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลทุ่งสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์ลูกน้ำจากครัวเรือนที่สุ่มอย่างง่าย พร้อมสอบถามสมรรถนะของชุมชนตามแบบสอบถาม และการสนทนากลุ่มกับแกนนำชุมชนเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออก รวบรวมข้อมูลในการกำหนดค่าสำคัญในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออก

5.2.3) กำหนดจำนวนกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้เกณฑ์ในการประเมินชุมชนที่สามารถนำสู่การปฏิบัติในการประเมินการสำรวจเชิงวิทยาการระบาด ถ้าเป็นชุมชนขนาดใหญ่สามารถใช้การสุ่มกลุ่มตัวอย่างจำนวนร้อยละ 10 ของหลังคาเรือนทั้งหมดในชุมชนหรือดำเนินการสุ่มมาอย่างน้อย 100 หลังคาเรือน ทั้งนี้การคัดเลือกครัวเรือนใช้เกณฑ์คัดเลือกตามบ้านโดยการสุ่มอย่างง่าย กรณีเมื่อบ้านที่กำหนดปิดบ้านก็จะเลื่อนไปยังบ้านหลังถัดไป ดำเนินการสำรวจแหล่งเพาะพันธุ์และสอบถามตัวแทนครัวเรือนที่อาศัยในชุมชนมากกว่า 1 ปี อายุมากกว่า 20 ปี สามารถสื่อสารด้วยภาษาไทยเข้าใจและยินดีเข้าร่วมการวิจัย และดำเนินการพิทักษ์สิทธิ์ในการเก็บและนำเสนอข้อมูลของชุมชน

5.2.4) วิเคราะห์ข้อมูลโดย (1) ข้อมูลลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ดำเนินการวิเคราะห์ด้วยสถิติเชิงพรรณนาเป็นจำนวนความถี่และร้อยละ (2) วิเคราะห์หาค่าเฉลี่ยและระดับความสามารถแกนนำและประชาชน (3) วิเคราะห์ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย (BI, HI, และ CI) และ (4) วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสังเกตนวัตกรรมพื้นบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออก

5.3) ขั้นการวางแผนและดำเนินการ ดำเนินการโดยคืนข้อมูลแก่ชุมชนเพื่อวางแผนแก้ปัญหา ประชุมอภิปรายระหว่างทีมผู้วิจัยกลุ่มแกนนำ และประชาชน เพื่อร่วมกันกำหนดแผนในการแก้ไขปัญหาใช้เลือดออกของแต่ละชุมชน ให้เหมาะสมกับชุมชนและระดับความสามารถที่ประเมินได้ มีการกำหนดระยะเวลาในการดำเนินการและการประเมินผลเป็นระยะๆ

5.4) ขั้นการประเมินผลและปรับปรุง ดำเนินการโดย 1) ดำเนินการประเมินสมรรถนะชุมชน โดยมีการประเมินร่วมกับการสำรวจลูกน้ำยุงลาย และการสังเกตสภาพแวดล้อมของชุมชน 2) ประเมินผลเปรียบเทียบกับก่อนและหลังการพัฒนาสมรรถนะชุมชน และ 3) ประชุมร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องในการเสนอผลการดำเนินการและแก้ไขปรับปรุง

ผลการดำเนินการนำร่องได้มีการดำเนินการในพื้นที่ 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลทุ่ง ตำบลเวียง และตำบลตลาดไชยา ดังตัวอย่างของการดำเนินการพัฒนาสมรรถนะชุมชนเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน: กรณีตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี (พงศเทพขุน และคณะ, 2559)

กิจกรรมที่ 6 การพัฒนางานประจำให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ ทีมแกนนำของอำเภอ รพ.สต. ตำบล และหมู่บ้าน มีการรวมกลุ่มเพื่อพัฒนางานประจำในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกด้วยการดำเนินการวิจัยเชิงพื้นที่โดยมีเป้าหมายของการพัฒนางานและคน (Routine to Area Based Collaborative Research for Development: R to ABCR for D) โดยใช้แนวคิดของการวิจัยเชิงพื้นที่ (Area Based Collaborative Research: ABCR) มุ่งเน้นการสร้างโจทย์จากพื้นที่ (สุธีระ ประเสริฐสุรทรัพย์, 2556) ที่สอดคล้องกับการดำเนินการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกในเชิงการป้องกันในระดับปฐมภูมิ ดังนั้นในการถ่ายทอดเทคโนโลยี จึงใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน บูรณาการกับความต้องการของพื้นที่ การสนับสนุนงบประมาณจากเครือข่ายสุขภาพอำเภอ การมีส่วนร่วมของพื้นที่ตั้งแต่การกำหนดโจทย์วิจัย ดำเนินการและประเมินผล โดยการดำเนินการสามารถสรุปเป็นประเด็น ดังต่อไปนี้

6.1) รวมนิยม สร้างฝัน จุดเริ่มต้นของกิจกรรมการพัฒนางานประจำที่หน่วยงานดำเนินการอยู่ในพื้นที่ที่สอดคล้องกับการดำเนินการรับการถ่ายทอด ทีมแกนนำได้ระดมสมองกันและมองเห็นแนวทางในการรับการพัฒนาเพิ่มเติมเพื่อให้ได้งานและรายงานวิจัยที่สามารถนำไปเผยแพร่ ตลอดจนการพัฒนาทักษะด้านวิจัยแก่ทีมแกนนำ โดยสมาชิกทีมที่หลากหลายทั้งหมด 20 คน ประกอบด้วยแกนนำระดับอำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน ได้แก่ อสม. ประธาน อสม. เจ้าหน้าที่ธุรการ เจ้าหน้าที่คอมพิวเตอร์ นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ ผู้อำนวยการ รพ.สต. สาธารณสุขอำเภอ ผู้อำนวยการโรงพยาบาล ทั้งนี้ชื่อเรื่องงานวิจัยที่จำแนกจากการพัฒนาระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย ของอำเภอไชยา และแกนนำที่เข้าร่วมได้แสดงให้เห็นถึงความคาดหวังและแนวทางในการดำเนินการให้สำเร็จ

6.2) ดำเนินการพื้นผ้า ในการประชุมเชิงปฏิบัติการพัฒนาโจทย์วิจัยจากงานประจำที่ดำเนินการควบคู่กับการดำเนินการเพื่อรับการถ่ายทอดฯ จำนวน 6 วัน โดยกำหนดการนัดหมายทุก 2-3 สัปดาห์ การดำเนินการใช้งบประมาณจากเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอไชยา เน้นการทดลองเพื่อทำได้จริงทั้งในภาคทฤษฎีที่เป็นห้องเรียนและการดำเนินการในภาคสนาม นับว่าเป็นเรื่องที่ยากมากที่ต้องดำเนินการในเวลาที่มีจำกัด ขณะที่แกนนำมีความหลากหลายตั้งแต่ผู้ที่มีความรู้พื้นฐานเรื่องการวิจัยน้อยมาก ขณะที่นักวิชาการบางคนจบระดับปริญญาโท แต่กระบวนการในการดำเนินการก็เป็น

ปรากฏการณ์ที่น่าประทับใจเกี่ยวกับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การผลการตั้ง การประคองให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน น่าจะเรียกปรากฏการณ์เรียนรู้ครั้งนี้ว่า “การถ่ายทอดเทคโนโลยีระดับบุคคล”

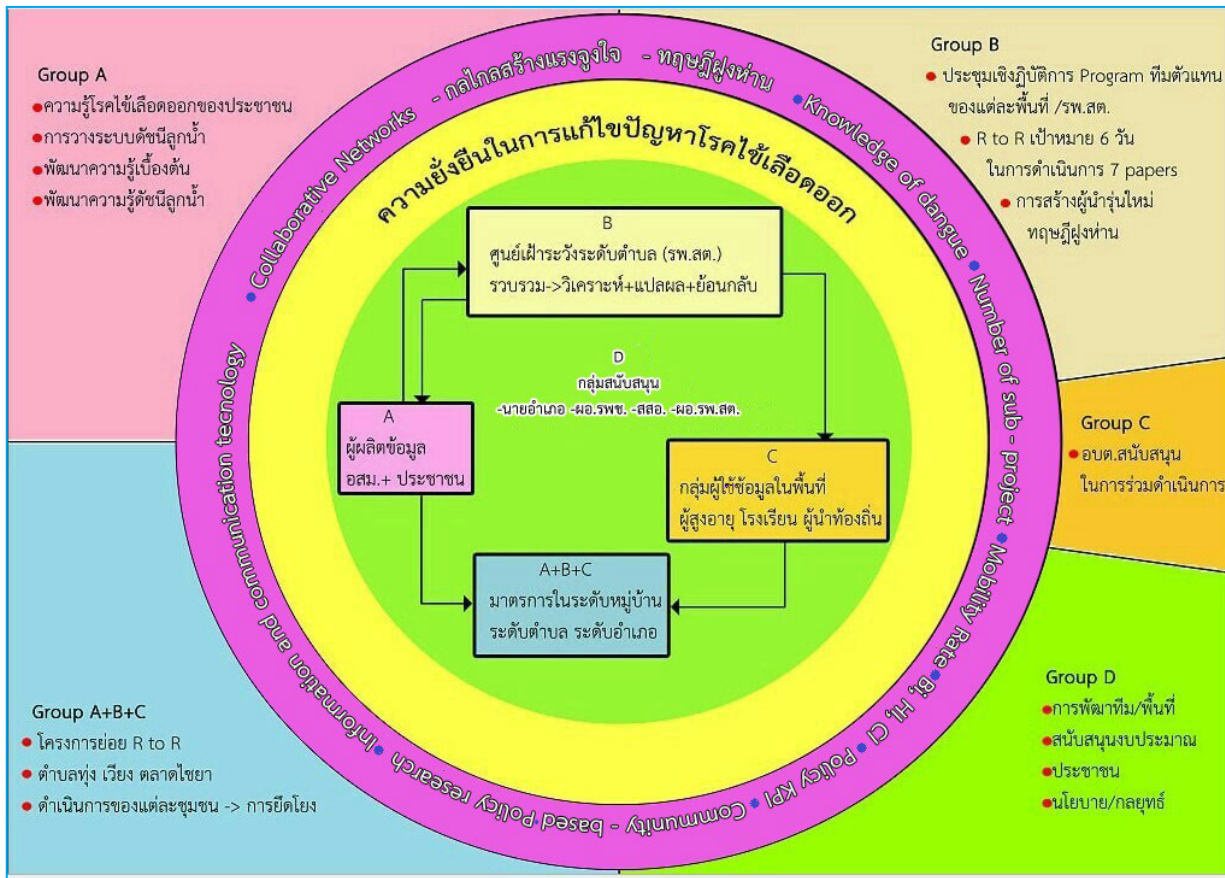
6.3) ประเมินผลการดำเนินการ จากการดำเนินการเป็นการวิจัยเชิงพื้นที่ที่มีการประเมินก่อนและหลังการดำเนินการ ผลการดำเนินการได้รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ตัวอย่างการดำเนินการของตำบลทุ่ง “ทุ่งโมเดล” ที่เจ้าหน้าที่ธุรการซึ่งเกือบไม่มีพื้นฐานของการวิจัย แต่กลับสามารถเดินเคียงข้างทุกคนในการดำเนินการ จากความรู้สึกว่ามาแบบตัวเปล่า แต่เมื่อจบโครงการสามารถผลิตเอกสารรูปเล่มรายงานวิจัยได้ 1 เล่ม ทุกคนในที่มียอมรับในความพยายาม ความตั้งใจในการพื้นผ้า หากมีใครถามว่างานวิจัยที่เขียนจำนวน 5 บท ประกอบด้วยอะไรบ้าง นักวิจัยเชิงพื้นที่คนนี้ก็จะต้องได้ถูกต้อง

กิจกรรมการพัฒนางานประจำให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของทักษะการคิดเชิงวิจัย ความปรารถนาในการมีทักษะด้านการวิจัยของบุคลากรในพื้นที่ การพัฒนางานประจำเพื่อให้เกิดผลงานวิชาการที่สามารถนำไปบอกกล่าวกับพื้นที่อื่นๆ มุ่งเน้นการพัฒนาที่แท้จริงของการพัฒนา ซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่จากการดำเนินการที่แกนนำในพื้นที่มีความตั้งใจ และมุ่งมั่นในการพัฒนาสมรรถนะทางด้านวิจัย ทั้งนี้แกนนำในแต่ละระดับตั้งแต่ อสม. เจ้าหน้าที่ธุรการ และนักวิชาการ ต่างให้ความสำคัญกับการพัฒนาตนเองเพื่อนำไปสู่กลไกของความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของอำเภอไชยา

กิจกรรมที่ 7 เครือข่ายการทำงานที่ยึดโยงด้วยกัน การทำงานที่ยึดโยงด้วยกันของกลุ่มคนทั้ง 4 กลุ่มที่สำคัญในการดำเนินการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของพื้นที่อำเภอไชยา การเชื่อมโยงแบบเครือข่ายและการทำหน้าที่ตามแนวคิดของระบบเฝ้าระวังโรคทางวิทยาการระบาด โดยใช้กลยุทธ์ที่เกี่ยวข้องในการเสริมพลังของทีมการรวมกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การกำหนดเป็นนโยบาย ตัวบ่งชี้ในการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ และการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ “ไชยาโมเดล: โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน” ดังภาพที่ 4

จากภาพที่ 4 แสดงให้เห็นการเชื่อมโยงของวงกลม 3 วง โดยกรอบวงกลมชั้นในสุดสีเขียว แสดงระบบการเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของคน 4 กลุ่ม โดยคน 4 กลุ่มเชื่อมโยงหน้าที่กับกลุ่มคนถัดไปเป็นวงจร (A, B, C) และมีการดำเนินการมาตรการร่วมกันของคน 3 กลุ่ม (A+B+C) ในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกในระดับหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ ขณะที่เบื้องหลังของการ

ภาพที่ 4 “โซยาโมเดล: โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุ่งหลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน

ทำงานของทุกกลุ่มในวงกลม คือการทำหน้าที่ของคนกลุ่ม D ทั้งนี้คนแต่ละกลุ่ม คือ

คนกลุ่ม A หมายถึง กลุ่มผู้ผลิตข้อมูล การป้องกันการเกิดโรคไข้เลือดออกในระดับครัวเรือน ได้แก่ ประชาชนและ อสม. ทั้ง อสม.ประจำบ้าน อสม. หัวหน้าโซน และ อสม. ประธานหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการหาความรู้เรื่องโรคไข้เลือดออก มีส่วนร่วมในการสำรวจลูกน้ำยุ่งหลายตามระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุ่งหลาย และการสื่อสารข้อมูลระหว่างประชาชนเจ้าของบ้าน และ อสม. ในการดำเนินการป้องกันโรค

คนกลุ่ม B หมายถึง กลุ่มศูนย์เฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุ่งหลาย ได้แก่ เจ้าหน้าที่ของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล โรงพยาบาลไชยา สำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และเทศบาล ที่มีหน้าที่ในการรวบรวมข้อมูลลงโปรแกรม “ดัชนีลูกน้ำโมเดล” ทำการวิเคราะห์รายงานผลการสำรวจ ส่งต่อข้อมูลแก่กลุ่มผู้ใช้ข้อมูล และคืนข้อมูลแก่กลุ่มผู้ผลิตข้อมูล คนกลุ่มนี้ต้องรับการอบรมเชิงปฏิบัติการในการใช้โปรแกรม พัฒนาทักษะการพัฒนางานประจำสู่งานวิจัย (Routine to research) และพัฒนาทักษะการวิจัยเชิงพื้นที่ สร้างผู้นำรุ่นใหม่ตาม

ทฤษฎีผู้สูงท่านบิน ตลอดถึงการนำเสนอผลงานวิจัย

คนกลุ่ม C หมายถึง กลุ่มผู้ใช้ข้อมูลในพื้นที่ ทั้งระดับหมู่บ้าน ระดับตำบล และอำเภอ โดยเฉพาะองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น และผู้นำท้องที่ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน) ตลอดถึงกลุ่มเสี่ยงต่อการเกิดโรคไข้เลือดออก ได้แก่ กลุ่มนักเรียน

คนกลุ่ม D หมายถึง กลุ่มสนับสนุน ทำหน้าที่อำนวยความสะดวก ประสานงาน กำหนดนโยบาย และจัดสรรงบประมาณที่เป็นรูปธรรมของโครงการ ในทางปฏิบัติเครือข่ายสุขภาพอำเภอจะมีบทบาทสำคัญ ควบคู่ กับสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ และนายอำเภอ

ขณะที่กรอบวงกลมสี่เหลี่ยม ล้อมรอบกรอบสี่เหลี่ยมที่มีคน 4 กลุ่มที่ดำเนินการในเชิงเครือข่ายเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออก หรือในทางตรงข้ามหากพื้นที่ที่ต้องการสร้างความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออก จะต้องค้นหาและสร้างสมรรถนะให้เกิดขึ้นกับ 4 กลุ่มคน ตลอดถึงการค้นหาบุคคลที่เป็นกุญแจหลักของความสำเร็จของพื้นที่นั้นๆ ส่วนกรอบวงกลมสี่เหลี่ยม หมายถึง กลยุทธ์ที่นำมาใช้ในการพัฒนาสมรรถนะและสร้างพลัง

(Empowerment) แก่คน 4 กลุ่ม ประกอบด้วยกลยุทธ์ต่างๆ ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การประสานนโยบาย ทฤษฎีผู้ผ่านบิน องค์ความรู้เกี่ยวกับโรคใช้เลือดออกที่ทุกคนในอำเภอต้องเข้าใจ จำนวนตำบลที่เข้าร่วมในระดับอำเภอ ข้อมูลสถิติอัตราป่วย ค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายที่สำคัญ 3 ค่า คือ BI, HI และ CI การสร้างแรงจูงใจ การสร้างแรงกระตุ้น โดยการให้ความตระหนัก และการดำเนินการโครงการสร้างสมรรถนะในแต่ละหมู่บ้านและอำเภอ ทั้งนี้การใช้กลยุทธ์หรือเทคนิคต่างๆ ขึ้นอยู่กับบริบทและกลุ่มคนในพื้นที่

ผลลัพธ์ ผลกระทบ และแนวโน้มความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

ผลลัพธ์ที่สำคัญ คือ นวัตกรรม “โซยาโมเดล” รูปแบบการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกระดับอำเภอที่มีองค์ความรู้ เครื่องมือในการดำเนินการ และกิจกรรมการดำเนินการ 7 กิจกรรมที่เป็นต้นแบบสามารถนำไปถ่ายทอดแก่พื้นที่อำเภออื่นๆ ดังตารางที่ 6

ผลกระทบที่มีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญคือ 1) จำนวนผู้ป่วยที่มีแนวโน้มลดลง เมื่อเทียบกับอัตราป่วยโรคใช้เลือดออกในช่วง 5 ปีที่ผ่านมาของพื้นที่และธรรมชาติการเกิดโรคใช้เลือดออกของอำเภอโซยา โดย พ.ศ. 2559 พบ อัตราป่วย 15.4 รายต่อแสนประชากร 2) พื้นที่ทั้งอำเภอ 54 หมู่บ้านมีระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และ 3) การตื่นตัวของคนในพื้นที่ในการดำเนินการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก

ข้อเสนอแนะให้เกิดการคงอยู่ของการเปลี่ยนแปลง คือ 1) ขยายการพัฒนางานประจำในการป้องกันโรคใช้เลือดออกให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ 2) กำหนดเป็นนโยบายและสนับสนุนงบประมาณโดยเครือข่ายบริการสุขภาพของอำเภอ 3) ดำเนินการอย่างต่อเนื่องตามระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำโดยนำข้อมูลเสนอผลหรือรายงานดัชนีลูกน้ำในการประชุมระดับตำบลและอำเภอ และ 4) ถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่พื้นที่อำเภอและจังหวัดต่างๆ โดยวิทยากรจากพื้นที่ “โซยาโมเดล” เพื่อช่วยกระตุ้นในการพัฒนาต่อเนื่อง

ตารางที่ 6 องค์ความรู้ เครื่องมือ และกิจกรรมการดำเนินการของ “โซยาโมเดล”

องค์ความรู้	เครื่องมือ	กิจกรรมการดำเนินการ
1. การประเมินหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคใช้เลือดออก	แบบประเมินหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงด้านความรุนแรงและด้านโอกาสการเกิดโรค	ประเมินบริบท สิ่งแวดล้อม และประเมินหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงโดยใช้ข้อมูลย้อนหลัง 5 ปีของแต่ละตำบล จำแนกรายหมู่บ้านของทั้งอำเภอ
2. ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลาย	ขั้นตอนการติดตั้งระบบเฝ้าระวังที่ติดตั้งในระดับครัวเรือนถึงอำเภอ	ดำเนินการติดตั้ง 7 ขั้นตอน ในแต่ละศูนย์เฝ้าระวัง และภาพรวมของอำเภอ
3. โปรแกรมคำนวณดัชนีลูกน้ำยุงโมเดล http://lim.wu.ac.th	โปรแกรมดัชนีลูกน้ำโมเดล http://lim.wu.ac.th และเตรียมความพร้อมของพนักงานที่ทำหน้าที่	ออกแบบโปรแกรมฯ โดยใช้ข้อมูลบริบทของพื้นที่จำนวนหมู่บ้านตำบล และอบรมเชิงปฏิบัติการใช้โปรแกรม โดยตัวแทนของแต่ละศูนย์เฝ้าระวัง ระดับตำบลและอำเภอ
4. ความรู้โรคใช้เลือดออกและดัชนีลูกน้ำยุงลาย	หนังสือความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันควบคุมโรคใช้เลือดออก	อบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับโรคใช้เลือดออก และดัชนีลูกน้ำยุงลายแก่ อสม. ทุกคนของทุกศูนย์เฝ้าระวังระดับตำบล
5. การพัฒนาสมรรถนะชุมชนในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก	แบบประเมินสมรรถนะแกนนำและประชาชนในการแก้ปัญหาโรคใช้เลือดออก (DCCAT# II)	ดำเนินการในหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงสูง หรือศูนย์เฝ้าระวังที่แก้ปัญหาโรคใช้เลือดออกซึ่งเป็นการดำเนินการในระดับหมู่บ้าน และตำบล
6. การพัฒนางานประจำให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่	หนังสือกระบวนการวิจัย: การประยุกต์ใช้ทางสุขภาพและการพยาบาล รายงานวิจัยตัวอย่าง	อบรมเชิงปฏิบัติการในการพัฒนาทักษะการทำวิจัยเชิงพื้นที่ที่พัฒนาจากงานประจำ การจัดทำรายงานวิจัยจากการเข้าร่วมกิจกรรม
7. การทำงานเชิงเครือข่ายที่ครบวงจรและขยายออกสู่ภายนอก	รูปแบบการดำเนินการของโมเดล ที่มีแกนนำของอำเภอโซยาเป็นต้นแบบและถ่ายทอดผ่านเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอ	การประสานสถาบันการศึกษาในการพัฒนาวิทยุวิจัยอย่างต่อเนื่อง และการดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยี

อภิปรายและสรุปผล

การดำเนินการงานวิจัยเชิงพื้นที่เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามแนวคิดของวิชาการรับใช้สังคม (กาญจนนา แก้วเทพ, 2559; ปิยะวัตินุญ-หลง และคณะ, 2559) โดยประเมินจากสถานการณ์ปัญหาโรคไข้เลือดออกช่วงที่ผ่านมาของอำเภอไชยา และพื้นที่ไม่ปรากฏรูปแบบการแก้ปัญหาที่ชัดเจน ตลอดจนถึงความต้องการของพื้นที่ในการแก้ปัญหาโดยการรับถ่ายทอดเทคโนโลยีต้นแบบจาก “ลานสกาโมเดล” ร่วมกับการบูรณาการองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้อง โดยมีขั้นตอนการดำเนินการเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การพัฒนางานวิจัยเชิงพื้นที่ 2) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 3) กำหนดเจ้าภาพดำเนินการในรูปแบบของเครือข่ายบริการสุขภาพอำเภอ 4) บูรณาการกับการปฏิบัติงานประจำเชิงพื้นที่ และ 5) การติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ใช้เวลาดำเนินการถ่ายทอดเทคโนโลยีผ่านความเชี่ยวชาญของบุคคล ผลที่เกิดขึ้นเป็นการดำเนินการตามแนวคิดของการดำเนินการของโปรแกรมป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออกด้านปัจจัยนำเข้าและเชิงกระบวนการ (WHO, 1997) ผลการดำเนินการที่เกิดขึ้นครั้งนี้จะมีความเฉพาะกับพื้นที่อำเภอไชยา สอดคล้องกับการใช้แนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ในการดำเนินการที่ต้องการค้นหาความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับบริบทของชุมชนโดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการและเป็นหลักในการออกแบบตามแนวคิดของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน (เพชรน้อย สิงห์ช่างชัย, 2550) เช่นเดียวกับรูปแบบการดำเนินการในอำเภอพื้นที่เสี่ยงสูงจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่งมีพื้นที่ขนาดใหญ่ จำนวน 115 หมู่บ้าน การดำเนินการใช้เวลาและกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องหลากหลายมากกว่าอำเภอขนาดเล็ก (จรรยา สุวรรณบำรุง และคณะ, 2560)

"ไชยาโมเดล" โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน มีผลผลิตและผลลัพธ์ที่สำคัญของการเปลี่ยนแปลงของการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกปรากฏรูปธรรมของโมเดลอย่างชัดเจน ได้แก่ 1) พื้นที่ที่มีข้อมูลเพื่อทำนายหมู่บ้านพื้นที่เสี่ยงต่อการระบาดของโรคไข้เลือดออกที่กำหนดให้การมีส่วนร่วมของชุมชนและคำดัชนีลูกน้ำยุงลายเป็นเกณฑ์ในการทำนายความเสี่ยง และกำหนดกิจกรรมการป้องกันการเกิดโรคในระดับหมู่บ้าน สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของการทำนายความเสี่ยงเชิงพื้นที่ของโรคไข้เลือดออกที่ต้องการรายละเอียดระดับตำบลหรือหมู่บ้านมากกว่าระดับจังหวัดและใช้ข้อมูลดัชนีลูกน้ำยุงลายในการช่วยทำนาย (รัฐวารรณ เงินกลิ่น, 2559) 2) ระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายโดยการจัดตั้งศูนย์เฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายในระดับตำบลและระดับ

อำเภอรวม 11 ศูนย์ การพัฒนางานอยู่บนพื้นฐานงานประจำที่มีอยู่เดิมของชุมชนเป็นไปตามแนวคิดของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 3) โปรแกรมคำนวณค่าดัชนีลูกน้ำยุงลาย (<http://lim.wu.ac.th>) ใช้เทคโนโลยีโปรแกรมคอมพิวเตอร์เพื่อสนับสนุนการคำนวณค่าดัชนีลูกน้ำยุงลายทั้งอำเภอเป็นการอำนวยความสะดวกในการดำเนินการเฝ้าระวังโรคที่ต้องการความรวดเร็ว สอดคล้องกับผลการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบของงานวิจัยการเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออก ที่พบว่ามีประเด็นของการเฝ้าระวังโรคควรใช้อินเทอร์เน็ตมาช่วยให้การเฝ้าระวังโรคไข้เลือดออกมีความรวดเร็วทันทั่วทั้งที่กับสถานการณ์ (Runge-Ranzinger et al., 2014) แม้ว่าการรายงานผลไม่สามารถเชื่อมโยงกับแผนที่ตามหลักของภูมิศาสตร์แต่การศึกษาครั้งนี้มีโปรแกรมที่เข้าถึงได้ง่ายในการบันทึกข้อมูลและการใช้คำดัชนีลูกน้ำยุงลายสอดคล้องกับการศึกษาที่การพัฒนาาระบบสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการเฝ้าระวังและการเตือนภัยโรคไข้เลือดออกมีความจำเป็นต้องใช้วิธีการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง (มานิตา สองสี และคณะ, 2559) 4) ด้านสมรรถนะของชุมชนระดับตำบลที่มีรูปแบบการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกเฉพาะของพื้นที่ สอดคล้องกับการศึกษาที่พบว่าการศึกษาการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของแต่ละพื้นที่มีความเฉพาะกับพื้นที่นั้น (Suwanbamrung et al., 2010) 5) ด้านสมรรถนะของ อสม. ที่มีการพัฒนาสมรรถนะด้านความรู้เรื่องโรคและดัชนีลูกน้ำยุงลาย จำนวน 1,007 คน และ 6) การดำเนินการของทีมีพัฒนางานประจำในการป้องกันโรคไข้เลือดออกให้เป็นงานวิจัยเชิงพื้นที่ เป็นการพัฒนาทักษะการวิจัยของแกนนำในพื้นที่ ทำให้เกิดการทำงานเชิงเครือข่ายและการเปลี่ยนวิธีคิดของแกนนำ สอดคล้องกับการศึกษาที่ผ่านมากรณีพื้นที่ที่ต้องการความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกต้องมีการดำเนินการในเชิงระบบและการเพิ่มสมรรถนะแกนนำในพื้นที่ ทั้งนี้ อสม. และเจ้าหน้าที่ รพ.สต. เป็นกลุ่มแกนนำที่ใกล้ชิดกับครัวเรือนและชุมชนในการดำเนินการเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการป้องกันโรคไข้เลือดออกในบริบทของพื้นที่ เช่น การศึกษาที่พบว่ากลุ่มคนช่วยให้เกิดความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออก (Toledo et al., 2007)

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของไชยาโมเดลเป็นผลจากกิจกรรมของการทำงานเชิงเครือข่าย (กิจกรรมที่ 7) ของกลุ่มคน คือ 1) กลุ่มผู้ผลิตข้อมูลที่เป็นประชาชนและอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (คนกลุ่ม A) 2) กลุ่มศูนย์เฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายหรือเจ้าหน้าที่ทำงาน (คนกลุ่ม B): 3) กลุ่มผู้ใช้ข้อมูลในพื้นที่ (คนกลุ่ม C) และ 4) กลุ่มสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ (คนกลุ่ม D) จะเห็นได้ว่ากลุ่มคนในพื้นที่เป็นปัจจัยสำคัญในการดำเนินการให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกับการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกที่ต้องการการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ทั้งแกนนำและประชาชน (Suwanbamrung et al., 2011) และหากขาดกลุ่มคนในชุมชน การพัฒนาระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกก็จะขาดความยั่งยืน ดังผลการพัฒนาระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของพื้นที่อำเภอเสีียงสูงที่มีการดำเนินการไม่ต่อเนื่องเพราะขาดการตื่นตัวของกลุ่มแกนนำหลักในพื้นที่ (จรรยา สุวรรณบำรุง และคณะ, 2560)

ผลกระทบต่อภาวะสุขภาพ คือ ปี พ.ศ. 2559 พบอัตราป่วย 15.4 รายต่อแสนประชากร ซึ่งเป็นอัตราป่วยที่ลดต่ำลงติดต่อกัน 3 ปี อาจเป็นเพราะการดำเนินการของโมเดล ทั้งนี้หากอธิบายตามระบบภูมิคุ้มกันโรคไข้เลือดออกในพื้นที่กรณีมีอัตราป่วยสูงในปีใด ปีต่อมาจะมีอัตราป่วยลดลง และจะเพิ่มขึ้นในปีถัดไปอาจเนื่องมาจากในปีที่มีการระบาดประชากรส่วนใหญ่จะมีภูมิคุ้มกันต่อเชื้อเดงกีชนิดนั้นๆ ในปีถัดไปจะป่วยลดลง (สำนักโรคติดต่อนำโดยแมลง กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข, 2558) สำหรับพื้นที่อำเภอไชยา เมื่อพิจารณาอัตราป่วยในช่วงเวลา 5 ปีที่ผ่านมาพบว่า มีรูปแบบการระบาดแบบปีเว้น 2 ปี จึงประมาณการว่าพื้นที่อำเภอไชยาจะมีการระบาดของโรคไข้เลือดออกในปี พ.ศ. 2559 เพราะมีอัตราป่วยลดต่ำในช่วงปี พ.ศ. 2557 และ พ.ศ. 2558 อย่างไรก็ตามผลกระทบต่อได้เกิดจากการดำเนินการระยะสั้นๆ เพียง 8 เดือนเท่านั้น กรณีต้องการประเมินผลกระทบจากการใช้ไชยาโมเดลจำเป็นต้องประเมินผลกระทบการใช้โมเดลที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลกระทบ

(WHO., 1997) โดยมีช่วงเวลาของการดำเนินการทดลองและช่วงเวลาหลังการดำเนินการแล้วเสร็จที่มากกว่า 8 เดือน ดังข้อเสนอแนะของการศึกษาเกี่ยวกับการประเมินความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกในพื้นที่ว่าจำเป็นต้องใช้ระยะเวลาหลังการดำเนินการแล้วเสร็จ 3-5 ปี (Toledo et al., 2007) หรือต้องมีการดำเนินการโดยใช้ชุมชนเป็นฐานอย่างน้อย 7 ปี ถึงจะยืนยันความยั่งยืนในการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นๆ (Key et al., 2010)

กิตติกรรมประกาศ

การเปลี่ยนแปลงของการแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกของอำเภอไชยา “ไชยาโมเดล” เกิดจากความต้องการของพื้นที่ การมีส่วนร่วมและความร่วมมือของทุกภาคส่วน ตลอดถึงประชาชนในพื้นที่อำเภอไชยา ผู้เขียนขอขอบคุณท่านนายอำเภอ ผู้อำนวยการโรงพยาบาลสาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่ทุกภาคส่วนของโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพอำเภอ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน ตลอดถึงประชาชนในพื้นที่อำเภอไชยาทุกท่าน และขอขอบคุณแหล่งทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ประเภททุนกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย (เชิงชุมชน/สังคม) ภายใต้โครงการจัดการความรู้และถ่ายทอดเทคโนโลยีจากผลงานวิจัยและนวัตกรรม ประจำปี 2559 สัญญาทุนเลขที่ กปจ. 58/2559

บรรณานุกรม

- กองแผนงาน กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. 2556. คู่มือประเมินอำเภอควบคุมโรคเข้มแข็งแบบยั่งยืน ปี 2556 ก้าวอย่างเข้มแข็ง. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.
- กาญจนา แก้วเทพ. 2559. การเขียนบทความวิจัยเพื่อสังคม Socially-engaged scholarship: The writing of socially-engaged research article. สถาบันคลังสมองของชาติ. กรุงเทพฯ.
- งานระบาดวิทยา กลุ่มงานควบคุมโรคติดต่อ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี. 2558. รายงานการเฝ้าระวังทางวิทยาการระบาด รง. 506. ปี พ.ศ. 2553-2558. สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานี จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- จรรยา สุวรรณบำรุง. 2557. การแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน: ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคไข้เลือดออก. พิมพ์ครั้งที่ 5. ก พกการพิมพ์. นครศรีธรรมราช.
- จรรยา สุวรรณบำรุง. 2559. "ลานสกาโมเดล" โมเดลระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืนจากระดับครัวเรือนถึงอำเภอ: กรณีการถ่ายทอดเทคโนโลยีสู่ชุมชน. ก พกการพิมพ์. นครศรีธรรมราช.
- จรรยา สุวรรณบำรุง. 2560. ไชยาโมเดล: โมเดลเครือข่ายระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำยุงลายเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน จากระดับอำเภอสู่จังหวัด. ก พกการพิมพ์. นครศรีธรรมราช.
- จรรยา สุวรรณบำรุง และคณะ. 2560. การพัฒนาระบบเฝ้าระวังดัชนีลูกน้ำเพื่อป้องกันโรคไข้เลือดออกในพื้นที่อำเภอเสีียงสูง จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต. 5(1); 58-76.

- บงกช เทพขุน และคณะ. 2559. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการการพัฒนาสมรรถนะชุมชนเพื่อแก้ปัญหาโรคไข้เลือดออกอย่างยั่งยืน: กรณีตำบลตลาดไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี. โรงพยาบาลไชยา อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี.
- ปิยะวัตติ บุญ-หลง และคณะ. 2559. งานวิชาการเพื่อสังคม: หลักการและวิธีการ. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ. เพชรน้อย ลิงห์ช่างชัย. 2550. หลักการและการใช้วิจัยเชิงคุณภาพ สำหรับทางการพยาบาลและสุขภาพ. ชานเมืองพิมพ์. สงขลา.
- มานิตา สองสี และคณะ. 2559. ระบบสารสนเทศเพื่อการสนับสนุนการเฝ้าระวังและการเตือนภัยโรคไข้เลือดออกแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษา ตำบลที่วัง อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช. *วารสารควบคุมโรค*. 42(4); 315-326.
- รัฐภาววรรณ เงินกลิ่น. 2559. ความเสี่ยงพื้นที่ของโรคไข้เลือดออกในประเทศไทย ทบทวนข้อมูลระหว่าง พ.ศ. 2549 – 2558. *วารสารสาธารณสุขศาสตร์*. 46(2); 153-165.
- สมชาย รัตน์เชื้อสกุล และ ทิพย์สุรางค์ วาทีตต์พันธ์. 2552. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ โครงการปัญหาการถ่ายทอดเทคโนโลยีภายใต้อนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาค (Technology transfer under the convention on biological diversity). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย. กรุงเทพฯ.
- สำนักโรคติดต่ออุบัติใหม่ กรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข. 2558. คู่มือวิชาการโรคติดต่อเฉียบพลันและโรคไข้เลือดออกเฉียบพลันด้านการแพทย์และสาธารณสุข ปี พ.ศ. 2558. สำนักพิมพ์อักษรกราฟฟิคแอนดี้ดีไซน์. กรุงเทพฯ.
- สุธีระ ประเสริฐสรรพ. 2556. กระบวนการงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่ แนวทางการพัฒนางานวิจัยเพื่อรับใช้สังคม. บริษัท ซีโนพับลิชซิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด. กรุงเทพฯ.
- Arunachalam, N., et al. 2010. Eco-bio-social determinants of dengue vector breeding: A multicountry study in urban and periurban Asia. *Bull World Health Organ*. 88; 173-184.
- Bowman, L. R., et al. 2014. Assessing the relationship between vector indices and dengue transmission: A systematic review of the evidence. *PLoS Neglected Tropical Diseases*. 8(5); e2848 2841-2811.
- Gubler, D. J. 2011. Prevention and control of Aedes aegypti-borne disease: Lesson learned from past successes and failure. *Asia-Pacific Journal of Molecular Biology and Biotechnology*. 19(3); 111-114.
- Key, B. H., et al. 2010. Sustainability and cost of a community-based strategy against Aedes aegypti in Northern and Central Vietnam. *The American Journal of Tropical Medicine and Hygiene*. 82(5); 822 – 830.
- Runge-Ranzinger, S., et al. 2014. Dengue disease surveillance: An updated systematic literature review. *Tropical Medicine and International Health*. 9(9); 1116-1160.
- Sanchez, L., et al. 2006. Aedes aegypti larval indices and risk for dengue epidemics. *Emerging Infectious Diseases*. 12; 800-806.
- Spiegel, J, et al. 2007. Social and environmental determinants of Aedes aegypti infestation in Central Havana: Results of a case-control study nested in an intergrated dengue surveillance programe in Cuba. *Tropical Medicine and International Health*. 12(4); 503-510.
- Suwanbamrung, C., et al. 2010. Community capacity for sustainable community-based dengue prevention and control: Study of a Sub-district in Southern Thailand. *Asian Pacific Journal of Tropical Medicine*. 3(4); 1-5.
- Suwanbamrung, C., et al. 2011. A model of community capacity building for sustainable dengue problem solution in Southern Thailand. *Health*. 3(9); 584-601.
- Toledo, M. E., et al. 2007. Achieving sustainability of community-based dengue control in Santiago de Cuba. *Social Science & Medicine*. 64; 976-988.
- WHO. 1997. Dengue hemorrhagic fever: diagnosis, treatment, prevention and control. Geneva: WHO.
- WHO. 2009. Dengue: Guidelines for diagnosis, treatment, prevention and control. Geneva, Switzerland, WHO Library Cataloguing-in-Publication data.
- WHO. 2011. Comprehensive guidelines for prevention and control of dengue and dengue heamorrhagic fever: revised and expanded edition. SEARO Technical Publication Series No.60. India.
- WHO. 2012. Handbook for clinical management of dengue. Geneva, Switzerland, WHO Library Catagologulng-in-Publication Data.

หลักเกณฑ์การเสนอบทความงานวิจัย สำหรับวารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

ประเภทบทความ

วารสารเปิดรับบทความวิชาการเพื่อการบริการสังคมจากทุกสาขาวิชา ในรูปแบบบทความวิจัย บทความปริทัศน์ กรณีศึกษา บทความเชิงนโยบาย และบทความรับเชิญที่มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับหรือเป็นผลมาจากการปฏิบัติการจริงกับชุมชน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

เกณฑ์การพิจารณาบทความ

วารสารจะรับพิจารณาบทความวิชาการเพื่อสังคม ที่เน้นการประยุกต์วิชาการเพื่อการสร้างการเปลี่ยนแปลง (Change) ในสังคมหรือชุมชนเป้าหมาย โดยมีเนื้อหาตามประเด็นสำคัญดังนี้

- สถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม
- กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย
- ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้
- สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม
- ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง

ทั้งนี้บทความซึ่งเสนอเพื่อขอตีพิมพ์ ต้องเป็นบทความที่ไม่เคยเสนอขอตีพิมพ์หรือเผยแพร่ในเอกสาร วารสารฉบับอื่นๆ มาก่อน

ขั้นตอนการพิจารณาบทความ

ประกอบด้วย 2 ขั้นตอน ขั้นตอนแรก บรรณาธิการจะพิจารณาเบื้องต้น หากเห็นว่าอยู่ในขอบข่ายเป้าหมายของวารสาร ในขั้นที่สอง ทางกองบรรณาธิการจะเชิญผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ท่านพิจารณาให้ความเห็นว่าสมควรตีพิมพ์หรือไม่ รวมทั้งอาจให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไข หลังจากที่ถูกเสนอบทความได้ปรับปรุงแก้ไขแล้ว กองบรรณาธิการจะพิจารณาในขั้นสุดท้าย หากเห็นว่าเหมาะสมก็จะตีพิมพ์โดยไม่จำเป็นต้องส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาอีก

รูปแบบของการเขียนบทความ

1. ต้นฉบับจากไฟล์ Microsoft Word 97 ขึ้นไป และไฟล์ PDF ความยาว 20-25 หน้ากระดาษ A4 อักษรฟอนต์ Angsana หรือ Cordia ขนาด 16 point งามมีภาพ ตาราง แผนภูมิประกอบ ในกรณีที่มีรูปและภาพประกอบ ต้องเป็นไฟล์ JPEG ขนาด 4-10 MB ที่มีความละเอียดของภาพไม่ต่ำกว่า 2,272 x 1,704 pixel

2. องค์ประกอบของบทความ

2.1 ชื่อบทความภาษาไทย ภาษาอังกฤษ

2.2 ระบุชื่อผู้เขียนหลัก ผู้เขียนรอง สาขาวิชาของบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ สถาบันที่สังกัด ที่อยู่ และอีเมลล์ของผู้เขียนหลักแนบมาด้วย

2.3 บทคัดย่อภาษาไทย ภาษาอังกฤษ ความยาวอย่างละประมาณ 300 คำ

2.4 คำสำคัญ (Keyword) ระบุได้ไม่เกิน 5 คำสำคัญ

2.5 บทนำ

2.6 เนื้อหา เป็นไปตามเกณฑ์การพิจารณาเนื้อหา คือ การระบุสถานการณ์ที่เป็นอยู่เดิม กระบวนการที่ใช้ในการเปลี่ยนแปลงและการยอมรับของชุมชนเป้าหมาย ความรู้หรือความเชี่ยวชาญที่ใช้ สถานการณ์ใหม่ที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ผลกระทบและความยั่งยืนของการเปลี่ยนแปลง การอภิปรายผลที่เกิดขึ้น

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหาและอ้างอิงท้ายบท

1. การอ้างอิงในเนื้อหา ใช้วิธีการอ้างอิงแบบนาม-ปี (author-date for in-text citation) โดยระบุชื่อ นามสกุลของผู้แต่งตามด้วยปีที่พิมพ์และเลขหน้าเอกสาร หากจำเป็น

2. การอ้างอิงท้ายบท ใช้วิธีการอ้างอิงตามรูปแบบดังนี้

2.1 กรณีอ้างอิงบทความจากวารสารใช้รูปแบบ

ชื่อ สกุล. ปี พ.ศ.. **ชื่อบทความ**. **ชื่อวารสาร**. ปีที่(เล่มที่); หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

ตัวอย่าง

ศรีศักร วลัยโกตม. 2533. **ภาคตะวันออกกับการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. *วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร*. 8(1); 36-54.

Yoosukh, W. & Matsukuma, A. 2001. **Taxonomic study on Meretrix (Mollusca: Bivalvia) from Thailand**. *Phuket Marine Biological Center Research Bulletin*. 25(1); 451-460.

หมายเหตุ 1. ผู้เขียน 2 ท่าน : ชื่อ สกุลผู้เขียน 1 และ ชื่อ สกุล ผู้เขียน 2

2. ผู้เขียนมากกว่า 2 ท่าน : ชื่อ สกุลผู้เขียน 1 และคณะ

2.2 กรณีอ้างอิงจากหนังสือ

ชื่อสกุล. ปี พ.ศ.. **ชื่อหนังสือ**. โรงพิมพ์. จังหวัด. จำนวนหน้า.

ตัวอย่าง

ทวีศิลป์ สืบวัฒนะ. 2554. **แนวคิดและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**. สำนักพิมพ์อินทนิล. กรุงเทพฯ. 236 น.

2.3 กรณีอ้างอิงจาก website

ตัวอย่าง

กรมควบคุมมลพิษ. 2559. **มาตรฐานคุณภาพน้ำชายฝั่งทะเล**. จาก http://www.pcd.go.th/info_serv/en_reg_std_water02.html. สืบค้นเมื่อ 28 พฤศจิกายน 2559.

การจัดส่งบทความ

ผู้เขียนสามารถส่งบทความและข้อเขียนทางไปรษณีย์ บันทึกต้นฉบับเป็นไฟล์ Microsoft Word (เวอร์ชัน 97 ขึ้นไป) และไฟล์ PDF ลงในแผ่นซีดีจำนวน 1 แผ่น หรือส่งทางอีเมลล์ โดยแนบไฟล์ต้นฉบับ เพื่อความสะดวกในการปรับแก้และให้ความเห็นของกองบรรณาธิการและผู้ทรงคุณวุฒิ

กองบรรณาธิการขอสงวนสิทธิ์ในการตกแต่งต้นฉบับในด้านภาษาและตัวสะกดการันต์ เพื่อให้ถูกต้องตามหลักภาษาไทยสำหรับบทความที่ส่งมาให้พิจารณา กองบรรณาธิการจะไม่ส่งไฟล์ต้นฉบับคืนไปยังผู้เขียน

กองบรรณาธิการจะแจ้งผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิว่าสมควรตีพิมพ์หรือไม่ไปยังผู้เขียนบทความภายในระยะเวลาประมาณ 6 สัปดาห์ หลังจากได้รับบทความ

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ยินดีรับบทความวิจัยจากผู้สนใจเพื่อเผยแพร่และแลกเปลี่ยนความรู้โดยเนื้อหาของบทความต้องเป็นบทความวิจัยที่มีเป้าหมายเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน

ส่งต้นฉบับได้ตั้งแต่บัดนี้ที่

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ สถาบันวิจัยและนวัตกรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ 222 ตำบลไทยบุรี อำเภอท่าศาลา จังหวัดนครศรีธรรมราช 80160

โทรศัพท์ 075 673 567, 083 782 7276 โทรสาร 075 673 553 E-mail : abctrjournal@gmail.com

ส น ค
T R F

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

Vol. 10 No. 1 January – February 2018

E-ISSN 2408-1752

Purpose

Area Based Development Research Journal is an academic journal. Its objective is to create a medium for researchers to disseminate their scholarly studies about the area based development research and to establish a channel of communication among researchers of diverse fields. As well as it aims to advertise new knowledge to the public.

Published by The Thailand Research Fund (TRF)

Advisors

Professor Suthipun Jitpimolmard, Ph.D.

Silaporn Buasai, Ph.D.

Professor Emeritus Piyawat Boon-long, Ph.D.

Kitti Satjawattana, Ph.D.

Editor-in-chief

Associate Professor Chitnarong Sirisathitkul, Ph.D.

Deputy Editor

Associate Professor Chedsada Mingchai, Ph.D.

Wannasarn Noonsuk, Ph.D.

Udomsak Saengow, M.D., Ph.D.

Editorial Committee

Professor Preecha Prathepha, Ph.D.

Maharakham University

Professor Yos Santasombat, Ph.D.

Chiang Mai University

Professor Vichoke Mukdamanee

Silpakorn University

Professor Sanchai Jaturasitha, Ph.D.

Chiang Mai University

Professor Emeritus Aree Wiboonpongse, Ph.D.

Prince of Songkla University

Associate Professor Kan Chantrapromma, Ph.D.

Hatyai University

Associate Professor Suchint Simarak, Ph.D.

Khon Kaen University

Associate Professor Suteera Prasertsan, Ph.D.

Prince of Songkla University

Associate Professor Samur Thanoi, Ph.D.

Naresuan University

Associate Professor Avorn Opatpatanakit

Chiang Mai University

Benjamas Teeramasvanit

Independent Scholar

Editorial Team

Thanida Charoensuk, Ph.D.

Assistant Professor Yaowarat Sirisathitkul

Wasinee Poonsawat

Kanjana Haruehansapong

Supporting Staff

Sujinda Youngjeen

Kosin Sirirak

Wanrudee Rattanapanth

Area Based Development Research Journal, Institute of Research and Innovation, Walailak University

222 Thaiburi, Thasala District, Nakhon Si Thammarat Province, Thailand 80160

Tel. 075 673 567, 083 782 7276 Fax. 075 673 553 E-mail: abctrfjournal@gmail.com

The views and opinions of the articles in this journal are those of the individual authors. Not a view and responsibility of The Thailand Research Fund, Institute of Research and Innovation, Walailak University and editorial committee.

วารสารวิจัยเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่

Area Based Development Research Journal

Vol. 10 No. 1 January – February 2018

E-ISSN 2408-1752

Para Rubber Khit Pillow by Si Tan Community, Yasothon Province

Chaiwute Vudjung, Sansanee Srichan, Soawaluk Boonyod and Sarawut Prasertsri

Co-creation and Collaboration Network with “Value Chain from Upstream to Downstream”: A Case Study of Goatherd Group in Phuket Province

Kittisak Jitkue, Anan suntiamontat, Jaruwan Promngurn, Sangrawee Na pattalung, Anittaya Kanghae, Channarong tantichumnankul, Warunee Tararattanakul, Kasem Chuasaman, Waraluk Chaitap and Nujira Puekum

Ec lodge Management with Community Participation of Sam Ruan Community, Phra Nakorn Sri Ayutthaya Province

Phimhorn Phimsuwan, Chasinee Samran-in, Tharida Salulrat, Rachan Prueksa and Benjaporn Chuapung

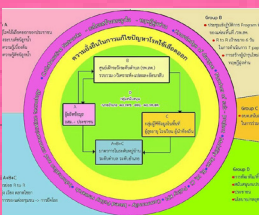
Development of Economic Self-Reliance Potential for Ban Na Bond Community, Loei Province

Patthira Phon-ngam, Sumonta Srisawa and Sutata Noomak

Community Health Management to Strengthen the Community in the Area of Subsomboon Sub-District Administrative Organization, Phetchabun Province

Chayaporn Boonruangsak and Sutthipong lem-Ong

“Chaiya Model” the Network of Aedes Aegypti Larval Indices Surveillance System for Sustainable Dengue Solution: The Results from Transmitting Technology to Community

Charuai Suwanbamrung, Supapron Thougjan, Chumoron Ponprasert, Prayut Situka, Bokka Tapkun and Potjana Mopraman